

Değerli meslektaşlarımız, Son sayımızdan bu yana Türkiye’de ve şubemizde pek çok gelişme yaşandı. Umudumuz bu değişimlerin ülkenin aydınlık yüzünü oluşturacak şekilde ilerlemesiydi ancak kabullenemediğimiz tutuklamalarla karşılaştık. TMMOB Merkez Yönetim Kurulu üyemiz Yüksek Mimar Mücella Yapıcı, Şehir Plancıları Odası eski başkanı Tayfun Kahraman ve Mimarlar Odası İstanbul Şubesi avukatı Can Atalay’ın da içinde bulunduğu 7 kişi tutuklanarak 18 yıl hapis cezasına çarptırıldılar.

Arkadaşlarımız Gezi Parkında imar planlarına ve yargı kararlarına aykırı olarak başlatılan inşaat çalışmalarına meslek odalarının temsilcileri ve vekilleri olarak karşı çıkmışlardı. Anayasal haklarını kullanarak iktidarı yargı kararlarına, anayasaya ve yasalara uygun davranmaya davet ettikleri için mahkûm edildiler.

Gezi direnişi bu ülke tarihinin en demokratik, yaratıcı, eşitlikçi ve en kapsayıcı barışçıl kitlesel hareketidir.

Gezi’nin emekten yana, yoksuldan yana, doğadan yana, ezilmişten yana, ötekileştirilenden yana, kadından yana, barıştan yana her direnişin içinde yer alacağı, direnen herkesin dilinden düşürmeyeceği bir şarkı olduğu unutturulmak istenmektedir. Unutulmayacaktır.

Bizler inanıyoruz ki; bu ülkeye bir gün demokrasi gelecekse, gücünü Gezi’nin “eşitlikçi, özgürlükçü ve barışçıl” birlikteliğinden alacaktır.

Ancak ne yazık ki merkezi hükümetin bizler gibi düşünmediğini görüyoruz. Dergimizin Merkez Dışı teması ile çıkmış olmasının, her ne kadar rastlantı olsa da, bazen merkez dışı olmanın ne denli gerekli olduğunu göstermesi açısından da güzel bir rastlantı olduğunu düşünüyoruz.

Bu sayımızda, İzmir’deki pek çok meslektaşımızın mezun olduğu Alsancak’taki okulumuz iki değerli hocamız tarafından Merkez Dışı konsepti ile kaleme alınıyor. Enformal yerleşimler ve kentsel bağlama göz atıyoruz, Baraka Mimarlık tarafından tasarlanan Voyage Torba otel ile merkez dışına çıkıyoruz.

İZBAN sınırından siborg teknolojiye, kırsal yerleşmelerdeki saklama üretim ve saklama kültüründen Ayvalık’ta kentsel gelişime kadar farklı alanlarda Merkez Dışı kavramını sorguluyoruz.

Merkez dışı bakış açısı ile olayları değerlendirmek, kendi bakış açısını merkezin dışına çıkarmak aslında tarafsız kalındığında güçsüz olanın desteklenmesine benziyor. Bu yaklaşım ile Gezi ruhu ile de uyum yakalanıyor. Yayın Komitemizi bu seçiminden dolayı kutluyor, katkı koyan herkese teşekkürlerimizi sunarak sizleri dergimizle baş başa bırakıyoruz.

İzmir Şubemiz meslektaşlarımızın uğradığı haksızlık bitene kadar merkez dışı olmaya devam edecek. Şube binası önündeki masamızda meslektaşlarımızın uğradıkları haksızlığa karşı “Adalet Nöbeti” tutmaya devam ediyor.

Tüm meslektaşlarımızı ülkenin aydınlık geleceği için adalet nöbetimize bekliyoruz. Daha aydınlık günlerde görüşmek üzere.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN EGE MİMARLIK'TAN

Gündelik hayatlarımızın akışı içinde çoğu kez fiziksel ve düşünsel alanlarımızı odağa alan bakış açılarını taşıyoruz. Bu durumun kişilerin ve alanların çeşitliliği bakımından ortak alanlarımızda farklılıkların bir arada bulunuşuna olanak sağlaması beklenebilirken; diğer yandan insan nüfuslarının büyük oranda kentlerde yaşaması, neoliberal politikaların birçok üretim ve yaşam alanını büyük ölçüde etkilemesi ve dolayısıyla pratiklerimizi benzer alanlara çekmesi nedeniyle ortak alanlarımızda bir homojenleşmenin de söz konusu olduğu söylenebilir.

Bahsedilen dinamiklerin bizleri kurgulanan merkez(ler)e doğru yönlendirdiğini ele alırsak, merkez-dışı tartışma alanlarını nasıl oluşturabiliriz? Düşünsel ve fiziksel merkez dışı alanlarda nasıl sorular sorabilir ve buralardan neler öğrenebiliriz? Bu sorular ışığında EGE MİMARLIK’ın 114. sayısı “Merkez Dışı” temasıyla; merkezin dışında kalanın, kapsam dışı olmadığını fark et(tir)mek/hatırla(t)mak amacıyla hazırlandı. Tema kapsamında çok disiplinli bir kurguda; mekânsal ve sosyal sınırların, çeperlerde değişen ve dönüşen durumların, yerellik ve yerel değerlerin, sıra dışı mekânsal üretimlerin toplumsal etkisinin, doğal ve yapısal çevre ilişkisinin tartışılması hedeflendi.

Sayımızın içeriğinde, İz Bırakanlar bölümü için Ferhat Hacılibeyoğlu ve Hikmet S. Gökmen, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültelerine ev sahipliği yapmış “Alsancak’taki Okul” ile ilgili bir dosya hazırladılar. Yapı Tanıtım bölümünde Baraka’nın 2022/XVIII. Ulusal Mimarlık Ödülleri’nde Yapı Dalı Seçici Kurul Özel Ödülü’ne layık görülen Voyage Torba (Etap 1) projesine yer veriyoruz. Vedat Tokyay, Görüş yazısında Ayvalık’ta kentsel gelişim ile ilgili tespitlerini ve önerilerini paylaşıyor.

Tema kapsamında ise; Semahat Özdemir’in disiplinlerarası kurgusuyla ve yürütücülüğünde, Zeynep Durmuş Arsan, Alper Baba, Yusuf Kurucu ve Koray Velibeyoğlu’nun konuk olduğu “Bölünmüş Ekran” çevrimiçi oturumunun metne dönüştürülmüş hâli, İzmir’in merkez dışını düşünmek için önemli bilgiler içeriyor ve değerli bir tartışma zemini oluşturuyor. Hüseyin Dikmen, görüş yazısında enformal yerleşimleri ve kentsel bağlamlarını ele alıyor. Hakemli değerlendirme sürecini tamamlamış olan makalelerimizin yayınlandığı bölümde; siborg teknolojisinin merkez dışı bir yaklaşım olarak mekânı dönüştürme potansiyeli, kentsel bir sınır olarak İZBAN Karşıyaka hattı, Balıkesir Gürcü yerleşimlerinde “beğeli” adı verilen ambar yapıları ve Uşak örneği üzerinden merkez dışı kentsel büyüme ve arazi kullanım dinamikleri konularını inceleyen çalışmalar yer alıyor.

Temalar kapsamında paylaştığımız tartışma alanlarının siz okuyucularımızın zihinlerinde ve üretimlerinde zengin birer altlık oluşturarak genişlemesini ve çoğalmasını umarak; İyi okumalar diliyoruz.

YAYIN KOMİTESİ

Nautilus'u incelemek için
QR kodu okutunuz.

TEPTA *30.yıl*
AYDINLATMA

MEMORABLE FIGURES**A Study on Education, Space and Experiences: The School in Alsancak**

(eds.) Ferhat Hacılibeyoğlu, Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University Department of Architecture
Hikmet Sivri Gökmen, Prof. Dr., Dokuz Eylül University Department of Architecture

PROJECT**Voyage Torba: Place and Vernacular**

Baraka

PROJECTING**Doesn't Ayvalık Deserve an Urban Transformation On Its Own Coast?**

Vedat Tokyay, Architect

"NON-CENTRAL"**DIVIDED SCREEN****Non-Central Izmir**

Zeynep Durmuş Arsan, Assoc. Prof. Dr., Izmir Institute of Technology Department of Architecture
Alper Baba, Prof. Dr., Izmir Institute of Technology Department of Civil Engineering
Yusuf Kurucu, Ege University Department of Soil Science and Plant Nutrition
Semahat Özdemir, Assoc. Prof. Dr., Urban Planner
Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., Izmir Institute of Technology Department of City and Regional Planning

The text is the transcription of an online talk upon the topic "Non-Central Izmir" which has been planned and moderated by Semahat Özdemir. The invited speakers Arsan, Baba, Kurucu and Velibeyoğlu treated the non-central parts of Izmir, especially three basins within the provincial borders from various professional perspectives. Planning of the central and non-central parts of the city in consideration of bio-diversity and rural culture in the basins, the effects of climate change, air-water-soil pollutions, the reasons and solution proposals, characteristics and architectural activities in the rural, inter-disciplinary projects in recent years about the non-central parts of Izmir are the main focal points of the talk.

PROJECTING**Urban Design Approach in the Context of Social Sustainability for Informal Settlements**

Hüseyin Dikmen, M. Arch., İller Bank Joint Stock Company Kayseri Regional Directorate; PhD Student,
Abdullah Gül University Department of Architecture

ARTICLE**Can Cyborg Technology Transform Space?**

Betül Toy, M. Arch., Istanbul Technical University Architectural Design PhD Program

While imagining the future of architecture, first of all, it is very important to think about the body-related context of the space by following the traces of technological developments. For the idea of the future, it is thought that the discovery of early signals of developments that have potentials today will improve thinking about the spaces of the future. In the most general terms, a way of thinking about how the spaces of the future that can respond to the qualities of the cyborg body (as a new hybrid species born from the combination of cybernetic systems) and interact with the body can be shaped. In conclusion, it has been pointed out that as a result of the developments in today's cyborg technology, with the transformation of the body, the space will not remain the same, it will become cyborg and new discourses and practices will emerge, considering that the current space design paradigms will be transformed. **KEYWORDS** cyborg, cybernetic organism, cyborg space, body-space relationship

ARTICLE**İZBAN Karşıyaka Line as An Urban Boundary**

Deniz Engin, Aysu Gürman, Ömer Can Bakan; (all) Res. Asst., Yaşar University Department of Architecture

The border created by the İZBAN rail transportation system in Karşıyaka district of İzmir city, as a transportation element connecting the center and the periphery of the city, has been discussed through the concepts of accessibility and communication at the neighborhood scale. Border relations of two different characters, depending on whether the stations are above ground and underground, have caused spatial divisions and mergers. The aim of this study is to identify problems about visible-invisible, in other words, concrete-abstract borders formed by İZBAN railway line and stations. **KEYWORDS** boundary, accessibility, transportation, İZBAN, Karşıyaka

ARTICLE**Architectural Formation of Warehouse Buildings Called "Beğeli" in Balıkesir Georgian Rural Settlements and Its Relationship with "Serender"**

Ayni Deniz Kabakoğlu, Res. Asst., Balıkesir University Department of Architecture
Berrin Akgün, Prof. Dr., Balıkesir University Department of Architecture

The border created by the İZBAN rail transportation system in Karşıyaka district of İzmir city, as a transportation element connecting the center and the periphery of the city, has been discussed through the concepts of accessibility and communication at the neighborhood scale. Border relations of two different characters, depending on whether the stations are above ground and underground, have caused spatial divisions and mergers. The aim of this study is to identify problems about visible-invisible, in other words, concrete-abstract borders formed by İZBAN railway line and stations. **KEYWORDS** boundary, accessibility, transportation, İZBAN, Karşıyaka

ARTICLE**Suburban Growth Dynamics in Peri-urban Areas: Spatial Analysis of Usak Urban Form**

Melis Ayşe Tank, Urban Planner
Münevver Özge Balta, Asst. Prof. Dr., Uşak University Department of City and Regional Planning

In recent years, population growth in cities has caused land use changes in urban fringe areas together with downtown area as well as affect negatively on the natural sources. With the rapid spread of the cities to the peri-urban areas, the holistic urban texture has begun to spoil by the changes of the natural and built environment. In this study, the changes and transforms over decades on urban form is analysed according to the land use-land cover model (LULC) concentrating radial growth model as a case study of Usak city. In the study, urban growth dynamics have been revealed in urban sprawl process by the pressure on the agricultural land, vegetation and natural resources. **KEYWORDS** urban growth dynamics, urban periphery, urban form, sustainability

Halkın Olanın Halktan Alınmasına da Doğanın Tahrip Edilmesine de İzin Vermeyeceğiz

2020 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesince yapılan “İzmir Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı”nda ve İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Peyzaj Araştırmaları Derneğinin 2019 yılında “İklim Değişikliğine Dirençli Kentler için Bir Çerçeve: Yeşil Odaklı Uyarılma Kılavuzu”nda yer alan analizlere ve 2050-2100 yılları iklim senaryolarına göre, Çeşme İzmir’in kırılgan olan ilçeleri arasında raporlanmıştır. Ayrıca “ortalama toprak sıcaklığı artışı, buharlaşma artışı, toprak nemi azalışı, ardışık kurak günler, toplam yağış miktarından azalış, sıcak hava dalgası gün sayısında artış” faktörlerine göre Çeşme ve çevresi (yarımada) riskli bölgeler arasında gösterilmiştir.

Proje detaylı olarak incelendiğinde; ormanlık alanlar, kıyılar, sit alanları, tarım alanları, sulak alanlar, Önemli Doğa Alanları ve meraların üstün kamu yararı anlayışı ile bütüncül olarak korunması esasından uzak, yarımada'nın eşsiz doğal güzelliklerini ve ekosistemini tahrip edici nitelikte olduğu açıkça görülmektedir.

Tarımsal ürünler niteliklerini sadece toprakta değil, ekosistemden de alır. Bu nedenle bölgedeki Sakız Enginarı, Çeşme Sakızı, Çeşme Anasonu önemli değerlerimizdir. Bölgede yetişen Çeşme Kavunu daha yeni coğrafi işaret almıştır. Bu alanda yapılacak her türlü müdahale, ekosistem ve tarımın bütünlüğünü olumsuz etkileyecek, habitatın ve

sayısız canlı türünün ölümüne sebep olacaktır. Bu kadar hassas bir alanda bu projenin hayata geçmesi ekolojik felakete sebep olacak bir karardır. (...)

Aklı başında olan, ülkesine ve halkına karşı sorumluluk duyan herkes, “Çeşme Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” sınırları hakkında açılan davada hazırlanan bilirkişi raporunda belirtilen gerçeklere; . “doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması gerektiğine, . kısa erimli finansman sorunlarının giderilmesi amacı gerçekleştirilen arazi sunumlarının kamusal kaynak israfı olduğuna, . doğanın tahribatının insanlığın yıkımı anlamına geleceğine, . tüm üst ölçekli planlarda ‘Çeşme Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi’ ilan edilen alanın yapılaşmaya/kullanmaya/geliştirilmeye kesinlikle açılmaması gereken nitelikteki koruma alanları kapsamında kaldığı değerlendirmesine, . projenin hazırlanmasında ciddi gerekçelere dayanmayan ‘gerekçe raporları’ oluşturulduğuna, . proje alanının tamamının halka kapalı hale getirileceğine, . yaşanacak doğa yıkımının geri döndürülemez olduğuna, . proje sonucunda gelecek nüfusun su kaynaklarını ve altyapıyı tamamen yetersiz bırakacağına, . tarım topraklarının yok edildiğine” hak verecektir.

Ne demişti, Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, “Bu bir Çeşme projesi değil, Ege Turizm Merkezinin Çeşme etabı.” O halde, yapılacak olan da bellidir: Ege’yi de ülkemizi de yaşatmak için, Çeşme Projesi derhal iptal edilmelidir.

Kentimize dönük bu saldırılar sadece belli kurumların konusu değildir. İşte bu yüzden bu alanda bölgemizdeki meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, çevre örgütleri, kent konseyleri, kooperatifler, dernekler, platformlar yani bu toprağın, bu havanın, bu suyun sevdalıları olarak; geleceğimizi tehlikeye atacak rant projelerine karşı, yapılan ve yapılacak tüm hukuksuzluklara inat, hukukun ve yaşam hakkının üstünlüğünü savunarak omuz omuza mücadele etmeye söz verdik.

Çeşme Yarımadası’ndaki ekolojik yıkım geri dönülemez bir noktaya ulaşmadan, bu yıkımın acilen durdurulması konusunda yetkili kurum/kuruluşları sorumlu davranmaya, bu talan projesinden vazgeçmeye çağırıyoruz. Yaşam destek sistemi olarak görülmesi gereken bu alanlara sahip çıkmak, iyileştirmek ve korumak yerine tüm bu ekosistemlerin sağlığını geri döndürülemeyecek şekilde bozabilecek mega proje istemiyoruz. Aksi takdirde, bu kararların altında imzası bulunanlar, gelecekte yaşanacak olası kuraklık, trafik ve koku sorunlarında, “doğal afeti” gerekçe gösteremezler. Çünkü yaşanacak her türlü sorunun faili bizzat kendileridir! Danıştay 6. Dairesini Bilirkişi Raporunun dikkate alarak doğadan, havadan, sudan, topraktan yani yaşam hakkının kutsallığı üzerinden karar vererek kararı iptal etmesini istiyoruz.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

TMMOB İZMİR İL KOORDİNASYON KURULU
İZMİR TABİP ODASI
İZMİR BAROSU
ÇEŞME ÇEVRE PLATFORMU
16 Nisan 2022

. Metnin tamamına www.tmmobizmir.org adresinden erişilebilir.

Mimarlar Odası 48. Genel Kurul Sonuç Bildirisi

Tüm dünyada yaygınlaşıp derinleşmekte olan bunalım halini tanımlamak üzere giderek daha sık başvurulan “kriz” kavramı, içinden geçtiğimiz süreçte yalnızca görüneni betimliyor, bu sürecin dinamiklerini açıklamıyor. Çok boyutlu biçimde ele alınması gereken kriz halinin kendiliğinden ortaya çıkan bir durum olmayıp son otuz yılda neoliberalizm formuyla kendini muzaffer ilan eden kapitalist küreselleşmenin doğrudan sonucu olduğunu görmek gerek. Bu otuz yıllık dönemde dünyanın her yanında kent mekânının başat bir sermaye birikim aracı haline gelmiş olması, bugün birdenbire karşımıza çıkmış gibi görünen problemlerin önemli kısmının sebebidir. Gelir uçurumunun derinleştiği, gezegen ölçeğinde kentleşmenin hem ekolojik yıkıma hem de pandemilere yol açtığı neoliberal dönem, kendi çöküşüyle beraber bunalım koşullarını da derinleştirmekte. Yükselen toplumsal hareketler karşısında tırmanışa geçen sağ-otoriter popülizmler iki dünya savaşı arası dönemin faşizmlerini çağrıştırmakta, güvenlikçi iç ve dış politikalar, ölçeği giderek büyüyen savaşlar ve neredeyse 2. Dünya Savaşı koşullarında yaşananlara benzer mülteci hareketliliği bu çöküşün en açık göstergeleri olarak önümüzde durmaktadır.

Küresel ölçekte yaşanan bu süreçler çeşitli özgün boyutlarıyla ülkemizde de yaşanmakta. Özellikle Siyasal İslamcı bir iktidar eliyle sürdürülmüş olması, neoliberal kentleşme sürecine toplumsal açıdan yıkıcı, Cumhuriyet değerlerine karşı bir saldırı hüviyeti kazandırmıştır. Kentsel mekândan devşirilen rantın hem sermaye hem siyasal güç birikimi için araçsallaştırıldığı mevcut yapı üretim süreci, kullanıcılarını

yabancılaştırmakta, ekolojik yıkımı hızlandırmaktadır. Neoliberal kentleşmenin tetiklediği kentsel gerilim ve yoksullaştırma dinamikleri iktidarın anti-demokratik karakteri ile buluşmuş ve bu çakışma tüm yurda dalga dalga yayılan ve bugün kriminalize edilmeye çalışılan Gezi Direnişine yol açmıştır. Bir müşterek olarak kentin, özgür yaşamın ve barış içinde bir arada yaşanan bir ülke özleminin somutlaştığı Gezi, ülkenin geleceğine dair umudu canlı tutuyor.

Cumhuriyetin ilk yüz yılını tamamladığı bu tarihsel kavşağı, sosyal, kurumsal ve ekonomik çöküşün sebebi olan otokratik rejimin ardından, ülkemizi, kentlerimizi ve meslek alanımızı ayağa kaldıracak bir kurucu moment olarak görmek gerekiyor. Kâr hırsını değil insanca yaşamı ve ekolojik bir aradalığı önceleyen bir mekân üretim süreci tanımlamak hem mümkün hem de elzemdir. Mimarların sundukları emeğin karşılığını bulduğu, üretim ve bölüşüm mekanizmalarının kamu yararı ve sosyal adalet ilkeleriyle belirlendiği bir yapı üretim biçimini kurgulamak, yasal ve kurumsal çerçevesi için öneriler geliştirmek görevimizdir. Serbest mimarlık hizmeti üreten, ücretli çalışan, kamuda görev yapan, işsiz olan mimarların iş güvencesi ve mesleki saygınlık arayışları, meslek pratiğine dair yaşadıkları sorunlar, ancak böyle bir çerçevede, mesleki dayanışma ve diyalog ile çözüme kavuşturulabilir.

TMMOB Mimarlar Odası, bu görevi layıkıyla yerine getirecek tarihsel birikime, örgüt yapısına ve üye profiline sahip. Kuruluşundan bu yana kent ve meslek alanına dair sorunları, özgürlük, demokrasi ve barış talebini ısrarla sürdüren toplumsal muhalefetin bir parçası kimliğiyle ele alan Odamız, bu sayede kamuoyu nezdinde de haklı bir saygı kazanmıştır. Buna karşılık,

topluma dayatılan otokratik yapı, bilimsel-mesleki bilginin taşıyıcısı olan meslek odalarını kendisine düşman görmekte. Meslek örgütlerine ve seçilmişlere yönelik sindirme ve yok etme girişimleri karşısında Mimarlar Odası örgütlülüğü tüm birimleriyle omuz omuzadır. TMMOB Mimarlar Odası, merkez organları, şubeleri ve temsilcilikleriyle örgütsel dayanışma içinde, kültürü, demokratik duruşu, yürüttüğü toplumsal ve mesleki mücadeleler ile kazandığı deneyim ve oluşturduğu ortak bellek ile ülkenin geleceğini inşa etme sürecine destek verme kararlılığındadır.

48. Genel Kurulumuz, adil bir dünya, demokratik, laik bir ülke ve özgür bir yaşam özlemini, Cumhuriyetin yeni yüzyılında kent ve mimarlık hakkının gözetildiği nitelikli çevrelerde somutlaştırmak hedefine bağlılığını bir kez daha vurgulamakta, önümüzdeki zorlu dönemde Odamızın sürdüreceği mücadeleye inancını kamuoyu ile paylaşmaktadır.

TMMOB MİMARLAR ODASI 48. OLAĞAN GENEL KURULU
16 Nisan 2022

Mimarlar Odası 48. Dönem Merkez Yönetim Kurulu Görev Dağılımı

48. Dönem Merkez Yönetim Kurulu 25 Nisan 2022 tarihinde yaptığı ilk toplantısında oybirliği ile aldığı kararla, görev paylaşımını aşağıdaki gibi gerçekleştirmiştir:

GENEL BAŞKAN **Eyüp Muhcu**
GENEL BAŞKAN YARDIMCISI

Bülent Batuman

GENEL SEKRETER **Tores Dinçöz**

GENEL SAYMAN **Ünsal Keser**

ÜYE **Zeynep Eres Özdoğan**

ÜYE **Songül Üzgün**

ÜYE **Serap Kaya**

XVIII. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri

TMMOB Mimarlar Odası'nın her iki yılda bir düzenlediği ve bu yıl 18. dönemi gerçekleştirilen Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri sahiplerini buldu.

Sevinç Hadi'nin "Mimar Sinan Büyük Ödülü", Leman Tomsu'nun Anma Programı, Zeynep Ahunbay ve Aykut Köksal'ın "Mimarlığa Katkı Dalı Ödülü", Yıldız Sey ve Herkes için Mimarlık'ın "Mimarlığa Katkı Dalı Seçici Kurul Özel Ödülü"ne değer görüldüğü programda; yapı, proje ve fikir sunumu dallarındaki ödüller, 15 Nisan 2022 Cuma akşamı Cermodern'de düzenlenen törenle açıklandı. Yapı, proje ve fikir sunumu dallarında 23 ödül adayı arasından 10 esere ödül verildi.

2022/XVIII. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri kapsamında yapılan başvurular, Hüseyin Kahvecioğlu başkanlığında, Ülkü İnceköse, Deniz Mazlum, Zuhul Ulusoy ve Burçin Yıldırım'dan oluşan Seçici Kurul tarafından 1 Nisan 2022 tarihinde Ankara'da gerçekleşen toplantıda belirlendi. Seçici Kurul değerlendirmesine sunulan tüm eserlerle birlikte sergi, 22 Nisan 2022 tarihine kadar Cermodern'de görülebilir.

. Fotoğraf: mimarizm.com

YAPI/PROJE/FİKİR SUNUMU ÖDÜLLERİ

Yapı Dalı Ödülü

ALAN KADIKÖY

İlke Barka, Özgür Bingöl

ZONGULDAK MAĞARALARI

ZİYARETÇİ MERKEZİ

Ömer Selçuk Baz

BEYLİKDÜZÜ FATMA ANA CEMEVI VE KÜLTÜR MERKEZİ

Mehmet Metin Polat, Bilge Altuğ

AKM CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ

ORKESTRASI KONSER SALONU

Semra Uygur, Özcan Uygur

Yapı Dalı Seçici Kurul Özel Ödülü

VOYAGE TORBA OTEL ETAP 1

Abdurrahman Çekim

Yapı/Koruma Dalı Ödülü

HASANPAŞA GAZHANESİ / MÜZE GAZHANE

Gülsün Tanyeli, Yıldız Salman, Sevim Aslan, Deniz Aslan, Kani Kuzucular

Proje/Koruma Dalı Ödülü

MERSİN ESKİ İNGİLİZ YAĞ FABRİKASI

Umut Bilgiç, Merve Çolak Gözener, Seray Türkay Coşkun, Esatcan Coşkun, Onur Yüncü

Proje/Çevre (Kamusal Alan Tasarımı) Dalı Ödülü

KADIKÖY MEYDANI KENTSEL TASARIM PROJESİ

Selahattin Tüysüz, Hasan Sıtkı Gümüşsoy, Erhan Vural, Pelin Tüysüz

Fikir Sunumu Dalı Ödülü

SAYISAL "BİR ŞEHİR KURMAK: ANKARA 1923 - 1933"

Ali Cengizkan, Müge Cengizkan

ANİ TARLALARI

Zuhul Kol, Carlos Zarco Sanz, Ozan

Önder Özener, Ozan Şen, Berna Yaylalı, Zeynep Küheylan, Ali Vatansever

SAĞDA Alan Kadıköy, Zonguldak

Mağaraları Ziyaretçi Merkezi,

Beylikdüzü Fatma Ana Cemevi ve

Kültür Merkezi, AKM Cumhurbaşkanlığı

Senfoni Orkestrası Konser Salonu,

Voyage Torba Otel Etap 1, Hasanpaşa

Gazhanesi / Müze Gazhane, Mersin Eski

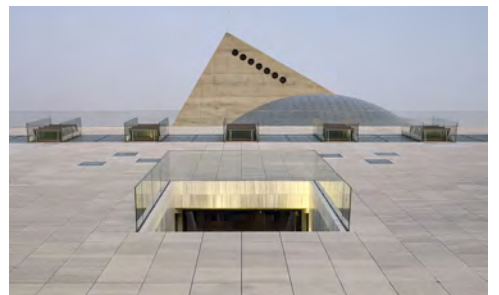
İngiliz Yağ Fabrikası Projesi, Kadıköy

Meydanı Kentsel Tasarım Projesi

(Görseller ödül alan proje gruplarının

ve ofislerin resmi web sitelerinden

alınmıştır)

Gezi Umuttur ve Umut Tutuklanamaz

Gezi Direnişi bu ülkenin en özgürlükçü, en eşitlikçi, en barışçıl kitle hareketidir. Baskı ve hukuksuzluk karşısında milyonların artık yeter demesidir! Kenti, doğayı savunan orantısız güce ve hukuksuzluğa karşı sesini yükseltenlerin omuz omuza mücadelesidir. Hiçbir haklı gerekçe olmaksızın, bu onurlu direnişi karalamak ve gözdağı vermek adına karar verenlerin kararlarını reddediyoruz. Tutuklu arkadaşlarımızın bir an önce serbest bırakılmasını istiyoruz. Gezi umuttur ve umut tutuklanamaz!

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
27 Nisan 2022

Karanlık Gider Gezi Kalır

ÜLKE TARİHİNİN EN ONURLU, EN HAKLI HALK HAREKETLERİNDENDİR GEZİ; ONURUMUZDUR. BU ONURU PAYLAŞTIĞIMIZ ARKADAŞLARIMIZIN YANINDAYIZ.

AKP iktidarı, iktidarını mutlaklaştırmak, ülkeyi daha büyük bir karanlığa sürüklemek, yağma ve talanı sürdürmek için yargı eliyle, ceza davalarıyla ülke tarihinin en haklı, en onurlu direnişlerinden biri olan, hemen tüm illerde milyonlarca yurttaşın katıldığı Gezi direnişini karalamak ve mahkum etmek istedi. İki kez beraat kararı verilmiş olmasına rağmen kararların bozulması ve yeniden açılan davanın bugün karara bağlanmasıyla Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilirken, Mücella Yapıcı, Can Atalay, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Tayfun Kahraman ve Yiğit Ali Ekmekçi'ye 18'er yıl hapis cezası ve tutuklama kararı çıktı.

Bu haklı ve onurlu direnişi paylaştığımız arkadaşlarımız için verilen kararlar hukuksuz ve dayanaksızdır. Bu hukuksuzluğu kabul etmiyoruz; arkadaşlarımız da Gezi kadar aktır, yanlarında olmaya devam edeceğiz.

Doğanın, doğal kaynakların yağma ve talanına, ülkeyi betona boğan, kamu kaynaklarını beşli çeteye peşkeş çeken politikalara karşı ekoloji mücadelesiydi Gezi;

Kamusal alanların, parkların yok edilmesine karşı kent hakkı mücadelesiydi Gezi;

Güvencesizliğe, geleceksizliğe, işsizliğe itilen, sefalet ücretlerine, açlığa mahkum edilen, sömürülen, yarınları, umutları çalınan emekçilerin haklı öfkesiydi Gezi;

Çalışırken ölmenin kader, fitrat olmadığını haykırmanın, iş cinayetlerine karşı insanca çalışma koşullarını savunmanın mevzisi oldu Gezi;

Sokaklarda özgür ve korkusuz dolaşmak isteyen, emeği görünmez kılınan, değersizleştirilen, ekonomik, fiziksel, cinsel, psikolojik her tür şiddete karşı yaşamına, emeğine, bedenine sahip çıkan kadınların isyanıydı Gezi;

Hayatın her alanını iktidarın siyasal İslamcı ideolojisi doğrultusunda dizayn etme, dinselleştirme girişimlerine karşı yaşamı, laikliği savunmaktı Gezi;

Etnik köken, inanç, cinsiyet, cinsel yönelim temelli her tür ayrımcılığa, nefret söylemine inat bir arada barış içinde yaşayabilmenin imkanıydı Gezi;

Meclisler, forumlar aracılığıyla eşit özneler olmanın, kendimiz hakkındaki kararlara katılmanın, yurttaşlığın, eşit, özgür, dayanışmacı bir yaşamın deneyimlenmesiydi Gezi;

Hayalleri çalınmak istenen, kendilerine vaat edilen tek şeyin işsizlik, sömürü, eşitsizlik olduğu, kendisi olmasına izin verilmeyen, tarikat ve cemaatlerin eline itilen gençlerin orantısız mizahı ve zekasıydı Gezi;

Emekliliğinde insanca yaşamak isteyen emeklilerin tecrübesini, dayanışmasını kuşanıp saflara koşmasıydı Gezi...

Bugün uğrunda mücadele verdiğimiz her değerın AKP iktidarı tarafından yok edilmek istendiğini, bu kararın iktidarın kabusu haline gelen Gezi direnişine yönelik siyasi bir kinle ve talimatla alındığını biliyoruz. Ancak biliyoruz ki bu karar aynı zamanda demokrasi, eşitlik, özgürlük, laiklik, barış isteyen milyonlarca insana tam da seçim sathına girildiği bir dönemde verilen bir gözdağıdır aynı zamanda.

Bir kez daha altını çiziyoruz; Gezi direnişi kimsenin talimatıyla olmadı; Gezi direnişi, emekten, eşitlikten, özgürlükten, laiklikten, barıştan, demokrasiden yana olanların bu tahayyülü deneyimlediği kendiliğinden bir halk hareketiydi.

Gezi'de polislerin ve sivil faşistlerin şiddetiyle yaşamını yitiren tüm arkadaşlarımıza borcumuz bu karanlığa son vermek.

Biz uğrunda mücadele ettiğimiz değerlerin, hayatımızın en anlamlı ve onurlu günleri olan Gezi direnişinin arkasındayız; arkadaşlarımızın yanındayız.

Cemal Süreya'dan ödünç o dizelerle "Biz kırıldık, daha da kırılırız; kimse dokunamaz suçsuzluğumuza"!

Gezi, yepyeni bir hayatı filizlendirmek için kutup yıldızımız olmaya devam edecek; eşit ve özgür bir ülkeyi kendi ellerimizle kuracağız.

Bu daha başlangıç!

İZMİR EMEK VE DEMOKRASİ GÜÇLERİ
26 Nisan 2022

Saray Yargısı Bir Kez Daha Hukuku Katletti

Gezi davasının karar duruşmasında TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Yüksek Mimar Mücella Yapıcı, Mimarlar Odası Avukatı Can Atalay ve Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi önceki başkanı Tayfun Kahraman hakkında 18'er yıl hapis cezası verilerek arkadaşlarımız tutuklandı. Kendisini hukukla bağlı görmeyen iki saray memuru tarafından verilen bu kararı asla kabul etmiyoruz. Arkadaşlarımız Gezi Parkında imar

planlarına ve yargı kararlarına aykırı olarak başlatılan inşaat çalışmalarına meslek odalarının temsilcileri ve vekili olarak karşı çıkmışlardır. Anayasal haklarını kullanarak iktidarı yargı kararlarına, anayasaya ve yasalara uygun davranmaya davet ettikleri için hukuka aykırı delillerle, kurmaca iddianamelerle ve yargılama yapılmayan davalarla bu insanları mahkûm edemezsiniz.

Dava dosyası içeriğinde dinleme kayıtlarından başka delil bulunmadığı, yasak delil mahiyetinde bulunan kayıtların hükme esas alınamayacağı ve başkaca hiçbir somut kanıtın bulunmadığı karşı oy gerekçesinde belirtildiği gibi, ceza kararı haksız olduğu kadar hukuk devleti ilkesine ve yargı bağımsızlığına da ağır bir darbedir. Halkın vicdanında da hukuk dünyasında da hükümsüzdür. Gezi'nin yarattığı umudu, Saray'dan talimatlı ve hukuksuz yargı kararları ile yok edemeyeceksiniz. Gezi'nin bütün değerlerini ve arkadaşlarımızı savunmaya devam edeceğiz. Bizler inanıyoruz ki; bu ülkeye bir gün demokrasi gelecekse, gücünü Gezi'nin "eşitlikçi, özgürlükçü ve barışçıl" birlikteliğinden alacaktır. Bu duygu ve düşüncelerle arkadaşlarımız serbest bırakılınca kadar "Adalet Nöbeti"nde olacağımızı değerli kamuoyuna duyuruyoruz.

TMMOB MİMARLAR ODASI
26 Nisan 2022

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 1 Mayıs'ta Meslektaşlarla Buluştu

Mimarlar Odası İzmir Şubesi dünya çapında kutlanan birlik, dayanışma ve haksızlıklarla mücadele günü olan 1 Mayıs İşçi ve Emekçiler Bayramı'nda emekten yana olan meslektaşlarla buluştu. Bayram muhtemelen en emek yoğun çalışan meslek gruplarından birinin mensupları olarak bir araya gelinip beraber kutlandı.

1856'da Avustralya, Melbourne kentinde 8 saat çalışma için yürüyüş ile başlayan hak arama talebi, 1886'da Amerika İşçi Sendikaları Konfederasyonu önderliğinde işçilerin günde 12 saat, haftada 6 gün olan çalışma takvimine karşı, günlük 8 saatlik çalışma talebiyle iş bırakması ile devam etmişti. Bu çabalar sonunda 8 saatlik iş günü birçok ülkede resmen kabul edilmişti.

Ancak, 2022 yılında Türkiye'de kaç mimar sadece sekiz saat çalışarak yaşamımızı geçirebiliyor? Aradan

geçen 166 yılda Türkiye'de emeği ile geçinen mimarlar haklarının karşılığını bulabiliyor mu?

Ülkemizin içinden geçtiği karanlık günlere karşı sözü olan; Gezi davasında 18 yıl ceza almış olan TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi Yüksek Mimar Mücella Yapıcı'ya, Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi önceki başkanı Tayfun Kahraman'a ve Mimarlar Odası Avukatı Can Atalay'a yalnız olmadıklarını hatırlatmak isteyen; günümüz dünyasındaki haksızlıklara karşı sözü olan, dayanışmaya gönül veren ve her zaman emekten yana olan tüm meslektaşlar ile 1 Mayıs günü İzmir Mimarlık Merkezi'nde buluşarak Gündoğdu Meydanı'na yüründü.

1 Mayıs İşçi ve Emekçiler Bayramı kutlu olsun.

Eğitim, Mekân ve Deneyimler Üzerine Bir İrdeleme: Alsancak'taki Okul

ÜSTTE Yıkım sonrası alanın güncel durumu,
F. Hacılibeyoğlu arşivi, 2022

Başlarken 2022 yılında çekilen bu fotoğrafta görülen alan, yüzyıl öncesindeki kullanımıyla bir mezarlık. Bugün ise üzerinde bulunan barakalarda eğitim ile ilgili çeşitli işlevleri ikame etmeye çalışırken, bir yandan da bilinen yüzyıllık hikayesi üzerine düşündüren, her bakanın geçmişine dair birçok izleri canlandırabildiği uzun soluklu ve anlam yüklü bir bağlamin ta kendisi. İlk bakışta ağacıyla, bitkisiyle oldukça tanıdık ve sıradan imgelerden oluşan bu çerçeve, baktıkça anlamını kazanmakta; ağaç “o ağaç”, yer “o yer” olmaktadır. Sonuçta yapı dediğin sonsuza dek yaşamaz, bir ömrü vardır elbet; ancak izleri sürüldükçe belleklerdeki coğrafyalarda devinir durur ve her seferinde yeniden inşa edilir. Bu varoluşsal durum mekân ve kullanıcı arasındaki deneyimler üzerinden kurulan ilişkiler ağına temellenir. Dolayısıyla mekânın, onu anlamlandıran/deneyimleyen aktörlerin ve mimarlık eğitiminin odağındaki bu yazı; İzmir’de eğitime dair derin ve önemli izler barındıran “Alsancak’taki Okul” özelinde gerek mekânsal gerekse yaşam ve değerler üzerinden bir anımsama, belgeleme ve somut-soyut bileşenleri ile bu birikimi ileriye aktarabilme niyetindedir. Yazı içeriğinde ve başlığında kullanılan “Alsancak’taki Okul” ifadesi; yapının kullanım sürecinde değişen isimlerini, aynı mekânda ortaklaşan farklı kullanıcıları ve farklı disiplinlerin eğitim faaliyetlerini kapsayabilecek bütüncül bir çerçeveyi tanımlayabilmeyi amaçlar. Öyle ki ortak bir tarifle Alsancak’taki Okul; kimine göre güzel sanatlar, kimine göre mimarlık, kimine göre tekstil okulu olarak anılır. Her ne kadar

ortak bir tarife gerek duyulsa da yazıyı bütünlleyen bakış noktasının Mimarlık Fakültesi çerçevesinde kavranması sonucu, içeriğinin de Mimarlık Fakültesi ekseninde ağırlık kazanması doğal olacaktır. Bu durum taraflı bir bakış olarak değil, yapı okuması, mimarlık eğitiminin izleri, aktörler, mekân-kullanıcı etkileşimleri ve zihinlerde kalan coğrafyalar odağında irdelenen, daha çok mesleki bir anlama-aktarma ve belgeleme süreci olarak değerlendirilmelidir.

Alanın Geçmişi ve Özellikleri

Kent yerleşme alanı içerisinde kalan mezarlıkların sağlık gerekçeleri ile kent dışına taşınması zorunluluğunun 1865 yılında çıkarılan bir yasa ile getirilmesinin ardından, dört yıl sonra, 1869 yılında Rum cemaatinin Punta’da (Alsancak) kendi mezarlığını kurduğu anlaşılmaktadır. Aynı kaynaktan referans gösterilen bir gazete haberine göre ise Havagazi Fabrikası bitişiğinde olan ve satın alınan bu alana, 1876 yılında bir mezarlığın inşa edildiği belirtilmektedir (Beyru, 2011). Diğer bir kaynaktan (Poulimenos, 2019) alana ve içindeki yapılara ilişkin daha detaylı bilgilere yer verilmektedir. Bu bilgilere göre Ortodoks mezarlığının 1869 yılında kurulduğu ve 1878 yılında Xenofon Latris tarafından tasarlanan Arhangelos Mihail (Taksiarhis/Baş Melek) Kilisesi’nin yanı sıra kemiklerin saklandığı bir bölümün de inşa edildiği; aynı yıldan itibaren bu alanda beş sınıflı karma bir okulun faaliyet gösterdiği bilgisi aktarılmaktadır. Tüm bu bilgilere göre, 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar olan süreçte alanın bir mezarlık olarak kullanılmaya başladığı, 1878 yılında

Ferhat Hacılibeyoğlu, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Hikmet Sivri Gökmen, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü

1919 yılında Alsancak Stadından Kilise, mezarlık ve kısmen bahçe kapısının görünümü (URL-2, Levantenheritage, 2022)

1876 Lamec Saad planında alanın ve yakın çevresinin görünümü (URL-3 Chicago Üniversitesi, 2022)

1878 Tarihinde inşa edilen kiliseye ait çizim (Colonas, 2005)

inşa edilen kilisenin 1922 yılına kadar kullanıldığı ve bu süreçte eğitim ile ilgili fonksiyonları içeren yapılarla alan kullanımının desteklendiği anlaşılmaktadır. Kilisenin ne zaman yıkıldığı bilinmemekle birlikte, 1930'lu yıllara kadar mezarlık işlevini sürdüren alan, sonrasında metruk mezarlık olarak anılmaya başlamıştır. Bölgenin o dönemki durumunu gösteren haritalara bakıldığında, özellikle 1876 tarihli Lamec Saad planında mezarlık, kilise ve alanın çevresindeki çeşitli yapı izlerinin varlığı görülebilmektedir.

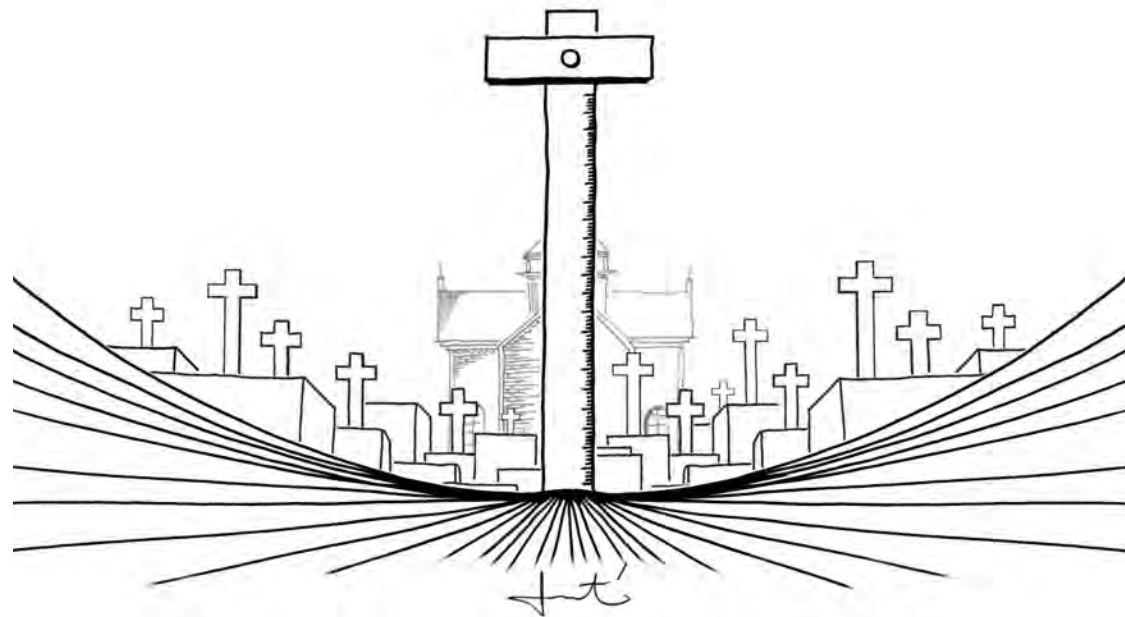
Öte yandan mezarlık alanının batı yönünde yer alan ve Aydın Demiryolu hattına kadar uzanan açık alan ise 19. yüzyılın sonlarından itibaren sahip olduğu spor işlevi ile kent belleğinde spor sahası olarak bilinmektedir. Bugün halen spor alanı işlevini sürdüren bu alan; 1890 yılında bölgede yaşayan Rumlar tarafından ilk olarak Orpheus Müzik adı ile kurulan ve 1898 yılında Gymnastics Spor Kulübü ile birleşerek Panionios Jimnastik Kulübü (Smirna Panionios Gymnastic Association) adını alan kulübün sahası olarak bilinir. 334 metre uzunluğunda bir pist ile 95x65 metre ölçülerinde bir futbol sahasından oluşan Panionios Stadyumu'nun Altay İdman Yurdu tarafından da kullanılmıştır (Poulimenos, 2019; Atay, 2022). Kurtuluş Savaşı sonrasında Rumların bölgeyi terk etmesinin ardından, 1929 yılında Vali Kazım Dirik döneminde bu alanda açık ve kapalı tribünleri içerecek biçimde Alsancak Stadı inşa edilmiştir (URL-1).

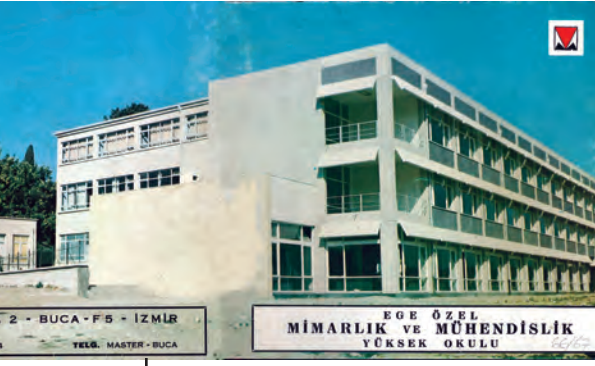
Daha geniş bir çerçeveden alana bakıldığında ise bölgenin genel karakterini 20. yüzyılın endüstrileşme

süreçleri sonucunda inşa edilen fabrikalar ve işletmeler üzerinden okumak mümkündür. İzmir'in kentsel belleğinde önemli bir yeri olan ve Alsancak Liman Arkası Bölgesi olarak anılan alanda Alsancak Gar Binası, Havagazı Binası, Şark Sanayi, İzmir Elektrik Fabrikası, Sümerbank Fabrikası bu karakteri temsil eden başlıca önemli yapılar olarak belirginleşmektedir. Alanın çevresinde çoğu işlevini yitirmiş ve atıl durumda bulunan bu yapıların ileriye dönük olarak kültürel ve eğitim odaklı dönüşümleri öngörülmektedir.

Bu bölge içerisinde 1445 ada olarak tanımlanan alanın bütününe ve işlevsel sürekliliğine bakıldığında; adanın spor alanı olarak kullanılan bölümünde işlevsel sürekliliğin korunarak devam ettirildiği, mezarlık ve kilisenin bulunduğu alanın ise asıl işlevini kaybederek, döneminde

kısmen yer verildiği ifade edilen eğitim işlevi odağında gelişim ve süreklilik gösterdiği anlaşılmaktadır. Arşiv kayıtları incelendiğinde; 1946 yılında Hazine adına İzmir Belediyesinden satın alınan ve kayıtlarda "metruk kabristan yeri" olarak anılan bu alanın 1961 yılında "kagir bahçeli teknik okul" olarak tescillendiği ve teknik okul olarak kullanım şartıyla 1961-1971 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına, 1992 yılından itibaren ise Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne eğitim ve öğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere tahsis edildiği anlaşılmaktadır (İzmir Konak Belediyesi Arşivi). Dolayısıyla alanın İzmir kent belleğinde uzun erimde bir eğitim odağı olarak yer ettiği ve bu bağlamda bugün halen üzerindeki tek katlı yapılarda eğitim öğretim işlevini sürdürmeye çalıştığı görülmektedir.

Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu
Kitapçı, 1966-67; Göksel Sezer Arşivi

Tabelanın önünde bir grup öğrenci,
1972; Mualla Haytabay Arşivi

C. Arkon, M. Türeyen, D. Tuna ve Z. Bilgin hocalarla final jürisi,
1975; Levent Gedizlioğlu Arşivi

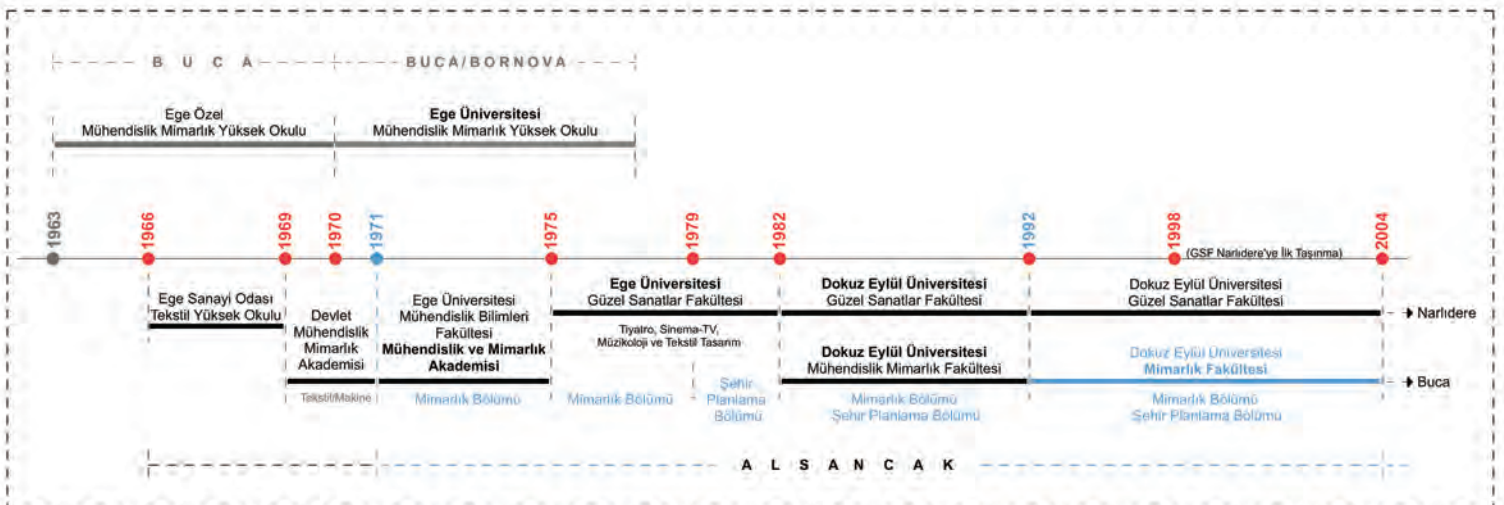
Eğitim Serüveni ve Mimarlık

İzmir’de mimarlık, güzel sanatlar, planlama ve mühendislik eğitimleriyle, ülke çapında değer kazanmış eğitim kurumlarının temellerinin atıldığı ve köklenerek güçlendiği Alsancak’taki Okul yapısı; aynı zamanda bölgenin toplumsal, sanatsal ve kültürel anlamda rolünü güçlendiren özellikleriyle de büyük önem taşımaktadır. Bünyesinde birçok farklı disiplini barındırarak yüksek okul, bölüm, akademi, fakülte düzeylerinde eğitim içeriğine dair kurumsal yapılanmaların gelişim süreçlerine tanık olan Alsancak’taki bina, bir anlamda yüksek öğrenim düzeyinde yaşanan eğitim serüvenine dair bir bellek niteliği de taşımaktadır. Bu dinamik, geçişli ve sarmal hâlin somut karşılıklarındaki durumları işaret ederek yaşanan değişimlere “fakülte, akademi, yüksel okul karmaşası” olarak değinen Gürhan Tümer durumu şu şekilde aktarıyor; “...öyle ki, Özel Yüksek Okul’a giren bir öğrenci, eğitiminin ortasında kendini resmi öğrenci, üniversite öğrencisi olarak bulabiliyor ya da Mühendislik Mimarlık Akademisi’nde okuyan başka bir öğrenci, Güzel Sanatlar diploması alıp mezun olabiliyor...” (Tümer, 1993).

Ayrı ayrı ya da iç içe, kırk yıla dayanan bir geçmişin neredeyse tamamına yakın bir süreçte, tek başına ve/veya bir arada olarak uzun solukta mimarlık eğitiminin var olduğu yapı; eğitim odağındaki serüvenine 1966 yılında Tekstil Okulu olarak başlamıştır. 1950’li yılların sonlarına doğru dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın direktifleriyle Ege Bölgesi Sanayi Odası tarafından bir Tekstil Okulu yaptırılması kararlaştırılmış; 1957 yılında ise Anıtlar Yüksek Kurulundan eski bir mezarlık üzerinde tekstil okulu inşa edilmesine ilişkin uygunluk kararı alınarak projelendirme ve uygulama çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda 1957-58 yıllarında Mimar Sadi Tugay (İTÜ, 1953) tarafından Ege Bölgesi Sanayi Odası Tekstil Okulu olarak tasarlanan yapının inşaat izinleri 1958 yılında alınmış, 1965 yılında ise yapı tamamlanmış ve kullanım izinleri alınmıştır (İzmir Konak Belediyesi Arşivi). Bina ilk olarak 1966 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan İzmir Tekstil Teknik Yüksel Okulu adıyla eğitim serüvenine başlamıştır. Bu okul bugünkü Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Bölümü’nün temelini oluşturmuştur. 1969 yılında Devlet

Mühendislik Mimarlık Akademisi adını alan ve 1971 yılına kadarki süreçte bu isimle anılan bina, 1971 yılında Ege Üniversitesine bağlanmıştır (URL-4). Alsancak’taki bu eğitim yapısı mimarlık ismi ile resmi olarak 1969 yılında tanışmış olsa da 1971 yılına kadar Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi çatısı altında mimarlık eğitimi verilmemiştir. Bu binada mimarlık eğitimi ilk olarak 1971 yılında Ege Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, Mimarlık Bölümü adı altında, Tekstil ve Makine Mühendisliği Bölümleri ile bir arada 12 öğrencisi ile eğitim serüvenine başlamıştır.

Bu noktada; her ne kadar bu yapı özelinde ve bir devlet kurumu çatısı altında mimarlık eğitimi ilk olarak 1971 yılında Alsancak’taki bu binada başlamış olsa da İzmir’de mimarlık eğitiminin temelleri 1963 yılında Buca’da kurulan Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulunda atılmıştır. 1970 yılına kadar mimarlık eğitimi farklı şehirlerden gelen öğretim üyeleri ve mesleki deneyimi olan yetenekli isimler ile güçlendirerek sürdüren ve İzmir’de mimarlık kültürünün köklenmesinde önemli etkisi olan bu

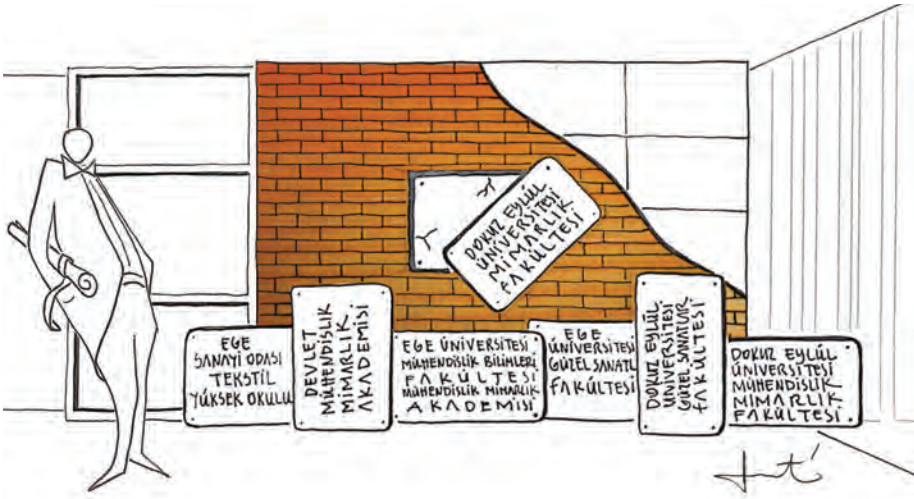
Mimarlık stüdyosunda kritik sırasında A. Cimcoz, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi

Mimarlık Bölümü öğretim üyeleri ve idari personel, 2001; Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Şehir ve Bölge Planlama 4. sınıf stüdyosu jüri sonrası, 1997; Tolga Çilingir Arşivi

SOL ALTTA İzmir'de mimarlık eğitiminin başlangıcı ve Alsancak'taki Okul'un eğitim serüveni

ALTTA Alsancak'taki Okul'da 1971-2004 yılları arasında Mimarlık ve Planlama Bölümlerinde kadrolu olarak görev alan öğretim üyeleri ile belirli dönemlerde proje stüdyolarına ve diğer meslek derslerine katkı veren isimler

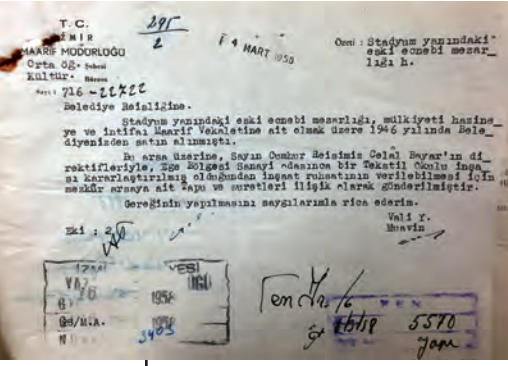
kurum, 1970 yılında özel okulların kapatılması kararı ile Ege Üniversitesine bağlanmış ve Ege Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu (EÜMMYO) ismini almıştır (Mutlu, 1993). Bir süre Bornova'da EÜMMYO adı altında mimarlık eğitiminin devam ettiği okul sonrasında öğrenci alımını sonlandırmış, 1970'li yılların ortalarında ise tamamen kapanmıştır. Bu süreçte okuldaki öğrenciler ve hocalar eğitim faaliyetlerini Alsancak'taki binada sürdürmeye devam etmişlerdir. Dolayısıyla kökleri Buca'daki yüksek okula uzanan Alsancak'taki Fakülte

bir devlet kurumu olarak 1970'lerden itibaren İzmir'de mimarlık eğitiminin odağı olmuştur (Sezer, Eyüce ve Cimcoz, 2022).

1971-1975 yılları arasında Ege Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Fakültesi Mühendislik ve Mimarlık Akademisi adı altında Mimarlık Bölümü olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren bölümde ilk bölüm başkanı olarak Rauf Beyru görev yapmıştır. 1972 yılında binada eğitim faaliyetlerini sürdüren Tekstil Mühendisliği Bölümünün Bornova'ya taşınmasıyla birlikte, Alsancak'taki bu bina, sayısı

her yıl artan mimarlık öğrencileri ve hocaları ile eğitim hayatını sürdürürken; 1975 yılında Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi kurulmuş ve Mimarlık Bölümü eğitime bu çatı altında devam etmiştir. Rauf Beyru'nun ilk dekan olarak görev aldığı bu kurumda Mimarlık Bölüm Başkanlığı görevini ise Doğan Tuna yürütmüştür (Tuna, 2005). Fakültenin bu ilk dönemlerinde sadece mimarlık eğitimi verilmiş; 1976-77 döneminde Güzel Sanatlar Fakültesine yeni katılan öğretim elemanları ile tiyatro, sinema-televizyon, müzikoloji ve tekstil tasarım alanlarında öğrenciler

HARBI HOTAN	CEMAL ARKON	SAHİ ZEKİ PEKİN	ERDEMİR ÖZEL	NAZAN BORA	MURAT ERDİM	SAMI UZUNOĞLU	SEVİM ÜNAL	ÖZEN EYÜCE	GÜNEŞ GÖR	ALİ TEKİN TİN	YÜKSEL ÜSTÜNGEL	YEŞİM KAMİLE AKTUĞLU	FUNDA AYSEL ALTINÇEKİÇ	İLGİN GÜNAY	SEMHİ GÜNERİ	DERYA ÖNCÜL	ŞEYDA BAYINDIR	KIVILCIM KESKİNER	DÜRRİN SÜER	EMEL KAYIN	TOLGA ÇİLİNGİR	YILDIRIM ORAL	SEDAT EMİR	TUĞRUL KIRMIZI	GÜNGÖR KAFTANCI	MEHMET DEMİRAĞLI	AKIN ERSOY	TAMER BAŞBUĞ	MÜJGAN B. KARATOSUN	HÜSAMETTİN ÖZKAYMAKÇI	SAHİ SEYMEN	MEHMET ALİ AŞKADAR	FAHRIYE HİLAL HALICIOĞLU	AHU DALGAKIRAN ERDOĞAN	SİBEL ECEMİŞ KILIÇ	SUAT GÜNHAN	NERİMAN YÖRÜR	VEHİBİ CANER OCAK	AHMET VEFA ORHON	MÜJDE ALTIN	ZEHRA AKDEMİR	RENGİN ZENGEL	ÖZLEM ERKARSLAN	ILKNUR TÜRKSEVEN DOĞRUSOY	ÖZLEM ARITAN	METİN KILIÇ	ÇINAR BİLGİN	SİDİKA ÇETİN	DÜRNEV ATILGAN	BURCU SİLAYDIN AYDIN	OYTUN EYLEM DOĞMUŞ	MUHAMMED AYDOĞAN	NEZHAT KOŞLUK KAYA	MİNE TANAÇ ZEREN	CENGİZ YESÜGEY	HÜMEYRA BİROL	NESLİHAN ÜNVERDİ	TANER UÇAR	HALİL İBRAHİM ALPASLAN	HİLMİ EVREN ERDİN	MERCAN EFE GÜNEY	ERDAL ONUR DİKTAŞ	FERHAT HACIALIBEYOĞLU	DENİZ DOKGÖZ	BURAK ALTINIŞIK	AYÇA TOKUÇ	İNCİ UZUN	ÖZGÜL YILMAZ KARAMAN	DİDEM AKYOL ALTUN	KUTLUĞ SAVAŞIR	HASAN BEGEÇ
-------------	-------------	-----------------	--------------	------------	-------------	---------------	------------	------------	-----------	---------------	-----------------	----------------------	------------------------	-------------	--------------	-------------	----------------	-------------------	-------------	------------	----------------	---------------	------------	----------------	-----------------	------------------	------------	--------------	---------------------	-----------------------	-------------	--------------------	--------------------------	------------------------	--------------------	-------------	---------------	-------------------	------------------	-------------	---------------	---------------	-----------------	---------------------------	--------------	-------------	--------------	--------------	----------------	----------------------	--------------------	------------------	--------------------	------------------	----------------	---------------	------------------	------------	------------------------	-------------------	------------------	-------------------	-----------------------	--------------	-----------------	------------	-----------	----------------------	-------------------	----------------	-------------

İzmir Maarif Müdürlüğü Kültür Bürosu ile İzmir Belediye Reisliği arasında Tekstil Okulu inşası ile ilgili yazışma, 14 Mart 1958; Konak Belediyesi Arşivi

Doğu yönünde giriş cephesine bakış, 2014; T. Didem Akyol Altun Arşivi

Batı yönünden giriş cephesine bakış, 2013; İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi

alınarak fakültenin yapısı genişletilmiştir (Tuncay, 2007). Ardından 1979 yılında, önceleri yüksek lisans düzeyinde eğitim faaliyetlerini sürdüren Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün kurularak lisans düzeyinde de öğrenci almaya başlamasıyla birlikte Alsancak'taki Okul; farklı disiplinlerin bir arada olduğu, öğrenci ve hoca profilindeki çeşitliliğin arttığı etkileşimli bir yapı kazanmaya başlamıştır. Bu birliktelik hem aynı kurum çatısı altında hem de aynı mekânı paylaşarak 1982 yılına kadar sürdürmüştür.

1982 yılına gelindiğinde, üniversitenin ve fakültelerin isimlerinin değiştiği yeni bir döneme girilmiştir. Bu anlamda Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi adı altında; Mimarlık ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri ise Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi adı altında iki ayrı fakülte olarak, aynı mekânı paylaşarak eğitimlerine devam etmişlerdir.

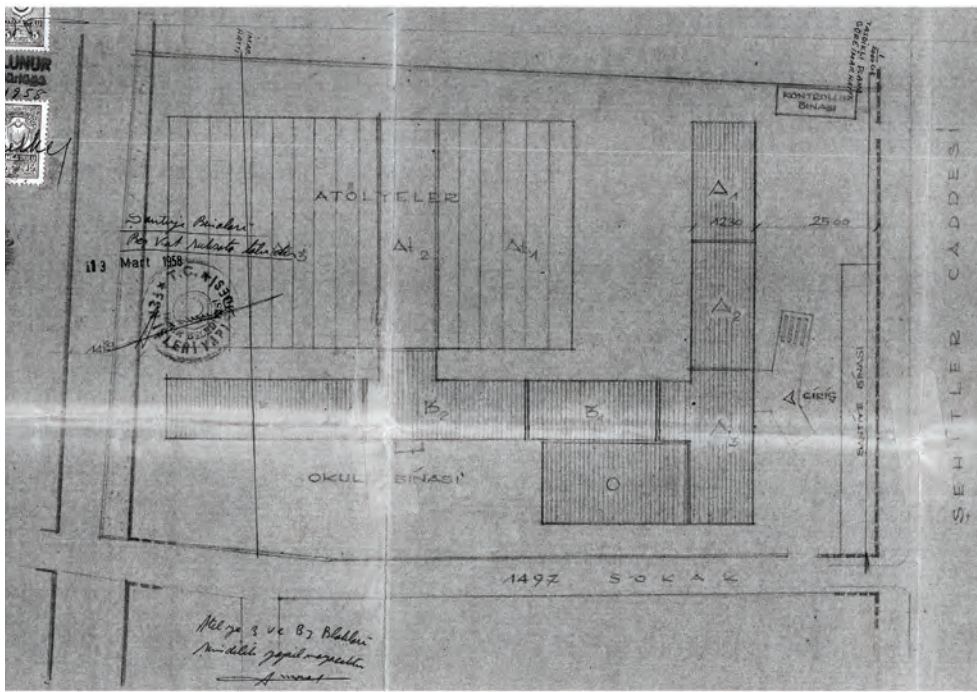
Güzel Sanatlar Fakültesi bu tarihten günümüze kadar aynı isimle yoluna devam ederken, Mimarlık ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri ise 1992 yılında Mühendislik-Mimarlık Fakültesinin iki ayrı fakülteye dönüştürülmesiyle kurulan Mimarlık Fakültesi çatısı altında eğitim sürecine devam etmişlerdir. Bu tarihten itibaren İzmir'de mimarlık eğitimi Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak sürdüren fakültenin kurucu dekanı Mehmet Türeyen'dir. 1971 yılından itibaren yaklaşık çeyrek asırlık bir süreçte İzmir'de mimarlık eğitimi Alsancak'taki Fakülte Binasında sürdüren kurumun bu yapıdaki etkinliği mekânsal yetersizlikler, fiziksel koşullar, yapı güvenliği ve kampüs içinde yeni bir yapının tamamlanmış olması gerekçeleri ile Eylül 2004'te son bulmuştur. Fakülte 2004-2005 eğitim yılından itibaren Buca'da Tınaztepe Kampüsündeki yeni binasında eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Uzun erimde kesintisiz olarak eğitim

işlevini sürdüren alan ve eğitim odağında birçok disiplinin gelişimsel sürecine tanıklık eden yapı, yaşanan çekilmeler sonrasında işlevsiz kalmış ve kullanılamamıştır. Yapı özelindeki bu işlevsiz kalma süreci, yıkımla sonlanarak Mimarlık, Planlama ve Güzel Sanatlar eğitimine dair fiziksel ve mekânsal izler büyük ölçüde yok olmuştur.

Yapıya Dair

Yerleşim ve alan kullanımı

Mimar Sadi Tugay tarafından 1957-58 yıllarında Ege Sanayi Odası Tekstil Okulu olarak tasarlanan ve 1965 yılında inşaatı tamamlanan yapı; kuzey yönünde Şehitler Caddesi'ne ve doğu yönünde 1497 Sokak'a paralel uzanan iki lineer bloğun birleşimiyle oluşan "L" bir şema ile alana yerleşmektedir. Kendi içinde alt bloklar içeren ve etaplar hâlinde uygulamaya olanak sağlayan biçimde kurgulanan bu iki bloğun birleşim noktasında ise Oditoryum bloğu yer almaktadır. Mimar Sadi Tugay tarafından tasarlanan yapının

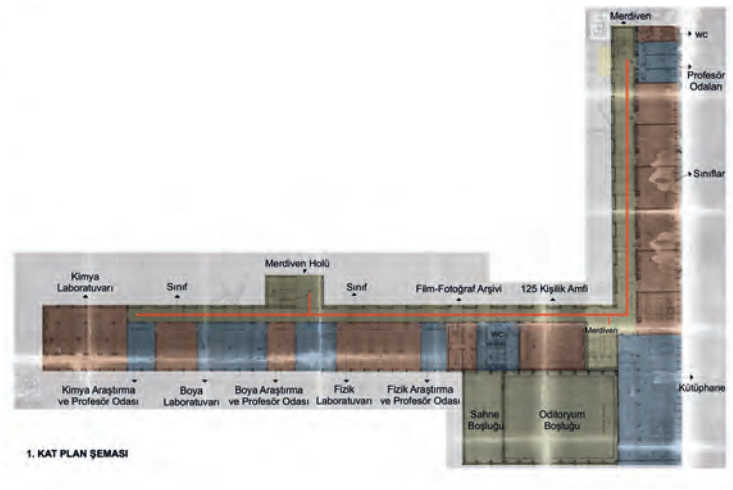
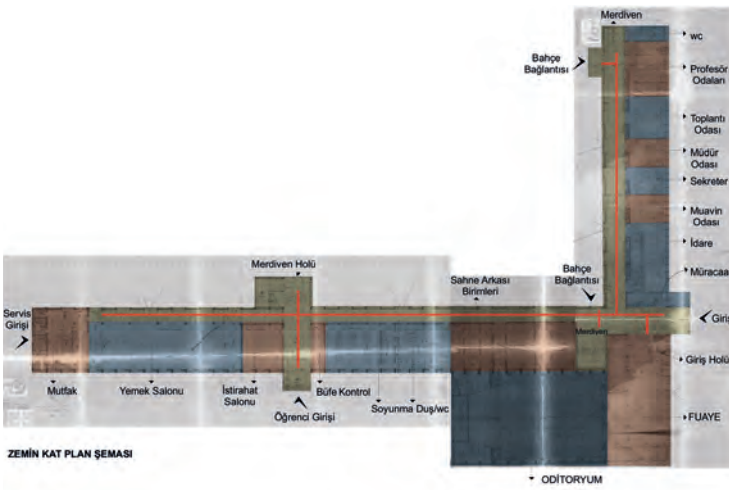

SOLDA Projede önerilen yerleşim planı, yapılması planlanan bloklar, geçici yapılan şantiye birimleri ve saçak; İzmir Konak Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi

SAĞ ÜSTTE Kat planları üzerinden birimlerin şematik gösterimleri

Giriş saçağı, 2013; İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Bahçe cephesi, 2013;
T. Didem Akyol Altun ArşiviAvluya bakan cephe,
Ferhat Hacılibeyoğlu ArşiviKoridor, 2003;
Ferhat Hacılibeyoğlu Arşivi

Şehitler Caddesi'ne paralel yerleşen kolu (A-blok) ana girişi içerecek biçimde bir ön alan tariflerken; 1497 Sokak'a paralel yerleşen kolu (B-blok) ise okul binası olarak adlandırılmış ve bu kolun sokağa bakan cephesinde bir ön alan ve öğrenci girişi tanımlanmıştır. Ayrıca alanı kuzey ve doğu yönünden kavrayan bu yerleşimle, mevcut stadyum duvarının batı yönündeki belirleyici varlığı sonucu tanımlı bir iç alan oluşmuştur. Her ne kadar projede bu alanın güney ucunda ileride inşa edilmesi planlanan iri atölye blokları leke olarak tanımlanmış olsa da bu yapılar inşa edilmemiştir. Öğrenci girişini karşılayacak biçimde B-blokta (B-2) yer alan ve uzun yıllar bu yapının kullanımında bahçe ile bağlantıyı kuran merdiven ve sahanlığı aracılığıyla, ileride inşa edilmesi planlanan bu atölye bloklarının mevcut okul yapısıyla bağlantısının planlandığı görülmektedir. Öte yandan projede tanımlanan öğrenci girişinin kullanımına ilişkin net bir bilgiye ulaşılamamıştır ve 1970'li yıllardaki kullanıcı deneyimlerinden aktarılan bilgilerde de böyle bir girişin

varlığından söz edilmemektedir (Cimcoz, Eyüce, Gedizlioğlu ve Koç, 2022). Yerleşimin bu bölgesiyle ilgili olarak 1497 Sokak yönünde tanımlanan öğrenci girişi ve ön alanın kullanılamamasına 1941 yılında yapılan ve 60'lı yılların sonlarına kadar bu alanda yer alan bir gecekonduyun varlığının etki ettiği düşünülmektedir (İzmir Konak Belediyesi Arşivi). Proje ile uygulama arasında gözlenen bir diğer fark ise ana giriş saçağı ile ilgilidir. Öyle ki ana girişi vurgulayan ve yapıdan koparak ön alanı kavramaya çalışan etkili bir saçak elemanı projede ön plana çıkmakta; ancak bu saçak elemanının projedeki hâlimden farklı biçimde ve yapı karakteriyle daha uyumlu bir çizgide uygulanmamış olduğu görülmektedir.

Plan şeması ve dağılımlar

Betonarme yapım sistemi ile inşa edilen ve her iki bloğun altında kısmi bodrum katlarından oluşan yapı iki katlı olarak tasarlanmıştır. A ve B blok olmak üzere her iki blokta da bahçeye bakan yönlerde (güney ve batı) uzun ve geniş koridorlara yer verilmiş; eğitim, servis

ve idari işlevleri içeren birimler ise bu koridorlara doğu ve kuzey yönlerinden açılacak biçimde yerleştirilmiştir. İşlevsel çözümlemede esas olarak Şehitler Caddesi'ne paralel uzanan A-blokta zemin katta ana giriş holü, fuaye, idari birimleri ve profesör odaları konumlanırken; kütüphane, derslikler ve profesör odalarından oluşan birimler bu bloğun birinci katında yer almaktadır. Ayrıca bu blokta biri giriş alanına yakın olarak B-blok bağlantı noktasında diğeri ise A-bloğun batı ucunda olmak üzere iki ayrı noktada düşey dolaşım elemanları konumlandırılmıştır. Her iki merdivenin bulunduğu noktada yapının bahçe bağlantılarını sağlayan kapılar yer almaktadır. 1497 Sokak'a paralel uzanan B-blokta ise zemin katta koridorun güney ucunda büyük bir yemekhane ile koridor boyunca sıralanan oditoryumun sahne arkası birimleri, tuvaletler ve soyunma odaları yer alırken; üst katta koridorun sonunda büyük bir kimya laboratuvarı, koridor boyunca ise sınıflar, fizik ve boya laboratuvarları ile bu birimlere hizmet eden araştırma odaları yer

Giriş holü, 2001; Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Fuayede sergi, 2001; Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Suat Taşer Salonu, Hamlet oyunu sırasında seyirciler; Ragıp Taranç Arşivi

almaktadır. Aynı zamanda bu katın A-blokla ve oditoryumla birleştiği noktada oditoryum bloğunun sağır yüzeyine bitişik 125 kişilik bir amfi bulunmaktadır. B- blokta her iki kat arasındaki düşey dolaşım ise bu bloğun ortalarına yakın, bahçe yönünde ve öğrenci giriş aksını karşılayacak biçimde konumlanan merdiven ile sağlanmaktadır. İçeride tanımlanan boşluğa bakan her iki blok boyunca uzanan koridorlar yapının karakteristik özelliği olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer karakteristik öge ise hem iç kullanımları hem de dışarıdan kullanımları sağlayacak biçimde kentle bütünleşebilme olanağını sunan oditoryumdur. A ve B blokların birleşim noktasında yer alan ve yaklaşık 450 kişi kapasiteli oditoryum bloğu; A-blokla fuaye alanı, B-blokla ise sahne arkası girişi ve bu alana hizmet eden mekânlar aracılığıyla bağlantı kuracak biçimde konumlanmaktadır. Bu oditoryuma

1980'li yıllarda Suat Taşer adı verilmiştir ve mekân bu isimle özdeşleşmiştir.

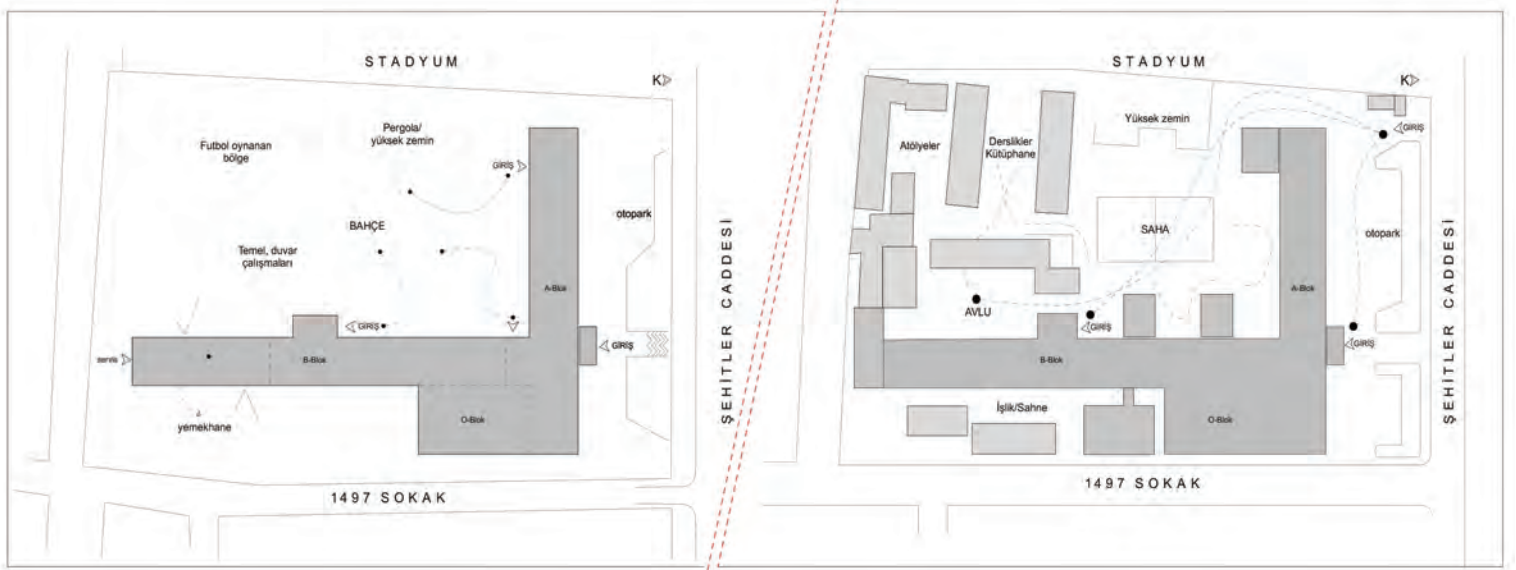
Cephe karakteri

Yapının cepheleri incelendiğinde, Şehitler Caddesi'ne bakan kuzey cephesinde tekrar eden düşey elemanlardan oluşan ve cepheden öne çıkarılmış bir çerçeve ile tanımlanan düzen giriş cephesinin karakterini oluşturmaktadır. Diğer cephelerde ise yatay ve düşey yapısal öğelerin öne çıkarılarak vurgulanmasıyla oluşan gridal bir cephe düzeni hakimdir. Eğitim birimleri ve koridor cephelerinde devam eden gridal düzen, dolu-boş ritmik kurguda ve katlar arasında kaydırılarak oluşturulmuştur. Ayrıca, doğuda oditoryum cephesinde sağır bir yüzey hakimken, batıda A-bloğun kısa cephesindeki benzer sağır yüzey etkisi düşeyde tekrar eden yatay boşluklar ile birlikte ele alınmıştır.

Mekân düzenlemeleri ve ekler

Artan öğrenci sayıları ve kadrolardaki genişlemeler yeni mekân gerekliliklerini de beraberinde getirmiştir. Bu

kapsamda zaman içinde mekân yerlerinin değişmesi ve bölümlenmeler ile iç mekânda düzenlemeler yapılmıştır. A-bloğun birinci katında bahçeye bakan koridorun tamamına ve zemin katında ise bir bölümüne odaların eklenmesi, kütüphanenin bu bloktan taşınması, yemekhane alanının düzenlenerek bu alana yeni birimler eklenmesi iç mekânda yapılan başlıca düzenlemeler olarak ifade edilebilir. Ancak zamanla bu düzenlemelerin de yetersiz kalması ile 1980'li yıllarda yapıya doğrudan temas ederek kapalı alandan erişilebilen ve ayrıca yapıyla kapalı alan bağlantısı olmayan, açık alandan erişilebilen ekler yapılmaya başlanmıştır. Yapıya temas eden ve cephe karakterleri ile yapıyla bütünleşebilen iki katlı bu ekler; A-bloğun batı ucunda bahçe yönüne doğru bir birim eklenerek, B-bloğun bahçeye bakan yönünde koridora takılan iki birim ve koridorun sonunda güney yönündeki bahçe duvarına paralel olacak biçimde

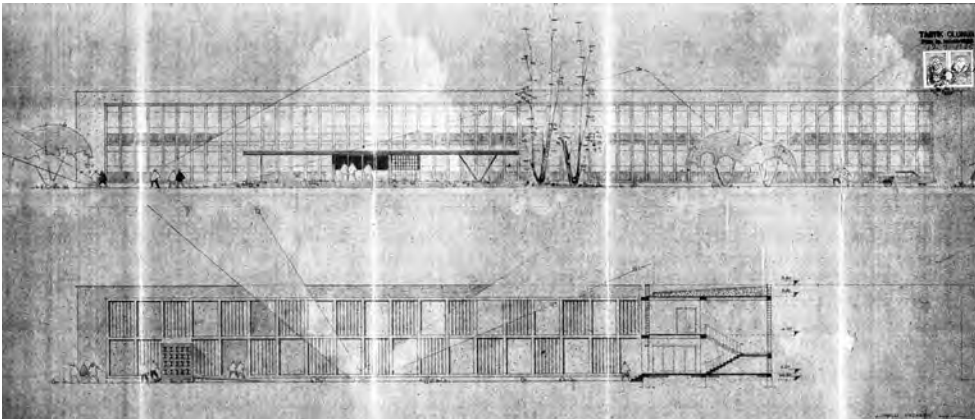
Avlu yaşantısı,
Ragıp Taranç Arşivi

Avlu yaşantısı,
T. Didem Akyol Altun Arşivi

Arka bahçe, atölye sırasında, 2003;
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık
Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre
Tuncer

SOL ALTTA Kullanım sürecinde yapı ve alana dair dönüşümler

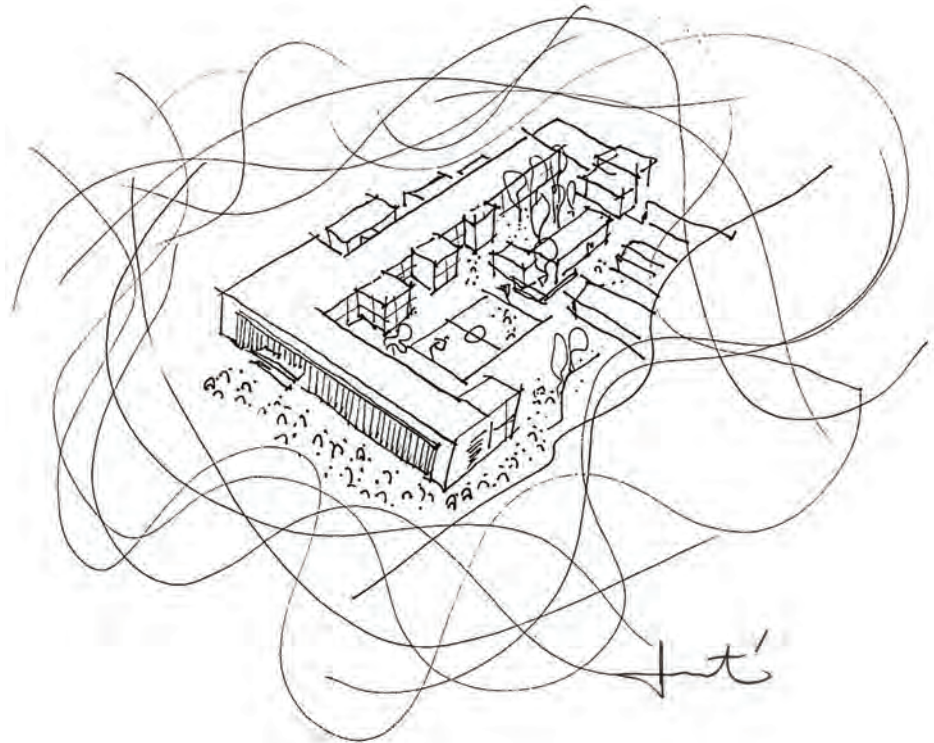
SOLDA Yapının kuzey ve güney cepheleri ile girişe yakın merdivenden geçen kesit (A ve B blok dahil edilmiş), İzmir Konak Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi

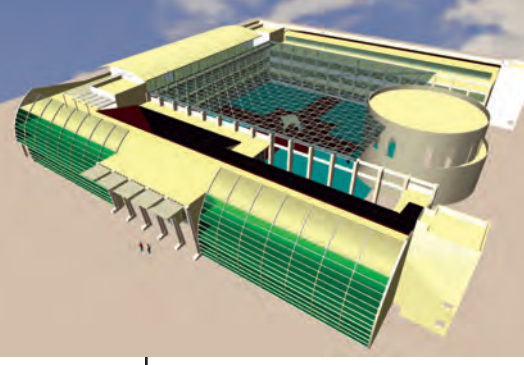
konumlanan bir birim olarak çeşitli mekânsal gereklilikleri sağlamışlardır. Ayrıca B-bloğun 1497 Sokak'a bakan yönünde oditoryuma yakın konumda bir başka ek daha yer almaktadır. Diğer taraftan yine aynı dönemlerden itibaren alanın güney bölgesinde açık alandan erişilebilen; yemekhane, kantin, atölye, derslik, çalışma birimleri ve depo, teknik hacimler gibi çeşitli bağımsız birimler inşa edilerek mekânsal gereksinimler karşılanmıştır. Gerek kapalı alandan yapıyla bağlantılı gerekse açık alandan erişilebilen bu eklerin büyük bir bölümü uzun süre Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından kullanılmıştır. 1990'lı yılların sonlarına doğru bu fakültenin çoğu bölümünün taşınmasıyla birlikte, bu ek birimler mimarlık fakültesi tarafından yeniden düzenlenerek kullanılmaya başlamıştır. Mimarlık Fakültesi kütüphanesi bu dönemde açık alandaki birimlerden birine taşınmıştır.

Tüm bu süreç izlendiğinde her ne kadar mekânsal gereklilikler sonucu, zorunlu olarak yapılmış olsa da kullanımlara bakıldığında bu ekler; açık ve kapalı alan ilişkilerini güçlendiren/türeten, kavranabilir alt alanlar tanımlayan ve sosyal ilişkileri-

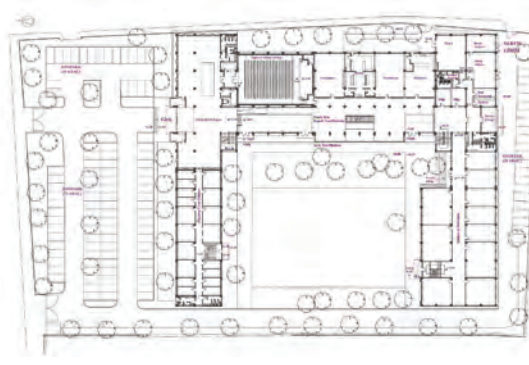
etkileşimleri destekleyen anlamlarıyla değer kazanmışlardır. Bu anlamda nişler, avlular ve farklı kullanımlara özgü oluşan irili ufaklı bölgelenmeler, şüphesiz yaşantıya dair izleri taşıyan tanımlı alt mekânlar olarak sıralanabilir. İlk dönemlerden bu yana yapıyla

doğrudan ilişkili bu tanımlı açık alan, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanı sıra duvar örme ve pergola yapımı gibi uygulamaya yönelik eğitim faaliyetlerinin de yapıldığı bir alan olarak deneyimlenebilmiştir.

Metin Kılıç'ın yarışmada seçilen proje önerisinden 3 boyutlu görünüm, 2002; Metin Kılıç Arşivi

Çetin Türkçü, Abdullah Sönmez ve Metin Kılıç tarafından çizilen uygulama projesinin zemin kat planı ve yerleşimi, 2003; Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi

Taşınma sonrası stüdyo, 2011; Ferhat Hacılibeyoğlu Arşivi

Arayışlar, yıkım, arayışlar

2000'li yılların başlarından itibaren gerek mekân kapasitesinde, gerekse yapının fiziksel koşullarında olumsuzluklar gözetilerek fakültenin Tınaztepe Kampüsünde tamamlanmak üzere olan yeni binasına taşınması durumu belirginleşmeye başlayınca; eğitimin Alsancak'ta sürdürülmesine yönelik arayışlar başlamıştır. Bu kapsamda 2002 yılında okul bünyesinde öğretim üyelerinin katılımına açık sınırlı bir yarışma düzenlenmiştir. Prof. Dr. Emin Alıcı, Prof. Dr. Çetin Türkçü, Prof. Dr. Mehmet Türeyen, Prof. Dr. Atilla Cimcoz, Prof. Dr. Sezai Gökse ve Prof. Dr. Atilla Orbay'dan oluşan jüri üyelerinin 7 projeyi değerlendirdiği yarışmada, o dönem fakültede ders veren Metin Kılıç ve araştırma görevlisi olarak görev yapan Özgür Dinçer'e ait projeler gelişmeye uygun bulunarak ikinci aşama için belirlenmiş; bu aşamanın sonunda da Metin Kılıç'ın önerisi birinci olarak seçilmiştir (Kılıç, 2022). Çeşitli revizyonlar yapılarak fakülte

bünyesinde uygulama projeleri Çetin Türkçü, Abdullah Sönmez ve Metin Kılıç tarafından tamamlanan bu proje gerekli bütçenin sağlanamaması sonucu gerçekleşmemiştir. Bu sürecin sonunda gerçekleşen taşınmalar ile birlikte boş kalan yapı ve alandaki eklerin bir bölümü 2015 yılında yıkılmıştır.

Yıkımın ardından 2015 yılında arayışlar yeniden başlamış; Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültelerinin alana yeniden dönebilmek adına ayrı ayrı başlatmış oldukları girişimler, ne yazık ki sonuçsuz kalmıştır. Sosyal medya aracılığıyla kamuoyu oluşturarak olgunlaştırılan, çeşitli duyurular ve etkinlikler ile tasarım ve sanat eğitimi veren kurumların kent merkezinde olmasının olumlu yönleri paylaşılan bu girişimler üniversite yönetimi ile görüşmelere kadar uzanmıştır. Ancak özünde her iki fakültenin de faaliyet gösterdiği yapıların varlığı ve yeni bir bina yapmak için gereken bütçenin karşılanamıyor olması nedenleriyle bu

girişimler bir sonuca ulaşamamıştır. Yine de her iki fakülte tarafından bağışçılar yoluyla alana yeniden dönmek adına çözüm arayışları devam ettirilmiştir. Bu arayış sürecinde Mimarlık Fakültesi bünyesinde Deniz Dokgöz, Ferhat Hacılibeyoğlu, Didem Altun, İnci Uzun ve Halil İbrahim Alpaslan'dan oluşan ekip tarafından hazırlanan projeye, üniversite yönetimi aracılığıyla bağışçılarla görüşmeler yapılmış olsa da bu girişim de sonuçsuz kalmış, proje uygulanma olanağı bulamamıştır.

Yerleşim ve alan kullanımları bağlamında geçmiş izleri referans alarak, alışkanlıkları ve mekân deneyimlerini sürdürmeye çalışarak mimarlık eğitimi bu alanda devam ettirmeye çalışan tüm arayışlar sonucunda ise bugün; alanda 1980'li yıllarda inşa edilmiş olan ve geçmişte yemekhane, derslik, kütüphane ve kantin işlevleriyle kullanılan tek katlı yapılar eğitim faaliyetlerini ikame etmektedirler.

SOLDA Mimarlık Fakültesi duyuru metni, 2015; Ferhat Hacılibeyoğlu Arşivi

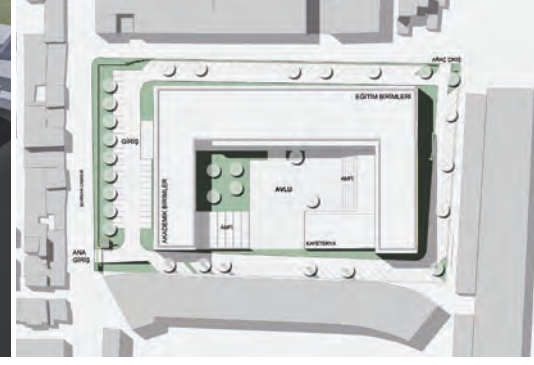
Güzel Sanat Hareketi'nin yayınladığı afişlerden biri, 2015; Pinar Uzun Arşivi

Yıkım süreci, 2015; Tolga Çilingir Arşivi

Deniz Dokgöz, Ferhat Hacılibeyoğlu, Didem Altun, İnci Uzun ve H. İbrahim Alpaslan tarafından 2015 yılında hazırlanan projeye ait görseller; Ferhat Hacılibeyoğlu Arşivi

Sonuç

Başta da değinildiği gibi İzmir’de mimarlık, planlama ve güzel sanatlar eğitimine dair gelişim ve olgunlaşma dönemlerine tanıklık eden bu yapının çatısı altında birçok mimar, şehir plancısı, sanatçı ve hoca yetişmiş; İzmir’de mimarlık ve tasarım eğitiminin odağı olarak nitelendirilebilecek bu mekân, sonrasında mimarlık eğitimi vermeye başlayan diğer kurumların oluşmasında da önemli rol oynamıştır. Konumu itibarıyla kentle yakın ilişkiler ve güçlü bağlar kurabilen mekân; erişilebilirlik ve görünürlük özellikleriyle de kentte mimarlık ve tasarım kültürünün temsiliyetini uzun yıllar sürdürmüştür. Dahası farklı disiplinlerin bir arada olduğu çoğulcu yapısıyla yaratıcı düşünme ve üretme ortamlarını var edebilen bir eğitim yapısı olarak, ülke ölçeğinde uzun yıllar önemli bir etki alanına sahip olmuştur. Bu çoğulcu ve etkileşimli yapı, zamanla eklentiler ile büyüyerek mekân gereksinimlerine yanıt verebilmiş, aynı zamanda bu zorunlu müdahaleler sonucunda kavranabilir ölçekte ve tanımlı sınırlarda alt mekân olanaklarını da var edebilmiştir. Sürekli eğitim ve sosyal faaliyetleri destekleyen bir zemin olarak; ilk dönemlerde temel çalışmaları, duvar ve pergola yapımı gibi staj kapsamındaki uygulamalı eğitimlerin de yapıldığı alan, bir anlamda "açık stüdyo" olarak eğitim sürecinin bir parçası hâline gelmiştir. Deneyimler ve kullanımlar bağlamında sosyal ilişkilerin ve birbirinden öğrenme ortamlarının zeminini oluşturan, evrilebilen ve müdahaleye açık yapı; doğrudan fiziksel varlığıyla da tasarıma ve yaratıcı düşünme-üretme süreçlerine sahne olabilmıştır. Özetle Alsancak’taki

Okul bir eğitim yapısından öte; açık ve kapalı mekânların esnek bir yapıda bütünleşerek çoğaldığı, sosyal ve toplumsal yönü güçlü bir eğitim ortamına dönüşerek varlığını devam ettirmiştir. Nihayetinde, uygulandığı yıldan 2004 yılına kadarki süreçte kesintisiz olarak farklı disiplinler tarafından farklı dönemlerde ya da bir arada olmak üzere eğitim işleviyle kullanılan yapı, en son mimarlık eğitiminin de buradaki sürecini tamamlamasıyla birlikte 2004 yılı sonlarında atıl kalmış, 2015 yılında ise yıkılmıştır. Bugün hâlen eğitim işlevi alanın içinde 1980’li yıllarda inşa edilmiş olan barakalarda Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi adı altında sürdürülmeye devam etmektedir.

Son olarak alanın ve daha geniş bir çerçevede bölgenin bugünkü durumuna bakıldığında, genele hakim bir atıl durumun varlığı düşündürücüdür. Ayrıca, bölge sermaye baskısını da yakından hissetmektedir. Diğer taraftan sanat ve kültür odaklı inisiyatiflerin bölgedeki etkinliklerinin varlığı ve mevcut nitelikli yapı stoğunun öngörülen kültür ve eğitim odaklı dönüşümleri, bugüne ve ileriye yönelik bölgeye dair olumlu unsurlar olarak sevindiricidir. Bu noktada alanın geçmişinde güçlü biçimde var olan eğitim, kültür, sanat ve tasarım izlerinin sürdürülebilmesi, bu değerlere yönelik nitelikli mekânların oluşturulabilmesi ile bölgenin kültür ve eğitim odaklı gelecek planlarıyla örtüşebilecek olasılıkların aranabilmesi önem kazanmaktadır. Özetle bugün; alanın tasarım, sanat ve kültür temelli izlerinden referansla bölgenin toplumsal rolünü güçlendirebilecek bir

temsiliyeti yeniden kazanarak ileriye taşınması ve bu anlamda sahip olduğu potansiyelleri açığa çıkarabilmesi bölge ve kent için değerli bir kazanım olacaktır.

• Kaynak belirtilmeyen görseller yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Beyru, Rauf. 19. Yüzyılda İzmir Kenti. İstanbul: Literatür Yayınları, 2011.
- Colonas, Vassilis. Greek Architects In The Ottoman Empire (19th-20th centuries). Atina: Olkos Publishers Ltd, 2005.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi
- İzmir Konak Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi
- Mutlu, Asım. "İzmir Anıları". Ege Mimarlık 1993/3 sayı:10 (1993), 18-19.
- Poulimenos, George. Smirna Seyahat Rehberi 1922. İstanbul: Baltas Yayınları, 2019.
- Tuna, Doğan. Birikinti, Bir Mimarın Otobiyografisi. İzmir, 2005.
- Tuncay, Murat. "Güzel Sanatlar Fakültesinin Tarihi". Yedi Dergisi sayı: 1 (2007). İzmir: DEÜ Yayınları, 6-7.
- Tümer, Gürhan. "İzmir’de Mimarlık Eğitimi-Otuz Yıllık Bir Sürecin Öyküsü", Ege Mimarlık 1993/3 sayı:10 (1993), 17.
- URL-1 "Alsancak_Mustafa_Denizli_Stadyumu", Wikipedia, erişim 21 Ocak 2022, https://tr.wikipedia.org/wiki/Alsancak_Mustafa_Denizli_Stadyumu
- URL-2 "Agios Archangelos Orthodox Cemetery of Smyrna", Levantineheritage, erişim 25.01.2022 <http://www.levantineheritage.com/archangelos.htm>.
- URL-3 "Plan de Smyrne / levé et dressé par Lamec Saad" Chicago Üniversitesi Kütüphanesi, erişim 02.02.2022, https://luna.lib.uchicago.edu/luna/servlet/detail/UCHICAGO-2-2-1101-1255375:Plan-de%20Smyrne---leve%25CC%2581-et-dresse%25CC%2581-p?qvq=q:_luna_media_exif_filename%3DG7434-I9-1876-S33.tif&mi=0&trs=1.
- URL-4 "Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü Tarihçesi" Ege Üniversitesi, erişim 08.02.2022, <https://textile.ege.edu.tr/tr-3313/tarihce.html>.
- Hülya Koç ile 26.01.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Nerime Cimcoz, Özen Eyüce ve Levent Gedizlioğlu ile 31.01.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Çınar Atay ile 02.02.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Doğan Tuna ile 10.02.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Osman Tülek ile 14.02.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Metin Kılıç ile 21.02.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Mualla Haytabay ve Levent Gedizlioğlu ile 21.02.2022 tarihinde yapılan görüşme
- Göksel Sezer ile 25.02.2022 tarihinde yapılan görüşme

Bellekteki Coğrafyalar

Bir yapı ne zaman yok olur? Yıkılması, fiziksel anlamda yeryüzünden silinmesi, o yapının izlerinin de bütünüyle yok olması anlamına gelir mi? Özne ve mekân arasındaki yaşamsal örüntülerin fiziksel gerçekliklerin ötesinde yaratılmış coğrafyalarda varlığını aramak mümkün müdür? Özneye, yaşantıya ve bireysel deneyimlere temellenen belleklerdeki bu coğrafyalar bir araya getirilerek çakıştırıldığında; silikleşen yerler belirginleşebilir, unutulmuş izler ortaya çıkabilir, belirgin olan da daha belirginleşerek, mekân sınırları olmayan yeni bir coğrafyada yeniden ve yeniden inşa edilebilir. İşte bu düşünceyle, anlatım ve içerikte eksik kalan, tamamlanmayı bekleyen ya da daha da vurgulanması gereken izleri keşfedebilmek adına, belleklerdeki, anılardaki coğrafyaların peşine düşülmüştür. Bu niyetle farklı dönemlerde Alsancak'taki Okul'da eğitim görmüş aktörlerin gözünden mekâna yeniden bakarak, kolektif bir anlama-aktarma ve bütünleme yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntemle bahçedeki heykele, yürünen yola, gölgesinde oturulan ağaca ve ışığın süzülmediği pencereye kadar yaklaşarak; ya da sınırların dışına taşarak mekânı; yanındaki, yakınındaki ve uzağındakilerle ilişkilendirerek; dahası, mekânı boşlukta anlam

kazanan kokular, sesler ve sözler üzerinden kavrayarak, belleklerden süzülen coğrafyalar bir araya getirildi. *"İzmir'de Mimarlık ve Sanat eğitime dair derin ve önemli izler barındıran Alsancak'taki Fakülte binasına ilişkin gerek mekânsal gerekse yaşamsal izler üzerinden bir anımsama ve ileriye dönük bir aktarım oluşturma niyetindeyiz. Öğrencilik yıllarınıza dair anımsadığınız, aklınızda kalan mekâna ve yaşantıya dair izlerin peşindeyiz... Alsancak'taki binayı nasıl tarif edersiniz mesela? Nedir sizce en karakteristik özelliği? İlk ne geliyor aklınıza, neyi özölüyorsunuz? Stüdyolardan, stüdyo dışı kullanımlardan, hocalardan, jürilerden, ilişkilerden, etkinliklerden neler kaldı aklınızda? Bahçe, avlu, nişler, baraka, atölye, koridorlar, fuaye, Suat Taşer..."* metni ile Mimarlık, Planlama ve Güzel Sanatlar disiplinlerinden aktörlere yapılan çağrı sonucu elde edilen bu metinleri "Bellekteki Coğrafyalar" başlığı altında bir araya getirerek okuyucularımıza sunuyoruz. Elbette ki kısıtlı ve az sayıda paylaşımın oluştuğu bu bütünde bir şeyler eksik kalacaktır. Ancak eminiz ki bu içerikleri okuyan herkesin kendinden bir şeyler bularak, eksikleri tamamlayarak kendi metnini yeniden üretebileceği tetikleyici bir zemini var etmeye yeterlidir.

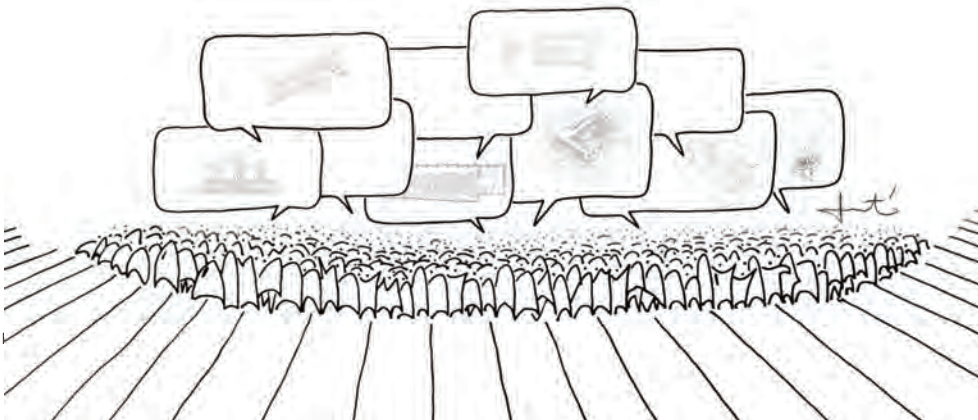
Hikmet Sivri Gökmen,
Ferhat Hacılibeyoğlu

Mimarlık Fakültesi Alsancak Binası Anımsamalar

Tülay Yesügey, Cengiz Yesügey,

1972-1976

Binaya vestiyerli bir rüzgarlık bölümü ile geniş bir fuaye-sergi salonundan geçilerek girilmekte idi. Fuayeden camlı kapılar vasıtası ile "L" kolların kesim noktasına ulaşılmaktaydı. Tam karşıdaki K-G kolunun sağ tarafında iç avlu-bahçeye bakan camlı bir koridor, sol tarafında ise sırasıyla konferans salonu ve yukarı kata çıkan merdiven çekirdeği, WC'ler, fotoğraf stüdyosu ve marangoz atölyesi, ahşap tabanlı kademeli bir küçük amfi, derslik ve stüdyolar ile koridorun sonunda büyükçe bir kantin-yemekhane, kantinin arkasında ise kalorifer dairesi yer almaktaydı. Sağ taraftaki D-B kolunda ise solda yine iç avluya bakan camlı bir koridor, sağda ise dekanlık, bölüm başkanlığı ve idari bölümler, sağır duvarlarda ise cam kapaklı büyük sergi dolapları vardı. Koridorun sonunda ise yukarı katı bağlayan ikinci bir merdiven çekirdeği bulunmakta idi. Üst kat K-G kolunda sağda avluya bakan camlı koridor, sol tarafta ise stüdyo ve derslikler yer almaktaydı. Oldukça ferah ve geniş olan bu camlı koridor, öğrenciler için adeta ders aralarında kapalı bir teneffüşhane olarak kullanılırdı. Orta büyüklükte olan stüdyoların en belirgin özelliği koridor duvarı yönünde yukarıda sıra sıra ve boydan boya yer alan büyük asma dolaplardı. Dolaplar çoğunlukla okulda sabahlayan öğrencilerin yatma mekânları olarak kullanılmakta olup, gündüz ders ortasında dolap kapağının açılarak pijamalı bir öğrencinin ayaklarını sarkıttığı, dersi ve hocayı görünce "pardon hocam" diyerek

Bedri Kökten kritik verirken, 1973;
Hülya Arkon Arşivi

Okul bahçesinde yapı stajı, 1972;
Mualla Haytabay Arşivi

Okul bahçesinde yapı stajı, 1973;
Tülay-Cengiz Yesügey Arşivi

kapağı kapatıp içeri kaçtığı sıkça görülen manzaralardandı. D-B kolu, her iki tarafında öğretim üyelerinin odalarının yer aldığı orta koridorlu bir planda olup, koridor sonunda merdiven çekirdeği bulunmaktaydı.

Okul dışında Şehitler Caddesi ile 1497 sokağın kesişme noktasında bir küçük bakkal, karşısında caddenin diğer tarafında yine küçük bir çay ocağı-pastane, 100 m kadar ilerde ise sabahın erken saatlerinde sabahlayan öğrencilere hitap eden bir fırın bulunmaktaydı. O zamanlar “Çınar” olarak bilinen Alsancak garı karşısında her öğlen tıklım tıklım dolan ve öğrencilerin müdavimi oldukları “kuru fasulyeci”yi de yadsımayalım.

Okulun arka bahçesi oldukça ağaçlık (okaliptüs ağırlıklı) ve yeşillik bir alandı. Önceleri tamamıyla boş olan bu alanda stadyum duvarına yakın yüksekçe bir platform ve birçok mermer kalıntı vardı. Öğrencilerin ders aralarında kullandıkları bu alana, 1973 yılında, bizlerin de katıldığı yapı stajı sırasında yığma bir yapı temeli atılmış, 1976 yılından sonra bu yapı tamamlanmış, bir süre kantin-kütüphane kompleksi olarak kullanılmıştır. Staj sırasında kazıdan çıkan birçok kafatasını kazı alanı etrafındaki telaronun dikmelerine astığımızı hatırlıyoruz.

Okuldaki toplam öğrenci sayısı çok az olduğu için dersliklerin ve stüdyoların kullanımı oldukça rahattı. Ancak ders sayıları bugünkü dönemlere göre hemen iki katı fazlaydı (yaklaşık bir dönemde 8-9 ders) ve hocaların çoğu doktorasını bitirmiş öğretim görevlileriydi. O dönemde okulumuzda kadro dağılımı bir profesör (Dekan Rauf Beyru), üç doçent (Necati Şen, Doğan Tuna ve sonradan Akın Süel) ve doktoralı

öğretim görevlileri olan Gürhan Tümer, Nerime Cimcoz, Atilla Cimcoz, Mehmet Türeyen, Sami Uzunoğlu, Murat Erdim, Salih Pekin, Çetin Türkçü, Orcan Gündüz, Namık Arkun, Sevim Ünal, Göksel Sezer, Esin Aydar, Mesut Ayan, Ziyaettin Bilgin, Ergin Algım, Teoman Sarıkahya'ydı. Projeler her bir hocanın grup çalışması olarak yapılır ve adeta bir yarışma hâlinde geçerdi. Hoca öğrenci sayısı birbirine çok yakın olduğundan gruplar da az sayıda öğrenciden oluşmakta idi. Stüdyolarda kişiye özel, üzerinde lambası olan çizim masalarımız ve çekmeceli dolaplarımız vardı. Dönem sonlarında her öğrenci en az 10-15 paftadan aşağı olmamak üzere, çoğu zaman renkli ve zorunlu olarak beyaz schöler kartonlara çizdikleri projelerini tüm hoca ve öğrencilerin katıldığı açık jürilerde sunarlardı. Bu jüriye dışarıdan, Mimarlar Odasından veya serbest büro sahip ve çalışanlarından temsilciler de katılmakta idi. Ders geçme sistemi ise oldukça zordu. Vize sistemi vardı. Her derste 3 vize sınavı yapılmakta idi (1975'ten sonra belki 2'ye indirildi) ve final sınavına girebilmek için bu üç vize ortalamasının 50 olması gerekmekteydi. Yoksa dersten doğrudan kalınmakta idi. Hocalarımız da çok titiz ve seçici idiler. Örneğin bizim döneme başlayan 33 arkadaşımızdan dönem kaybetmeyip 1976 yılında doğrudan mezun olan yalnızca 4 kişi idik. O zaman en çilekeş ve aynı zamanda en keyifli dönem proje teslim öncesi olup, bu dönemde hemen herkes okulda sabahlardı. Stüdyolardan bazılarında çizim masaları birleştirilir, serilen battaniyelerle yatakhane hâline getirilir, çizimden vakit bulan kızlı-erkekli tüm öğrenciler buralarda karmakarışık

uyurlardı. Bunun dışında en önemli gelenek çizim yardım grupları idi. Jürisini tamamlayan tüm öğrenciler (hangi dönemden olursa olsun) gruplar hâlinde diğer öğrencilerin çizimlerine yardımcı olurlardı. Okulda idarece de tanınan kuvvetli bir “Öğrenci Birliği” teşekkül etmiş olup, oluşturdukları komite, idare ile sürekli bir diyalog içindeydi. Bu komite öğrenci sosyal faaliyetleri, mezuniyet törenleri vb. organizasyonların yanı sıra, sınav tarihlerinin oluşturulması ve öğrencilerin kişisel haklarının korunması konusunda da idare ile yapıcı bir diyalog içerisinde idi. Örneğin o dönemde öğlenleri okula yemekler şimdiki DEÜ Rektörlüğünün yerinde olan EÜ İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi'nden gelmekte ve çok az bir ücretle dağıtılmaktaydı. Bir dönem kesilen yemeklerin yeniden sağlanması öğrenci birliğinin mücadelesi ile olmuştu. O dönem diğer okullarda öğrenci boykot ve eylemleri çok yaygın olmasına rağmen, mimarlık bölümünde, diğer okullardaki öğrenci hareketleri çeşitli eylemlerle desteklenmiş, ancak öğretimi aksatacak herhangi bir boykot eylemi olmamıştı.

Yerinde Yeller Esen Bir Mimarlık Okulundan Aklımda Kalanlar

Nevzat Sayın, 1974-1978

EÜGSF'nin Alsancak'taki yapısı ince uzun zarif bir yapı diye tarif edilebilir kısaca. Eşit aralıklarla tekrar eden dar derin kolonların gerisinde kalan parapet ve doğramalar koyu renk olsa ve boşluk gibi görünse; sonradan doğramalarla kapatılmış bir rüzgârlık gibi görünen giriş saçağı kat hizasında olsa ve sadece saçak olarak kalsa

Okul koridoru, 1973; Mualla Haytabay Arşivi

Okulda gece çalışması, 1973; Osman Tülek Arşivi

Atilla Cimcoz ve öğrenciler, 1980; Hikmet Sivri Gökmen Arşivi

ne güzel olurmuş derdim. Ama yine de güzel bulurdum yapıyı. Girer girmez karşımızda uzanan geniş koridor başlamadan hemen önce, solda, üst kata çıkan geniş bir mozaik merdiven vardı. Sağda ise yönetici ve hoca odaları. Girişin karşısında uzanan koridorun sağını kaplayan silme doğrama stadyumla aramızdaki bahçeye bakardı. Batı güneşinin bir kısmını stadyumun iri cüssesi, bir kısmını da ağaçlar keserdi. Stüdyolar koridorun diğer tarafındaydı. Koridora oranla daha az ışık alırlardı ama koridordan gelen ışık eksiği kapatırdı. Koridor kendi genişliğine stüdyoların genişliğini de katan bir kafeteryayla biterdi. Sinema öğrencileriyle burada karşılaşır, mimarlık dışındaki konuların en ilgi çekicisi olarak gördüğüm sinema konularını burada gündemime alırdım ama benim de içinde olduğum bir grup öğrenci için en önemli gündem maddesi devrimdi...! Türkiye solunun fraksiyonları arasında bitmek bilmez tartışmalar en hararetli konulardı. Şiddetten iyice uzaklaşıp Dev-Genç'ten TİP'e meylettiğim bir evreydi... Kütüphane var mıydı hatırlamıyorum ama film banyosu ve baskı yapılabilen bir karanlık oda olduğunu hatırlıyorum. Üst kat da alt katın izinde bir kattı. Küçük kesitli profil ayakları olan kontrplak tablalı masalarımızın yüzeyleri bozuk olduğu için üzerine tok bir kâğıt serilmeden doğru dürüst çizim yapılamazdı ama zaten stüdyolar da çizmekten çok "tashi" almak için gidilen yerler gibiydi. İlgiyle izlerdik üzerinde konuşulan projeyi. Kimin ne olacağı daha o zamandan belliydi. Özellikle jürilerde bu iyice belli olurdu. Yüksel Ceztınrak, Harbi Hotan, Ahmet Eyüce, Necati Şen, Mutlu Başakman,

Ayda Arel, Gürhan Tümer, Sümer Gürel, Sami Uzunoğlu en çok aklımda kalan hocalar. Yüksek lisansa da bu okulda başlamış, ama akademisyen olmayacağıma karar vererek tezimi teslim etmemiş ve bu konuyu da yine bu okulda kapamıştım.

Fragmanlar ve Paradokslar: 1980'lerde İzmir-Alsancak'ta Mimarlık Öğrencisi Olmak

Emel Kayın, 1981-1984

İçinde yaşadığımız coğrafyanın en sarsıntılı dönemlerinden biri olan 1980'li yılların başında Alsancak Limanı'nın artalanındaki Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde eğitim almanın mekânsal ve yaşamsal anlamda paradoksal bir deneyim olduğu söylenebilir. Modern, ısıtılı, hareketli Alsancak dokusunun sonlandığı yerde, stadyuma bitişik, kimisi terk edilmiş endüstri mirası fabrika ve depoların arasında, ötedeki Tenekeli Mahalle ile komşu olan fakültenin konumu, çarpıcı bir öğrenme alanıdır. Döküm makaslarının arasında kırlangıç ve yarasaların uçtuğu tuğla bacalı Havagazı Fabrikası ve Elektrik Fabrikası, öğlenleri güneşlenmeye çıkan bir örnek önlüklü Tarih Fabrikası işçilerinin rengârenk ya da simsiyah giysili öğrencilerle oluşturduğu tezat, bu iki kesimin civardaki işçi lokantalarındaki ahbablıkları, öğrencilerin dertlerine vakıf Karadenizli bakkal ailesi, kamyon garajından yayılan arabesk şarkılar, maç günleri gürültüsü, bahçe duvarından atlayarak tasarım stüdyolarına dalan Tenekeli Mahalle çocukları, karanlık köktüğünde Alsancak Gar'a giden yoldaki köpek uğultusu, dönem fragmanlarından bazılarıdır. Kenti kavramayı sağlayan tüm bu

unsurlar, Mimarlık, Şehir Planlama ve Güzel Sanatlar bölümlerinin birlikteliğiyle oluşan etkileşimli kültürel ortam ile bütünleşmiş; eski mezarlık alanı olduğu için hayalet hikâyelerine konu olan bahçe içindeki girintili çıkıntılı, nişli modern yapı, ortaklaşa kullanılan yemekhane, fuaye, tiyatro salonu, hol gibi mekânlarıyla karşılaşmaları mümkün kılmıştır.

Maket yapan mimarlık öğrencileriyle kostümlü tiyatro öğrencilerinin piyano sesi eşliğinde birbirleriyle, eğitimcilerle, misafir bir mimar ya da sanatçıyla, bahçede sebze ayıklayan beyaz önlüklü aşçıyla tartıştığı bir fakülte ortamı mevcuttur. Mimarlık Bölümü'nün Almanya, Fransa, Amerika gibi farklı ülkelerde ve farklı ekollerde eğitim görmüş; teknik ve rasyonel boyutlarla sanatsal ve düşünsel boyutları birleştiren akademik kadrosu, çeşitli paradokslar kadar eğitimsel bir zenginliğe de vesile olmuştur. Mimarlık eğitiminin Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi içindeki varlığı, önce Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne dönüşmüş; fakülte binası 2000'li yıllarda önce boşaltılmış ardından da yıkılmıştır.

1980'lerde Güzel Sanatlar Fakültesi'nde mimarlık öğrencisi olmak: Yabancılaşarak dönüşen Liman Arkası bölgesindeki devininin ve yıkılan fakülte binasının tozlarının arasında yitip giden hatıralar; geçmişin fragmanları ve tükenmeyen paradokslar... Mimar olmayı anlamlı daha da önemlisi hakikat kılan bir deneyim.

Öğrenciler stüdyolarını boyarken, 1989;
Gözde Hamamcıoğlu Arşivi

Fakülte kuruluşu, 1992; Eyüce-Eyüce Arşivi

Fakülte kuruluşu, 1992; Eyüce-Eyüce Arşivi

İzler ve Hisler

Dürrin Süer, 1982-1987

Evim gibi hissettiğim okulumun Alsancak'taki eski yapısıyla mimarlık eğitimini kazanmış bir genç olarak 1982 yılının eylül ayında tanışmıştım. Okulun Buca Kaynaklar Kampüsüne taşındığı Eylül 2004 tarihine kadar burası aynı zamanda işyerim oldu. Nereden başlayarak anlatmalıyım bilmiyorum ama bu binayı düşündüğüm zaman sıcak, güzel duygular canlanıyor.

Konumu, çevresindeki tır parkı, stadyum, Tariş üretimhaneleri ve depoları- ki bazı günler keskin bir pirina kokusu yükselir kaplardı çevreyi- imalathaneler, gar gibi fonksiyonlarla bana hep şehir dışı hissi verse de kent merkezine yürüme mesafesindeydi. Bu nedenle hem yürüyüş yolunda karşılaştığımız okul arkadaşlarıyla güzel sohbetler eder, hatta yeni dostluklar kurardık hem de başta Mimarlar Odası olmak üzere kentteki pek çok mekana çok kolaylıkla erişebiliyorduk. Kentle, hayatla iç içeydik.

Kurumsal olarak iki fakültenin 6-7 bölümü kullanıyordu yapıyı. Mimarlık Fakültesi'nin Mimarlık ve Şehir ve Bölge Planlama bölümleri ile Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Tiyatro-Oyunculuk, Yazarlık ve Sahne Tasarımı bölümünün öğrencileri ve hocaları ile birlikte yaşıyorduk burada. Daha sonra Heykel, Moda, Seramik, Sinema-Televizyon bölümleri de katılmıştı aramıza. Nüfusumuz biraz artsa da ne müthiş bir zenginlik, ne büyük bir keyifti bu çeşitlilik... Tiyatro bölümünün eğitim mekânı olan Suat Taşer Salonu etkileyici bir mekândı. Rutubet kokusu, ahşap koltuklarının gıcirtısına rağmen, bir mabede girmişim gibi, sessiz ve yavaş hareket etmek isterdim içinde.

Dünya Tiyatrolar Günü nedeniyle her yıl bir hafta boyunca yapılan etkinlikler, "4 kısa oyun" burada sahnelenir ve tüm kentliye açık oynanırdı. Öğrenci arkadaşlarımızın yazıp, sahneleyip oynadığı bu oyunların provalarını izlemek, gala gecelerine gitmek çok hoştu. İlgi alanlarımızı, bakış açımızı genişletiyordu bu hareketlilik.

L şemada iki katta kurgulanmış, yaklaşık dört bin metrekare kapalı alanı olan yapının yalın bir mimari kimliği vardı. İddiasız ama yaşayan bir mekândı. Lineer bir koridor üzerine sıralanmış stüdyolar, her öğrencinin dolaplı masasının olduğu sürekli çalışma alanlarıydı. Teorik dersler de burada yapılıyordu. Ayrıca adı Amfi olan bir sınıf, ahşap platformlarla basamaklandırılmıştı. Dışarıdan gelen konuşmacılar burada sunum yaparlardı. Yine ışık almayan bir sınıf dıralar üzerinden anlatılan mimarlık, sanat tarihi gibi derslerin yapıldığı bir mekân olarak düzenlenmişti. Koyu maviye boyanmış rengi ile mekân bazı arkadaşların uykusunu getirir ve derse girdikten bir süre sonra uyuyakalmaktan kendilerini alamazlardı. Dersliklerin açıldığı koridor ise tavandan zemine inen sık aralıklı doğramalarla bol ışıklı, aydınlık ve havadardı. Büyük doğramalar duvarda nişler yaratır, buralara konmuş alçak kalorifer petekleri de oturma bankı görevini üstlenirdi. Sohbetler, dertleşmeler, dedikoduların yeri idi bu nişler. Bir taraftan yan komşu stadın yüksek duvarının diğer taraftan yapının sınırladığı bahçeyle de görsel ilişki kurulurdu koridorda yürürken.

Bahçede beton dökülmüş olan orta alan spor alanı olarak kullanılırdı, çoklukla futbol, ara sıra basketbol

oynanan. Beton zemin ile yapı arasındaki salkım söğüt-karabiber ağaçlarının olduğu yeşil şerit altındaki banklar ve zemin kotundan yükseltilmiş, pergoleli platform bahçedeki farklı köşeler, nişlerdi. Bahar aylarında su bayramı, mimarlık haftası etkinlikleri, kermesler bahçede yaşanır, hatta zaman zaman proje kritikleri bu alana kayardı.

Zaman içinde kullanıcı sayısı arttıkça bahçeye barakalar yapılmaya başladı. Bu yapılar bazı bölümlerin derslikleri, öğretim üyesi odaları olarak kullanıldı. Ana bina içinde yer alan sabit oturmali, küçük bir servis bölümü olan kantin de zaman içinde bu barakalardan birine geçti, hatta bir de yemekhane ilave edildi.

Okul kütüphanesi önceleri yapının içindeydi. Üst katta. Ders aralarında hatta stüdyo esnasında çıkıp dilediğimiz kitaba ulaşılabilircek mesafe. Sonra kütüphane de bahçedeki barakalardan birine taşındı.

Alsancak'taki Okul deyince bunlar geldi aklıma. Galiba konunun içeriği beni nostaljik bir anlatıya sürükledi. Belki bende uyanan o güzel duygular binaya değil zamana duyulan özlemde bilemiyorum. Ama bugün artık yer ile yeksan olan, iddiasız, süslemesiz, yalın, basit bu yapı; konumu, kurgusu, ölçeğiyle bizi birbirimize yakın eden, temas ettiren bir mekândı. Süreçte O'nu bu kadar yüklememeli, daha özenli davranmalıydık. Eğitim alan tüm öğrencilere, çalışanlarına ve kentsel ortama hizmet etmiş bu mütevazı yapı-OKULUM-seni özliyorum. Şehitler caddesinden her geçişimde arıyor seni gözlerim...

Mimarlık Haftası 2004, Dürrin Süer Arşivi

Şenlik; Emre Tuncer, DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi

Kermes; Emre Tuncer, DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi

Alsancak'taki Mimarlık Okulumuz...

Özlem Arıtan, 1988-1993

Benim için ve pek çok insan için hayatı tanıma, sevmeye ve büyüme mekânımız. Hayatımızın belki de en önemli evresine adım attığımız, kendimizi, mimarlığı, dostluğu birbirimizle ve birbirimizden öğrenme alanımız. Bahçesine adım attığım ilk günkü heyecanım, daha o gün dış avluda, kantinin önünde aynı çatı altında eğitim gördüğümüz Güzel Sanatlar öğrencileri ile karşılaşmam, mimarlık eğitiminin zorlukları ve zevkleri ile tanıştığım birinci sınıf stüdyosu, stüdyolardaki yaşam, çay bardaklarımız, t-cetvellerimiz, füzenerlerimiz ile masalarımızla bütünleştirdiğimiz ve arkadaşlarımızla yan yana çalıştığımız, sohbet ettiğimiz stüdyolarımız, başlarda tasarım sürecinin ne olduğunu anlamaya çalışmanın fazlasıyla zorlayıcı ama anlamaya başladıkça bir o kadar tatmin edici doğası, özellikle zemin kat stüdyolarından koridora çıkınca kapıya kadar yürümeyip koridor penceresinden avluya geçişlerim, kantinden çay alıp avludaki ağaçların altında oturuşum, o avluda arkadaşlarımla her şeyden, kendimizden konuştuğumuz, birbirimizi büyüttüğümüz uzun ve çok değerli saatler, avluda kimi zaman repliğini çalışan bir tiyatro öğrencisinin provasına, kimi zaman bir müzikoloji öğrencisinin gitar dinletisine tanık olmam, eşlik etmem, tüm bu sanatsal yaratıların deneyimlerime, duygularıma karşılık gelme hâli, sanat bölümlerinden edindiğimiz arkadaşlar, avluyu diğer yönden sınırlayan tek katlı mütevazı

kantinimizin içindeki uzun masalarda yenen öğlen yemekleri, avlunun açıldığı ve ana bloğun Güzel Sanatlar bölümü ile ana blokla kesişen idari/ akademik kadro kütesinin çevrelediği bahçe, bahçenin merkezindeki basket sahasında oynayanları izlerken uzanılan ve derin sohbetlerin yapıldığı çimler, bahçenin kantine bakan tarafındaki seramik bölümü barakalarında çalışan öğrenciler, okulun gedikli öğrencilerinin bahçedeki şakaları, konuşmaları, tabii ki bahardaki Güzel Sanatlar geleneği su bayramı !!! Hortumlarla öğrencilerin birbirini suladığı bu bayramdan hem çok keyif almam hem de elimdeki maketi ıslanmadan stüdyoya götürme telaşım, Suat Taşer salonunda Dünya Tiyatrolar Günü'nde izlediğimiz kısa oyunlar, salonun ahşap koltuklarının kendine has kokusu ve gıcirtısı, salon fuayesi ve ana giriş alanında düzenlenen mimarlık sergileri, Alsancak'ın kalbindeki okuldan hemen yürüyerek gittiğimiz Mimarlar Odası'ndaki, Fransız Kültür'deki etkinlikler, Gar ile okul arasındaki ve mutlaka Tariş tesislerinden gelen yağ kokularının eşlik ettiği yolda yürüyüşler, yol üstündeki gazometrelerin verdiği mimari ilhamlar, bir endüstri bölgesinde olmanın kendine haslıkları, arada öğlenleri gittiğimiz işçi lokantası ve börekçi teyze, vs. Daha birçok şey, birçok görüntü, deneyim, mekân, anı. Benim öğrencilikten sonra eğitimin diğer cephesinden öğretim elemanı olarak da deneyimlediğim, o zaman da bambaşka duygular yaşadığım, yeni dostluklar edindiğim, eksikliklerine rağmen mimari karakterindeki zenginliği daha bilinçli bir gözle gözlemlediğim okulum... Şu an okulumuzun binası yok, yıkıldı, ama

sanırım biz öğrencilerinin ve hocalarının zihninde, yüreğinde okulumuz hâlâ ayakta ve yaşıyor...

Alsancak'taki Okulum

İlknur Türkseven Doğrusoy, 1990-1994

(...) Suat Taşer'in tozlu kokusu ve açılıp kapanan ahşap sandalyeleri, gıcirtılar vee Hamlet! "Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu!". İzleyicilerin arasından ayağa kalkan ve konuşmaya başlayan bir aktör ve sahneden fıskırtılan, benim de yüzüme çarpan suyun serinliği ve şaşkınlığım. Bu nasıl bir oyun böyle!

Doğrusu Alsancak'taki Mimarlık okulumuzun "İZ"lerini süren "İZ Bırakanlar" çalışmasının mail kutuma akşamın geç bir vakti düşen kışkırtıcı davet yazısını okurken bir anda telefonumun klavyesinde buluverdim kendimi. Zihnimi tuşlara teslim ettiğimde ilk hatırladığım mekânın Suat Taşer, hatırladığım ilk yaşantı izinin Hamlet oyunu olmasının da kendi adıma hayli şaşırtıcı olduğunu söylemeliyim!

Zengin, sanatla iç içe, içinde aryaların söylendiği, tiyatro öğrencilerinin çevredeki meraklı bakışlara rağmen istifini bozmadan sahnedeymişcesine repliklerini çalıştığı, heykel, ebru ve tezhip atölyeleriyle çevrelenmiş, hacmi küçük olsa da pek çok etkinliğe kucak açan muhteşem avlusuyla ve ona paralel ilerleyen şeffaf holleriyle aynı anda hem dışarda hem içerde olabildiğimiz, eklene eklene büyümüş fabrikadan dönme eski bir binada eğitim gördük biz. Her teneffüs arası ilk fırsatta soluğu gölgesinde aldığımız, içinde koyu sohbetlerin, seyirlik çalışmaların, yükselen müziklerin, yemekhanesinden yayılan iştah açıcı kokuların yer aldığı ağaçlı

Okul bahçesinde öğlen maçları, DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Dönem sonu jürisi, 2004; Dürrin Süer Arşivi

Şehir Bölge Planlama jüri, 1999; Emre Tuncer, DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

küçük avlusu hepimizin vazgeçilmeziydi sanırım. Bu konfor koşulları sınırlı, eski ve mütevazı yapıda mutluyduk. Samimi, tüm mekânları aydınlık ve ferah, dar koridorlarında karşılaşınca birbirimize yol verdiğimiz, akademisyenlerin oda kapılarını kapalı tutmasının neredeyse ayıp olduğu bir yerdi burası, gülümseyerek anımsıyorum şimdi. Selam vere vere ilerlenen, kapı ağız sohbetlerinin çokça yapıldığı, ince ve uzun bir koridorda sıralanırdı hocaların odaları. Kimse kimsenin odasına gidip uzun boylu oturmazdı, oda kapılarının ağız sokak önü gibi bir şeydi sanki.

Öğrenciliğimin ve akademisyenliğimin ilk yıllarının geçtiği bu binayı çok güzel hislerle anımsıyorum. Bize emek veren hocalarımızla hollerinde hızlı adımlarla yürüdüğüm, duvarlarını arkadaşlarımla sergi panolarına dönüştürdüğümüz, stüdyolarında heyecanla nefessiz kritikler verdiğimiz, küçücük odalarını üç asistan sıkışarak paylaştığımız, öğrenciyken proje jürilerinde karnıma kramplar girse de pek çok şey öğrendiğim, gençlik enerjimle anımsadığım güzel yer.

Şimdi yerinde yeller esmesi ne acı! Hiç gidemedim bina yıkıldıktan sonra oraya, görmeye cesaret edemedim. Bir fotoğraf geçti sonraları elime, zihnimde bomboş bir bahçede eski, yıpranmış, yaşantılara tanıklık etmiş bir bank var. O figür soluk neyse ki... Orası içimde hâlâ sunduğu güzelliklerle yaşıyor. Geçmişim, anılarım, okulum, akademisyenliğimin ilk yılları... Anımsamama ve paylaşmama fırsat verdiğiniz için teşekkürler Hikmet Hocam. Emeğinize sağlık!

Solgun Anımsamalar

Burak Altınışık, 1990-1995

Alsancak Garı'nda otobüsten inildikten sonra garın diğer yanına dolanan yolu takip etmek, kışın rüzgarlı bir günüyse ne yapılsa iliklere işleyen soğuğu ya da ılık bir bahar günüyse teni ısıtan sabah güneşini biriktirerek Altay Stadyumu'nun gölgesinden yürüyüp her zaman açık demir kapıdan içeri girerken solda park etmiş araçlara kayıtsızca bakıp stat duvarıyla fakülte binasının duvarı arasından geçer geçmez sarkan ağaç dallarının çevirdiği basket sahasının asfalt zeminini çiğnedikten sonra duruma göre dersin olduğu stüdyoya aceleci adımlarla yönelmiş ve zemin ya da üst kottaki koridor uzunluğunu adımlarken sağda kalan avluda henüz birikmeye başlayan görece gevşek yaşantıya mutlaka bakış atmak ya da (az önce- basket sahasının asfalt zeminine geri dönüş-) ana bina ile kütüphane olarak da kullanılan barakanın arasından avluya geçerken ağaçların etrafını saran oturma banklarında tanıdık yüzleri, gözleri tarayıp hemen sağdaki tek katlı kırma ondüle çatılı diğer barakanın içindeki öğle zamanı yemekhaneye dönüştürülen kantinden su ve çayınızı alıp bahçeye tekrar adım atarak, ya kendi başınıza ekürinizin gelmesini bekleyeceğiniz bir kuytuya -bank, ağaç çevresi ya da duvar nişleri- geçmek ya da sabah mahmurluğunu silmeye çalışan bir muhabbet grubunun yanına ilişmek; kedilere, ağaç dallarından süzülen güneş ışığına, avluya giren yeni yüzlere bakmak; ders başlamasına yakın bir saatte koridordan yürüyen hoca ya da hocaları kesmek; kışın soğuk, geç baharda sıcak, ikisi dışarıya tır parkına bakan, ikisi bir yarısıyla avluya bakan,

bazen sıkılarak, uyuklayarak dinlenen derslerin geçtiği ya da canhıraş çizim, maket yapılan, bazen gergin, bazen keyifli bir ambiyansa bürünen stüdyolar; imgesi tozlu, köhnelikle yıpranmışlık arasında salınan ama bir şekilde yaşanmışlık duyumsatan ortam paketleri; bir trenin upuzun vagonundaymışçasına yürünen, bir başkasıyla karşılaşıldığında bedenlerin hafifçe döndürülerek kat edildiği, bazı kapılarının önünden sıkıntılanarak geçildiği, gidilecek kapıya ulaşma arzusunun ise katlandığı ya da gerilime dönüştüğü hocalar koridoru; loş, rutubetli, bol gıcırtılı Suat Taşer Salonu; içinde bulunmamızı gerektirmiş herhalde iki elin parmak sayısını geçmemiş etkinliklerin ücra köşesi.

Bir Okul Mekânının İzleri

Boğaçhan Dündaralp, 1992-1997

Bir mimarlık öğrencisi hayal edin. Mimarlık stüdyosunda çalışırken ara verdiğinde avlusunda sinema-televizyon bölümü öğrencileri ile film-kurgu-sinema konuştuğu, heykel stüdyosuna gidip heykel okuyan öğrencilerle 3 boyutlu sanat ve mimarlığı tartıştığı ya da merak içinde Suat Taşer salonuna gidip, ahşap katlanır oturaklara oturduğu, ahşap gıcırtılı sahnesinde, sahne ışıkları altında tiyatro öğrencilerinin provalarını izlediği, klasikleri ya da kadın-erkek ilişkilerini oyunlar üzerinden tartıştığı bir ortam içinde yaşayan bir mimarlık öğrencisini...

O salondan çıktığında fuayedeki sergiye de göz atıp güzel sanatlar fakültesinin diğer işlerini de görebilirsin. Sonra artık arkadaş gibi olduğun asistanların ve öğretim görevlilerinin olduğu koridora girersin. Odalar ilham

Mimarlık Haftası, arka bahçe kullanımı; DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Mezuniyet töreni, DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

Sene sonu sergisi; DEÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Fotoğraf: Emre Tuncer

veren mimarlık işleri ile doludur. Odaları ya büyük avluya ya da çeperdeki yeşil alanlara bakan, bol ışıklı eski özgün mobilyaları ile farklı bir atmosferi olan bu odalara girersin. Odaların içinde birbirinden renkli kıyafetleri, saçları, entelektüel duruşları, kitapları ve sıcak diyalogları ile seninle her an paylaşma açık insanlar bulursun. Okulun içinde mekânlar arası yaptığın bu yolculuk büyük pencereleri ile dış mâkanla, büyük çam ağaçları, yeşil alanlar ve bahçe ile sürekli görsel bağ kuran büyük pencere koridorları ile birbirine bağlanır. 2 katlı ve 2 avlusu olan bu yapının küçük avlusuna bakan 4 mimarlık stüdyosunda jüri günlerini ipe çekersin. 4 stüdyo sergi alanına dönüşür ve ardı ardına jüri günlerinde stüdyoda harika tartışmalar ve özenle hazırlanmış projeler konuşulur. Sergi gibi olduğundan kim hangi projeyi nasıl yapmış, nasıl çizmiş, hangi teknikleri kullanmış, aramızda paylaşıp, tartıştığınız keyifli ortam vardır.

1. sınıftan 4. sınıfa herkes birbirini tanır birbiri ile takasta, iletişimde olur. Okuldan çıktığımız zaman 10 dakika sonra mimarlar odasına uğrar kütüphanesine yeni gelmiş kitapları inceler, odadaki bir etkinliğe katılır ya da 15 dakika yürüyüş ile Alsancak kordonda deniz kenarında okuldan arkadaşlarınızla buluşur bira-patates eşliğinde kitaplardan, mimarlıktan ve hayattan bahsedersin.

Post-modernizmi, mimarlığı, yazarları, mimarları, kadınları, insanları ve insan olma hallerini o dönem paylaşma vesile olan kitaplar ve bu ortamdaki iletişimden öğrendiğimi söylemeliyim. O dönem İzmir'deki tek mimarlık okulu olan Alsancak'taki bu okul; konumu, ölçeği, mekânı, insanları

ile hayatın içinde, İzmir mimarlığının merkezinde bir ortamdı. Bu da okulu içinde verilen eğitimin çok çok ötesine taşıyan bir ortam yaratıyordu. Kendimi bu deneyim için çok şanslı ve mutlu görüyorum.

Alsancak Yerleşkemiz...

Bahar Durmaz Drinkwater, 1997-2002

1997-2002 yılları arasında Dokuz Eylül Mimarlık Bölümü'nün Alsancak'taki yerleşkesinde Mimarlık okumuş şanslı nesilden biriyim. Şehir içinde mimarlık okumanın o zamanlar bu kadar da kıymetli olduğuna vakıf olabilseydim şanslılığımın tadını daha çok çıkarırdım. Okul çıkışlarında Alsancak Muzaffer İzgü sokakta ya da Gazi Kadınlar sokağında soluklanmak, buluşmak; malzeme eksikliğini yanı başındaki kırtasiyelerde, ders arasında bile tamamlamak bir mimarlık öğrencisi için ne kadar da önemli bir nimetmiş. Sabahları okula gelirken otobüsten inip Tariş'in yanından yürüyüp zeytin ve incir kokuları eşliğinde yürümek zihnimdeki başlangıç noktalarından biri.

Okula girer girmez basketbol/voleybol avlusu dediğim, tek katlı atölyelerle sarmalanmış ölçeği kavrayıcı, ağaçlarla gölgelenmiş ve banklarla serpilmiş avlu karşıları beni. Genellikle bankta oturan birileri olur, selamlaşıp öyle adım atardım iç avluya ya da geç kalmışsam direk derse koşardım. Avluda karşılanmak, karşılaşmak çok hoşuma giderdi. Genellikle de GSF'ye ait olan atölyelerde el sanatları yapan diğer öğrenciler de olurdu yanlış hatırlamıyorsam. Bu dış avlu benim için ayrı özeldi. Hep voleybol oynardım orda; ilk iki senemin yarısı bahçede, avluda, diğer yarısı da stüdyolarda

geçti. Ondandır, düşük notlar alan bir öğrenciydim belki de ama çok katkısı oldu o mekânların bana; spora, sanata, dansa, mimarlığa, planlamaya, arkadaşlığa. Hiç unutmam Orcan Hoca'nın bana sorusunu: Bahar karar ver voleybolcu mu olacaksın, mimar mı, dansçı mı?

Kantinle fakülte binasının arasından sağa dönünce ise başka bir dünya karşıları beni. Ahşap oturma yerleri ile çevrili, iki sıra ağaçların oluşturduğu orta akstan yürüyüp kantine varan bir yol. Kalabalık olurdu genelde. Oturanlar, çayı elinde tütürenler, gruplar, sohbetler, oturma yerlerinde kritik verenler, sessizce kalabalığı izleyenler, hocalar, öğrenciler, asistanlar, çalışanlar; herkes, o iç avluda olurdu. Çok güzel sosyal bir mekândı. Öğreten, dinleyen bir avluydu. Acaba ağaçlar da okaliptüs ağacı mıydı? 1. sınıftan 4. sınıfa mimarı, plancısı, sanatçısı herkes bir aradaydı. Ne şahane renkli bir hayatmış. Şimdi dizilerden, filmlerden izlediğimiz tanıdık yüzler, o zamanlar bizim GS Foyunculuktan arkadaşlarımızdı. Provaları avluyu, bizleri şenlendirirdi. Avluda bu renkli karakterleri, kostümleri, makyajları ve o anki canlandırdıkları karakterleri görmek de ayrı bir eğlenceydi. Dedim ya bu iç avlu; binanın iç işleri bakanıydı. Hem binalar ona bakardı hem biz ona bakardık hem de o bize bakardı. Evet bakardı. Sıkıldık, üzüldük, bilemedik mi? Hemen avluya... Mutlaka bir yardım eden bir bakan bulunurdu...

Avludan bir kapıyla kantine, kantinden de bir başka kapı ile kütüphanenin olduğu arka dünyaya geçilirdi. Ne güzel, sosyal bir yerdeymiş kütüphane, erişilebilir, iç içe. Ve evet

Özdemir Nutku ve Atalay Toktamış Sahne Tasarım stüdyosunda, Ragıp Taranç Arşivi

Giriş kapısı önünde Güzel Sanatlar idari ve akademik personeli, Ragıp Taranç Arşivi

"Atölye Koridor", 2003; Merih Feza Yıldırım Arşivi

bir avlucuk daha; yanlış hatırlamıyorum umarım. Barakaların sıralandığı avlu... Marangoz atölyesi ve hep gülümseyen yüzü ile Şener Abi; maketlerimize çok yardımcı olurdu sağ olsun.

Eh biraz da koridorlarda gezelim. Avludan dış avluya doğru yürü, sağa dön, ilk merdivenden yukarı çık, sağa dön. Koridorun sonunda solda, temel tasarım stüdyosunu hatırlıyorum hemen yanında da atölyesi. Hocalarımızın topladığı maketlerin olduğu sihirli mekân... Stüdyolarımız aydınlıktı, masalarımız ise hareketli. İstedığımız gibi çekip yerleştirebiliyorduk.

Yalnızca Bir Okul Değil

Haluk Işık, 1978-1982

Bir gece yarısı radyodan, öyle bir bölümün olduğunu öğrenmektir, daha yaşın 19-20 arası. Üstünde devlet parasız yatılı pantolon ceket, titreyerek verdiği kayıt formunun, sonradan vazgeçilmez arkadaşın olacak bölüm sekreteri Hanife tarafından yanlışlıkla yırtılması, geri dönmekten son anda cayıp yeniden doldurulmasıdır. Varsılıktan cicili bicili giysilerine, birlikte geldikleri yakınlarının bölüm hocalarıyla güle oynaya konuşmasından sana selam bile vermemelerine, o kalabalıkta bin yabancılaşma içinde, sınav odasına serçe ürkekliğiyle girmektir. Yazılıları halledip, sıranın "mülakata" gelmesidir. Herkes 15 dakikada çıkarken, senin 45 dakika boyunca sorguya çekilmendir. Yıllar sonra, mesela Turgut Özakman'la Suat Taşer'in ısrarları da olmasa, asla kazanamayacağını öğrenmektir GSF. Yıllar sonra, bir zamanlar onların olan masalara oturup, hocalarını ellerinle toprağa vermenin hüznüne uzun bir yolculuğun yorgunluklarını kardeş kılıp, bir zamanlar senin oturduğun kolçaklı

sandalyelerdekilere ders vermektir mesela. Yazmaktır.

Eşrefpaşa- Alsancak arasını, bir elinde kitaplar, ötekinde pazarlama çantası, yürüyerek gidip gelirken bir şeyler satmak, üç beş kazanarak eve dönme umududur. 12 Eylül'e doğru koşar adım gitmek, "hayır" dediğin ve hâlâ dediğin faşizmle tanışmaktır. İşçiler Caddesini iki günde bir kesip, umudunu haykırmak, istasyon duvarına pankart asmak, girer girmez "Sahnesiz tiyatro bölümü mü olur ulan!" deyip, ilk yılını cümle bölüm boykotla geçirmektir. İstasyon duvarı kaldırımına dökülmüş taze betona, "En güzel günler henüz yaşamadıklarımız" diye yazan Semih'in öldüğünü ve kayıtlara "eğitim zayiatı" olarak yazıldığını öğrenmektir mesela. Yazmaktır.

İlk aşkını söyleyemeden, dile düşmektir GSF. "Ermeni Gelin"e iç dökmek, muhatabına "açılmak" için ağaçların arkasında, iki kuruşluk şaraplardan cesaret toplamaktır. Derslerden kırıp, Balıkhane önünde kalkan otobüslerde ajitasyon konuşması yapmak, bildiri dağıtmak, hayata "kuşlama" saçmaktır Saat Kulesi dibinde. Yazmaktır.

Özdemir Nutku hocanın "milli takım" gibi topladığı şahane hocaların farkına varmaktır kısa sürede. Faruk Ersöz, Zülal Aksoy, İbrahim Armağan, Ahmet Erinanç... Birini unutsan ötekine ayıp olur değerleri anımsamak ve burnunun direğinin sızlamasıdır mesela şu anda. İlk oyununun selamı için, daha ikinci sınıf bitmeden hem Adana'da, hem Bursa'da sahneye çıkmaktır. Sonra hız vermektir, sonra bir hayat olarak seçmektir ve şu yaşta "İyi ki öyle yapmışım!" demektir GSF. Yazmaktır.

Venezia'ya ilk adımı atmak, radikal

dernek toplantılarından çıkıp, mesela Vakko Sanat Galerisinde ilk endamı göstermektir. "San'atçı" olduğuna dair girdiğin "hava"nın reddedilen ilk radyo oyununda fısladığını yaşamak, TRT cenahının "Okulda yazarlık mı öğretilirmiş?" sarakalarının sana bir oda vermeye evrilmesini, sayfa sayfa, oyun metin yaşamaktır. Ama hiçbirinin, her gün biraz daha dökülen binaya dönmek, kapı üstlerinde buat deliklerinden kâğıttan toplar geçirmek kadar keyifli olmadığını anlamaktır. Bölüm kalecisi olduğunu ve mesela bugün ödülleri yerini tarihini anımsayamazken, "Uçan Çuval" lakabını hiç unutmamaktır GSF. Okul kantinindeki yemeklerin o ikna edici zevkini, bugün oturduğun sofralarda aramaktır. Börekçi Teyze kadar mükemmel azarlamadığı için, bugün hiçbir laf cambazlığına takmamaktır mesela. Yazmaktır.

Bir kentin hafıza adreslerinden, bir ülkenin Sanat Tarihi sayfalarından biridir. Çalınmıştır, dinamitlenmiştir, ömürler, emekler, anılar gasp edilmiştir. "Suat Taşer Sahnesi"nden dozer geçirmişlerdir, daha ne olsun? Ah ki "Ermeni Gelin", o hüznü bakışıyla, şimdi kim bilir nerededir? Çok şeyi bağışlamak, ama işte bunu asla bağışlamama yeminidir GSF. Yazmaktır.

Yazmak, biraz da onu, oradaki her şeyi hak etmektir. Bu satırların yazarına bugün "Ne kadar çok ve çabuk yazıyorsun?" derler. Yanıt nettir.

"Çünkü beni GSF büyüttü, altın bileziğim, boynumdaki meselem, hayatı hak etme çabam hep ondandır."

GSF bu satırları yazarken, su içinde 40 yıllık bir hayatın hatırı ve hatıra anıtı olarak, dahasına sayfalar yetmez olarak durmaktadır.

Kalbimde, tanıımı mümkünsüz minnetle...

Yer ve Yerellik

Baraka

PROJE ADI **Voyage Torba Oteli**
 MİMARİ PROJE GRUBU **Abdurrahman Çekim, Sevilay Uğur Çekim, Çağla Makara, İrem Cihanoğlu, Kübra Paksoy, Behlül Kıryolcu, Havva Nur Şen, Berkay Öztürk, Birce Tülbez**
 İŞVEREN **Voyage Otelcilik İnşaat Turizm İşletmeciliği**
 YAPIMCI **Botam**
 STATİK **Akın Akıncı Mühendislik**
 MEKANİK **Melant Mühendislik**
 ELEKTRİK **Aygun Özen Mühendislik**
 PEYZAJ TASARIMI **DS Mimarlık**
 TÜM ODALAR İÇ MİMARİ TASARIM **Baraka**
 GENEL MEKANLAR İÇ MİMARİ TASARIM **Geomim**
 AYDINLATMA **NA Mimari Aydınlatma Tasarımı**
 FOTOĞRAF **Orhun Ülgün / Voyage**
 İNŞAAT BİTİŞ YILI **2021**
 ARSA ALANI **74.000 m²**
 TOPLAM İNŞAAT ALANI **60.000 m²**

Mevcut / Yaklaşım

Proje, Bodrum'a bağlı Torba beldesinde yer alıyor. Turizm, inşaat ve amansız rant baskısının şimdilik teğet geçtiği bir belde. İki katlı, çoğunlukla ayırık nizam sayfiye yapıları, birkaç butik otelden ibaret.

Beldenin en büyük oteli Voyage Torba. Söz konusu proje alanı, iki büyük otelin birleşimi. Yeni program, azaltılmış oda sayısı ile 74.000 m² yüzölçümünden, 60.000 m² inşaat alanından, 345 odadan; proje alanı 5 ayrı bölgeden ve her bölgenin kendi ihtiyaç ve bağlamlarında değerlendirildiği 5 ayrı yapı tipolojisinden oluşuyor.

2019-2020 yılında inşa edilen 1. bölgesini yayınlıyoruz. Proje süresince gündemde olan konular, sorunsallar şöyle:

Programın tamamı düşünüldüğünde belde için yüklü ve büyük bir ölçek. Geniş alana yayılan proje alanını tek seferde ele almak, tekil bir mimari karakter üzerinden değerlendirmek belde için büyük bir müdahale ve vahim sonuçları olabilir. Dokuyla, oluşmuş çevreyle asgari uzlaşma noktasında buluşmak temel bir sorunsal.

Kompartıman düzeninde, kitlesel tüketim alışkanlıklarına göre şekillenmiş, kendinden öncekileri kâle almayan, reddeden tipik otel şemalarından uzak durmakta, uzlaşının ipuçlarını yerde/yerellikte aramakta fayda var.

Yerelin; Ege ve Akdeniz'in iklimle beraber gelen açık, yarı açık, kapalı mekân kurgusu, aralıkları, dar sokakları, sokak nişleri, sokağa dayanan yapı kurgusu, sokak ile ev arasındaki ara bölgesi, taşlığı, rastlantısallıkları ve burdan türeyen eşikleri, gri alanlar serisi...

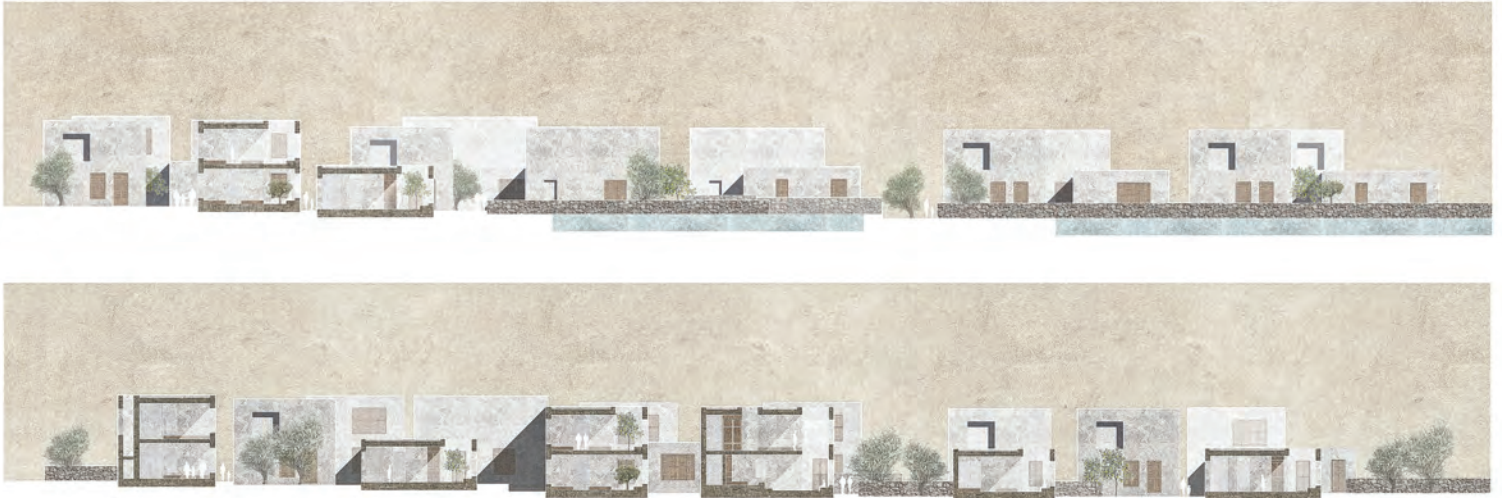
Yerleşimlerin; keskin kurallara dayalı olmayan, bazen rastgele, bazen sezgisel oluşları, mahalle ölçeğinde olduğu gibi küçük yapılardan oluşan, katışık ilişkilerin izleri, iç içeliği, aşına olunan yerel gündelikler/gündelik durumları...

Bahsi geçen yerele dair olan "şeylerin" ağına düşerek, onlara dayanarak, olmuş olanı anlayarak, yerele dair olanı olduğu gibi değil; çağrışımlarıyla, şu anki dünyanın kavranışına/kullanışına uygun, kökünü oradan alan bir çeşit yeni orality keşfederek projenin ana güzergahını belirlemek en güvenli yol.

Bununla beraber romantik vernaküler/aidiyet mitlerine teşne olmadan, güdümlü düşünme

paketlerinin/repertuarlarının gölgesinde kalmadan, içgüdüsel ilişkiselliği zedelemeyen yol almak gerek.

Bazı Temel Meseleler

Ufalamak, ölçek küçültmek

Yapı grupları oluşturmak, alt/mikro bölgeleri keşfetmek, küçük yapılara meyilemek beldenin dokusu ile uzlaşmak adına öncelikli bir yol. Küçük bir kent parçası veya mahalle ölçeği gibi... Bu yapı gruplarını, alanı dik ve boydan boya çapraz kesen iki ana arter ile denize dik kılcallarla kademe kademe bağlamak, proje bütünlüğüne dair yapılacak tek şey.

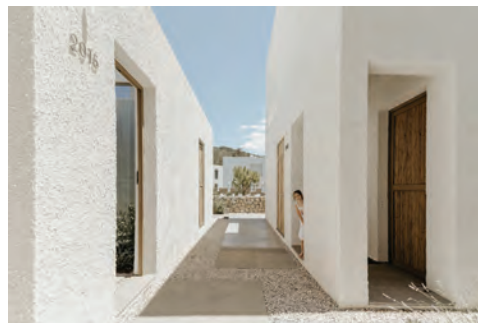
Rastlantısallıklar/Nişler

Yapı grupları oluşurken bazı ana eksen çerçeveler tanımlansa da, yerelde olduğu gibi, yerleşkenin ilk yapısının dışındaki tüm yapıları bir öncekinin pozisyonuna göre yerleştirme, baştan öngörülemediyi benimseme... Bir dizgi ve hat üzerinde olmayan sadece aralarında geçiş için bırakılan en az mesafeler dışında bir kuralı olmayan rastlantısallık ve nişler dizisi. Proje oluşurken hazır öğretilerin konforuna düşmemek üzere maket ile sezgisel oluşlara yaslanmak en potansiyeli yüksek durum gibi.

Eşikler/Gri alanlar dizisi

İklimin, coğrafyanın olanaklı kıldığı yerel mimarinin ara alanlarının/mekânlarının izini sürmek...

Siyah ve beyaz kadar keskin, kristalize plan kurgusundan uzak, açık, yarı açık, kapalı alanlar iç içe... Bazen ters yüz... İçerisi, dışarı, arayüzler birbiriyle iletişim hâlinde, karşılıklı tanımlayıcı... Eşikler ise arabulucu...

Bir çeşit gri alanlar dizisi...

Ana arterden ara artere, sokaktan taşığa, taşıktan “odaev”e, odaevden banyoya, banyodan iç bahçeye, iç bahçeden tekrar gökyüzüne... Öyle ki dışarıdan başlayan materyal içeride de devam eder. İçerisi ve dışarısı bütünleşik... Ve bu durum projenin bir diğer dayanağı...

Duyusal Olana Dair

Pallasma; “insan duyuları içinde teknolojilerin hızına yalnızca görmenin uyum sağladığı bir dünyada, mimarlığın dolaysızca çınlayan duyulara ağırlık vermesi gerektiğini savunur.”

Dünyayı anlamayı/kavramayı sadece görmeye indirgemek yerine; duyuları hareket geçiren öğelere başvurmak, birçok duyusal deneyimi olanaklı kılmak, elzem bir durum gibi.

Dokulu yüzeyler, lavantalar, turuncgiller, kokular, sesler...

Esintinin derinlere kadar nüfuz etmesini sağlayan iç içe mekân kurgusu...

Işık ve gölgeler...

Dolayimsız olana meyletmek, beden ile deneyimlemek bir diğer arayış...

Turizmin Şablon Eylemlerine Dair

Seri tüketimin gerek duyduğu mekân kurgusuyla, teatrelliğiyle, tuhaf tema/taklitleriyle, kompartıman düzenindeki dev cüseli son dönem resort otelleri, tüm insan eylemlerini şablonlarla tanımlıyor. Bu seri üretim/tüketim bandında duraksamaya/anlamaya, kendiyile olmaya, davranış kalıplarının dışına çıkmaya yer yok gibi. Boş zamanlar endüstrisi... Paketlenmektir esas olan...

Gerçekliğin basit imajlara dönüştüğü, imajların gerçekliğin yerini

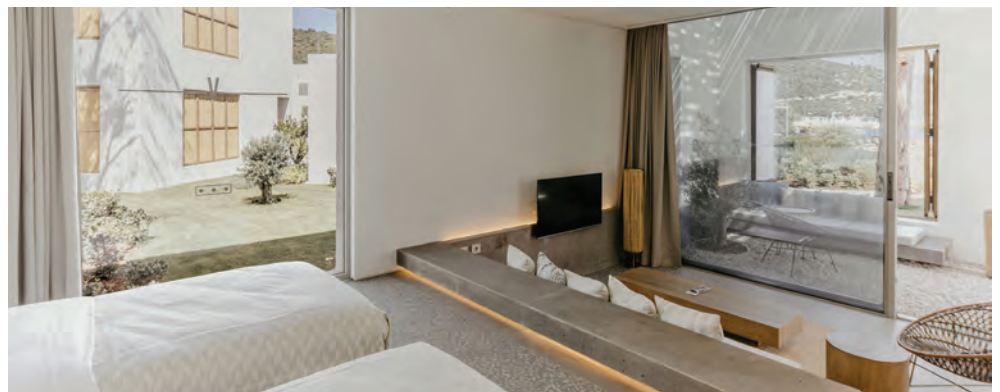
“ANA ARTERDEN ARA ARTERE, SOKAKTAN TAŞLIĞA, TAŞLIKTAN ‘ODAEV’E, ODAEVDEN BANYOYA, BANYODAN İÇ BAHÇEYE, İÇ BAHÇEDEN TEKRAR GÖKYÜZÜNE... (...) İÇERİSİ VE DIŞARISI BÜTÜNLEŞİK”

aldığı, sahte dünya tahayyüllerinin/ ihtiyaçlarının yeniden ve yeniden üretildiği yerler...

Projede kişinin kademe kademe insan eylemlerine katıldığı, gerektiğinde kendi aralığına/entim alanına, kendine döndüğü, boş zamanını kendi belirlediği, duraksadığı, mimarinin düzenleyici, olasılık artırıcı, çerçeve tanımlayıcı bir rolü üstlendiği, hatta mimarinin; her tür teatrelliğin, kurguların, paket programların alanın daraltılmasında ve dışında tutulmasında etkin kullanıldığını söylemek abartı olmaz.

Kısmi çabanın beyhude olduğunu bilerek...

Ayvalık Kendi Kıyısında Bir Kentsel Değişimi Hak Etmiyor Mu?

Vedat Tokyay

Ayvalık kentinin Unesco Endüstriyel Kültürel Miras listesine girebilmesi için kentsel değişimini tamamlaması gerekiyor. İlginçtir ki, tarihi miras stoku açısından oldukça zengin olan kentte, bir zamanın fabrikaları, kiliseleri ve konutlarının çoğu ayakta durmalarına rağmen büyük bir eksiklik görmekteyiz. Bu büyük eksiklik, fabrikaların kentin kıyısından çekilmesinden sonra ortaya çıkan bir çöküntü alanı olarak kentsel boşluğun kamusal anlamda doldurulmamasından kaynaklanmaktadır. Ayvalık kıyısındaki 19. ve 20. yüzyıl sanayi yapılarının iç mekânlarında çağdaş yaşamın gereksindiği müzeler, sergi salonları, sinema, resim ve heykel atölyeleri, kitaplıklar, restoran, kafe ve barlar, konaklama tesisleri, dış mekânlarında ise meydanlar, avlular, promenad yolları, spor parkurları, açık hava konser ve tiyatro alanları düzenlenmelidir. Yani rantın dışındaki tüm insani etkinlikler bu mekânlarda yer almalıdır. Ayvalık kentinin şimdiki yeni kimliğini elde edebilmesi için bu kentsel değişim zorunludur. İddiamız, bu kentsel değişimin Yer'inin, Cunda köprüsü ayrımından Çamlık Paşalimanı'na kadar olan deniz kıyısı çizgisinden karaya doğru 50-100m genişliğinde bir kıyı bandı olması gerekliliğidir. Peki, Ayvalık'ta 18., 19. ve 20. yüzyıllarda süregiden üretim ve ticaret etkinlikleri ile kentsel örgü arasındaki ilişkiler nelerdi?

19. yüzyıl ortalarından itibaren Akdeniz liman şehirlerinde başlayan değişim, giderek kentin formunu etkilemeye başlamıştır. Bir limana

sahip olan Ayvalık kentinde ise, ihracat izninin alınmasıyla birlikte fabrikalar, atölyeler, depolar, çarşı ile dükkanların kent içindeki konumları ve biçimleri limanın varlığına göre yeniden şekillenmiş; Ayvalık liman kenti, hem tarım ve sanayinin hem de ticaret kültürünün hızla nüfuz ettiği bir kent haline gelmiştir. Bu şekliyle, Batı Anadolu'da İzmir'den sonra en büyük liman kentlerinden biri olmuştur. 1923 Mübadele dönemiyle birlikte, Midilli ve Girit'ten gelen Türkler arasında varlıklı olanları mevcut fabrikaları devraldılar. Komili, Sönmez, Sabuncugil ve Madra aileleri Midilli'den gelip, Ayvalık'a yerleşip zeytinyağı üretimine başladılar. Kürşat ailesi ise 19. yüzyılın başından itibaren Girit'te zeytinyağı üretimi yapan bir aile olup mübadele ile 1923'de Ayvalık'a gelip zeytinyağı üretimine Ayvalık'ta devam etmiştir. Ayvalık'ta süregiden zeytin, zeytinyağı, sabun ve benzeri diğer üretim sektörü, hem ihtiyaç duyduğu yüksek teknoloji ve bu teknolojinin gereksindiği fiziksel büyüklükten, hem de 1972 yılı İmar planı tüm fabrikaların kent dışına çıkması gerektiğini belirttiğinden dolayı, 80'li yıllarda kentten ayrılmıştır. 80'li yıllardan sonra, kentten ayrılan fabrika binaları ya boş bırakılmış veya depo, otopark gibi işlevlerle kullanılmışlardır. Bu kent için oldukça büyük bir boşluk oluşmuştur ve bu boşluğun şu ana dek kent yararına doldurulmadığı görülmektedir.

Cunda ayrımına yakın konumlanan Kırılgaç fabrikasından şimdiki Marina'ya kadar olan kıyı çizgisinde, 18. yüzyıldan beri fabrikalar, atölyeler, depolar, dükkanlar olduğu gibi,

gümrük, liman, konaklar, konsolosluklar, kafeteryalar, oteller ve gazinolar da vardı. Evler ise ya tepelerde ya da fabrika alanlarının gerilerinde konumlanmışlardı. Kentsel değişim kapsamına alınan Çamlık Paşalimanı bölgesinin gelişimi ise, ilk kez 20. yüzyıl başında, varlıklı sanayici ve tüccarların kendilerine yaptırdıkları yalı ve konaklarla başlamıştı. Çamlık tepesi ve Paşalimanı ile sonlanan bölgeyi değerli yapan bir özellik ise deniz kıyısı ile yol arasında denizden oldukça yukarda olan kamuya ait kara parçasının olmasıdır.

Böylece, kentsel değişimin yer alacağı ana çizginin özellikleri tanımlamış olduk. Bu değişimin en önemli kavramı, anlamlı kentsel boşlukların üretiminde yatmaktadır.

“Kamusal boşluk kavramı demokratik uluslarda, ülke içinde yaşayan halkın ortak sorunlarını, meselelerini eşitlikçi ve özgürlükçü yaklaşım göz önüne alınarak halletmeye çalıştıkları yerdir. Bu nedenle kamusal alanın genişliğini o toplumun düşünce, ifade, tartışma, toplanma, örgütlenme, tanınma özgürlüklerinin gelişmişliği ve ayrım yapmaksızın kapsayıcılığı belirler. Kamusal alan içinde barındırdığı anlamlarla kolektif hafızanın oluştuğu ve yaşatıldığı yer olmaktadır. Bu alandaki doluluk ve boşluklar da bu hafızayı besleyen nitelikte unsurlar olmaktadır.” (Özmertyurt, Oral, 2018)

Bu kamusal boşluklar, ya kamuya ait işlevsiz tarihi yapıların anlamlı biçimde yeniden işlevlendirilmesiyle ya da kentsel boşluğu üretmek

amacıyla kamusal çevrelerin yeniden tasarlanmasıyla elde edilebilir.

Önerim, bu kentsel boşlukların bir Mimari Proje Yarışması sonucunda gerçekleştirilmesidir. Bu yarışmada uyulması gereken kentsel ilkeler şöyle özetlenebilir:

1. Denizle İlişkili Dış Mekânlar

a. Spor, yürüme, uzanma, konser, tiyatro, yeme içme gibi etkinliklerin, yeşil örtü ve ağaçların yer alacağı deniz kıyısı alanlarda insanların denizle olan ilişkilerinin ve sosyal iletişimlerinin en üst düzeyde yer almasına çalışılmalıdır. Çamlık bölgesindeki kara/deniz kot farklılığı kullanılarak yoldan kopuk deniz kıyısı alanlar tasarlanmalıdır.

b. Önemli yolların denize ulaşımının olduğu veya deniz kıyısındaki yapılar tarafından çevrelenen alanlarda deniz meydanlar tasarlanmalıdır. Madra Fabrikası'nın güneyindeki yağ tankları ve Gümrük Meydanı deniz meydanı olmaya aday yerlerdir.

c.Yapılaşmadan dolayı denizle olan ilişkilerin ortadan kalktığı bölgelerde yeni bir sahil yolu tasarlanmalıdır.

d. Ayvalık kentinin bir merkez meydanı yoktur. Kanelo Rıhtımı kuzey sınırı alınmalı ve güneye doğru bir deniz meydanı tasarlanmalıdır.

2. Denize Açılan Çıkma Yollar

Despina Evi ile Gümrük Meydanı arasında yer alan bu alanda, denize açılan çıkma yolların denizin kıyısında yapılacak yeni sahil yoluyla olan bağlantıları tasarlanmalıdır.

3. Denize Ulaşan Kara Meydanları

Sosyalleşme ve özgürleşme gereksinimini sağlayacak olan denizle kıyısı olmayan meydanlar, avlular veya aralıklardır. Bu kara meydanları, insanları deniz meydanlarına veya deniz kıyısına doğru yönlendirecek şekilde planlanmalıdır.

4. Kritik Bazı Restorasyonlar

Özellikle de Mimari Değişim Alanı çizgisi üzerinde yer alan ve kentsel değişimi besleyecek Despina Evi, Madra Fabrikası ve Gümrük Meydanı arasındaki yağhane ve dükkanlar ile Sabuncugil Fabrikası gibi yapılar restore edilmelidir. Bu restorasyonlarda yeniden işlevlendirmede kullanılan ana ilke, insanların gereksindikleri sosyal, kültürel, rekreasyon donatılarının kullanılması olmalıdır.

5. Bellek ve Tarihi Anımsatma

Kentsel belleği, Antik dönemden bu yana sık sık anımsatabilecek gerekli araçlara sahip olmalıyız. Bunların ilk akla geleni kentin tarihini ayrıntısıyla anlatan bir bellek müzesidir. Bu müze, mevcut bir tarihi yapının içinde olabileceği gibi kentsel örüntü içinde yeni bir yapı olarak da tasarlanabilir. İkinci olarak, kentin en özgün üretim ve ticaret maddesi olan zeytinyağını tarihsel süreci içinde anlatan bir zeytinyağı müzesi kurulmalıdır. Bu müzeyi tasarlarken Midilli Peraskevi Zeytinyağı Müzesi örnek alınmalıdır. Dış mekanda kullanılan tüm çevre düzenlemesi araçlarında eski liman alanını anımsatacak kentsel objelere önem verilmelidir.

6. Marina Bölgesi

İlk kurulduğunda kent ile olan mekânsal ilişkileri gözetilmemiş; sadece burada teknesi olan varlıklı Ayvalıklıların kullanacakları sınırlı bir bölge olarak tasarlanmıştır. Ayrıca ön cepesinde yer alan uzun Migros kitlesi de bu maskelemeye hizmet etmiştir. Marina ön bölümünde yer alan tüm yapılar, marinanın kentle bütünleşmesini sağlamak üzere yeniden düzenlenmeli, marinanın kente sunduğu bir sağlık duvar olmamalıdır.

7. Çamlık Bölgesi Su Kıyısı

Burada yaşayanların deniz ile sosyal ilişkilerini düzenlemek gerekmektedir. Kara alanı ile deniz arasındaki kot farklılıkları çok zengin tasarımları besleyecek özelliklere sahiptir.

8. Paşalimanı

Belediye tarafından işletilen tesislerin kuzeyindeki 37 dönümlük dev ve

boş alan şu anda atıl durumdadır.

Ayvalık'ın en kuzeyinde, Tımarhane yarımadasına bakan bu büyük alan kentsel boşluğun tasarlanmasında önemli referanslara sahiptir. Doğu sınırında Çamlık mahallesi, Batı sınırında Deniz ve Tımarhane yarımadası, kuzey sınırında Çamlık korusu, güney sınırında ise farklı bir topoğrafyaya sahip olan deniz kıyısı yer almaktadır.

Sonuç olarak, hem kentin geçmiş endüstriyel mirasını kullanarak ürettiği kentsel boşluklar sayesinde kimliğine kavuşabilmesi hem de Ayvalıklıların su kıyısı ile olan ilişkilerinin zenginleşmesi için gerekli olan Mimari Proje Yarışmasının düzenlenmesi, ardından kentin anketler ile verdiği uyarılara ve Ayvalık'ın geçmiş izlerine dikkat edilerek tekrar inşa edilmesi gerekmektedir. □

Vedat Tokyay, Mimar

KAYNAKLAR

- Kaptan, M. Salim, Ergelen, Faruk, Soylu, M. Müjdat. Yılların İçinden Ayvalık. İstanbul, 2019.
- Özmertyurt, Gamze, Oral, Murat. Kentlerdeki Kamusal Boşlukları Yeniden Değerlendirme Sorunsalı: Konya Örneği. Artium 6 (1) (2018) 44-48.
- Psarros, Dimitri. Ayvalık Tarihi (Çev. H. Dinç). Yayımlanmamış Çeviri Metni. 2017.

ÜSTTE Sol ayrıçta Despina Evi, sağ ayrıçta Yunan Konsolosluğu, geri kalan yapılar yağ veya sabun atölyeleri, arka planda ise Sakarya mahallesi; Psarros, 2017

ALTTA Kıyıda Ayvalık endüstri arteri, tepede işçi sınıfının da yaşadığı Sakarya mahallesi, zirvede ise manastır görünüyor; Kaptan, Ergelen, Soylu, 2019

Köşe bina Kanelo Kafe, denizin içindeki Telgrafhane kulübesi, köşeden sağa ve sola doğru gazinolar; Kaptan, Ergelen, Soylu, 2019

MERKEZ DIŞI

MODERN TOPLUMLAR OLARAK SÜREKLİ, İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ GERÇEK YA DA SANAL ORTAMLARDA, BİR “MERKEZ”E ODAKLANMAYA DOĞRU YÖNLENDİRİLİYORUZ. BU KURGULANMIŐI DURUM ALGIMIZI MEŐGUL EDERKEN, KOLEKTİF HAFİZAMIZDA BULUNAN VE (BİREYSEL/TOPLUMSAL) KÜLTÜREL KİMLİĞİMİZİ OLUŞTURAN DEĞERLERİ GÖZ ARDI EDİYOR, ÖNEM SİRALARINI DEĞİŐTİRİYOR.

MERKEZİN DIŞINDA KALANIN, KAPSAM DIŞI OLMADIĞINI FARK ETTİRMEK/HATIRLATMAK AMACIYLA EGE MİMARLIK’IN BU SAYISI “MERKEZ DIŞI” TEMASI ÇERÇEVESİNDE HAZIRLANDI. TEMA KAPSAMINDA MEKÂNLARIN VE MEKÂNSAL KAVRAMLARIN, POPÜLİST BİR YAKLAŞIMLA TANIMLANAN SINIRLAR DIŞINDA KALAN AÇILIMLARINA YÖNELİK BİR HEDEF BELİRLENEREK İÇERİK KURGUSUNA YANSITILDI.

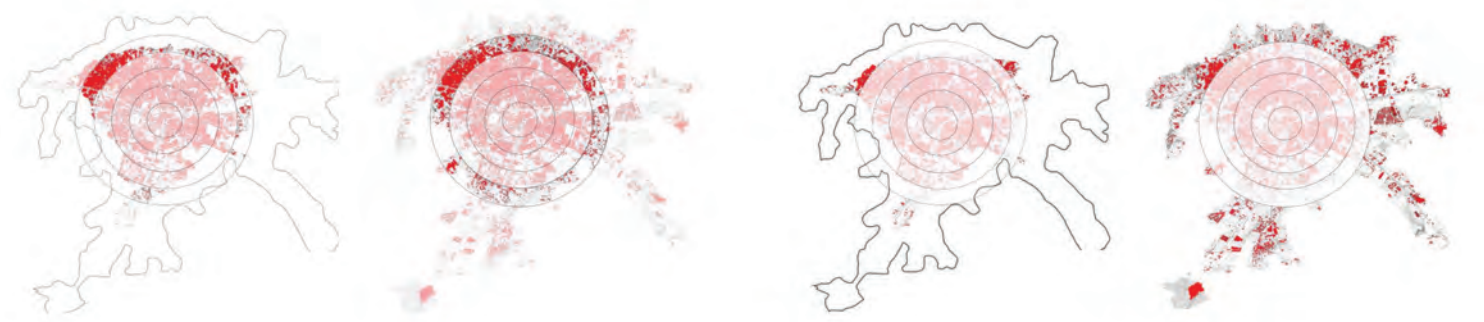
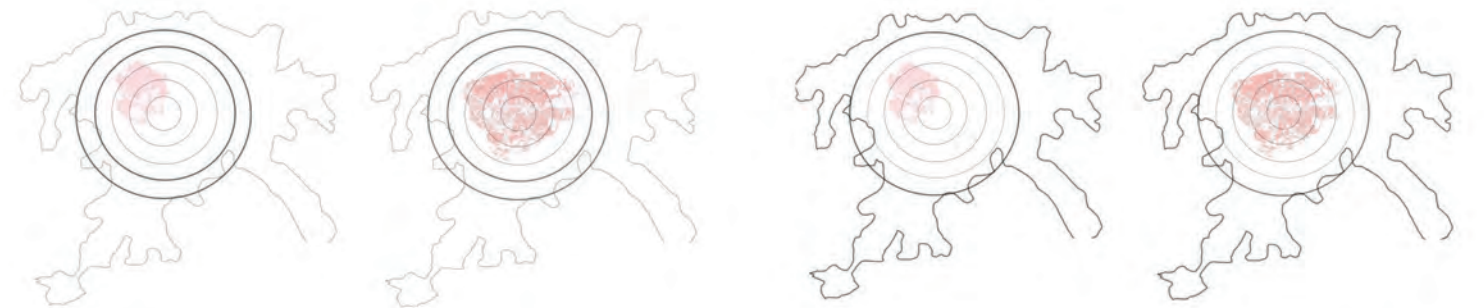
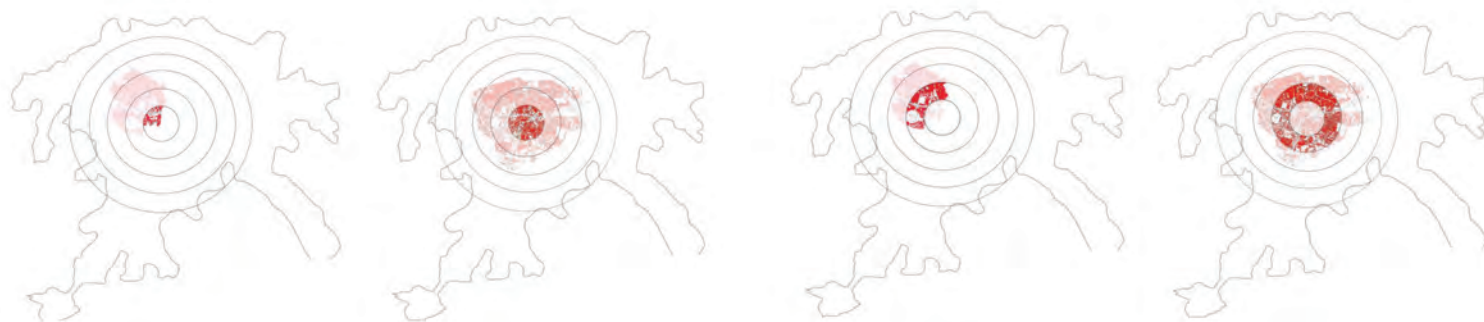
Merkez Dışı teması kapsamında;

- . Sınır/sızlık - sınırların nasıl belirlendiğı ve/veya ortadan kalktığı durumların yanı sıra sınırların esnekliğı ve geçirgenliğı üzerine tartıőabilmek, çeperde gelişen/dönüşen durumları görebilmek;
- . Yerellik - yerel değıerlerin odak dışında kalmasının neden olduğı mekânsal, sosyo-kültürel kayıpları ortaya çıkarmak,
- . Sıra dışı/çizgi dışı olan mekânsal üretimleri/deneyimleri aktarabilmek,
- . Ezberbozan (mekânsal) pratiklerin/üretimlerin, “vasat” ile ilişkisinin kurulması, toplumsal etkisinin tartışılması amaçlandı.

Mimarlığın tartışma alanları bağlamında, dikkatin yoğunlaştığı, tanımlı sınırlar dışında kalan her tür kavramsal tartışma ile mekânsal üretime odaklanarak katkı beklenen tartışma alanları ise şöyle belirlendi:

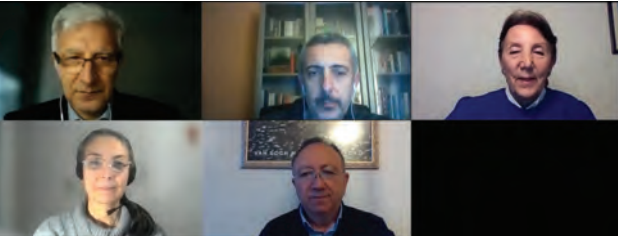
- . Mimari (yeni) kavramlar ve düşünce,
- . Çizgi dışı (mimari ve kentsel) “mekân” üretimi,
- . Mimarlık eğitimi,
- . Doğal çevre ve yapısal çevre ilişkisi,
- . Fiziksel, sosyal ve kültürel değıerlerin korunması,
- . Kültürel önem

SAĞDA Uşak kentinin yıllara göre ve merkezden faklı uzaklıklardaki yapılaşma alanları; Melis Ayşe Tank, Münevver Özge Balta
 (“Merkez Dışı Kentsel Büyüme Dinamikleri: Uşak Kent Formunun Mekânsal Analizi”, s. 72-79)

İzmir'in Merkez Dışı

Zeynep Durmuş Arsan, Alper Baba, Yusuf Kurucu, Semahat Özdemir, Koray Velibeyoğlu

ÜSTTE Sırayla; Alper Baba, Koray Velibeyoğlu, Semahat Özdemir, Zeynep Durmuş Arsan, Yusuf Kurucu

Semahat Özdemir: Çok sevgili dostlarım, arkadaşlarım ve EGE MİMARLIK dergisi katılımcıları merhaba. Bir başka oturumda ele aldığımız ve derginin bir önceki sayısında yayınlanan “İzmir’in geleceği” temasının ardından, Yayın Komitesi bu kez “merkez dışı” kavramı üzerine bir oturum düzenlememizi istedi. Öncelikle, bize bu çağırışı yapan Ege Mimarlık Dergisi Yayın Komitesi üyelerine teşekkür ediyorum. İnaniyorum ki çok iyi bir oturum olacak ve ayrıca diliyorum ki, bu oturum metne dönünceye kadar kaygı ve hüznle izlediğimiz Ukrayna-Rusya savaşı da biter.

Savaşların yanı sıra bir başka gerçeklik var. İnsanlık ve gezegenimiz çok ciddi bir iklim kriziyle karşı karşıya. Sıcaklıkların artması, susuzluk, çölleşme, açlık, iklim göçleri sıklıkla gündeme getirilen konular. Bir başka dile getirilen konu ise, iklim krizi karşısında en kırılgan ülkelerden birinin Türkiye olması. Bu nedenle, merkez dışı temalı bu oturumda, kentlerin merkez alanlarından ötelerde yer alan tarım ve orman alanlarımızı, kırsal yerleşimlerimizi, köylerimizi ve tarımsal üretim alanlarımızı ele alacağız. Diğer yandan bildiğimiz ve gözlemlediğimiz bir başka gerçeklik ise, bugün maalesef yeraltı sularımızın giderek derine çekiliyor, topraklarımızın ve akarsularımızın kullanılan aşırı kimyasallar nedeniyle kirleniyor olması. Bu kirlenmiş topraklarda veya aşırı kimyasal kullanılan bitkisel üretim süreçlerinde insan sağlığına zararlı tarımsal üretim yapılabiliyor. Sanayi üretim süreçleri ile birlikte yerleşme ve

yaşam biçimlerimiz nedeniyle havamız kirleniyor. Bütün bu sorunlarla baş edebilmek için ise öncelikle doğayı çok iyi anlamamız, doğanın su, toprak ve hava döngülerini çok iyi kavramamız gerekiyor. İşte bu kavrama sürecinde havzalar çok önemli.

Bu oturumda bir araya gelen bizler; 2014 ve 2017 yılları arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Kalkınma Ajansı çalışanlarıyla ve Dokuz Eylül Üniversitesi, Ege Üniversitesi ile İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nden farklı disiplinlerden akademisyenlerin ve burada yer almayan diğer ekonomist, sosyolog, peyzaj mimarı, ziraat mühendisi arkadaşlarımızın katılımıyla İzmir’de Küçük Menderes, Gediz ve Bakırçay havzalarında çok ayrıntılı çalışmalar yürüttük. Bu havzalarda katılım süreçleriyle, yerelin bilgisini, gerçekliğini ve doğal döngüleri anlamaya çalıştık. Bu çalışmalar kitaplaştırıldı ve çevrimiçi olarak da İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Kalkınma Ajansı’nın web sitelerinden ulaşılabilir hâle geldi.

Bu ekipte yer alan dört sevgili arkadaşım, öncelikle Alper Hocam’a söz vermek istiyorum. Bize havzalardaki su döngüsünü anlamamızda çok büyük katkı sağlayan hocamıza şu soruları yöneltmek istiyorum. Alper Hocam, havza nedir? Havza dediğimiz ekosistem bütünlüğü nedir? Ülkemizde kaç havza vardır? Ülkemizdeki yüzey ve yeraltı sularında gözlenen temel sorunlar, kirlilik nedenleri ve boyutları nelerdir? Havzalardaki su döngülerinin sağlıklı ve temiz bir şekilde sürdürülebilirliğini sağlamak için, özellikle iklim değişikliği bağlamında neler yapmak gerekir?

Zeynep Durmuş Arsan, Doç. Dr., İYTE Mimarlık Bölümü

Alper Baba, Prof. Dr., İYTE İnşaat Mühendisliği Bölümü

Yusuf Kurucu, Prof. Dr., EÜ Toprak Bilimleri ve Bitki Besleme Bölümü

Semahat Özdemir, Doç. Dr., Şehir Plancısı

Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., İYTE Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Alper Baba: Sizlerle birlikte olmak güzel. Çok hassas bir konuda tartışıyoruz. Öncelikle iklim değişikliği ile ilgili çeşitli senaryolar var. Ben bir yerbilimci olarak iklimin yaklaşık olarak 60 milyon yıl öncesinden günümüze nasıl değiştiğine bakıyorum. 60 milyon yıl önce yer kabuğunda, sıcaklık yaklaşık 12-13 derece idi. Zaman içinde, yer kabuğundaki sıcaklıklar düştü, sürekli değişiklik gösterdi, bizim jeolojik olarak Eosen dediğimiz yaş aralığında, 40-50 milyon yıl önce bu sıcaklıklar pik noktaya ulaştı, 13 derecelere vardı ve bu süreçte birçok doğa olayı gördük. Daha yakın döneme, 400.000 yıl öncesine baktığımızda, dünyada dönem dönem karbondioksit konsantrasyonlarının ve sıcaklık değerlerinin arttığını ve azaldığını görüyoruz. Aslında yer bilimci açısından irdelediğimizde 600 yılda bir inanılmaz iklim değişiklikleriyle karşılaşyoruz. Son 200 yıla geldiğimizde, iklim değişikliğinde sıcaklıklar -0,2 derecelerde. 1200'lerde biraz ılıman bir dönem yaşıyoruz, 1315'lere geldiğimizde de bir buzul çağı yaşıyoruz. Ve 1789 Fransız Devriminden bu yana iklim verileriyle ilgili ciddi anlamda datalar elde ediyoruz: Sıcaklığı, yağış değerlerini ölçüyoruz, klimatolojik bütün verileri topluyoruz. Veriler bize 18. ve 19. yüzyıllarda, yüzyılda bir sıcaklık değerlerinde 0,5 artış olduğunu gösteriyor. 20. yüzyıla geldiğimizde ise bu değerlerin 0,6 derece gibi bir artışı olduğunu gösteriyor.

Daha yakınlara, 1850'lerden 2000'lere geldiğimizde incelediğimiz çeşitli iklim senaryoları var. Biz bu iklim değişikliğine neden olan doğal ana faktörler nelerdir diye soruyoruz. Doğal afetleri, güneşteki reaksiyonları, sıcaklık değişimlerini ele alıyoruz ve bunu modellere uyguladığımızda modeller birbirinin üzerine istediğimiz

aralıkta oturmuyor. Burada insan kaynaklı faktörler devreye giriyor ve buna göre modelleri normalize ettiğimizde gözlenen değerlerle hesaplanan değerlerin birbiriyle uyumunu görüyoruz. Bu da şunu gösteriyor; özellikle 1800'lü yıllardan sonra dünyada karbondioksitte ve diğer gazlarda ciddi artış var. 1800'lere kadar karbondioksit oranları 280 ppm iken şu anda 413 ppm'i geçti. Son 150 yıla baktığımızda dünyada, buzulların kalınlığının azaldığını ve sıcaklıkların arttığını, yağış rejimlerinin ciddi olarak değiştiğini görüyoruz. Bu rejimler bölgeden bölgeye yerden yere ciddi değişiklikler gösteriyor. En büyük etkinin ve risklerin yaşandığı yerlerden birinde biz yaşıyoruz. Yağış değerlerinin azalacağını, sıcaklık değerlerinin de daha fazla artacağını görüyoruz; önemli bir değişim olacak. Tabii bu atmosferik süreçler bizim hidrolik unsurlarımızı da etkiliyor. Sonuçta havza dediğimiz şey, topografik olarak en yüksekte yağışın beslendiği noktadan boşaldığı noktaya kadar olan alanı ve üzerine düşen yağış sularını bir drenaj sistemi ile akıtan sistemi ifade ediyor.

Türkiye'de önemli 25 hidrolik havza var. Sizin belirttiğiniz gibi bize yakın Kuzey Ege havzaları; Gediz Havzası, Küçük Menderes ve Büyük Menderes havzaları yer alıyor. Bu havzalar, yüzey suyu akımına göre, yani yağışın beslendiği ve boşaldığı noktalara göre oluşuyor. Hesaplanan ve sınırları çizilen alanlar önemli su depolama alanlarıdır. Havzaların yanında ülkemizde önemli ovalar var, bunları birbirinden ayırmamak gerekiyor. Türkiye'de yaklaşık 192 tane ova var ve bu ovalar önemli yeraltı suyu kaynaklarını içermektedir. Bunun dışında bizim ülkemizde bazı alanlarda önemli karstik sistemler var. Bunlar da su kaynaklarını depolayan ve taşıyan çatlaklı yapılar. Çünkü Anadolu plakası inanılmaz bir

tektonik rejim altında, dolayısıyla kırıklı ve çatlaklı yapı içeriyor. Bu nedenle de yeraltı su kaynakları açısından önemli bir nokta. Örneğin Toroslar bunun önemli bir örneği.

Sizin havzalarımızdaki kirliliğin nasıl önlenilebileceği ile ilgili sorunuza gelirsek; sektör olarak baktığımızda Türkiye'de Su Yönetimi ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüklerinin önemli çalışmaları var. Genel anlamda 2010-2019 yılları arasına bakıldığında, su kaynaklarımızın; tarım sektörü 71,5'ini, sanayi sektörü 17,8'ini, içme ve kullanma ihtiyacımız yaklaşık olarak 10,7'sini kullanıyor. Tabii biz daha detaylı çalışıyoruz ama mevcut durumda, DSİ'nin son çalışmalarına bakıldığında; şu anda tarımda yüzde 73'ü, sanayide yüzde 16'sı, içme ve kullanmada ise yüzde 11'i kullanılıyor. Üç önemli sektör nerelerden su alıyor ve kirlileme ile ilgili nasıl parametreler var? Öncelikle, tarım sektörü önemli. Türkiye'de tarım sektörünün sistemine baktığımızda, yeraltı kaynaklarını ciddi anlamda çok kullandığını görüyoruz. Çünkü herkesin kuyusu var, önemli bir sulama yapılıyor, DSİ çok sayıda baraj yapmış. Yüzey suyunu ve yeraltı su kaynaklarını incelediğimizde yaklaşık yüzde 50 yeraltı kaynaklarının tarım sektöründe kullanıldığını görüyoruz, bu önemli. Kentsel alanlarda, yaklaşık 7 milyar metreküp civarında su kullanımı var, yani ciddi yeraltı suyu çekimi var. Köy yerleşim yerleri ve bunlara bağlı meralar, mahalleler ve ovalar, birçok alanı kapsayan kırsal alanların yüzde 94'ü yeraltı su kaynaklarını kullanıyor. Bütün nüfusu düşünürseniz, ülkemizde yüzde 57'sinin yeraltı sularını, yüzde 43'ünün ise yüzey suyunu kullandığını görüyoruz. Nüfus artışı çok etkin, şu anda nüfus 84,3 milyon civarında, kişi başı su tüketimleri gitgide düşüyor. Örneğin 2015'lerde bu değer 1400 metreküp/yıl iken şu anda 1330

metreküp civarında. Şu anda kişi başı su tüketimimiz İzmir için 170 litre olarak hesaplanıyor. Ayrıca hayvancılık sektöründe de ciddi bir su kullanımı var. Bir büyükbaş hayvandan 30 litre süt alıyorsanız, bu hayvanın bir insan kadar günlük su tüketimi olduğunu gösteriyor.

Genel anlamda sanayi sektörüne baktığımızda, sanayi sektörünün yüzde 80'inin, madencilik sektörünün yüzde 92'sinin yeraltı su kaynaklarını kullandığını görüyoruz. Kaynaklarımızın üzerindeki baskıların neler olduğu sorunuza gelirse; öncelikli sebebin yoğun kentleşme olduğunu söyleyebiliriz. Bizim kentlerimiz maalesef su kaynaklarının ve ovaların üzerine kurulmuştur. Nüfus artışı ve kentleşme; yeraltı su beslenme oranını azaltırken, sel ve taşkın riskinin ve su kirliliğinin artışına da neden oluyor. İklim değişikliği, sıcaklık ve yağış değişimi de bu hızı artırıyor. Bu nedenle sıra dışı durumlar görüyoruz ve yakın zamanda daha büyük problemler yaşayabiliriz. Doğal olarak su döngüleri de değişmiş. Tabii tarım çok etkin. Tarımda sulama, aşırı gübre kullanımı, azot ve fosfat kirliliği dolayısıyla ülkemizde en önemli kirleticisi tarım sektörü. Üzülerek söylüyorum, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı bazı havza raporlarında toplam fosfor ve azot değerleri çok yüksek görünmektedir. Hem pestisit kirlilikleri, hem de aşırı su kullanımı problemi bu süreçleri hızlandırmaktadır. Tabii sanayide su taleplerinin artması, sanayi kaynaklı kirleticiler de günümüzün önemli sorunları arasında. Türkiye'de havzalarda yerüstü su kaynaklarının kaçınıcı değerinde olduğu ile ilgili değerlendirmelere göre, net olmamakla birlikte, Türkiye'deki kirlenmiş yerüstü su kaynaklarının yüzde 50'si 3. ya da 4. sınıf olarak görülebilir. Kirleticiler olarak ise sırayla ziraat, evsel atıklar ve hayvan yetiştiriciliği görülüyor. Maalesef yeraltı suyu kaynaklarımız da benzer bir etki altında. Yeraltı suyu

kaynaklarının yüzde 29'u zayıf ve yüzde 71'i kaliteli olarak görünüyor. Tarım gibi yayılı kirleticilerin etkisi daha fazla, giderimi daha zordur. Yayılı kirleticiler Türkiye'nin yakın zamanda en büyük problemlerinden biri olacak ve topraklarımızı da rehabilite etmek zorunda kalacağız.

S.Ö. Hocam havzaları, dünyanın yaşamakta olduğu değişim sürecini, kirlilik kaynaklarını ve boyutlarını çok iyi özetlediniz. Peki, ne yapmak gerektiği ile ilgili görüşlerinizi de alabilir miyiz?

A.B. Mevcut kaynakların etkin kullanımını sağlamak için su kayıplarının azaltılması, su ihtiyacının iyi yönetilmesi ve kirlenmiş su kaynaklarının arıtılması gerekiyor. Ayrıca, yeni kaynaklara bakmamız gerek. Belki su kaynakları için daha derin akiferlere gidebiliriz. Biliyorsunuz ülkemizde yer üstü barajlarına ağırlık verildi ve bu durum suyun hava ve insan kaynaklı kirleticilerden, buharlaşmadan ve iklim değişikliğinden etkilenmesi riskini taşıyor. Bir de son zamanlarda savaşlar da barajlara ve su kaynaklarına etki ediyor.

Günümüzde artık yeraltı su kaynaklarının depolanmasına yönelik çalışıyoruz. Yeni stratejiler bunlar. Buna yapay beslenme ya da yeraltı barajları diyoruz. Japonya'da ve Amerika'da bu depolama stratejilerine yönelik çalışmalar başladı, ülkemizde de yeni başlıyor. Bunun dışında tuzlu su arıtım teknolojisi de gündeme gelebilir.

Yapılması gerekenleri kısaca özetlersek, öncelikle yeraltı suyu gözlem ağlarının, entegre su kavramının, akiferleri besleyecek yöntemlerin geliştirilmesi gerekiyor. Türkiye'de ruhsatsız çok sayıda kuyu, kontrolsüz ve çok yüksek seviyelerde yeraltı suyu çekimleri var. Kontrolsüz ve izinsiz açılan kuyuların yeni yasal düzenlemelerle mutlaka önlenmesi gerekiyor. Su tüketiminin azaltılması için çekimlerin ölçüm sistemleri ile kontrol altına alınması ve caydırıcı

yöntemler geliştirilmesi gerekiyor. Yıllık su kullanım raporlarının hassas şekilde hazırlanması gerekiyor. Tarım sektörü açısından irdelediğimizde maalesef, şu anda istediğimiz önemli teknolojik uygulamaları göremiyoruz. Damlama sulama iyi bir yöntem, fakat şu anda ülkemizde yüzde 25 oranında kullanılıyor. Vahşi sulamanın önüne geçilmesi, etkin sulama yöntemlerinin uygulanması gerekiyor. Etkin gözlenen veri ağı bizim için en önemli nokta. Ve halkın bilinçlendirilmesi ve karar mekanizmalarının sağlanması gerekiyor. Atık azaltımı ve kontrolü önemli. Kentlere yerleştik ama kentlerin altında su olduğunun bilinmesi gerekiyor. Uygun arıtma teknolojileri üzerine çalışmamız gerekiyor. Tarım önemli, tarım ilaçlarının kullanımı konusunda halkın mutlaka bilinçlenmesi gerekiyor. Ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması gerekiyor. Eğer biz bunları yaparsak su kaynaklarımızı koruyabiliriz ve geleceğe taşıyabiliriz. Aksi takdirde gelecekte büyük problemlerle karşı karşıya kalabiliriz.

S.Ö. Çok teşekkür ediyorum sevgili Alper Hocam. Şimdi, havza çalışma arkadaşlarımızdan Yusuf Hocam'a sözü vereceğim. Hocam, size yönelteceğim sorular da şunlar: Havzalardaki tarım alanlarında azalma olduğunu haberlerde bile dinliyoruz artık. Tarım alanlarımız yok oluyor. Az önce Alper Hoca da bahsetti, tarım alanlarında kullanılan kimyasal gübreler ve ilaçlar nedeniyle kirlilik söz konusu. Bu kirlenmenin önüne geçebilmek için, tarım alanlarının korunmasına yönelik ve insan sağlığına uygun, zararlı olmayan bitkisel ve hayvansal üretim süreçlerinin gerçekleştirilebilmesi için neler yapılması gerekir? Bizim bizatihi gözlediğimiz bir konu olan, köylerin boşalması ve gençlerin tarımsal üretim süreçlerinden kopması ne düzeyde? Yaşamakta olduğumuz korkunç savaşta da gördük ki, yerelde üretmek ve yerelde tüketmek çok önemli. Türkiye'de tarım sektörünün güçlendirilmesi için neler yapılabilir?

Yusuf Kurucu: Semahat Hocam teşekkür ederim. Bunlar aslında temel ve yaşamsal, kulak arkası edemeyeceğimiz sorunlar ve siz bu soruları güzelce sıraladınız.

Sizin de belirttiğiniz gibi hem İzmir hem Türkiye bazında çalışmalarımız oldu. Maalesef hem savaş hem de ekonomik durumdan ötürü Türkiye’de iyi şeyler söylemeye insanın dili varmıyor, iyi şeyler bulmak zor. Tarımda daha iyi şeyler söylemek isterdik ama problemleri de görmezden gelemeyiz. Bunların çözülmesi için kamunun, akademisyen kesimin, sivil toplum örgütlerinin ve sizlerin yaptıkları da çok önemli. Bilgilendirmek lazım, arabayı kullananı bu virajı döndükten sonra önünde kocaman bir duvar olduğu konusunda ikna etmek lazım. Alper Hocam’ın bahsettiği gibi artık suyla, suda yetersizlikle ve kirlenmeyle uğraşıyorsak; bu durum, söylenecek sözün sonuna gelmiş durumda ve kritik bir aşamada olduğumuzu gösteriyor. Ben sorularınıza kısa kısa cevap vereyim.

Öncelikle İzmir’in kent olarak kendine yetmesi lazım. Ülke dışı bağımlı, İzmir de dışı bağımlı olmasın. İzmir, Türkiye’yi besleyen havzaları olan illerden bir tanesi. Ama tüm Türkiye’de yaşanan sorunlar İzmir’de de yaşanıyor. Bunlardan birincisi iklim değişikliği. Ege Bölgesi havzasında vadi jeomorfolojik yapılanma hakimdir ve vadiler denize açılır. Yani Ege Bölgesi havzasının jeomorfolojik yapısında, Türkiye’deki diğer havzalara göre farklılıklar vardır. Vadilerin denize değdiği bir nokta var, fizyografik olarak bir “V” şeklinde denize açılıyor; konum olarak denizle temas eden vadi şekilleridir. İklim değişikliği ile ilgili bilğimiz atmosferin ısınacağı ve tabii ki yağışların azalacağı yönünde. Bununla birlikte sulama suyunda ve buna bağlı olarak tarımsal ürün miktarımızda bir azalma söz konusu olacak. Bu, konunun bilinen ön yüzü. Arkada bir başka şey daha var ki, devasa boyutta: Bu vadilerin belirttiğim fizyografik pozisyonu Ege Havzasında toprakların tuzlanmasıyla yol açacak şekildedir. Bugün Küçük Menderes Havzasında yeraltı suyunun 130 metrelere indiğini ölçümlüyorsak, bu demektir ki deniz seviyesinin altında katmanlardan su çekiyoruz. Yani sadece suda azalma

değil suyun kalitesinde bozulma da gündemde. Biz topraklarımızı nasıl kirlletiyoruz? Kirli su ile suladığımızda topraklarımızı kirlletiyoruz. Gübreler de birer tuzdur, onları da toprağa aşırı dozda veriyoruz. Bunların hepsi toprakların çoraklaşacağını gösteriyor. Hiç kötü kalite su vermesek bile denizle temas etmiş veya kalitesi bozulmuş taban suyu yaz aylarındaki yüksek buharlaşma ile yüzeye çıkacaktır. Her yüzeye çıkan su içinde bitkiler ve toprak canlıları için toksik olabilecek tuzları da getiriyor ve bunlar yüzeyde kalıyor. H2O buharlaşıyor, tuz yüzeyde birikiyor, bir sonraki yıl da yeterli yağış ve sulanma suyu olmazsa tuz toprakta kalmaya devam ediyor. Birkaç yıl ardışık olarak bunun yaşanması toprak kalitesinin bozulmasına ve geriye dönmesi çok zor olan bozulmalara yol açabilir. Yani toprakların ıslah edilmeye ihtiyacı olacak ileride. Su azalacak, bunun yanında topraklar çoraklaşacak, peki biz gerekli gıdayı nasıl üreteceğiz? Üretmek zorundayız. Yaşayan insanların kesintisiz gıda gereksinimi devam ediyor. Artan dışı bağımlılık da zaten önlem almayı zorunlu hâle getiriyor.

Havzaları çok önemsiyoruz, yani olaya bakış açımızın havzalar bazında olması lazım. Bir havzanın içindeki su paydaşlığı gibi, arazi paydaşlığı da çok önemli. Toprak demiyorum bakın, arazi paydaşlığı. Özellikle bizim bu jeomorfolojik yapıdaki vadilerimizde toprak ve su kirliliğine odaklandığımızda noktasal kirliliğe bakmak yeterli değil. Küçük Menderes, Tire havzalarında ya da Soma’dan Bakırçay’a girişte Kınık’ta yapılacak bir sanayi aktivitesi noktasal kirlilikten yayılı kirliliğe dönüşüyor. Çünkü suyun denize doğru akış yönü, tüm kirliliği buraya doğru taşımaya başlıyor. Bunu biliyorsak, havzalarda özellikle bütüncül bir arazi ve su yönetimi gerçekleştirmemiz gerekiyor. Bu çok önemli. Yani havza bazlı bir arazi ve su yönetimini bütünlüştürmemiz gerekiyor. Alper Hocam’ın söylediklerine, evsel, tarımsal ve sanayi kullanımına bir paydaş daha ekleyeceğim: Bu vadi yapısında, jeomorfolojik yapıda en uçta doğal sulak alanlar var. Onların yaşamlarını sürdürebilmesi bizim için de çok önemli. Orada konaklayan böcekler ve

diğer canlılar da su paydaşdır ve onları da düşünmemiz gerekir. Bu durumda bizim havza içindeki paydaşları ve onların su tüketimini bilmemiz gerekiyor.

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü güzel çalışmalar yapıyor, Genel Müdür Yakup Bey ile tanıştık, karşılıklı konuşmalar da yapma fırsatımız oldu. Ancak havzadaki arazi ve toprak yönetimi tek disiplinli bir çalışma olmamayı gerektiriyor. Paydaşlar nelerdir? Bunların uzmanlarıyla çalışmak gerekiyor. Tüm alanın kullanım şeklini planlayacak çok disiplinli bir çalışma olması gerekiyor. Biz araziye ve toprağı tekil olarak yönetirsek bence başarılı olamayız. Havza su yönetimlerinde de sanayiye, tarıma su tahsisleri yapılıyor, biliyorsunuz. Tarımın dinamik olarak değişen iklim olaylarından sonra da kendine tahsis edilen su miktarına riayet etmesi bekleniyor. Damlama, hatta yüzey altı damlama ile sulama yapalım, daha az su kullanalım. Bunların hepsi çok önemli tedbirler ve bu tedbirleri almamız gerekiyor. Ama eğer sanayiye de bir tahsisat yaptıysak bunun da azaltılmasına dikkat etmemiz, hatta yeni sanayi alanları açarak bunu artırmamız gerekiyor. Havzanın bir kapasitesi var ve dirençlilik [resilience] kavramı üzerine konuşuyoruz. Bu kapasitenin üzerine çıkmamız gerekiyor. Yerleşim alanları için de aynı durum geçerli, havzanın kapasitesinin üzerinde su ve arazi talep edebilecek sektörlerin kontrol altında alınması gerekiyor.

Güzel bir konuya daha değindiniz, tarım alanları yok oluyor. Manisa, Gediz Havzasına doğru çok büyük bir oranda büyüdü. Kaybettiğimiz yerler birinci sınıf sulu tarım arazisi ve toplulaştırma çalışmaları yapılmış, yani devlet eliyle verimi çok artırılmış alanlar. Yani en değerli topraklarımızın bulunduğu bir diğer havza olan Küçük Menderes’de kent gelişimini Torbalı yönünde yapıyoruz. Bunun yanında, kendi ilimizin ötesinde diğer bölgeleri konuşursak, örneğin Adana’yı, Trakya’yı ya da sanayinin dehşet bir şekilde büyüdüğü Marmara Bölgesini düşünün. Buralarda büyüme kümülatif bir etki yapma noktasına geldi, hatta yapıyor. Bütün havzalarda yaşayanlar, biz bu havzayı kirllettik ama neyse ki diğer havzalar var, diyor. Fakat böyle bir

durum yok, her havzanın başında aynı sorun var. Değişen iklim koşullarında dinamik bir su yönetimi gerekiyor. Geçen yıl üreticiye tarım için yılda 2 kere su verileceği yönünde uyarı yapıldı, bu ilan edildi ve uygulandı. Yani ne üretirseniz üretin, biz 2 kere su verebileceğiz dendi. Bu tabii ki şu an yaşadığımız gıda sıkıntılarının temel nedenini oluşturuyor. Eğer tarımda üretim yetersizse hemen görmezsiniz bunu, daha ilerideki aylarda hatta yıllarda görürsünüz.

Bu kadar suyla iklimle uğraşan bir ülkede, bir de söylediğiniz gibi nüfus kaybı var. Yani tarım arazisini ve tarımı işleyecek çiftçiyi kaybediyoruz. Bugün üretici kesimde eğer yaş ortalaması olarak 55-60'tan bahsediyorsak, burada büyük sorun vardır. Bunun

yordamıyla değil. Mutlaka bunların yer seçimlerine çok dikkat etmemiz gerekiyor. Alper Hocam hayvancılık sektörünün artmasından bahsetti. Evet, şu anda 57 milyon civarında büyükbaş hayvanımız var, keşke daha fazla olabilse ama yeri uygun değil. En çarpıcı örneklerden birini oluşturan Küçük Menderes Havzasında yaklaşık 450.000 civarında büyükbaş hayvan var. Eğer bir hayvanın süt üretimi varsa günde 100-150 lt civarında su tüketiyor. Yani 15 milyon ton su tüketiliyor ve bu tüketilen suyun hepsi arıtılmıyor. Yani yüzeye, ovanın içerisine bırakılıyor. Bu bölgelerde bir kanalizasyon sistemimiz mi var bunları toplayıp arıtmaya gönderecek? Hayır. Biz sadece alüvyal zeminde olanları, ova üstündeki hayvan işletmelerini saydık. Geçirimli

biraz umutlandıran çalışmalardan biri. Eğer tedbirlere uyar ve iyi niyetli bir şekilde bunların uygulanacağını düşünürsek tabii. Türkiye'de yasa ile büyük ovalar ilan edildiğinden de bahsetmeliyim. Bu yasa, Toprak Koruma Kanunu. 2005 yılında nihayet çıkarabildik, daha önce toprağı koruma ve kullanma ile ilgili kanunumuz yoktu. Bu kanunda büyük ovaların belirlenmesi yazılıydı ve 2012-13 yıllarından itibaren bu çalışmalar nihayet başladı. Şu anda yaklaşık 500 adet büyük ova gelecek nesillere tarım yapmak için saklanıyor. İnşallah gelecek nesiller tarım yapmaya eğilim gösterirler, üretime katılırlar ve biz de gıda güvenliğini sağlamış oluruz.

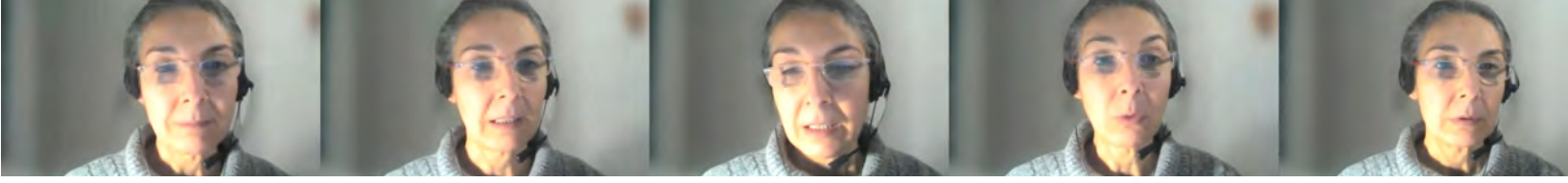
Gıda sağlığı ile ilgili de bir iki cümle söyleyim. Evet, aşırı gübre ve pestisit kullanıyoruz. Devlet, organik tarımı teşvik ediyor, bu güzel bir şey ve organik alanlar giderek artacak gibi görünüyor. Su kullanımını azaltmak için de seralara yönelmek zorundayız. Özellikle birim alandan daha çok ürün alabileceğimiz, suyu kendi içinde döndürebileceğimiz, yağmur hasadından tutun enerji kullanımına kadar akıllı seralar olması gerekir. Barajlardaki içme suyunu elektrik üretimi için kullanmak yerine, enerji üretimini güneş kolektörleri ve fotovoltaik piller ile yapabiliriz. Barajlardaki suyu elektrik için değil içme suyu olarak veya ihtiyaç hâlinde sulama suyu olarak kullanalım. Elektrikli başka kaynaklardan elde edelim. Büyük ovaların da geleceğe yönelik kullanım planlarının yapılması çok gerekli ve önemli. Eğer tarım nüfusunun yaşlandığını yani beşeri sermayenin eğitiminde güçlük çekileceği göz önüne alınırsa, tarım teknolojilerini araziye götürmemizde de yaş nedeniyle büyük sıkıntılar olacağı söylenebilir. Sulama metodolojisini veya çok ileri tarım tekniklerini anlatacağımız çiftçinin yaşı 25-30 olsa, bu teknoloji çok daha kolay öğretilir. Biraz da, biliyorsunuz, kırsal kesimde bu tür yeniliklere çok açık değiller. Kooperatifleşmenin, birlikte çalışmanın zor olduğu bu ortamda sanıyorum beşeri sermayenin geliştirilmesi biraz zor olacak. Hepsini toplarsak bizim kesintisiz gıda üretimimizi sağlamamız için çok şey yapmamız lazım. Evet hocam, çok teşekkür ederim.

“NİTRAT KİRLİLİĞİ, YERALTI SULARININ AZALMA VE TUZLULUKLA BİRLİKTE EN BÜYÜK TEHDİDİ. BÜTÜNLEŞİK ARAZİ VE SU YÖNETİMİ BU ANLAMDA ÇOK ÖNEMLİ”

hemen bugünden yarına çözümü yok, çünkü geçmişten gelen tarımın itibarsızlaştırılması, gelir kazanılmaması, sosyal donatıların orada yetersiz olması konuları var. Bunların olacağını biliyordu herkes, bunlar söyleniyordu ve oldu. İklim değişiyor, tarım arazisini kaybediyoruz, üreticiyi kaybediyoruz. Sonra? Sonra tabii ki açlık gelecek ve hatta gelmeye başladı. İnsanlar huzursuz, küçücük bir haberden panik hâle geliyorlar, ayçiçeğin peşine düşüyorlar. Geçmişte pirinç kuyruğuna girdikleri de oldu. Bunların sıklıkla yaşanacağını düşünürsek, bence huzursuzluğumuzun artması, kesintisiz gıda üretimi stratejilerinin çok önemsenmesi gerektiğini gösteriyor.

Suyun kirliliği ve nitrat kirliliği ile ilgili bir çalışma yapıldı. Nitrat kirliliği, yeraltı sularının azalma ve tuzlulukla birlikte en büyük tehdidi. Bütünleşik arazi ve su yönetimi bu anlamda çok önemli. Tarım politikaları gıdayı artırmaya yönelik, buna bağlı olarak toprağı ve suyu adeta daha çok ürün almak için kamçılıyor. Fakat üretici yok, bu durumda farklı şeyler yapılıyor. Hayvancılık bizim için çok önemli, artırılması gerekiyor ama el

bir zemin üzerinde, yönetimin dışında gübreleri alüvyal zeminin üzerine tonlarca yayılmış şekilde defalarca fotoğrafladık. Buralarda nitratin yüzey altına süzülmesi söz konusu. Burada tabii tarım-tarım çatışmasından bahsetmiştik hatırlarsanız. Biz akademisyenler, -özellikle benim gibi toprakçı akademisyenler- toprağımızın organik maddesi düşükse, verimliliği artırmak için organik madde yani gübre öneriyoruz. Ama gübreyi hayvandan, çiftlikten aldığımız gibi kullanmamak gerekiyor, onun bir takım işlemleri var, onlar yapıldıktan sonra toprağı verilmesi lazım: Bu gübre yönetimidir. Bakanlık tedbirler alıyor şu anda, nitrate hassas bölgeleri belirliyor. Geç oldu ama Türkiye'nin 25 havzasında zemin açısından, hayvancılık nitrat kirliliği yükü ve bitkisel, inorganik gübre kullanımından kaynaklanan yük hesaplandı ve tüm Türkiye'de hem yük hem geçirgenlik bakımından nitrate hassas bölgeler belirlendi. Proje şu anda devam ediyor, ben de içerisindeyim. Yasa ile buralarda hayvancılık ya da gübre kullanımında sınırlandırmalar gelecek. Bu, bu kadar kötü şey arasında iyi bir tedbir olarak

S.Ö. Çok teşekkür ediyorum sevgili Yusuf Hocam. Şimdi sözü grubumuzdaki mimar arkadaşımıza, sevgili Zeynep Durmuş Arsan'a yönlendireceğim. Soru gayet net: Hem tarımsal üretimin yapıldığı kırsal alanlarda kırsal yerleşme kültürünü korumak, hem de iklim değişikliğiyle başa çıkabilmek için ne tür yapılar yapmamız lazım? Hangi yöntemleri benimsememiz, hangi malzemeyi kullanmamız, nasıl bir süreçle yapılar tasarlamamız ve yapmamız gerekiyor? Kısacası yapılarımızın doğa ile kurduğu ve kuracağı ilişkinin nasıl olması gerekiyor?

Zeynep Durmuş Arsan: Çok teşekkür ederim Semahat Hocam. Arkadaşlarıma, hocalarıma da çok teşekkür ediyorum.

Ben önce toprağın kırsal hayat için ne kadar değerli olduğu vurgusuyla başlamak istiyorum. Bence kırsalda toprak ile insanın kurduğu bağ çok önemli. Çünkü insan için kırsal kırsal olarak tutan şey, toprakla kurduğumuz bağ. Kentte doğa unsurlarıyla; mesela suyla, denizle, gölle, havuzla veya rüzgarla; rüzgarın yapılarda soğutucu etkisiyle ya da rüzgardan soğukta korunma ihtiyacıyla; flora ve faunayla kurduğumuz bağ ve ilişki parklar, büyük peyzaj alanları ve ormanlar üzerinden. Bu doğa unsurları az sayıda olsa bile, bunlarla bağ kurabiliyoruz. Bir tek toprakla bağımız kopuk kentlerde. Toprakla bağımız koptuğunda da kentte yaşadığımızı aslında anlamaya başlıyoruz. Kırsalda topraktan kopuk olarak yaşıyorsak, aslında kent hayatı yaşıyoruz demektir, bana göre. Çünkü bu durum, toprakla kurduğumuz ilişkiye dayalı döngüye bir katkıda bulunmadığımız ve sadece kaynak tükettiğimiz anlamına geliyor. Zaten kırsalla bağ kuramadığımızda yapımız oradaki ekosistemi zedelemeye başlıyor.

Bugün biraz döngünün ve yapıda döngüsellüğün altını çizmek istiyorum: Su, azot, atık, besin döngüsü, biyolojik

çeşitlilik, ekosistem anlayışı. Bunların hepsi dengeye dayalı. İdealde kırsalda bu denge var, en azından yer yer var ya da bazı yerler için "vardı" diyebiliriz. Kırsaldaki yapı dengiyi bozmayan, hatta destekleyen bir unsurdur aslında. Çünkü yapıyı da yaşayan bir varlık olarak görebiliriz: ihtiyacı kadarını alan, kullanan veya olduğu yere vererek döngüyü sürdüren, koruyan, insan yapısı bir yaratım, tasarım. Kentlerde ise bu döngü genelde unutuluyor. Su, besin, azot döngüsü ve biyolojik çeşitlilik kentlerde yeterince korunmakta mıdır? Bunu kendimize sordüğümüzda yanıt genelde hayırdır. Yapı malzemeleri, elektrik ve doğalgaz uzak yerlerden getirilir, su ve atıklar taşınır, kent beslenir. Ömrünü tamamlamış bir bina olduğu yere gömülmez mesela, molozları bile uzaklara dökülür. Kırsalda bir bina malzemelerini, suyunu yakın çevreden sağlar, atıklarını yerinde bertaraf etmeye çalışır, arındırır, dönüştürür. Yıkıldığında bile molozu olduğu yerde değerlendirilir, en azından dolgu malzemesi olarak kullanılır. O yüzden kırsalda yapı yapmak daha döngüseldir.

Dünya Limit Aşım Günü diye bir gün var. Doğal Hayatı Koruma Vakfı tarafından her yıl o yıla özel hesaplanan bir tarih bu. 2021 yılında 29 Temmuz olarak belirlenmiş. Bu, dünya kaynaklarını 365 günün 212. gününde, 29 Temmuz tarihinde tükettiğimizi ifade ediyor ki bu tarih kaynaklara ulaşabilen belli bir kesimin gerçeklerini yansıtıyor. Eğer dünyada yaşayan 8 milyar insanın refah talebini karşılamaya çalışırsak, aslında bir yıldaki kaynaklara göre 5,5 adet dünyaya ihtiyacımız var. Bu tarih bizim tüketim alışkanlıklarımızı, tüketim anlayışımızı, dünyaya bakış açımızı ve dünyayı nasıl bir kaynak olarak algıladığımızı gösteriyor aslında. Bu durum, kırsaldaki ormanların yapısal ahşap veya mobilya, dağların taş ocağı ya da çimento, suyun hidroelektrik enerji elde etmek için kaynak olarak görülmesine; toprağın sadece besin veren ama geri

almaya gerek duymayan bir kaynak olarak algılanmasına benziyor. Yani genel olarak dünya anaya, doğaya, yaşayan ve yaşamayan her şeye saygı, kullandığımız kaynaklara özen göstermekten uzaklaşmış durumdayız.

Bir yapı da elbette kaynak tüketen bir öge olarak görülebilir. İster kırsalda ister kentte olsun, yapı, insanın temel ihtiyaçlarını karşılama fonksiyonunu yerine getirir; yangın ve yaşamsal güvenliği sağlar, yapısal olarak sağlamdır, kullanıcı konforunu, ısı, akustik, aydınlatma, hijyen ve sağlık koşullarını sağlar, huzur ve mutluluk verir. Kırsalda doğal döngülere uygun mimari çözümlere sahip bir yapı ise döngüseldir. Burada yine döngüsellik vurgusu yapmak istiyorum. Kaynakları hem tüketir hem de üretir; var olan kaynakları değerlendirir, yani döngüsel ekonominin bir çeşit örneğidir. Yapı malzemeleri olarak toprak, taş, ahşap, hatta tuğla gibi doğal malzemeleri kullanır. Bir yapı kırsalda yıkıldığında taşı ahşabı ayıklanıp yeniden kullanılır. Toprak üretilir, kendine yetecek kadar besin üretilir. Suyu arazide toplanır; sarnıç, hendek ve göletlerle değerlendirilir ya da kuyular açılır. İklim ve bulunduğu topografyaya uyumludur; zeminde çok hafriyat çıkarmaz, çıkardığında yerinde değerlendirilir -uzağa götürülmez-, güneşten pasif olarak yararlanır, akılcı mimari çözümleriyle kendini ısıtır ya da aşırı soğuktan kendini korur. Rüzgarı yaz aylarında serinletmek için kullanır ya da çok soğuk rüzgarlarda sırtını dönen çözümler üretir. Böylece enerji ihtiyacını azaltır. Kırsaldaki bir yapı, aynı zamanda, insan kaynağı, yerel işgücü ve mikro-ekonomik döngüyü destekleyen, dayanışmacı bir topluluk hayatının parçası olan iyi, akılcı, sürdürülebilir bir tasarım ve inşaa sürecine sahiptir. Aslında biz böylece, ekolojik, iklimle uyumlu, sürdürülebilir bir yapı tanımını yapmış oluyoruz.

Kırsal yapının kültür boyutundan da, eski yerde yeni yapı yapma pratiği açısından bahsetmek istiyorum.

Türkiye'deki köylerdeki yapısal değişim ve kültürel kopuş aşikâr, bunu İzmir bölgesinde dolaştığımız köylerde de gördük. Artık 10-20 yıl öncesindeki geleneksel köy dokusu hemen hemen kalmadı. Oysa yapı kültürünün sürekliliği önemli. Yani yapının da bir kültürü var aslında. Ve bu, korunması, sahip çıkılması gereken bir bilgi. Aksi hâlde kültürel çeşitlilik azalıyor ve tektipliğe doğru gidiliyor. Christopher Alexander'ın Yapı Doku Dili [Pattern Language] adlı bir kitabı var. Burada yerin ruhunun yapım kültürüne nasıl aktarıldığı, kırsal dokuyu nasıl okuyabileceğimiz metodolojik ipuçlarıyla anlatılmakta: Parsele nasıl oturulur? Komşuluk ilişkileri nasıl kurgulanır? Parselde işlevler nasıl dağıtılır? Katlar arası ilişkiler, yapının yapım dili, toprakla kurduğu ilişki, mekânların kokusu... Bunların hepsi bir bilgi ve kırsal yapıyı niteliyor, tanımlıyor aslında. Bu hassasiyetin kırsalda yeniyi yaparken elbette ki sürdürülmesi gerekiyor. Yani Cristopher Alexander'ın bakış açısı aslında olması gerekeni tanımlayan bir yaklaşım. Buna ancak o yörenin sakinleri sahip çıkabilir. Ya da sahip çıkanlar gelir, soylulaştırma dediğimiz bir olgu meydana gelir ve başta anlattığım kırsal kent hayatı yaşayan topraktan kopuk yaşamlar beslenmeye başlar. Bu da şu anda çok yaygın yaşanan bir olay. Böylece kırsal kent hayatı değişir, kırkıktan çıkmaya başlar.

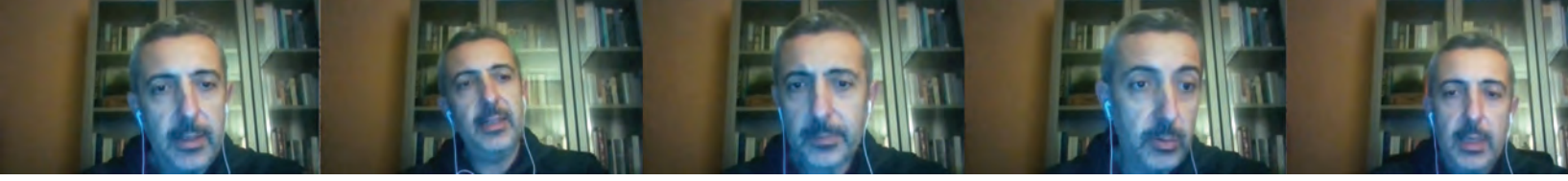
Biraz da kırsalda onarıcı yaşam yaklaşımından söz etmek istiyorum. Biliyorsunuz "yeni köylülük" diye bir kavram oluştu, köyden kente değil kentten köye yerleşen insan topluluklarını tanımlayan bir kavram bu. Kent hayatını bırakmaya karar verip kırsalda sürekli bir yaşama geçmiş ve çiftlik kurmuş bireyler ya da grup hâlinde yaşayanlar var. Kırsalda yaşam yepyeni bir deneyim onlar için. Eski deneyimler de kırsalda yaşamı sürdürmeye yeterli gelmiyor. Bu durumda kentten kırsala göç edenleri bilinçlendirmeye çalışan ve kırsal dengeyi daha da bozmaktansa onarıcı çözümler öneren programlar var. Aslında bunlar yeni geliştirdi. Mesela Çamtepe Ekolojik Yaşam Merkezi'nde kırsalda onarıcı yaşama geçiş için deneyimlerin anlatıldığı; doğayla yaşanan ilişkinin barınak ve enerji problemi çözümlerinin yolunun, yeni

toprak üretiminin ve üreten dayanışan bir topluluk kurgusunun paylaşıldığı bir eğitim programı var. Türkiye'de yüzde 70 oranında kentlerde yaşıyorsak ve bunun yüzde 90'lara çıkması gibi bir hedef varsa; kentler odak olacak ama beraberinde bilinçlenme arttıkça kırsalda yaşama isteği de artacak ve kırsalda yaşamakta direnen bir grup hep kalacak. Bunun için kolaylaştıran ve sadece yapı odaklı yaklaşmayan bir bakışın olması ve bunların yaygınlaşması gerekiyor.

Son olarak bir konuya daha parmak basacağım. Bu, bizim havza çalışmalarımızdan çıkan bir konu. Şöyle bir sorum var: Sizce kırsalda geleneksel yerleşim dokusu kaldı mı? Ya da kırsal geleneksel yapı üretiliyor mu? Buna benim gözlemlerime dayanarak, hayır diyebilirim. Elbette ki yapı üretiliyor ama bunların hepsinin kent pratiğinde, kentten gelen ustalarla üretildiğini görüyoruz. Peki ülkemizin kırsalında mimarlık, yani mimarların imza attığı yapılar üretiliyor mu? Bu başka bir soru. Evet, var. Ama bunlar genelde restore edilmiş geleneksel konutlar oluyor. Yerel dokuya ve doğal çevreye referans veren ya da vermeyen konutlar, siteler, tatil köyleri, butik oteller ya da bazen kültür merkezleri oluyor. Yani bunların kullanıcısı ve yatırımcısı belli; bu, daha çok kentten gelenlere hizmet eden bir yapı grubu. Peki kırsalda on yıllardır yaşayanların mimarlara hiç mi ihtiyacı yok? Ya da başka açıdan sorarsak, kırsalda mimar imzalı yapılara ve hizmet alanlarına ihtiyaç yok mu? Şu anda kırsalda ne yapıldığına değil de kırsal halkın bizlerden ne talep ettiğine biraz bakalım. Havza çalışmamızda aslında buna baktık ve kırsal yerleşimin günümüzde; kırsaldan kente göç nedeniyle nüfusun azalması, fakirlik, geçim zorluğu, yaşlılık, modern altyapı eksikliği gibi karmaşık problemler nedeniyle sürdürülebilir kırsal kalkınma kavramının önemli çalışma alanlarından biri hâline geldiğini gördük. Burada kır niye kalkınmalı, neden kırsal kalkınma, diye sorabiliriz. Cevap çok basit, çünkü orada da yaşayan insanlar var. Önümüze konulan bu kır-kent ikilemi bize kırın kentten hep bambaşka bir yer olduğu algısını dayatıyor. Kır geri kalmıştır, kırsal hizmet eksikliği

vardır, kırsal yaşayanlar hep kente göç etmek isterler, çünkü orada çocuklarını okutamazlar, geçinemezler ve sağlık hizmetlerinden uzak kalırlar. Oysaki demokratik ortamda insanların kamusal hizmetlere ulaşımı eşit olmalıdır. O hâlde kırsal kalkınma, kırsal yerleşimlerin de kentleşmesi ya da kente dönüşmesi mi demektir? Şimdi, burada bulunan hocalarımla Çeşme, Karaburun Yarımadası, Gediz, Bakırçay ve Küçük Menderes havzalarında edindiğim sonuçlardan bahsetmek istiyorum. Çalıştaylarda Semahat Hocamla oluşturduğumuz "yerleşim yapısı ve kültür" masasından ortaya çıkan çok farklı ölçek ve tipolojideki fikirleri inceleyerek kırsalda mimarlara hangi alanlarda ihtiyaç duyulduğuna bir bakalım: Kimsesiz çocuklar için bakım ve kadın sığınma evleri; üniversite öğrencilerine yönelik gençlik merkezi, misafirhane, yurt, konut ve rekreasyon alanları; anaokulları, ilköğretim ve orta öğretim okulları; bilgi paylaşım, ortak karar alınan, ortak etkinlik yapılan, eğitim ve sağlık hizmetlerinin alındığı kolektif bir yaşam alanı olarak çağdaş köy odaları; merkez köy niteliğindeki köylere internet kafe, kütüphane, sağlık tesisi, üretim tesisi, soğuk hava depoları, çocuk bahçeleri, spor alanı gibi tesisler; kadınlar için eğitim ve reçel, sabun gibi üretimler için atölyeler; engellilere yönelik atölyeler; tarımsal üretim işlikleri ve bakım merkezleri; yalnız yaşayan yaşlılara evde sağlık, temizlik gibi hizmetleri de sunan bakım evleri ve geriatri merkezleri. Bunlar İzmir kırsalı için seçtiğim bazı yapı tiplerinden. Gördüğünüz gibi, kırsalda da yapı sadece konut yapmakla bitmiyor.

Sorun şu ki biz mimarlar kentte doğup büyüdüğümüz için yine kent için tasarlıyoruz. Ya da kentlerde hayatımızı idame ettirebildiğimiz için ona hizmet ediyoruz. Diğer yandan eğitimimiz de kentlere yönelik aslında. Oysa kırsalda da sunulması gereken bir mimari hizmet var. Belki de kırsalın neye ihtiyaç duyduğunu bilmiyoruz ya da önemsemiyoruz. Bu hizmetin nasıl olması gerektiğini ve nasıl gerçekleştirileceğini de pek sorgulamıyoruz. Konuşmamı bitirirken ısrarla şunun altını çizmek istiyorum. Kentlerde yaşayan biz mimarlar kırsal

yerleşimlerde de bilinçli hizmetler sunarak, doğal döngülere uygun mimari çözümler geliştirerek, kırsal kalkınma problemlerine çözümler üretebiliriz. Çok teşekkür ederim.

S.Ö. Sevgili Zeynep, konuşman çok önemli katkılar sağladı, çok teşekkür ediyorum.

Şimdi sözü Koray Velibeyoğlu'na vereceğim ama önce onu tanıtacağım: Bizleri bir araya Koray Hoca getirdi, havza çalışmalarının koordinatörlüğünü yaptı, bu büyük ekibi kurdu ve kendisine burada bir kez daha teşekkür etmek istiyorum. Bunun yanı sıra, ortaya çıkan fikirlerin ve önerilerin bir kısmını da uygulama projesine dönüştürdü. İzmir Büyükşehir Belediyesi eski başkanı Sayın Aziz Kocaoğlu döneminde başkan danışmanlığı yaptı ve o zaman başladı bu uygulama projeleri. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Anlamak, kavramak, nedenleri görmek, öneriler geliştirmek önemli ama önerilerin hayata geçmesi aşaması çok kritik bir aşama. Koray Hoca orada da koordinasyonu üstlenerek yine çok aktörle ve işbirliği içinde, bazı projeleri hayata geçirdi. Bunun, ne yapılması gerektiği konusunda çok önemli bir ipucu olduğunu düşünüyorum.

Sevgili Koray Hoca, bu deneyimlerinizi bizimle paylaşmanızı bekliyoruz. Havza bütünlüğü fiziki planlama açısından neden önemli? Hem Alper, hem Yusuf Hocalar su ve toprak yönetimi bağlamında havza yönetiminin altını çizdiler. Gelişmiş ülkelerde, entegre havza yönetim planları olduğunu biliyoruz. Bu planların girdileri ve çıktıları, fiziki planlama sürecine de etki ediyor. Fiziki planlama süreci ile entegre havza yönetim planları arasında da yüzde yüz bir uyum aranıyor. Bu konudaki düşünceleriniz nedir? İçinde yer aldığınız uygulama projeleri nelerdir? Hangi projeler hayata geçti? Nasıl bir süreç deneyimlediniz?

Koray Velibeyoğlu: Ben de hem benden önceki konuşmacılara hem de Semahat Hocam sizin takdiminize çok teşekkür ederim. Çünkü biz havza esaslılığı aslında sizden öğrendik. O yüzden hem bu konuyu gündeminize aldığınız hem de tüm bu çalışmalarda değerli ekiple birlikte katkı verdiğiniz için, ben teşekkür ederim.

Hepimiz biliyoruz ki iklim krizinin etkisiyle havza daha görünür hâle geldi ama biz daha öncesinde meseleye daha çok endüstrileşme ve yarattığı kirlilik üzerinden yaklaşıyorduk. Hâlen de, havza yönetimine dair yapılan çalışmalara genellikle kirliliğin önlenmesi yönünde ve bunlara alınacak tedbirler açısından bakılıyor. Oysaki bu, işin önemli olmakla birlikte sadece bir yüzü. Diğer yüzüyle, havzalarda bir yaşam alanı ve üretim coğrafyası var ama bunun da ötesinde bir yaşam destek sisteminin bütününden bahsediyoruz. İçinde insan da var ama her şey sadece insan için değil. Bu, insanın da olduğu bir sistem. Dolayısıyla eğer gezegen için bir şey söylüyorsak, buna yanıt vermek için elimizde havza kavramı gibi kıymetli bir yaşam bütünlüğü var. Bu bütünlük, bir anlamda kimlik ögesi de; yani kültürüyle, yaşamıyla, habitatıyla, üretim deseniyle, birçok özelliğiyle bunu yansıtıyor. Şehircilik Şurası 2017'yi hatırlatacağım. Oradaki Planlama, Tasarım ve Kimlik Komisyonunda, havza sisteminin bir kimlik ögesi olarak da çok önemli olduğunu vurguladık. Biz insan yerleşimlerinin kimlikli olup olmamasından konuşuyoruz ama aslında havza da böyle bir özellik sunuyor ve bu bize yerleşim alanlarının da ötesinde bazı fikirler veriyor. Hatta havzaların birer biyo-bölge olması, bir ekolojik yöre tanımını içermesi; eko-kentler ve onların oluşturduğu yerleşimler açısından yeşil altyapı ve doğa esaslı çözümlerin bütün bu sistemin ölçeklerarasında bir geliş-gidişle ele alınması gerektiğini belirtmiştik. Ama diğer yandan, iyi çalışmalar olmakla

birlikte bu çalışmaların fiziki planlara bir türlü yansımadığını, aralarında bir uyumsuzluk olduğunu da o zaman söylemiştik. O zamanla bu zaman arasında değişen hiçbir şey olmadı neredeyse. Çünkü fiziki planlar için hâlâ idari sınırlar esas ve tam olarak bir havza temeli oluşturmuyor. Yusuf Hocam hatırlattı, mesela tarımsal toprakların korunması için büyük ova planlaması var ama büyük ovaların içinde aslında yerleşim alanları da var. Geleceğe yönelik nasıl daha iyi bir yaşam kurabileceğimiz ve havzanın bunun için uygun bir yaşam alanı olup olmadığı sorularını sormaktan kaçınıyoruz. En büyük problem de bence burada yatıyor.

Düşünce biçimimizi değiştiren, yaşadığımız deneyimlerden bir tanesi Yarımada çalışmasıydı ve ardından gelen Gediz, Bakırçay ve Küçük Menderes çalışmalarında gördüğümüz şey şuydu: Yarımada aslında, bir su havzası olarak baktığımız zaman, Küçük Menderes havzasının bir parçası. Ama onun da bütün içinde özellikli bir alan olduğunu, su ve toprak açısından problemleri olduğunu biliyoruz. Bunun da ötesinde İzmir kentinin kentleşme pratiğine baktığımızda, bu alanlara doğru bir yayılma eğilimi içinde olduğunu biliyoruz. Ayrıca, İzmir'e bir refah göçü ile yaşadığımız pandemi sürecinin de bunu hızlandığını ve özellikle havzalara doğru insanların kalıcı bir şekilde yerleşmesini teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Bütün bu süreçler, havzalara fiziki planlarla entegrasyon açısından bir bakış açısı geliştirmemiz gerektiğini gösteriyor. Belki burada ilk adım, yine Büyükşehir Belediyesinin il bütününde 1/25000'lik planı oluşturmak için 2018'de -her ne kadar iptal edilmiş olsa da- yapmış olduğu Nazım İmar Plan çalışmasıydı. Çalışma, Yarımada bölgesinde Karaburun ve Çeşme'yi, kuzeyde Bergama'yı, güneyde Ödemiş, Tire ve Kiraz aksını eklemeye çalışıyordu; nehir havzaların realitesini tanıyan, doğaya saygılı bir plan çabası vardı. Bu kapsamda,

Karaburun'un biyosfer rezervi olması, Bergama ve Dikili hattının bir jeopark olarak belirlenmesi gibi öneriler de vardı. Geldiğimiz noktada her ne kadar Karaburun özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiş olsa da, bazı önerilerin gerçekleşmediğini ama en azından plan raporlarında yer aldığını ya da bu yönde bir adım atıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca, şimdi bu adımların ivmelenerek devam ettiğini de söylemek gerekiyor. Gediz Havzasının İzmir kısmının delta bölümünün bir doğal miras olarak UNESCO listesine başvurusu yapıldı. Yani aslında konuştuğumuz konuların fiziki planlama konularının kapsamına girdiğini görüyoruz.

“BİR YÖRE İÇİN TARIM YA DA KÜLTÜR DEDİĞİMİZDE KİŞİLER BUNLARLA İLGİLİ NELER ANLIYORLAR, SOMUTLAŞAN ÖRNEKLERİ, ÜRÜNLERİ NELER VE BİZ BUNLARI KORUYARAK VE GELİŞTİREREK NASIL GELECEĞE AKTARABİLİRİZ?”

Kurumlararası koordinasyon, yani yerel-merkez bütünlüğü burada çok çok önemli bir hâl alacak, bunu görmemiz gerekiyor. Diğer yandan, mesela tarım, bu bölgeler için çok önemli olsa da, biliyoruz ki artık sadece tarımla geçinmek mümkün değil. İzmir'de tarımı geçimlik olarak yapan büyük bir nüfusun olduğunu düşünürsek, tarım ve tarım dışı faaliyetlerin bir araya geldiği kesişim kümelerini önemsememiz gerekiyor. Buna en iyi örnek, Yarımada'da agro turizmin gelişmeye başlaması. Tarım ve tarım dışı fonksiyonların, turizmin, ticaretin, rekreasyonun, sağlığın entegrasyonu ile ele almamız gereken “çok işlevli tarım” yaklaşımına ihtiyacımız var. Bu şekilde yeni lejantların oluşabileceğini ve bunun, büyük endüstriyel üretimlerden ziyade butik üretimlerin olduğu bu alanda tarımı korumanın yollarından biri olabileceğini düşünüyorum. Bunun eksi tarafları da olabilir. Tarım ile tarım dışını birleştirirken tarım alanlarında limitlerin kaçırılması söz konusu olabilir. Mevcut durumda, bazı bölgelerde bunu yeni yapılaşmanın bir desteği olarak görüyoruz; villalaşmaya, otelleşmeye neden oluyor. Aslında,

bütün bunların arkasında yatan şey, buna özgü planlama kararlarının oluşmamış, lejantların üretilmemiş ve öngörülmemiş olması. Bu konuda bir çözüm üretilmesi çok önemli.

Diğer taraftan miras kavramı da bir o kadar önemli. Yarımada çalışmasında da, diğer havzalara bakarken de esasen şuna odaklanmıştık: Varlık odaklı bir yerel gelişme mümkün olabilir mi? Bu varlıkları da öznelik olarak şöyle tarif etmiştik: Birincisi, kişinin bundan yaşamını devam ettirmek için bir ekonomik değer elde etmesi. İkincisi, niteliği ve değeri nedeniyle gelecek kuşaklara, çocuğuna bırakmak istediği, manevi değeri olan bir şey olması.

Bu ikisinin karşıladığı “varlık”, aslında kişilerin de kafalarında olan şey ve sürdürülebilirlik dediğimiz şey biraz da zihinlerde bununla cisimleştiriliyor veya özdeşleştiriyor. Bizim bunu kavrayabilmemiz için onların ne düşündüğünü anlamamız yani bir öznelarasılık kurmak gerekiyordu. Yani bu varlık, bizim saptadığımız bir şey olmasın, onu anlayabilmek için bütün o zihinlerin oluşturduğu bir ortak kümeyi bulalım ve o ortak kümenin bize getireceği yönlendirmelere bakalım. Mesela bir yöre için tarım ya da kültür dediğimizde, kişiler bunlarla ilgili neler anlıyorlar, somutlaşan örnekleri, ürünleri neler ve biz bunları koruyarak ve geliştirerek nasıl geleceğe aktarabiliriz? Bütün bunların sorularını sordüğümüz, belgelediğimiz, haritaladığımız süreç ve buna uygun mekânsallaştırma çok önemli. Örneğin, Yarımada'daki zeytin rotasının oluşmasında esas motivasyon, sadece orada zeytin ağaçlarının bulunması vurgusu değil; bunların bir yaşam kültürü olarak orada bulunması ve insanların bunu değerli bir yerel varlık olarak nitelendirmeleriydi. Zaten böyle bir çalışmayı ancak öznelarası nitelikler üzerinden güç alarak yapabilirsiniz. Bu kavramsal temel,

uygulama projelerinde bizim işimizi kolaylaştıran bir şey oldu ve buna dayanarak uygulamaya yönelik bir dizi çalışmayı yapma şansı bulduk.

Güncel durumda ise maalesef zeytinliklerin madencilik faaliyetlerinin alanlarına dönüştürülmesi tehdidi gündemde. Yarımada uygulama çalışmaları açısından zeytin örneğini ele alırsak, şöyle bir katmanlandırma süreci oldu: Birinci katman, doğa katmanı diyebileceğimiz alanlar. Hepimize ait olan ve o yere kimliğini veren coğrafyadan bahsediyoruz aslında. Mesela o alandaki anıt zeytin ağaçlarını, zeytin kümeliklerini, Yusuf Hocamızın inceliklerle oluşturduğu haritalama çalışmaları ile görmek, elimizdeki varlığın nerede özellikli ve ayırt edici hâle geldiğini anlamak çok öğreticiydi. Uygulama çalışmalarında Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği ile çalıştık. Onlar çok güzel saha çalışmaları ve zeytinle ilgili belgeler yaptılar ve bu çalışma daha sonrasında derneği Karaburun'da Zeytin Okulu'nu kurmalarına kadar giden güzel bir sürece teşvik etti. İkinci katman ise Zeytin Rotası, Bağ Rotası gibi tematik rotaları, aslında fiziki altyapıları, hepimizin kullandığı kanalları işaret ediyor. Bu katman, Yarımada için yürüyüş ve bisiklet ağırlıklıydı. Yani motorize trafiğe değil, yeri deneyimlemeye yönelikti. Burada da dağcılık ve bisiklet gruplarının sahadaki çalışmaları yol gösterici oldu. Üçüncü katmana ise işlevsel katman diyebiliriz. Fiziki altyapıları kullanan işletmeler ve tesisler bu kapsama giriyor: Zeytin Okulu, zeytinyağı müzesi, Klazomenai'deki zeytinyağı işliğı, oteller, küçük işletmeler, pansiyonlar, ekolojik pazar alanları. Uygulama projelerinde rota üzerindeki her köy için satış standları oluşturuldu, bunlar da aynı ekosistemi kullanan köylünün pazara gitmeden, bulunduğu yerden ürününü satabileceği bir imkân olarak tasarlandı. Böylelikle aslında, soyut olabilecek rotalar somut olarak gerçek işletmeler ile buluşarak kendi kimliğini ve yaşantısını güçlendirmiş oldu. Sonuncu katman ise kentli hane halkı. Hane halkı bütün bunlardan nasıl haberdar olacak? Burada da önceden beri devam eden ot ya da çok sonradan popülerleşen enginar festivali gibi tarım ürünlerine odaklanan

festivaller öne çıktı. Bunun haricinde, Yarımada İzmir web uygulaması ve istediğiniz rotayı seçip üzerindeki işletmeleri görebildiğiniz, yani bütün anlattığım katmanları cep telefonunuza sığdırabildiğiniz mobil uygulama gibi yenilikleri barındırıyordu. Şimdi uygulama projelerinin bu dört katmanda şekillendiğini ve üzerine yenilerini ekleyebileceğimizi gördük. Örneğin Bademler'deki Doğal Yaşam Köyü'nün işlevsel olan üçüncü katmana eklemenebildiğini gördük.

Diğer taraftan, havza esaslılığın oluşturduğu yerel kalkınma perspektifinden biraz sıyrarak bakarsak, bunun şifrelerini de Tunç Soyer öncülüğünde başlayan doğayla uyumlu yaşamda görmekteyiz. Burada ise doğa esaslılık, biyo-çeşitlilik, biyo-coğrafya, tarihsel coğrafya kavramları ve özellikle biyo-coğrafyanın getirdiği farklı habitatlar, doğa uyumlu tarımsal üretim ön plana çıkıyor. Örneğin, biz havzaları yerel kalkınma nesnesi ve onunla uyumlu yaşam olarak görüyoruz ama diğer taraftan havzalar bütün canlılar için kritik habitatları barındırıyor. Bu habitat bütünlüğü içinde bakabilmek, insanın havza içindeki unsurlardan sadece biri olduğunu kabul etmek birlikte yaşama kültürünü getiriyor. Yani yaşam bütünlüğü [unity of life] nasıl kurulacak sorusunu sorduruyor ki bu soru İzmir'in doğa ile uyumlu yaşam stratejisini getirdi. Burada da Dr. Güven Eken ile birlikte süpervizyonunu üstlendiğimiz bir önemli çalışmaya değineceğim. Havza bakış açısını biyo-coğrafya ekseninde katmanlandırarak geliştiren bu çalışma yaşayış biçimini, kır ve kent kültürleri bütünlüğü içinde ele alıyor. Her ne kadar havza çalışmalarında bu bahsettiğim fiziksel katmandaki rotalar oluşmuş olsa da bunun kent ile olan ilişkilerinin yeterince kurulamadığını söylemem gerekiyor; yani bu, bir tür merkez dışında, periferide kalan bir olgu. Oysaki doğa ile uyumlu yaşam stratejisinde merkez dışından merkeze aynı şekilde merkezde yaşayanların da merkez dışına çıkabileceği yeni kanallar oluşturulmasının gerekliliği savunuluyor. Bu kanallar ne? En somut örneği İzmiras rotaları.

İzmiras rotaları, İzmir'in tarihsel, biyolojik ve kültürel mirasını deniz ile oluşan hassas ilişkiyi kuracak 5 farklı

ekolojik koridor aracılığıyla vurguluyor. Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması'nı hatırlarsanız, orada da odaklanılan limandan havalimanına kadar olan 20 km'lik büyük bir nehir koridoru olarak Meles, İzmir'in aynı zamanda tarihini, biyolojik çeşitliliğini, doğaya ve ekolojiye kötü muamelesini yansıtıyor. Bunu tekrar onarmak; denizle ve delta sistemiyle, kırsalla, merkez dışı ile bağına kurmak ve bunu yaparken sadece insanlar için değil flora, fauna ve insanlar için de hareketliliği sağlayan çok önemli koridorları oluşturmak, yeniden kurabilmek bence çok önemli bir katkı. Ve bu katkı aslında merkez ile merkez dışını kavuşturacak çok önemli bir alanı açıyor. Yine aynı şekilde Bostanlı Dere koridorunda, şu anda Alper Hoca ile birlikte "Sünger Şehir" çalışmasını yapıyoruz. Sünger Şehir de yine suyu iyi tutan, kullanan bir merkez kent dönüşümü, su hasatı ve depolanması için ve sel taşkını riskine karşı çok kritik olan bir konuya odaklanıyor. Meles koridoru ile birlikte Bostanlı, Çiğli, Kocaçay, Bornova, Poligon dereleri, aslında bizim yaşam destek sistemlerimiz açısından İzmir Körfezini merkez ve merkez dışı ile bağlayan önemli bağları oluşturuyor. Dolayısıyla İzmiras rotaları, biraz önce anlattığım hikayede eksik parçaları tamamlıyor. Bununla da kalmıyor, önemli bir arayüz de oluşturuyor. Nefes alıp veren, iç ile dışı buluşturan, kaynaştıran, köprüler, arayüzler yaratan mekânlara ihtiyacımız var.

Bunlardan bir tanesi, jüri başkanlığını üstlendiğim önemli bir yarışma: Olivelo. Yarışmada ekolojik bir ortak yaşam alanı kurgusu vardı: Çeper alanları çok önemli ve en kırılgan yerler, ayrıca merkez ile merkez dışının arayüzü olarak konumlanıyor. Burada insanlarla doğa ve canlılar için ortak bir yaşam alanı kurabilmek ve bunu gösterebilmek; sadece bir "çeper parkı" olarak değil, bir ekolojik ortak yaşam alanı olarak ele almak amaçlandı. Bölgede geleneksel tarımsal üretim ve iklim değişikliği etkileri ile mücadele, diğer taraftan tabii ki insan ihtiyaçları için rekreasyon olması önemsendi. Bu bir denemeydi ve sonucunda Güzelbahçe-Yelki tarafında bir alanda bir uygulama çalışmaları sürüyor. Bunlardan bir tane değil de

bir dizi olmuş olsa ve bütün bu yeşil kuşağın etrafında, çeper alanlarda ekolojik yaşamın anlatıldığı, öğretildiği, insanların rekreasyon alanında üretime devam ettiği yerler olsa; biz buradan birbirimizi ve yaşamın değerini anlamak, tüketmemek ve üretimin nasıl yapıldığını görmek ile ilgili çok şey öğreniriz ve bu durum, kent ve kır kültürlerinin karşılaşma alanları oluşturması anlamında büyük bir kazanım yaratır.

Benim umutlu bakmak için sebeplerim var, çünkü bu adımlar atıldı, bu vizyoner işler yapılıyor, çalışmalar ivmelenerek sürüyor. Diğer taraftan, bu çalışmaların güçlü mekânsal kurgularına rağmen hâlâ proje bazlı olarak devam ediyor olması, kentin büyük stokuna bizim müdahale etme kabiliyetimizin kısıtlı olması; yani planlara revizyonlarla küçük parçalar hâlinde müdahale ediyor olmamız hâlen bu bütünlüğü kurmaktaki en büyük eksikliğimiz olarak duruyor. Dolayısıyla bu çok özel proje bazlı gelişimleri planlamayı yeniden düşünmek için fırsatlar ve deneyler olarak görmek ve planlamayı nasıl dönüştürebileceğimiz sorusunun üstüne gitmek lazım. Bu anlattıklarımın hepsinde yerel kalkınma perspektifi, iklime duyarlı yaşama, yaşam bütünlüğü ile havza ve ekolojik sınırları kavrama, insanın bunların içinde bir parça olduğunu iddia etme var. Bütün bunların ana ilkeler olarak her şeyin içine girmesi gerekiyor. Tabii konuşacak çok şey var ama özellikle üzerinde durmak istediklerim bunlardı. Çok teşekkür ederim.

S.Ö. Evet sevgili Koray Hocam çok teşekkür ediyorum. Bunların bir kısmını ben de ilk kez şimdi sizden duydum ve çok da mutlu oldum, ayrıca bu projeleri umut verici deneyimler olarak tanımlamanız çok hoşuma gitti. Aktardıklarınız çok kıymetli deneyimler, öncü adımlar ve daha iyiye ulaşmak için olumlu çabalar.

Hepinize teşekkürler, çok iyi bir buluşma oldu. ■

Enformal Yerleşimler İçin Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kentsel Tasarım Yaklaşımı

Hüseyin Dikmen

Kentleşme sürecinin bir yan etkisi olarak kentin çeperlerinde ve çöküntü alanlarında biriken enformal yerleşimlerin¹, dönüştürülmesi gereken mekânsal örgütlenmeler olarak görülmesindeki merkezi görüşün aksine kentsel tasarım, merkez dışı olarak fiiliyat kazanan bu mekânsallıkların eşitsizliğini toplumsal ve fiziksel dokuya en az müdahaleyle azaltmak üzere işletilebilmeye evrilebilir. Kentleşme süreciyle ortaya çıkan enformal yerleşimleri kentsel onarım çerçevesinde sosyal dokusuyla birlikte iyileştirmek için kentsel tasarım, hakim kullanım yörüngelerinden çıkarılarak yeni bir ilişkiselliğin aracı olarak düşünülebilir.

Kentsel tasarım, kentsel mekâna fragmental bir şekilde müdahale etmek için kullanılan bir araç olarak kapitalizmin sebep ve sonuçlarıyla biçim kazanır. Küresel eğilimlerin baskın olduğu yereli ve yeri dikkate almayan tepeden empoze edilen bir yaklaşım, kentsel tasarım sürecine dikte edilmektedir. Bu yaklaşım, sermayenin hızlı sonuçlar alabileceği müdahale araçları olarak soylulaştırma ve sağlıklaştırma gibi yöntemlerle, entegrasyonun yerine daha fazla sosyal ayrışmayı tetikleyici bir zemin hazırlar.

Bu merkezi anlayışın hakimiyeti, kentsel tasarım sürecinde rol oynayan aktörlerin kentsel mekânı farklı perspektiflerden görmesinden ve ortak bir sosyal hedefte birleşmenin zorluklarından kaynaklanır. Dolayısıyla bu durumda, pratikte, sermayeyi ve yetkiyi elinde bulunduran paydaşların perspektifi vuku bulur. Sermayeye sahip yatırımcılar ile yetkiye sahip

devlet organları işbirliği içerisinde bir yaklaşımla kentsel mekânı bir nicel varlık olarak ele alıp sayılar ve istatistikler üzerinden müdahale ederler. Yerin kullanıcıları ise pratikte en zayıf halka ve görmezden gelinen unsurdur.

Kentsel tasarımın pratiğinde kullanıcılar, sermaye ve devlet işbirliğiyle oluşturulan sürece kamulaştırma başta olmak üzere çeşitli rıza araçlarıyla ikna edilirler. Bazı durumlarda ise kullanıcılar, kentsel aktiviteleri en son öğrenirler. Dolayısıyla Madanipour'a göre, kentsel mekân ve kentsel toprak konusunda farklı çıkarları ve hedefleri olan bu üç bileşenden yatırımcılar ve yetki sahipleri özellikle maddi çıkar ve değişim değeri noktasında birleşirler (Madanipour, 2006).

Bu durum, kentsel tasarımın ekonomik çıkarlar sebebiyle yatırımcılar tarafından seçilen bir ölçek olduğunu ve bazı sektör, imaj, koşul ve unsurların diğerlerinin üzerinde tutulduğunu gösterir. Devlet organlarının yaklaşımı bu çıkarları gözetir, toplumlar fragmanlaşır ve katmanlaşır. Sloterdijk'in de belirttiği gibi, kenti modernleşme süreciyle bir biçime ya da düzene sokma fikri, pratikte sürekli tökezlemiş ve kentin görmezden gelinen özellikleri olan kaos, heterojenlik ve çoğulluk; modernite süreci daha karmaşık hâle geldikçe özellikle kentin fiili bir gerçeği olan enformal yerleşimlerde belirginleşmiştir (Sloterdijk, 2018).

Kent yönetimine adapte edilen yukarıdan aşağıya çözüm süreci gerçek ekonomik ve sosyal ihtiyaçlardan çok elitist varsayımlar

ve bürokratik dinamikler üzerine eğilir. Kentsel tasarım sürecindeki işlevi bu paydaşlar arasındaki dengeyi ve uzlaşmayı kurmak olan profesyonel disiplinlerin tasarım fikirleri ve yaklaşımlarının teorik kaygısı, uygulama aşamasında yetki sahipleri tarafından genellikle piyasa koşullarına ayak uyduran ve piyasa merkezli çalışan bir perspektifle elitist varsayımlara ve bürokratik dinamiklere hizmet etmeye yönlendirilmektedir. Bu durum, tasarımın bir uzmanlık alanı mı yoksa güzel paketleme mi olduğu tartışmalarını gündeme getirir ve tasarımı diğer tüketim malları kategorisine hapseder.

Bu tartışmalar çerçevesinde Zizek, kentsel mekânın, tasarım açısından yüksek hizmet alan sermaye gruplarının sahip olduğu ikonik performans merkezleri, apartmanlar ve evler gibi sıradan tasarım hizmetleri ile inşa edilen yapılar ve herhangi bir tasarım hizmeti almayan enformal yapılar olarak üç bölüme ayrıldığını belirterek farklı bir tasarım yaklaşımının mümkün olduğunu ve sınırlar arasında ve tanımlar arasında filizlenebileceğini ifade eder (Zizek, 2011).

Bu bağlamda, kentsel tasarımın birçok örnekte bu bürokrasi ve yatırımcı işbirliğine hizmet eden anlayışını, yereldeki kullanıcıların katılımı ile şekillenen iç dinamiklerle işleyen bir sürece çevirmek pekala mümkün olabilir. Merkez dışı, yaklaşım dışı kalan ya da kentsel dönüşüm sürecinin temel mantığı olan "yık-yoğunluğu arttır-yeni inşa

et-sosyal dokuyu değiştir” sarmalıyla farklılıkların yok edildiği enformal yerleşimler; yeni bir perspektifle kentsel tasarımın sosyal bir bağlama oturtulabileceğine yönelik bir laboratuvar olarak işleyebilir.

Son zamanlarda onarım ve telafi siyaseti (Sloterdijk, 2018), yeniden yapmanın önüne geçerek güncel koşullara uyum sağlayamayan kentsel donatıların yeniden kullanımı ya da dönüştürülmesine evrilmiştir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramının sıklıkla bu onarım ve telafi siyasetinin bir aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sürdürülebilir gelişme amaçları modernleşme sürecinde ve küresel eğilimlerde kaybettiğimiz değerlerdir. Esnek kentsel tasarım, bu benzersiz mekânları özgünlüklerinden ödün vermeden diğer kentsel mekânlarla bütünleştirmenin bir yolunu bulabilir. Bu sürecin en önemli kısmı, sürdürülebilirlik bağlamında sosyal ve mekânsal iç dinamikleri devreye almaktır.

Bu yeni bakış açısı, yoksulluğun ve eşitsizliğin olduğu enformal yerleşimlerdeki tasarım eksikliğini gidererek enformalitenin bünyesinde barındırdığı esnekliğin ve farklılığın potansiyeli ile inovasyon ve tasarımı merkezi bir elitist yaklaşımdan, merkez dışı sosyal bir zemine kaydırma perspektifini içerir. Bu süreç, hakim kamu otoritesi-yatırımcı işbirliğini, kamu otoritesi-kullanıcı işbirliğine dönüştürerek gerçekleştirilebilir. Sosyal ve mekânsal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik kaygısı olan yatırımcılar da bu sürece katkı sunabilirler.

Genellikle yukarıdan aşağıya hakim ve dışlayıcı bir şekilde gerçekleşen tasarım süreci, aşağıdan yukarıya bir eğilimin de söz sahibi olduğu iki yönlü bir dengeye yerleştirilebilir. Bu noktada, merkez dışı enformal mekânlar için mimarlık, paydaşlar arasında denge kuran uzlaştırıcı bir rol oynayabilir. Bu yaklaşım, esnek bir tasarım araştırması yoluyla yapılabilir. Çünkü eksiksiz tasarım kaygısı, potansiyelleri ve hareket serbestliğini engelleyen bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, özgürleştirici ve esnek koşullar, kentsel mekânların tasarımını doldurmaktan ziyade seyreltme ve eksikliğe yönelik bir yaklaşımın izini sürmek için olasılık ve potansiyellere kapı açar. Bu yaklaşımda enformal yerleşimler,

mimarlık ve kent ilişkisinde seyreltici bir tasarım yaklaşımıyla özgürleştirici bir arayüz olarak ele alınarak, bu alanların teorik ve pratik koşulları çerçevesinde tasarım ve kendiliğindenlik dengesi gözetilebilir. ■

Hüseyin Dikmen, Y. Mimar, İller Bankası Anonim Şirketi Kayseri Bölge Müdürlüğü; Abdullah Gül Üniversitesi Mimarlık Bölümü Doktora Öğrencisi

DİPNOT

1 Enformal yerleşimler, kentleşme süreciyle birlikte göç alan büyükşehirlerin zaman içerisinde değişen ve güncellenen koşullarla birlikte çöküntü alanı hâline gelmiş çekirdeklerindeki veya oluşturuldukları tarih itibarıyla şehrin çeperlerinde kalan ancak, şehrin çeperlere doğru genişlemesiyle dönüştürülmesi gereken alanlar olarak görülen kayıt dışı ancak fiili gerçekliğe sahip yerleşimlerdir.

KAYNAKLAR

- Madanipour, Ali. "Roles and challenges of urban design". Journal of urban design 11:2 (2006), 173-193. (erişim 02.12.2021)
- Pojani, Dorina. "The self-built city: theorizing urban design of informal settlements". International journal of architectural research arcnet-ijar 13:1 (2019 Nisan), 1-16. (erişim 17.01.2021)
- Sloterdijk, Peter. Yeniçağın Kötü Çocukları. İstanbul: Edebi Şeyler Yayıncılık, 2018.
- Zizek, Slavoj. Mimari Paralaks. İstanbul: Encore Yayınları, 2011.

ÜSTTE Rio De Jenerio'da yamaca yerleşmiş bir enformel yerleşim örneği (Pojani, 2019)

ALTTA Delhi'de enformal yerleşim örneği (Pojani, 2019)

Siborg Teknolojisi Mekânı Dönüştürebilir mi?

Betül Toy

MAKALENİN ADI **Siborg Teknolojisi Mekânı Dönüştürebilir mi?**
 Can Cyborg Technology Transform Space?
 MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-2 (114); 50-57**
 MAKALENİN YAZARI **Betül Toy**; İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Doktora Programı
 MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **11.11.2021**
 MAKALENİN KABUL TARİHİ **28.03.2022**
 YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **betultoy@gmail.com**
 ORCID **0000-0003-1313-2769**

Öz Mimarlığın gelecek tahayyüllerini yaparken öncelikle mekânın bedene ilişkin bağlamını teknolojik gelişmelerin izlerini takip ederek düşünmek oldukça önem kazanmaktadır. Gelecek düşüncesi için öncelikle bugün potansiyeli olan gelişmelerin erken sinyallerinin keşfedilmesinin geleceğin mekânlarına ilişkin düşünceyi geliştireceği düşünülmektedir. En genel tabirle sibernetik sistemlerin biyolojik varlıklarla birleşiminden doğan yeni bir melez tür olarak siborg bedenin niteliklerine cevap verebilecek ve bedenle ilişki kurabilecek geleceğin mekânlarının nasıl şekillenebileceği üzerine düşünce geliştirme yolu izlenmiştir. Sonuç olarak, bugünün siborg teknolojisindeki gelişmeleri sonucunda bedenin dönüşümüyle birlikte mekânın aynı kalamayacağı, siborglaşacağı ve güncel mekân tasarım paradigmasının dönüşüme uğrayacağı düşünülerek yeni söylem ve pratiklerin oluşacağına dikkat çekilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER siborg, sibernetik organizma, siborg mekân, beden-mekân ilişkisi

İnsanın öznel varlığı ile mekân arasındaki ilişki, tarih boyunca bilim ve teknolojiye gelişmelerle dönüşerek her defasında farklı bağlarla yeniden kurulmuştur. Teknolojideki gelişmeler beden-mekân arasındaki dolaysız bağı; bugüne dek daha çok mekân üzerinden dönüşüme uğrattırırken, bugün teknolojiyle beden üzerinden de kurarak diyalektik bir şekilde oluşturmaktadır. Aristoteles'in paradigmasına göre (2020); dışsal olanlar, ruha ait olanlar ve bedene ait olanlar şeklinde üç sınıfa ayrılan insan yaşamında, önceleri beden dışındaki diğer sınıflar arasında bir dönüşüm gerçekleşirken, bugün artık doğrudan bedenin de dönüşümünden söz etmek mümkündür. Söz konusu dönüşüm, neredeyse yüz yıl öncesinde çıkan bilgisayarlı sistemlerden, tıp alanındaki protez, implant, robotik uzuv gibi gelişmelere varıncaya dek bilim ve teknolojiye pek çok yeniliğe dayanmaktadır. McLuhan'ın da söylediği gibi, teknoloji adeta insan bedeninin bir uzantısı hâline gelmiştir (McLuhan, 1994).

Siborg kavramı en genel tabirle, biyolojik varlığın organik yapısıyla mekanik sistemlerin birleşmesiyle, doğal ve yapay öğelerin yeni bir tür oluşturduğu, melez (hibrit)¹ bir sistem olarak tanımlanabilir. Siborg ayrıca, yalnızca bedenin kendi yapısındaki çeşitli mekanik sistemler aracılığıyla değil, mekânın da mekanikleştiği bir ortamda, bedenle birlikte bütüncül bir yapı oluşturduğu durumlarda da söz konusudur.

Bilim ve teknoloji, geçmişten günümüze tarihsel devrimlerin

gerçekleşmesini sağlayan en önemli itici güçlerden olmuştur. Gelişmeler, gelecekte de yeni söylem ve paradigmaların ortaya çıkacağı, mimarlık özelinde de yeni mekân anlayışlarının ve üretim biçimlerinin görülebileceğinin habercisi olmaktadır.

Günümüzde insan sonrası [post-human] kuramın da üzerinde durduğu gibi; insanın çevresiyle kurduğu ilişkinin tamamıyla değişime uğraması, teknolojinin bedensel ve zihinsel olarak insanlar arasındaki etkileşimi değiştirmesine ve özne-nesne bağlarının çözünmesine yol açabilecektir. Bugün artık Hayles'in dediği gibi, insan ve makine arasındaki sınırlar bulanıklaşmıştır. Hayles başka bir ifadede ise "insan sonrası gerçekten insanlığın sonu anlamına gelmez. Bunun yerine belirli bir insan kavramının sona ermesine işaret eder" der (Hayles, 1999). Braidotti ise siborg ile "çok katmanlı, karmaşık ve içsel olarak farklılaşmış bir özne"yi tarif etmektedir (Braidotti, 2019). Geçmişten bugüne mekân ve etkileşimin merkezinde yer alan beden çeşitli şekillerde idealize edilerek adeta dondurulmuştur. Bedenin tasarımdaki imgeleşmiş konumunun değişimiyle beden, tek merkezli konumundan merkez dışına; çok merkezli bir ortama doğru kaymıştır. Bu noktada, teknolojiye sinyallerle mekâna ilişkin paradigmaların dönüşümü üzerine düşünmek önem kazanmaktadır. Graafland'a göre: "Mimarlar gelecekte olabilecekleri düşünebilmeli ve görselleştirebilmeliler - bu, önerilerinin sonuçlarını ve aynı zamanda toplumsal etkilerini önceden bilme biçimidir

(Graafland, 2013). Bu yönüyle, bugünün ufuk açıcı ve gözlemlenebilir teknolojik uyarılarını projektif pratikte ve kuramda izlemek, yakın geleceğin yeni izleğini öngörerek bu bağlamda bugünün mimarlığını vizyoner açıdan şekillendirmede önemli olacaktır.

Siborg teknolojisi mekânı dönüştürmede ne tür potansiyellere sahip? Geleceğin mekân söylem ve paradigmalarını nasıl değiştirecek? Beden-mekân ilişkisi bağlamında mekânı nasıl etkileyecek? Çalışmada bu sorulara cevap ararken siborglaşan insanın mekânsal etkileşimiyle, yeni mekân kurgularının oluşumuna ilişkin düşünce ortamı yaratmak amaçlanmıştır.

Öncelikle endüstriyel devrimlerin tarihsel gelişimini ve henüz erken dönemini yaşadığımız Siborg Çağı'nın tarihsel zaman tüneline yerini görmek açısından kısa bir incelemenin ardından, teknolojiye siborga yönelik gelişmelerin taramasının yapılması ve insan merkezli geleneksel mimarlık anlayışının insan öznesi üzerindeki antropometrik dönüşümlerinin ve geleceğin yeni duyuşsal potansiyellerinin izlerinin sürülmesi şeklinde bir yol izlenmiştir. Ardından alışlagelmiş mekân anlayışlarından sıyrılan ve siborg (beden) ile etkileşime girebilen mekânların potansiyelleri düşünülerek geleceğin mekân kurgularının nasıl olabileceği soruları tekrar gündeme getirilmiş ve insan-doğa-makine birlikteliğinden oluşan melez mekânların geleceğin beden-mekân ilişkisinin yeniden düşünülmesine katkı sağlayabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışmada, siborg teknolojisinin erken sinyallerinin keşfedilmesinin ve potansiyellerinin irdelenmesinin geleceğin mekânlarına ilişkin düşünceleri geliştireceği düşünülmektedir.

Endüstriyel Devrimler ve Endüstri 4.0

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında (Görsel 1); ilk endüstriyel devrim ("Endüstri 1.0") 1760-1840 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönem, su ve buhar gücünün yardımıyla mekanik üretim tesislerinin ortaya çıktığı ve kırdan kente göç ile birlikte toplumsal bir dönüşümün yaşandığı bir süreçtir.

"Endüstri 2.0" olarak adlandırılan sonraki dönemde, hammadde demir,

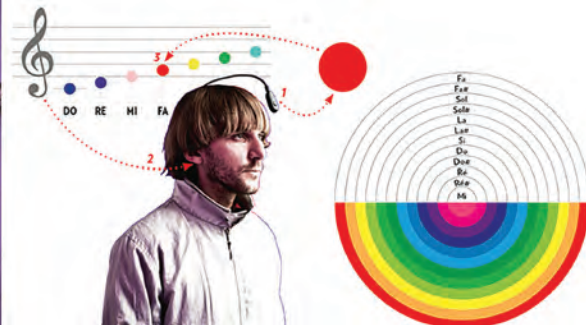
çelik ve kimyasal maddelerin, enerjide ise elektriğin kullanımı önemli kırılma noktalarını oluşturur. Ayrıca, Henry Ford'un üretim bandında seri otomobil üretimine başlamasıyla kitlesel üretim ve iş bölümü ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Taylor'un bilimsel yöntemin ilkelerini ortaya koyması ve iş sürecinin yönetimi konularında yaptığı çalışmalar da oldukça önemlidir. Bununla birlikte, üretim sisteminin değişimi, bedenin makineyle tanışması ile insan ve seri üretim bandı birlikteliğinden oluşan bir çeşit siborglaşma adımı işaret etmektedir.

1950-2011 yılları arasını kapsayan "Endüstri 3.0" döneminde ise, analog sistemler yerine dijital sistemler kullanılmaya başlanmış ve bilgisayar kontrollü üretime geçilmiştir. 2011 yılında ise, Hannover Fuarı'nda Almanların ortaya attığı (Eğilmez, 2018) "Endüstri 4.0" olarak adlandırılan süreç başlarken, kablosuz internet ağırları, -"siborg" kavramının da türemesine sebep olan- siber fiziksel sistemler ve yapay zekâ gibi gelişmeler öne çıkmıştır. Siber fiziksel sistemler, fiziksel dünyayı sanal bilgi işlem dünyasıyla bağlayan akıllı sistemler olarak tanımlanabilir. Geisberger ve Broy, sensörlerle desteklenmiş siber fiziksel sistemlerin fiziksel dünyadaki hareketleri internet hizmetleriyle topladığını ve global olarak nesnelerin etkileşimini içerdiğini söylemektedir (Geisberger ve Broy, 2012). Devrimin en temel gelişmelerinden biri "nesnelerin interneti" olarak da adlandırılan (Internet of Things, kısaca "IoT") kablosuz internet ağırları aracılığıyla nesnelerin birbirine bağlanmasıdır. Sensörler, kablosuz ağırlar, aktif etkileşimler yoluyla gündelik hayatımızdaki nesneler arasındaki bu birbirine bağlı sistemler de siborg teknolojisindeki mekânın

dönüşümünü tetikleyen önemli güçlerden biri olma potansiyeline sahiptir. Bu yenilik, gündelik yaşamda kullanılan buzdolabı gibi cihazların akıllı telefonlara veya kahve makinesinin kol saatine bağlanarak uzaktan kontrol edilebildiği sistemlerin nesnel bağlantılarının yanı sıra; -pandemiyle birlikte gündemimize sıkça dahil olan- çevrimiçi yürütülen ders, toplantı, görüşme gibi aktivitelerle insanların da birbirine bağlandığı sistemleri içermektedir. Böylece siborglaşma doğrudan nesnelerle değil zihinsel ağırlarla da kendisini göstermektedir. Gelecekte de, sanal ortamlar sayesinde mesafeleri aşan, daha kompleks bağlarla birbirine bağlanabilen sistemlerle çeşitli bedensel ve mekânsal uzantıların artarak genişleyebileceğini söylemek mümkündür.

Siborg [Cyborg] Kavramı

Siborg, "sibernetik" ve "organizma" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Kavram, kabaca biyolojik (doğal) ve mekanik (sentetik) kısımları olan varlıkları tanımlamak için kullanılır. Siborg daha genel olarak; organik-inorganik, doğal-yapay, biyolojik-mekanik gibi çeşitli nitelikleri bağlayan yeni bir tür ara form olarak tanımlanabilir. Siborg, biyolojik bir varlığın organik yapısıyla mekanik bir parçanın birleşmesinden doğan hibrit yapılardan, mekanik sistemler içeren bir mekânın biyolojik varlıklarla bütünleşerek beden ve mekân birlikteliğiyle oluşan sistemlere kadar çok kapsamlı bir çeşitlenmeye sahiptir. Çalışmada siborg hem insanın kendi beden yapısında oluşan yeni sistemi işaret eden siborg (beden), hem de siborg (beden ve mekân) şeklinde yer almaktadır. Ek olarak, her beden-mekân ilişkisinin siborg olarak tanımlanamayacağı; bedenin adeta

SOLDA Neil Harbisson, URL-2 (Görsel 2)

ALTTA Stelarc'ın üçüncü kol ve exoskeleton performansları, URL-3 (Görsel 3)

SAĞ ÜSTTE Vitruvius, Le Corbusier ve Neufert'e ait standart beden oranları, URL-4 (Görsel 4)

yapay bir uzantısı olarak çalışabilen, mekanik sistemlerle donatılmış mekânların organizma ile birlikteliğinin siborg kavramına dahil edilebileceği söylenebilir. Kavram, doğal-yapay veya mekanik-biyolojik birlikteliğinin bir organizmaya dönüşümünü ve bir araya gelmeleriyle kurulan yeni melez tür oluşturmaları koşulunu içerir.

Beden, çeşitli mekanik sistemler içeren ve (bedenle) etkileşime giren mekânlar ile siborgu oluşturabileceği gibi, teknolojik araçlarla bedenin kendi yapısında meydana gelen çeşitli değişimler sonucu başlı başına siborga dönüşebilmektedir. Bedenin siborga dönüşümü kimi zaman bedenin çeşitli bölümlerinin yerini alan kimi zaman da bedene eklenerek yeni bir organ/uzuv vb. görevi gören mekanik sistemlerle gerçekleşebilmektedir.

Terim ilk olarak 1960'larda, savunmasız insan vücudunun uzay yolculuğu ve keşif gereksinimlerinin teknolojik olarak nasıl karşılanacağı sorusu hakkında yazan araştırmacılar Manfred Cylnes ve Nathan Kline tarafından ortaya atılmıştır (Schermer, 2009). Haraway siborgu, "makine ile organizmanın oluşturduğu bir melez, kurgusal bir yaratık olmanın yanı sıra toplumsal gerçekliğe ait bir yaratık" şeklinde tanımlamaktadır (Haraway, 2006). Ayrıca "siborg, köklü tarihsel dönüşüm ihtimallerinin yapıtaşları olan iki birleşik merkez; hem tahayyülün hem de maddi gerçekliğin yoğunlaşmış bir imgesidir" (Haraway, 2006) diyerek siborgu maddi gerçeklikle imgelem

arasında diyalektik bir konuma oturtur.

Literatürde bu konuda özellikle modernizm döneminde "tektipleşen beden" üzerinden ele alınan çalışmalara rastlanmıştır. Bir çalışmada resim, heykel, enstalasyon gibi sanatlarda siborgun bu tektipleşmiş beden imgesinden çok katmanlı bir bedensel imgeye geçişin olanakları tartışılmaktadır (Boynukalın ve Doğan, 2020). Bozok'un çalışmasında da, tıptaki yeni teknolojilerin değiştirdiği canlılık örüntülerinin vurgulandığı ve bunun sonucunda siborg bedenin geçişliliğinin ve dünyaya açılma kabiliyetinin, kadınları bedenleri aracılığıyla konumlandırıldıkları hiyerarşilerden kurtarabileceği öne sürülmektedir. Bununla birlikte, geleceğe yönelik düşünsel ortamlar hazırlayan bilim-kurgu filmlerinde de insan ve makine ilişkisi sıklıkla işlenmektedir. Smelik, "Siborg-Oluş'a Dair Sinematografik Fanteziler" başlıklı yazısında insan-robot, insan-araba gibi dönüşümler üzerinden siborg beden temalarının sinematografideki kullanımına dikkat çekmektedir (Smelik, 2018).

Siborg teknolojisindeki gelişmeler, Andy Clark'ın da belirttiği gibi (2003) yalnızca yüzeysel anlamda bedenin ve kabloların birleşimini değil, daha derin anlamda, insan-teknoloji ortak yaşamını göstermektedir (Clark, 2003). McLuhan ise sosyal yöne vurgu yaparak, (ister deri, ister el veya ayak olsun) vücuda takılacak herhangi bir uzantının, tüm psikik ve sosyal yapıyı etkileyeceğini belirtir (McLuhan, 1994).

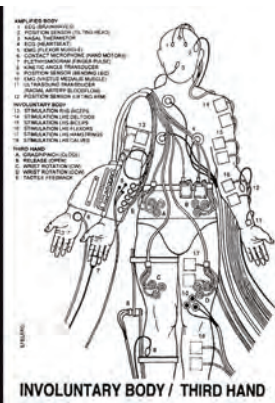
Bedene yeni eklenen veya bedende var olanın yerini alan, kısaca bedenin siborglaşmasını sağlayan tüm sistemler, McLuhan'ın değindiği gibi (1994), mekânsal algı ve deneyimi dönüştürmede önemli bileşenler olarak görülebilir.

Siborg (Beden)'in Potansiyelleri

Beden ve mekânın ilişkisi, siborg teknolojisindeki gelişmelerle daha dinamik bir yapıya ulaşmayı vadederken, mekânın insana ilişkin güncel boyutlarını da yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. İkinci Endüstri Devrimi'ne denk düşen 20. yüzyılın ilk yarısında Le Corbusier'nin (1994) ortaya attığı mekânın makineleşmesi tartışmaları bugün anlamsal boyutuyla değil, kendi içkin nesnel boyutuyla söz konusudur. Bunun en büyük itkisi bedenin de makineleşmesiyle gerçekleşmektedir.

Rees, ileriki zamanlarda geliştirilecek zihin geliştirici ilaçların, genetik ve siborg tekniklerinin insanları derinlemesine değiştirebileceğini; bu durumun beraberinde yeni etik tikanıklıklara yol açacağını ve insan türünün sadece birkaç yüzyıl içerisinde dönüşüp çeşitlenebileceğini söyler (Rees, 2009). Bedenin antropometrik, ergonomik, duyuşsal, algısal ve zihinsel boyutları yani -yeni fiziksel ve zihinsel (ölçüler, oranlar, algılar vb.) bileşenleri, yeni mekânsal uzamların varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu dönüşümlerle, mekânın da artık yeni biçimsel, işlevsel, tipolojik ve algısal paradigmalara belirleneceği öngörülebilir.

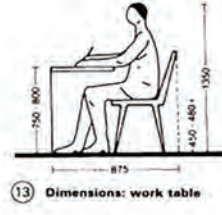
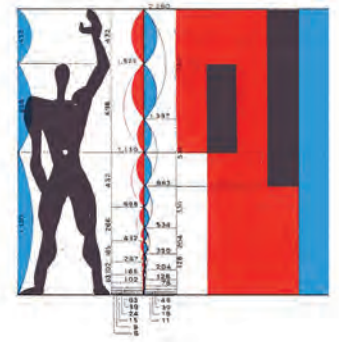
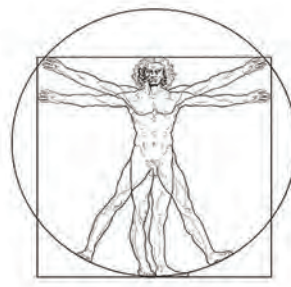
Bedeni başta anatomik açıdan olmak üzere pek çok bağlamda başkalaşıma uğratabilecek güce sahip olan siborg teknolojisi, bu yolla bedenin neredeyse sınırsız bir duyu ve algı mekanizmasına da sahip olmasını sağlar. Böylece beden artık

yeni bir gerçeklik dünyasında var olmaya başlar. Bu durum Haraway'ın gerçeklik kavramını ve ona karşılık gelen Baudrillard'ın (2003) ortaya attığı "hiper-gerçeklik" nosyonunu akla getirir. Hiper-gerçekliğe ilişkin Akdeniz, makineleşen bedenlerin oluşturdukları insani sistemlerin cisimsizleşirken, bedensizleşen sistemlerin davranış dinamiklerinin sanallaştığını ve bu dinamiklerin kendiliğinden ürünlerindeki hiper-gerçeklik payının hızla arttığını belirtir. Akdeniz ayrıca, gelecekte siborgun öngörülemez fraktal yolculuklara çıkabileceğini ekler (Akdeniz, 2021). Duyuların ve algılama biçimlerinin değişmesiyle başkalaşmış siborg (beden), belki de günümüz normlarıyla tahayyül edilemeyecek olan yeni bir gerçekliğin kapılarını aralamaktadır.

İlk olarak Aristoteles'in (2018) belirttiği gibi, algının oluşmasını sağlayan beş duyu yerine, siborg ile birlikte bugün, sinestezi (birleşik duylar), yeni duylar, çoklu duyu [multi-sense] ve duylar ötesi gibi kavramlar gündeme gelmektedir.

Dünyada resmi olarak kabul edilmiş ilk siborg olarak tanınan (The Guardian, 2014) Neil Harbisson'a bakıldığında; doğuştan renk körü olan Harbisson'ın, 2004 yılında başına takılan bir çip ve elektronik gözün renk frekanslarını ses frekanslarına dönüştürmesiyle, renkleri görmek yerine duyarak algılayabildiği görülür (Görsel 2). Ayrıca bu cihaz sayesinde gece görüşüne de sahip olan Harbisson, yalnızca sesleri değil, kızılötesi, morötesi ve UV ışığı da duyabilmektedir. Başlangıçta renkleri ve karşılığı olan ses frekanslarını ezberleyen Harbisson, zamanla bu durumun algıya dönüştüğünü, notaları düşünmeden renkleri hissetmeye başladığını belirtmektedir (Harbisson, 2012). Ses ve renklerin birbirine bağlanması "sonochromatopsia" olarak adlandırılan yeni bir duyuya karşılık gelmektedir. Harbisson bu yeni duyu ile güzellik algısının da değiştiğini, daha önce insanlara güzel görünen şekilde giyinirken, artık kulağa hoş gelen şekilde giyindiğini söyler (Harbisson, 2012). Siborgun bu potansiyelleri, gelecekte bireyin duyu organlarıyla gerçekleştirdiği algının da birbirine aktararak dönüşmeye devam edebileceğinin ve -biçim, doku,

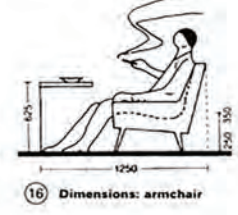
13 Dimensions: work table

14 Dimensions: sitting and dining room chair

15 Dimensions: small easy chair

16 Dimensions: armchair

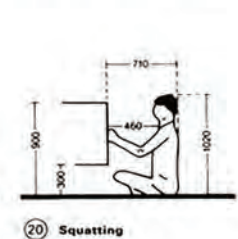
17 Working while standing

18 Kneeling

19 Sitting

20 Squatting

ışık, renk gibi- algıyı etkileyen pek çok ögeyi de dönüşebileceğinin sinyallerini vermektedir.

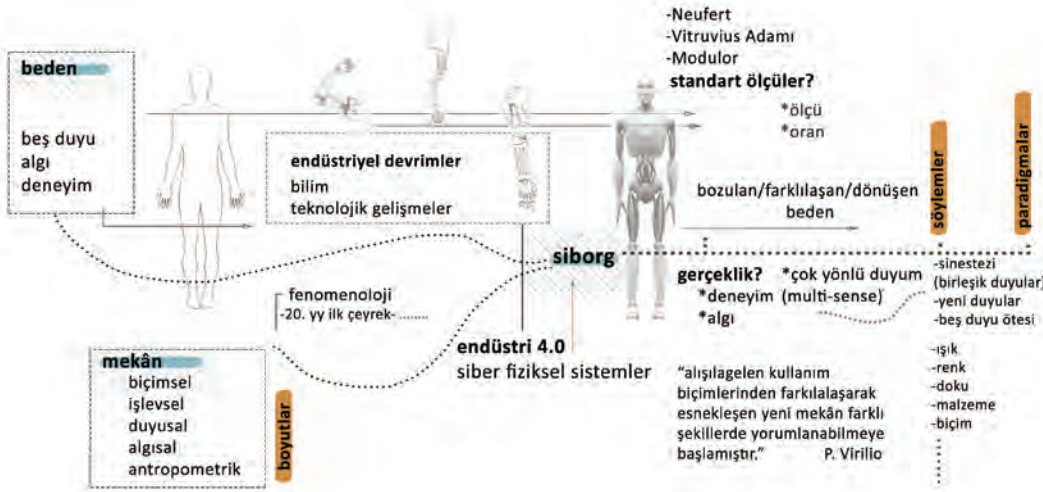
Bu durum mimarlıkta fenomenolojik anlamda da söylem değişikliklerine yol açacaktır. Pallasmaa'nın duylar arasındaki etkileşimi vurgulayan; mimarlığın yalnızca görme ya da klasik beş duyu yerine, birbiriyle etkileşen ve kaynaşan birçok duysal deneyim alanı içerdiğine ilişkin söylemi (Pallasmaa, 2020) salt "duylar arası"nı değil "duylar ötesi"ni de kapsayacak şekilde genişleyebilir.

Öte yandan, siborg ile birlikte duyu ve algıların yanı sıra, insan anatomisi de değişime uğramaktadır. Performans sanatçısı Stelarc'ın siborg teknolojisini kullanarak bedeninin çeşitli bölgelerinde yaptığı deneysel çalışmalar buna örnek verilebilir (Görsel 3). "Üçüncü Kol" adlı performansında (1980) kullandığı mekanik kol, bedenin yetilerinin siber uzantılarla genişleyebildiğini ve değişebildiğini göstermektedir. Çelik, kablo ve elektrot gibi malzemelerle üretilmiş bu kol, karın ve bacak kaslarındaki elektrolitlerden aldığı enerjiyle hareket edebilmektedir. Bir diğer performansında ise Stelarc kendisini pnömatis olarak çalışan bir iskelete [exoskeleton] (1997) bağlar. Kas hareketleri yoluyla kazanılan enerjiyle hareket eden iskelet, hareket esnasında doğaçlama sesler çıkarır. Stelarc bu performansını "Bedenim hareket ettikçe, bedenimdeki duylar ses üretti" şeklinde belirtir (Stelarc, 2018). Stelarc'ın bu denemesinde,

makinenin adeta bedenin bir parçası hâline gelebildiği, bedende biyolojik ve mekanik parçaların birleşerek her birine ait özelliklerin birbirine aktarıldığı ve aralarındaki sınırların kaybolduğu görülür.

Günümüzde bedenin farklı yerlerine sensörlerle bağlanan ve sinir sisteminin bir parçası şeklinde çalışan geliştirilmiş mekanik protezler ve eklemlenebilen yeni uzuvlarla, bugüne dek bedene ilişkin belirlenen çeşitli temel standartlar dahilinde oluşturulmuş mekânın oran, ölçü gibi boyutlarının da değişime uğraması kaçınılmaz olacaktır. Neufert ölçüleri gibi standartlaştırılmış ölçü sistemlerinin sona ereceği, geçmişten bugüne kabul gören Vitruvius Adamı'ndan Le Corbusier'nin Modülör'una (Görsel 4), bedene ilişkin normların yıkılacağı, çeşitli teknolojik bileşenlerle, neredeyse standartlaştıramayacak kadar çok sayıda beden artikülasyonuna sahip siborgların oluşabileceği söylenebilir. Biçime yön veren bu kanonların değişmesiyle estetik algıların da değişebileceği söylenebilir.

Gelişmeler, hayatının büyük bölümünde bilgisayarlı tekerlekli sandalyeyle yaşayan Stephan Hawking üzerinden de incelenebilir. ALS hastası olan Hawking, sinir hücrelerinin hasar görmesiyle oluşan kas hareketlerindeki kontrol kaybıyla, zamanla konuşamayacak hâle gelir. 1997'de geliştirilen bir sistem, yanağını hareket ettirdiğinde, gözlüğüne yerleştirilen kızılötesi sensör sayesinde

SOLDA İnsan, siborg ve mekân ilişkisinin kavramsal diyagramı (Görsel 5)

ALTTA Fab Tree Hab, URL-6 (Görsel 6)

Cerebral Hut, URL-7 (Görsel 7)

SAĞ ALTTA Hylozoic Ground, URL-8 (Görsel 8)

ekrandaki imleci kullanmasını ve düşüncelerini ekrana aktarabilmesini sağlamaktaydı. Bilgisayar yazılımı bir kelime tahmini algoritması da Hawking'in yazdığı harfleri kelimelere çevirmekteydi. Çevrilen yazılar ayrı bir konuşma donanımı yardımıyla seslendiril Hawking'in yanak hareketiyle konuşabilmesi, çeşitli konferanslara katılabilmesi sağlanmaktaydı. Bu tip sistemlerle, kaybedilen yetilerin başka yollarla sağlanması, yeni yetilerin de bu yollarla kazandırılabilmesi mümkündür. Gelecekte de benzer şekilde, bedene ait çeşitli yetilerin teknolojik sistemlerle genişletilebileceği ve insanın daha gelişmiş niteliklere sahip olabileceği öngörülebilmektedir.

Motorlu uzuvlarda yaşanan gelişmelerle, protez bacak, kol gibi yapay uzuvların sinir akımlarına biyolojik uzuvlar gibi yanıt verebilmesi, 3D yazıcılarla üretilen,

kan pompalayabilen silikon kalp gibi yapay organların kullanımı, lojistik ve askeri alanlarda da kullanılan mekanik dış iskeletler (exoskeleton) ve giyilebilen çeşitli aygıtlar² sayesinde insan hareketlerinin gelişmesi, siborg teknolojisinde gelinen son noktayı gösterirken, gelecekte daha gelişmiş sistemlerin de oluşturulabileceğinin izlerini yansıtmaktadır. Bu tür gelişmelerin mekânsal çözümleri değişikliğe uğratabileceğine ilişkin; engellilere yönelik de tasarlanan exoskeleton'ların yaygınlaşmasıyla, bugünkü rampa vb. pek çok mimari elemanın gelecekte kullanılmayabileceği örneği verilebilir. Ayrıca engellilere yönelik bilinen tüm tasarım standartlarının da değişeceği söylenebilir.

Tüm bu gelişmelerle, siborg teknolojisinin bugünkü sinyalleriyle, beden ve mekâna ait bilindik ve

içkin niteliklerin gelecekte temelden dönüşerek mimarlığa dair söylem ve paradigmların da oluşan siborg beden-mekân yapılarıyla farklılaşacağını öngörebilmek mümkündür. Yapılan sorgulamalar Görsel 5 üzerinden izlenebilir.

Siborg Mekânlar Üzerinden Geleceğin Beden-Mekân İlişkisinin Değerlendirilmesi

İnsan ve mekân sürekli etkileşim hâlinindedir. Heidegger'in "dasein" (dünya içinde varolmak) düşüncesinde de belirttiği gibi, birbiriyle sıkı ilişki içerisinde olan insan ve mekân bir bütündür (Heidegger, 1971). "Beden-mekân ilişkisinde bedenin yeri mekândır" (Özaloğlu, 2017). Buradan yola çıkarak, siborga dönüşen bedenin mekânı nasıl dönüştüreceği, mekânla nasıl bütünleşeceği ve gelecekte hangi mekânlarda varlığını sürdürebileceği üzerine düşünce geliştirmek için, siborgun beden üzerindeki potansiyelleriyle, başka bir siborgu (beden ve mekân) oluşturacak deneysel çalışmalar değerlendirilerek çalışmanın, geleceğin mekânlarına ilişkin ufuk açması amaçlanmıştır.

Çalışmada "siborg mekân" kavramıyla, bedenin adeta yapay bir uzantısı olarak çalışabilen, mekanik sistemlerle donatılmış, etkileşimli mekânlar kastedilmektedir. Ayrıca siborg yalnızca bedenin kendisinde değil, dışsal faktörlerle yani insan bedeninin (ve insan dışındaki organizmaların) sibernetik ortamlarla da bütünleşerek oluşturabileceği bir yapıdır.

İnsan dışı bir organizmanın birlikteliğiyle tasarlanmış siborg

mekâna, Mitchell Joachim ve ekibi tarafından geliştirilen “Fab Tree Hab” konut projesi örnek verilebilir (Görsel 6). “(...) iskeleler etrafında büyütülen ağaçlar belirli bir boyuta ulaştıktan sonra gövdesine aşılama yapılarak yaklaşık beş yıllık bir büyüme sürecine bırakılmaktadır. Süreç içinde yönlendirilen ağaç dalları geleneksel bir örme tekniğini (pleaching) esas alarak birbirine dokunmakta, böylece kemerler, kafesler, perdeler oluşturulmaktadır” (Arbona vd., 2003). İnsanın gün geçtikçe doğa ile etkileşiminin azalması durumu göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte de benzer şekilde doğanın fragmente kullanımıyla oluşturulacak melez mekânların, doğaya ihtiyacı karşılamaya yönelik çözümler sunabileceği düşünülebilir. Öte yandan, insanların kablosuz ağlarla birbirine bağlandığı, telekomünikasyon sistemlerinin bu denli geliştiği günümüzde, William Mitchell’in de belirttiği gibi (1996); evler ve odalar bireyin bir parçası hâline gelmekte, ikamet etmenin anlamı değişmekte ve bedenın adeta bir mekâna park edilerek sınır sisteminin elektronik araçlara bağlanması şeklinde bir yaşam döngüsüne girildiği görülebilmektedir (Mitchell, 1996). Çeşitli yapay elementlerle doğanın fragmantal bir şekilde bir arada kullanıldığı bu türden mekânlar, siborga dönüşen bedenın yeni gerçekliğiyle güçlü bir şekilde bağdaşmaktadır. Henüz bedenın robotik bir uzantısı şeklinde davranabilecek bir mekân olarak kurgulanmamış olsa da, mekânın organizmayla simbiyotik bir ilişki kurması açısından geleceğin siborg mekân tahayyüllerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Diğer bir çalışma, bedenın varlığıyla siborg mekâna dönüşebilen “Cerebral Hut” projesidir. Güvenç

Özel ve ekibi tarafından 2012’de geliştirilen proje teknolojik özelliklerle donatılmış, bedenın varlığı ile birlikte siborga dönüşebilen bir strüktürdür (Görsel 7). Sistem, bedenın nörolojik hareketlerinden aldığı kodlarla hareketlenen ve kendisini yeniden yapılandıran bir forma sahiptir. Sistem ayrıca, zihinle bağ kurarak, zihnin bir uzantısı gibi çalışabilmektedir. EEG (elektroensefalografi) adı verilen, beyindeki zihinsel dalgalanmaları ölçen, başa takılan bir cihazla, kişinin konsantrasyon seviyesini ölçülerek kablosuz ağlarla bilgisayara aktarılır, veriler hareket sekansına dökülerek algoritma hâline getirilir ve mikrodenetleyicilerle yüzeylerin hareketi sağlanır. Böylece birey, zihinsel aktivite yoluyla mekânın fiziksel sınırlarını yeniden çizer. Tüm bu süreçte mekân sürekli bir transformasyon hâlinindedir. Süreç, bireyin algı ve davranışlarını etkiler ve farklı davranışlara karşılık her defasında farklı tepkiler oluşur. Bu etki-tepki, beden ve sibernetik sistem arasında her defasında yenilenen bağlar kurulabilmesini sağlar ve sistem bedenle bütünleşerek siborga dönüşür.

Mekânı statik bir konumdan devingen bir konuma getiren bu süreç, beden ve mekânı eş zamanlı olarak sürekli ve oluşsal bir döngüde tutmaktadır. Mekân, alışlagelmiş mekân anlayışlarının bozuma uğrayabileceğini göstermesi ve bedenın gelecekte sahip olabileceği yeni niteliklere yanıt verebilecek potansiyellere sahip olması bakımından ufuk açıcı niteliktedir.

Mekânın siborglaşması

Mekânın kanonik kalıplardan kurtularak organikleşmesi, mekânın siborglaşmasının önemli adımlarındandır. Bu konuda Katavolos’un (1960) “Organics” adlı yazısı, biyoteknolojiler üzerinden

kurgulanan mekânların organikliği üzerine öncül bir manifesto olarak düşünülebilir³.

Mekânın siborglaşmasına yönelik bir uygulamaya ise “Hylozoic Ground” örnek verilebilir. Sibernetik teknolojilerle tasarlanmış, canlı bir organizma gibi çalışan bu tasarımda, mekânı beden ve mekanik parçalar arasındaki etkileşim şekillendirmektedir. Mekân, Philip Beesley tarafından 2010 Venedik Mimarlık Bienali için Kanada Pavyonu olarak tasarlanmıştır. Söz konusu biyomimetik mekân, doğanın sibernetik bir yorumu olarak okunabilir. Çeşitli sensörler, mikroışlemciler ve filtrelerle oluşturulmuş mekân, gerçeklik bağlamında doğa-insan ilişkisini de farklı bir boyuta taşımaktadır. Etkileşimli mekânın yapraklarıyla yapay bir orman izlenimi veren mekânda adeta doğanın robotlaşması söz konusudur (Görsel 8).

Sensörlerle insan varlığına tepkiler vererek hareket dalgaları yaratan sistem, havadaki nemi ve organik parçacıkları algılayarak filtreler ve bir çeşit nefes alma hareketi yapar. Neredeyse canlı bir organizma şeklinde davranan mekân, insan dışındaki organik yapılarla da bütünleşerek siborga dönüşebilmektedir.

Mekânın bedenle eş zamanlı dönüşümüyle, insan neredeyse ana özgü, yeni mekân algılarına sahip olabilmektedir. Bedenın değişen algı ve deneyimler sonucu oluşturduğu davranışsal algoritmalara yanıt vererek mekânla interaktif bir etkileşim kurmasının, geleceğin siborg mekân atmosferleri için günümüze ait önemli bir sinyal olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, yaratılan “yapay doğa” atmosferi, gelecekte siborga dönüşebilecek olan insanın doğa ile kuracağı ilişkiyi de sorgulatmaktadır.

Çalışmada incelenen dönüşümler Tablo 1’de gösterilmiştir.

siborg teknolojisinin beden ve mekânı dönüştürme potansiyelleri	beden	Neil Harbisson		*yeni duyular "Sonochromatopsia" *algıların değişimi
		Stelarc		*yeni uzuvlar (Third Arm vb.) *iskelet "Exoskeleton" *yeni beden ölçüleri, antropometrik değişimler
		Stephen Hawking		*düşüncenin yapay bir sese aktarımı *yetilerin dönüşümü, genişlemesi, çoğalması
	mekân	Fab Tree Hab		*çeşitli yapay elementlerle doğanın fragmantal bir şekilde kullanıldığı melez mekânlar
		Cerebral Hut		*bedenin sibernetik fiziksel sistemlerle etkileşimi
		Hylzoic Ground		*sensörler, mikroişlemciler, mekanik bağlantılar mekanik doğa atmosferi *beden-mekân etkileşimi *mekânın siborglaşması

“TEKNOLOJİNİN, ARTIK İNSAN BEDENİNİN BİYOLOJİK YAPISINI DA DOĞRUDAN ETKİLEYEN BİR GÜÇ OLARAK GELİŞİMİNİ SÜRDÜRMESİ, MİMARLIKTAKİ ÖZNE KAYMASINA VE MERKEZ-DIŞI BİR KONUMA İŞARET ETMEKTE VE TEMELDE ÖZNE-NESNE ARASINDAKİ İLİŞKİYİ TEKRAR SORGULATMAKTADIR”

Sonuç

Siborg teknolojisinin potansiyelleri ışığında, insanın biyolojik açıdan belki de en çok değişime uğradığı dönemin içinde bulunduğumuz Siborg Çağı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bedenin teknolojiyle donandığı, çeşitli sistemlerin beden parçası hâlini aldığı bu dönemde, mimarlığın temel öznesi olarak görülen insanın

yapısal değişimiyle, mekânsal anlamda alışlagelmiş öğretilerin sarsıldığı ve yıllardır kabul gören mekânın standartlaştırılmış boyutlarının ve mekân paradigmalarının değişime uğrayacağı öngörülmektedir.

Gelişmeler 20. yüzyıl sonlarında başlayan hesaplamalı tasarım ve biyogenetik alanlarının birbiriyle ilişkilendirilmesiyle görünür hâle gelerek

insan sonrasına ilişkin çeşitli düşünceleri de beraberinde getirmiştir. Çalışmada bu perspektifin içerisinde kalarak, teknolojinin önemli gelişmelerini imleyen siborgun, beden ve mekânın dönüşümünde önemli bir itki oluşturmaya üzerine düşünmeye odaklanılmıştır. Başka bir deyişle, yeni çağın önemli kırılmalarından olan siborg teknolojisinin potansiyelleri değerlendirilmiş ve yeni gerçekliğe ilişkin daha karmaşık pratiklerin ayak izlerine dikkat çekilmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemin, Chu'nun "organik ve inorganik maddelerin yeni bir tür biyo-makinesel mutasyonunu ortaya çıkaracak olan İnsan-Sonrası Çağ" (Chu, 2013) şeklinde tanımladığı dönemin erken evrelerini oluşturduğu söylenebilir.

İncelenen çalışmalar, siborgun (beden) içinde yaşayabileceği, geleceğin mekânlarına ilişkin sorulara doğrudan cevap olmasından ziyade, gelecek tahayyülünde ufuk geliştirici mekânlar olarak düşünülmelidir. Bugünün sibernetik mekân deneylerinin geleceğin mekânlarını şekillendirmede bir gelişmenin öncülü olabilecek potansiyelleri olduğu dikkate alınmalıdır.

Bedenin siborglaşmasıyla birlikte, biyolojik açıdan gerçekleşmesi mümkün olmayan yetiler kazanması mümkün hâle gelmiştir. Yeni bir türe işaret eden siborg (beden), yaşamını sürdürebileceği yeni siborgları (beden ve mekân) gerekli kılmaktadır. Bedenin bu alışlagelmiş yetileri aşan dönüşümü, mekânın da aynı kalamayacağını göstermektedir. Günümüz örnekleri üzerinden, mekânın belki de fiziksel olarak da makine ve/veya biyolojik bir varlık gibi hareket edebilen, daha etkileşimli ve devingen bir niteliğe evrilebileceği düşünülebilmektedir. Siborg teknolojisindeki gelişmeler bu bağlamda mekân-beden ilişkisinde daha görünür bir semiyotik etkileşime doğru gitmektedir.

Duyulara yönelik yapılan teknolojik deneyler, gelecekte daha ileri düzeyde yaşanabilecek gelişmelerin göstergesi olurken, çeşitli sinestezik duyuların yanı sıra insana eklenilebilecek yeni duyuların ve algı mekanizmalarının da habercisi olmaktadır. Siborgla ortaya çıkan bu yeni durum, gelecekte biçim, malzeme, doku, ışık, renk gibi algıları etkileyen pek çok ögenin de değişebileceğini göstermektedir. Ayrıca fenomenolojide farklı algı boyutlarının da söylemlere dahil edilebileceği

düşünülmektedir. Benzer şekilde, genellikle çeşitli rasyonel ölçütlerle dayandırılan biçim yaratma süreçlerinin, doğal oluşumlara eklenilerek doğadaki oluş süreçlerine benzer -biyomimetik tasarımların da iddia ettiği yönde- bir siborglaşmayla mekânsal açıdan yeni ölçütlerin gerçekleşeceği düşünülmektedir. Ayrıca dijital teknolojik nesnelerin çoğalmasıyla, insanın siborglaşarak doğal beden yapay uzuvlarla neredeyse öngörülemez bir çeşitlilikte devamlı türetilmesinin de bedenin antropometrik özelliklerini standardizasyona izin vermeyecek ölçüde değiştireceği söylenebilir. Dolayısıyla siborglaşan bedenlerin içinde varlığını sürdürebileceği geleceğin mekânlarının da, alışlagelmiş paradigmalardan kopmaya başlamasıyla mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Uyarıcıları sınırlı bir şekilde algılayan insandan farklı olarak, insan dışındaki diğer canlıların çok çeşitli duyu reseptörlerine ve farklı biyolojik niteliklere sahip oldukları bilinmektedir. Yılanların sıcakkanlı hayvanların vücutlarından yayılan ısı dalgalarını tespit edebilmesi veya çevresindeki kızılötesi ışınları ısı hâlinde algılayabilmesi; kedi, köpek gibi hayvanların gece görüşüne sahip olması; rengeyiklerinin mor ötesi ışınlara tepki verebilmesi, karideslerin gelişmiş renk reseptörleri sayesinde insanın algıladığından çok daha fazla renk algılayabilmesi bunlara örnek verilebilir. Benzer şekilde, insan yapımı makineler de bugün artık insanın yapamadığı pek çok şeyi yapabilmektedir. Vücudun içini X ışınları yoluyla görselleştiren röntgen cihazları ve benzer mantıkla çalışan bagaj tarama sistemleri veya karmaşık işlemleri hızlı bir şekilde yapabilen bilgisayarlar bunlardan bazılarıdır.

Bugüne dek neredeyse her alanda doğrudan etkin olan teknolojinin, artık insan bedeninin biyolojik yapısını da doğrudan etkileyen bir güç olarak gelişimini sürdürmesi, mimarlıkta özne kaymasına ve merkez-dışı bir konuma işaret etmekte ve temelde özne-nesne arasındaki ilişkiyi tekrar sorgulatmaktadır. Beden-mekân arasındaki iletişimi çok yönlü bir ağa taşıyacak ve ikisi arasında empatik bağlar kurduracak şekilde kurgulanmış bugünün henüz deneysel sayılabilecek mekânları, geleceğin

siborg mekânlarına ilişkin fikir verirken bir yandan da belki de geleceğin siborg mekânlarının arketipi olma özelliğine sahip olabileceklerdir. (Siborg) Beden-mekân ilişkisi potansiyelleriyle birlikte ele alınarak, konuya mekânın dönüşümü üzerinden bakıldığında, bugün mekânın üretiminde başrol oynayan mimarın tasarımıdaki rolünü de değiştirebileceği görülmektedir. Hatta daha ötesinde, Karl Chu gibi düşünürler tarafından (2013), 20. yüzyılın ortalarında von Neumann'ın geliştirdiği biyolojinin sınırlarını aşan "kendini çoğaltma" [self-replication] olarak da anılan sistemin gelişimiyle, gelecekte kendisini kopyalayarak üretebilen makinelerin (siborg ve robotik sistemler de buna dahil edilebilir) çoğalmasıyla, mimarın (ve hatta insanın) rolünü devre dışı bırakacak gelişmelerin söz konusu olacağı tartışılmaktadır.

Siborg teknolojisinde bugünün sinyalleriyle, mekânın temel kullanıcılarından olan insanın dönüşümünün; mekânsal izdüşüm olarak yeni olasılıkları, söylemleri ve tasarım parametrelerini doğurması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, siborg teknolojisindeki gelişmelerle bugünün koşullarıyla henüz yeterince öngörülemeyen bir biçimde gelecekte beden-mekân arasında duyumsal normların ötesinde ilişkiler kurulması da mümkündür. ■

• İTÜ Mimari Tasarım Doktora Programı 2020-21 Bahar yarıyılı Mimarlık ve Bilim dersi kapsamında hazırlanan bu makaleye katkılarından dolayı Prof. Dr. Yüksel Demir ve Doç. Dr. Oğuz Haşlakoglu'na teşekkürlerimle.

DİPNOTLAR

- 1 TDK'ya göre hibrit "melez" ile eş anlamlı olarak açıklanmaktadır (URL-1).
- 2 Giyilebilen uçan aygıtlar, geçtiğimiz günlerde İngiliz donanmasında kullanılmıştır. Aygıtlar zodiac tarzı botlardan kalkan askerlerin deniz üzerinde uçarak gemilere iniş yapılabilmesini sağlamıştır (URL-5).
- 3 Bknz. Katavolos, W. (1960). Organics. U. Conrads (1971). "Programs and Manifestoes on 20th Century Architecture" içinde (ss. 163-164). Massachusetts: The MIT Press.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, Gediz. Siborg Bilimci ve/ya Post-Fizikçi. 2021, erişim 05.06.2021, <http://www.gedizakdeniz.com/dosya/ekolojidergisi.pdf>.
- Aristoteles. Nikomakhos'a Etik. İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2020.
- Aristoteles. Ruh Üzerine. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018.
- Arbona, Javier, Greden, Lara ve Joachim, Mitchell. Nature's Technology: The Fab Tree Hab House. Thresholds, 26 (2003), 48-53.
- Boynukalin, Azize Reva ve Doğan, Neva. "Tektipleşen Beden ve Siborg Sanat". ODTÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 10 (3), (2020): 881-893.
- Bozok, Nihan. "Herkesle ve Kimsesiz, Türler Arasında ve Kökensiz Siborg: Donna Haraway'ın Düşüncesinde

- Feminist Bir Beden Politikasının İmkânları". ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters.Sayı: 9 (2019).
- Bradley, Justin, M. ve Atkins, Ella. Optimization and Control of Cyber-Physical Vehicle Systems. Sensors 15 no:9 (2015), 23020-23049.
- Braidotti, Rosi. Kadın-Oluş: Cinsel Farkı Yeniden Düşünmek. Çev. E. Durmuş ve M. Çelik. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2019.
- Chu, Karl. Genetik Mimarlığın ve Hesaplamaların Metafiziği. (İçinde) Yeni Bir Gündem İnşa Etmek, İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Clark, Andy. Natural-Born Cyborgs: Minds, Technologies, and the Future of Human Intelligence. New York: Oxford University Press, 2003.
- Eğilmez, Mahfi. Endüstri 4.0. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi 15 (2018), 264-271.
- Graafland, Arie. Eleştirelilik Üzerine. (İçinde) Yeni Bir Gündem İnşa Etmek, İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Haraway, Donna. Siborg Manifestosu. Çev. Osman Akinhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.
- Harbisson, Neil. I Listen To Color. 2012. erişim 06.06.2021. https://www.ted.com/talks/neil_harbisson_i_listen_to_color#t-258980.
- Hayles, Katherine. How We Became Posthuman. London: The University of Chicago Press, 1999.
- Heidegger, Martin. "Building Dwelling Thinking". Poetry, Language, Thought. New York: Harper & Row, 1971.
- Geisberger, Eva, ve Broy, Manfred. Integrierte Forschungsagenda Cyber-Physical Systems. Münih: Acatech, 2012.
- Le Corbusier. Towards a New Architecture. New York: Dover Publications, 1986.
- McLuhan, Marshall. Understandig Media: The Extantions of Man. Cambridge: The MIT Press, 1994.
- Mitchell, William. City of Bits: Space, Place and the Infobahn. Cambridge: The MIT Press, 1995.
- Özaloğlu, Serpil. Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Pallasmaa, Juhani. Tenin Gözleri. İstanbul: Yem Yayın, 2020.
- Rees, Martin. "Tekno İyimserlik ve Enerji Sorunu". İyimser Gelecek. İstanbul: NTV Yayınları, 2009.
- Schermer, Maartje. The Mind and The Machine. On The Conceptual and Moral Implications of Brain-Machine Interaction. NanoEthics, 3(2009): 217-230.
- Smelik, Anneke. "Siborg-Oluş'a Dair Sinematografik Fanteziler". SineFilozofi, 6 (2018): 142-155.
- Stelarc. "Redefining The Human Body As "Meat, Metal and Code": An Interview with Stelarc. Röportaj: Sophia Lawler-Dormer, 2018 <https://www.sleek-mag.com/article/stelarc-interview-posthumanism/>. (erişim 09.06.2021).
- The Guardian. Neil Harbisson: The World's First Cyborg Artist. 2014. erişim 06.06.2021, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2014/may/06/neil-harbisson-worlds-first-cyborg-artist>.
- URL-1. erişim 07.03.2022, <https://sozluk.gov.tr/>
- URL-2. erişim 07.06.2021, <https://www.bilimkurgukulubu.com/genel/roportaj/daha-az-insan-olmaktan-korkmaniza-gerek-yok/> ve https://hpluspedia.org/wiki/Neil_Harbisson.
- URL-3. erişim 09.06.2021, <https://www.sleek-mag.com/article/stelarc-interview-posthumanism/>.
- URL-4. erişim 09.06.2021, https://www.archdaily.com/949316/the-evolution-in-understanding-of-human-scales-in-architecture?ad_medium=gallery ve <https://archandphil.wordpress.com/2013/10/21/3297/>.
- URL-5. erişim 09.06.2021, <https://londragazete.com/ingiltere/225066/ingiltere-donanmasi-ucan-askerleri-test-etti/>
- URL-6. erişim 11.06.2021, <https://terreform.org/fab-tree-hab>.
- URL-7. erişim 15.06.2021, <http://www.ozeloffice.com/home#/cerebral-hut/>
- URL-8. erişim 16.06.2021, <http://www.philipbeesleystudioinc.com/>

SOL ÜSTTE İncelenen beden-mekân dönüşümlerinin tablosu (Tablo 1)

Kentsel Bir Sınır Olarak İZBAN Karşıyaka Hattı

Deniz Engin, Aysu Gürman, Ömer Can Bakan

MAKALENİN ADI **Kentsel Bir Sınır Olarak İZBAN Karşıyaka Hattı**

İZBAN Karşıyaka Line as An Urban Boundary
MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-2 (114); 58-63**

MAKALENİN YAZAR **Deniz Engin**, Araş. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Aysu Gürman, Araş. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Ömer Can Bakan, Araş. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **06.01.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **08.04.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **deniz.engin@yasar.edu.tr**,

aysu.gurman@yasar.edu.tr,

omercan.bakan@yasar.edu.tr

ORCID **0000-0002-4511-7662 (D. Engin)**,

0000-0001-9813-2455 (A. Gürman),

0000-0002-4777-2169 (Ö. Bakan)

Öz Merkez ve merkez dışını birbirine bağlayan bir ulaşım elemanı olarak İZBAN raylı taşıma sisteminin İzmir kenti Karşıyaka ilçesinde yarattığı sınır, mahalle ölçeğinde erişim ve iletişim kavramları üzerinden tartışılmıştır. İstasyonların yer üstünde ve yer altında olma durumuna bağlı oluşan iki farklı karakterdeki sınır ilişkisi, mekânsal ayrışma ve birleşmelere sebep olmuştur. Bu çalışmanın amacı, demiryolu hattının ve istasyonlarının oluşturduğu görünen-görünmeyen, bir diğer anlatımla somut-soyut sınırlar hakkında problem tespitlerinde bulunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER sınır, erişim, ulaşım, İZBAN, Karşıyaka

“Tüm sınırlar, kişiler ve aktiviteler arasındaki toplum içi, toplumlar arası veya kişilerle gruplar arasındaki 'bölümlenmeleri' önerirler. Her şeyin sınırları vardır; hayatın ve onun kapsadığı mekânlar sınırlanmıştır” (Marcuse, 1999).

Kent, birçok farklı ölçekte görünen ve “görünmeyen sınırlar” (Akdaş, 2021) barındırır. Yapılı çevre içerisindeki sınırlar, kimi zaman sosyo-ekonomik nedenlere bağlı gündelik hayatta hissedilen soyut çizgiler tanımlarken kimi zaman kentsel tasarıma bağlı alınan tasarım kararlarının sonucu olarak ortaya çıkan mekânsal ayrışmaları tanımlamaktadır. Bu mekânsal ayrışmaların oluşturduğu tarafların karşılaştığı, buluştuğu bir yer olma özelliğiyle sınır; insanlar arasındaki iletişim ve etkileşim ilişkisini düzenlemekte, onları ayırmakta ve aynı zamanda bir arada tutmaktadır. Bu nedenle sınırlar, aynı zamanda ayırma işleviyle tanınan, tarafların karşılaştığı ve etkileştiği dinamik ara kesitlerdir (Skidmore ve Boddington, 1999). İç-dış veya merkez-çeper durumu, sınır ile birlikte var olur, tanımlanır ve algılanır.

Marcuse’a göre (2002) kültürel (hane tipi, aile durumu, yaş vb.), fonksiyonel (ikamet, ticari, vb.) ve statü (sınıf, gelir, meslek, vb.) bölünme olmak üzere birbiriyle örtüşen ve çelişen üç tür kentsel bölünme vardır (Caner, 2015). Sosyal olarak bölünmeler, kentsel mekâna yansımaktadır. Görülmektedir ki, fiziksel bölünmeler fiziksel olmayan bölünmelerden ortaya çıkmaktadır. Böylece sınır hem somut olup görünen hem de soyut olup görünmeyen

bir kavrama dönüşmektedir. Vidler (1992), kent yaşamında sınırın artık görünür ve rijit olmadığını söylemiştir (Dedeoğlu, 2008). Simmel (1997) ise sınırı sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir gerçek olmaksızın, mekânsal olarak şekillenip dışa vuran sosyolojik bir gerçek olarak açıklamaktadır (Dedeoğlu, 2008).

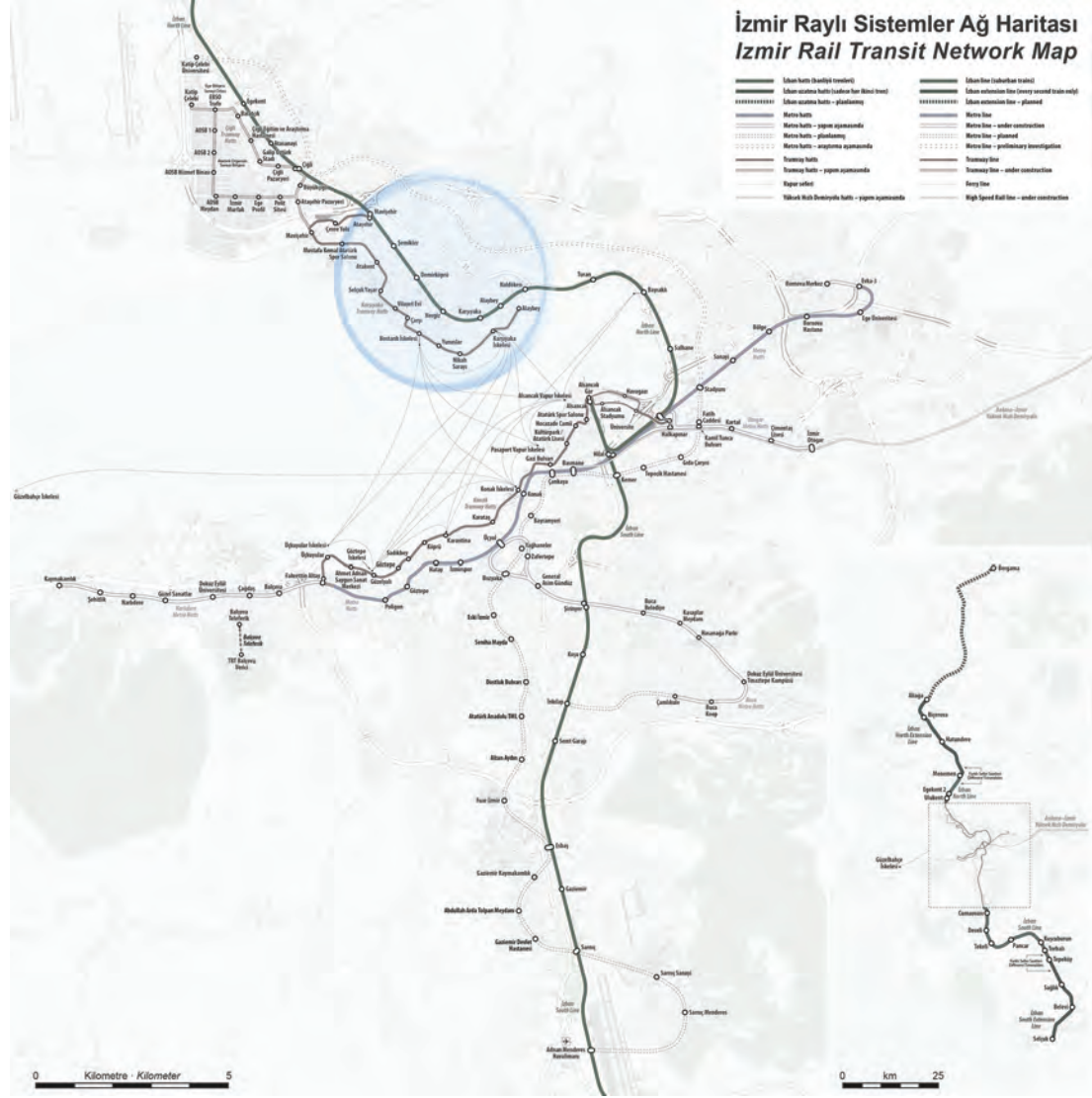
İzmir kenti Karşıyaka ilçesi; ulaşım odaklı üst ölçek kararlarıyla oluşturulan İzmir Çevre Yolu’nun, Anadolu Caddesi’nin ve İZBAN demiryolu hattının tanımladığı, mekânsal ayrışmalara ve erişim problemlerine neden olan fiziksel sınırlar içermektedir. Bu çalışmanın amacı, İZBAN demiryolu hattı ve istasyonlarının (Naldöken, Alaybey, Karşıyaka, Nergiz, Demirköprü, Şemikler, Mavişehir) Karşıyaka ilçesinde oluşturduğu görünen-görünmeyen, bir diğer anlatımla somut-soyut sınırlar hakkında problem tespitlerinde bulunmaktadır. Bertolini’ye (2008) göre, istasyon alanları, toplu taşıma sistemleri içerisinde bir “düğüm” olmasının yanı sıra, kentin hem kalıcı hem geçici olarak iskân edilmiş alanını, zaman içinde biriken yoğun ve çeşitli kullanımlar ve biçimler yığını tanımlaması ile “yer” özelliği de gösterirler. Bu nedenle İZBAN hattı, sadece bir ulaşım ağı olarak değil, istasyonları ve yakın çevresi ile bir bütün olarak düşünülmelidir. Çalışmada tercih edilen metodoloji, istasyonlardan çizilen peş peşe şematik kesitlerle, demiryolunun yakın çevresiyle oluşturduğu mekânsal ayrışma ve birleşme veya sınır ve geçiş kavramları üzerinden erişim problemlerini değerlendirmektir.

Metinde istasyonları sistematik bir şekilde ele almak için, istasyonlar yer üstünde ve yer altında bulunma durumlarına göre ikiye ayrılarak incelenmiştir.

Çalışma süresince İZBAN istasyonlarındaki gözlemlere göre, İzmir kenti için birçok tek merkezli kentte görülen tek yönlü yoğunluk ve hareketlilikten bahsedilememektedir. Karşıyaka ilçesinde bulunan İZBAN istasyonlarındaki hareket yönü hakkında, işe gidiş saatlerinde kent çeperinden merkeze veya eve dönüş saatlerinde merkezden kent çeperine doğru olduğu hakkında bir genelleme yapmak mümkün değildir. Lefebvre'in (2014) önerdiği gündelik yaşamın iş ve dinlenme üzerine kurulu sosyal döngüsü, bu ulaşım hattının kullanım yoğunluğunu ve ritmini oldukça çeşitlendirmektedir. Ayrıca, İzmir'deki kent çeperlerinin ve metropolitan alanların gelişimi, merkez ve merkez dışı kavramları arasındaki sınırı bulanıklaştırmaktadır. Alexander'a göre (2002) merkez, yaşam gücünün kaynağı ve fenomenlerin özü anlamına gelmektedir. Sınır, merkezlerin birbirini nasıl yoğunlaştırdığını göstermek için tanımlanan temel özelliklerden biridir. Peki bu sınır bulanıklaşması, mahalle ölçeğinde İZBAN banliyö sisteminin fiziksel yapısı ile birleşince gündelik hayatta ne ölçüde sınırlar tanımlamaktadır?

İZBAN ve Karşıyaka İlçesinde Bulunan İstasyonların Analizi

Hâli hazırda 136 kilometrelik hat uzunluğu ve 40 istasyonu ile ülkenin en uzun raylı toplu taşıma araçlarından biri olan İZBAN, 30 Ağustos 2010 tarihinde yolculu ön işletmesine başlamıştır ve Aliağa-Selçuk arasında yer alan banliyö hattında hizmet sağlamaktadır (URL-2). İzmir Büyükşehir Belediyesi ve TCDD ortaklığında 2007 yılında kurulan İzmir Banliyö Sistemi Taşımacılığı A.Ş., bu özelliği ile diğer toplu taşıma araçlarından ayrılır, belediye ile merkezi yönetim arasında imzalanan protokole dayalı inşa edilmiştir ve işletilmektedir (Şenbil vd., 2020). 2013 yılında Uluslararası Toplu Taşımacılar Birliği tarafından "En İyi İşbirliği" ödülünü alan sistem (URL-2), açıldığı günden bu yana İzmir'in önemli kent unsurlarından biri hâline gelmiştir ve toplu taşıma odaklı gelişmenin önemli

“BU SINIR BULANIKLAŞMASI, MAHALLE ÖLÇEĞİNDE İZBAN BANLİYÖ SİSTEMİNİN FİZİKSEL YAPISI İLE BİRLEŞİNCE GÜNDELİK HAYATTA NE ÖLÇÜDE SINIRLAR TANIMLAMAKTADIR?”

bir unsuru sayılabilecek nitelikte bir yatırımdır¹. Yapılan bazı çalışmalara göre (Şenbil vd., 2020; Uçar, 2020) İZBAN hattının kullanıma başlaması ile istasyonların çevresinde ve İZBAN hattının geçtiği ilçelerde yıllara göre nüfus artışı gözlemlenmiştir. İZBAN hattının kuzey-güney yönlü yerleşimi, kentin aynı doğrultudaki gelişimi ile ilişkilidir ve bu durum imar planları ile desteklenmektedir². İstasyon çevresindeki nüfusun ortalama %5,02 arttığı tahmin edilmiştir.

İZBAN hattı boyunca ulaşım yer altından ve yer üstünden sağlanmaktadır. Bu nedenle istasyonların bir kısmı yer altında, bir kısmı ise yer üstünde bulunmaktadır. Bu durum hattın geçtiği ve istasyonların bulunduğu bölgelerde çevre ile iletişimde farklılıklar yaratmaktadır. Yer üstünde varlığı hissedilen istasyonlar içinden geçtiği mahalleleri ikiye bölerken³, İZBAN'ın yer altından gittiği mahallelerde de kent içerisindeki doğrusal varlığı hissedilebilmektedir.

SOLDA Naldöken-Mavişehir istasyonları arasındaki hattın ve çevresinin analizi, Yazarlar tarafından üretilmiştir (Görsel 2)

SAĞ ALTTA Şemikler-Demirköprü istasyonları arasında yer alan üst geçit (Görsel 3)

Demirköprü İstasyonu paralelinde gözlemlenen dar araç yolu (Görsel 4)

Karşıyaka ilçesi sınırları içerisindeki İZBAN hattı üzerinde yer alan Naldöken, Demirköprü, Şemikler ve Mavişehir istasyonları yer üstünde bulunurken Alaybey, Karşıyaka ve Nergiz istasyonları yer altında bulunmaktadır. Bu durum, günlük hayattaki görünen-görünmeyen, somut-soyut sınır kavramının sorgulanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

bölgelerde karşılıklı yaya sirkülasyonu, istasyonlar aracılığıyla olan yaya alt veya üst geçitleri ile sağlanmaktadır. Bunlara ek olarak, istasyonlar arasında (Şemikler-Demirköprü ve Demirköprü-Nergiz) asansör ve merdivenden oluşan üst geçitler ve Şemikler-Demirköprü istasyonları arasında bir alt geçit bulunmaktadır. Örneğin Şemikler-Demirköprü istasyonları arasında

fiziksel olarak birbirinden ayırmıştır. Bu nedenle yaya ulaşımı da yer altından geçmektedir. İstasyon çevresinde ticari birimlerin ve diğer toplu taşıma araçlarına ulaşımın diğer istasyonlara oranla az olması nedeni ile bu istasyondaki kullanım yoğunluğu daha azdır.

Demirköprü İZBAN istasyonu, Yalı Mahallesi tarafında; Karşıyaka Belediyesi Tahir Türetken Spor Tesisi, Yalı Mahallesi Semt Parkı ve Şehit Polis Adem Gündoğ Parkı ile komşu olması nedeniyle yakın çevrede bulunan açık kamusal alanlarla etkileşim yaratma potansiyeline sahiptir. İstasyonun Şemikler Mahallesi tarafında zemin kotta yaya yoğunluğunu artıran birçok ticari birim bulunmaktadır. Bu bölgede İZBAN hattının konut odaklı yaşam alanını ikiye ayıran etkisi ciddi derecede hissedilmektedir. Şemikler-Demirköprü hattı aralığındaki yolların tek araç geçişi için bile oldukça dar olmasından dolayı, erişimi kolaylaştıran büyük arterlerin yanında etkisiz kaldığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, güncel imar planına uygun arsa yerleşimleri ve yapı çekilme mesafelerinin olmaması, hâlihazır çarpık konut yapılaşması ile birleşerek tamamen kullanışsız bir sınır ilişkisi doğurmuştur. Bu bölgede, araç trafiği için tek yönlü erişim yerine caddenin gidiş geliş yönünde trafiğe açık olması nedeni ile çok sayıda sıkışma ve tıkanma sorunu oluşmaktadır. Bu durum, kesintisiz yürüyüş hatlarının

“NALDÖKEN, DEMİRKÖPRÜ, ŞEMİKLER VE MAVİŞEHİR İSTASYONLARI YER ÜSTÜNDE BULUNURKEN ALAYBEY, KARŞIYAKA VE NERGİZ İSTASYONLARI YER ALTINDA BULUNMAKTADIR. BU DURUM, GÜNLÜK HAYATTAKİ GÖRÜNEN-GÖRÜNMEYEN, SOMUT-SOYUT SINIR KAVRAMININ SORGULANMASINDA ÖNEMLİ BİR ROL OYNAMAKTADIR”

Yer Üstünde Bulunan İstasyonların İncelenmesi (Naldöken, Demirköprü, Şemikler, Mavişehir)

Yer üstünde bulunan istasyonlar, içinden geçtiği mahalleleri ikiye ayırarak mekânsal ayrışma yaratmaktadır. Demiryolu hattının iki yanında bulunan duvarlar, birbirine komşu iki mahalle arasındaki geçişi engelleyerek yaya ve araç erişimi problemlerine neden olmaktadır. Bu

Şemikler Meydanı'na yakın olan üst geçit ve alt geçit konumu nedeni ile Şemikler Mahallesi tarafından Yalı Mahallesi'ne yaya erişimi sağlamaktadır. Üst ve alt geçitler, her iki taraf için erişim ve geçiş sorunlarına çözüm olarak sunulmuş olsa da rahat bir erişim sağlamamaktadır.

Naldöken istasyonunun yakın çevresi konut bölgesidir. Bu bölgede yer üstünden geçen İZBAN hattı, Bahçelievler ve Tersane Mahallelerini

eksikliği ile birleşerek yayalar için oldukça verimsiz sokakların oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Şemikler İZBAN istasyonunun her iki mahalle (Şemikler ve Yalı Mahallesi) çıkışındaki yakın çevresinin kentsel dönüşüm süreci devam etmektedir. Şemikler Mahallesi tarafında yol kenarında birçok seyyar satıcı, mahallelinin kullanımına açık bir otopark ve kentsel dönüşüm sürecinde olan gecekondu bulunmaktadır. Bu bölgede yeşil alanların ve kentlinin bir araya gelerek iletişim kurabileceği sosyalleşme alanlarının eksikliği dikkat çekmektedir. Yalı Mahallesi tarafında ise uzun süredir atıl olan alanda, 2021 yılında çocuklar ve gençler için Karşıyaka Belediyesi tarafından Macera Parkı⁴ ve çevre sakinlerinin kullanımına açık bir kafe açılmıştır. İzban hattı çevresindeki bu atıl alan, tanımlanan açık hava aktiviteleri ile kamusallaştırılmıştır. Hava koşullarının müsait olduğu zamanlarda mahalleli tarafından aktif olarak kullanılmaktadır.

Karşıyaka ilçesine bağlı son istasyon olan Mavişehir İZBAN istasyonunun yakın çevresi üzerindeki dönüştürücü etkisi günümüzde hâlâ gerçekleşmemiştir. Diğer istasyonlardan farklı olarak Mavişehir istasyonunda ulaşım üst geçit ile sağlanmaktadır. İstasyonun Yalı Mahallesi çıkışında genellikle sınır niteliği taşıyan ve etrafı çevrili güvenli siteler bulunmaktadır. Roitman (2010) kapalı toplulukların (gated communities) kentsel bölünmelere ve yaşanabilir kamusal çevre kayıplarına neden olduğuna dikkat çekmektedir. Karşıyaka ilçesi içerisinde bulunan istasyonlar arasında

kamusallığın bu şekilde sınırlandığı tek istasyon Mavişehir istasyonudur. Hem Şemikler Mahallesi hem Yalı Mahallesi çıkışları, kentli tarafından kullanılmayan ve devasa kentsel boşluklar olarak tanımlanabilecek atıl alanlardan oluşmaktadır. Bu boşluklar her kamusal alanda olduğu gibi Mavişehir bölgesinin kentsel kimliği ve algılanışı için büyük önem teşkil etmesine rağmen, verimli şekilde değerlendirilememiştir (Kuloğlu, 2013). İstasyonun Yalı Mahallesi çıkışını bölgedeki alışveriş merkezlerine bağlayan hattın bir düğümüne dönüşme potansiyeli taşıdığı belirtilebilir. Bu çıkışta bulunan toplu taşıma durakları ve çevrede bulunan alışveriş merkezlerinin servisleri ile istasyon bir aktarma merkezi olarak da kullanılmaktadır.

Yer üstünde bulunan istasyonlar tanımladıkları fiziksel sınır ile görünen, hissedilen bir mekânsal ayrışma yaratmaktadır. Çalışma alanında yapılan gözlemlere göre bu fiziksel sınırın kırılması pek mümkün gözükme de istasyon yakın çevresinde bulunan kentsel mekânların kullanıma açılmasıyla kamulaştırılması potansiyeli bulunmaktadır. Böylelikle fiziksel sınır ile tanımlanan mekânsal ayrışma bulanıklaşabilir ve karşılıklı mahallelerin sakinlerinin etkileşime geçebileceği kamusal mekânlar tasarlanabilir.

Yer Altında Bulunan İstasyonların İncelenmesi (Alaybey, Karşıyaka, Nergiz)

Alaybey, Karşıyaka ve Nergiz istasyonları arasındaki İZBAN hattı yer altında gitmesine rağmen kentlinin

kullanımı için yer üstünde tasarlanan kamusal mekân ile kent içerisindeki doğrusal izini korumaktadır. Bu kamusal mekânların, Gehl (1971) tarafından tanımlanan gerekli ve opsiyonel aktivitelere ek olarak, insanların varlığına bağlı sosyal aktiviteleri (insanlarla etkileşim kurma, tanışma, konuşma, karşılaşma) gerçekleştirme potansiyeline sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Alaybey istasyonu, Hidayet Erzeybek Caddesi çıkışı ile yer altında giden İZBAN hattı üzerine kurulan doğrusal kamusal alan çıkışını birbirine bağlayan bir istasyon birimi olarak davranmaktadır. İstasyonun Hidayet Erzeybek Caddesi çıkışı tarafında bulunan Atatürk heykeli, taksi durağı ve Alaybey Mahallesi Muhtarlığı ile İZBAN hattı boyunca içinden geçiş sağlayan istasyon birimi bir bütünlük yaratıp İZBAN'ın yarattığı fiziksel sınırı bulanıklaştırarak meydanlaşmakta ve bir düğüm oluşturmaktadır. Ayrıca diğer istasyonların aksine, tam istasyonun bulunduğu yerde istasyonun iki yanı araç trafiğine kapalıdır ve sadece yaya ulaşımına açık olan bu yan sokaklarda ticari birimler (masa, sandalye koymak, ürün sergilemek vb.) aktif kullanıma açık biçimde yer almaktadır.

Karşıyaka İZBAN istasyonu bulunduğu konum nedeniyle hat üzerinde oluşan en önemli düğüm elemanlarından birisi olarak değerlendirilebilir. Düğümler, Lynch'e (1960) göre bireylerin dahil olduğu stratejik yoğunlaşma noktalarıdır. İZBAN hattı ve istasyonu bölgede herhangi bir erişim problemine neden

SOLDA Mavişehir İstasyonu çevresi atıl alanlar: Yalı Mahallesi çıkışı (solda), Şemikler Mahallesi çıkışı (sağda) (Görsel 5)

SOL ALTTA Yer üstünden giden İZBAN istasyonlarının kesit diyagramları, Yazarlar tarafından üretilmiştir (Görsel 6)

Yer altından giden İZBAN istasyonlarının kesit diyagramları, Yazarlar tarafından üretilmiştir (Görsel 7)

SAĞ ÜSTTE Nergiz-Karşıyaka istasyonları arası hat üzerinde tasarlanan doğrusal kamusal alan (Görsel 8)

İZBAN istasyonları çevresi çiçek satış kioskları: Karşıyaka (solda), Şemikler (sağda) (Görsel 9)

olmamakla birlikte çevredeki ticari ve sosyal birimleri birbirine bağlayan bir konumdadır. İstasyonun Bahriye Üçok Mahallesi tarafı, park içerisinde bulunan dolmuş durağına çıkarken; Donanmacı Mahallesi tarafı, Karşıyaka Çarşısı olarak bilinen Kemal Paşa Caddesi'ne bağlanan yayalaştırılmış sokağa (1732. Sokak) çıkmaktadır. Karşıyaka İskele'sinden İZBAN Karşıyaka istasyonuna doğru gelen kentli, Kemal Paşa Caddesi boyunca yürüyüp Karşıyaka İZBAN istasyonunun içinden geçerek dolmuş duraklarına ulaşabilmektedir. Bu bağlamda, ticari kullanım yoğunluğuna sahip çarşı caddesinin bir düğüm noktası olarak İZBAN istasyonuna bağlanıyor olması, bu bölgedeki kullanıcı popülasyonunu artırmaktadır.

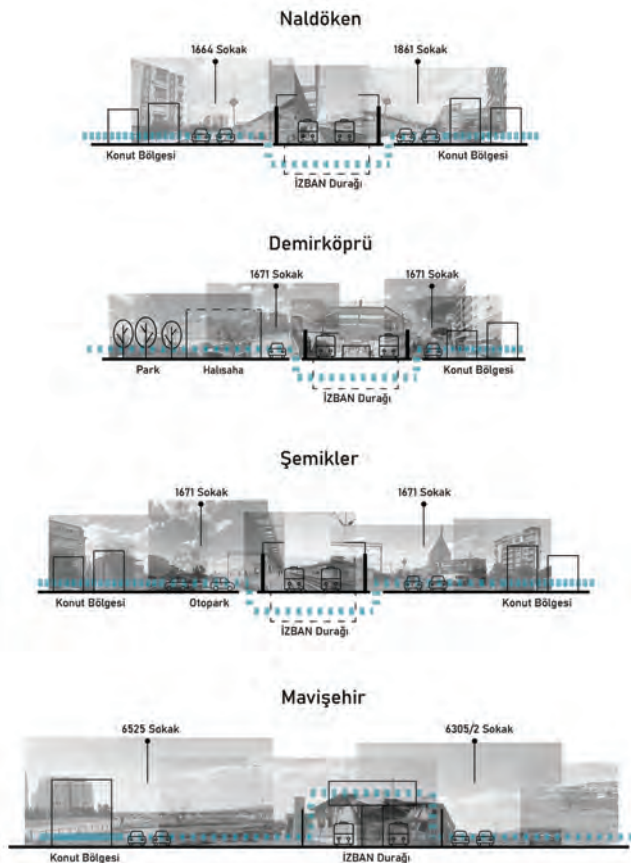
Nergiz İZBAN istasyonu, Karşıyaka ilçesinde bulunan istasyonlar arasında karşılıklı iki mahalle arasında yer üstünden yaya yolu ve araç yolu ile ulaşımın sağlandığı tek istasyondur. Bu bölgede raylı taşıma sisteminin yer altından devam ettirilmesi sayesinde, yer üstünde Nergiz bölgesindeki hat boyunca mahallelinin kullanımı için oturma alanları ve orta ölçekli meydanlar tasarlanmasına olanak sağlanmıştır. İZBAN'ın yer üstündeki sınır ilişkilerini kurgulayan duvarlar ile yarattığı mekânsal ayrışma, bu istasyonda hissedilmemektedir.

2021 Aralık ayında yapılan gözlemlere göre, Karşıyaka ilçesi içerisinde bulunan istasyonların birçoğunun yakın çevresinde (Karşıyaka, Alaybey, Nergiz ve

Şemikler) çiçek satışı için yerleştirilmiş kiosklar bulunmaktadır.

Yer altında bulunan istasyonlar arasındaki kamusal alanlar kiosklar için elverişli bir ortam sağlamıştır. Ayrıca, belediyenin bu konu ile ilgili özellikle bir girişimi olmayan Şemikler İstasyonu'nun Yalı Mahallesi tarafında, düzenli olarak araç içerisinde çiçek satışı yapıldığı tespit edilmiştir. İstasyonlar üzerinde gerçekleşen çiçek satışı ticari faaliyeti dikkat çeken bir kent etkileşimi olarak yorumlanabilir.

Yer altında bulunan istasyonlar, yer üstünde fiziksel bir sınır tanımlamasa da görünmeyen ama hissedilen bir sınır yaratmaktadır. Bu istasyonlar ve arasındaki demiryolu hattı, yer üstündeki istasyonların neden olduğu mekânsal ayırıcı somut bir sınır oluşturmak yerine birleştirici soyut bir sınır oluşturmaktadır.

Değerlendirme

Merkez ve merkez dışını birbirine bağlayan bir ulaşım elemanı olarak İZBAN raylı taşıma sisteminin kent içerisinde yarattığı sınırın neden olduğu mekânsal ayrışma ve birleşmeler, mahalle ölçeğinde erişim ve iletişim kavramları üzerinden tartışılmıştır. İZBAN'ın yer altı ve yer üstü kullanım davranışlarının değiştiği Karşıyaka ilçesinde, demiryolu, birbirinden farklı karakterde iki sınır türü tanımlamaktadır: “görünen, hissedilen ve ayıran somut sınır” ve “görünmeyen, hissedilen ve birleştiren soyut sınır”.

Demiryolu hattının gündelik hayatta yarattığı çarpıcı mekânsal ayrışma yani fiziksel bölünme, hata paralel olan sokakların isimlerine yansımamıştır. Karşıyaka ve Şemikler istasyonları arasında demiryolunun iki yanına paralel araç yolları 1671. Sokak olarak isimlendirilmiştir. Bu durum, demiryolunun ve paralel iki araç yolunun bir bütün olarak ele alındığını göstermektedir. Buna bağlı olarak, araştırma alanı içerisinde kalan istasyonlar şematik kesitler aracılığıyla incelendiğinde erişim ve iletişim problemlerini tetikleyecek kentsel tasarım kararları barındırdığı görülmüştür.

Çalışma alanındaki kontrol dışı sınırlandırmanın kentsel planlama inisiyatifleri ve nitelikli projelendirmeler aracılığı ile kırılması mümkündür. Ancak bahsi geçen hat boyunca, istasyonlar ve devamındaki alanların kamusal anlamda verimsiz ve atıl kalmaları, sınır etkisini artırmaktadır. Alaybey-Nergiz istasyonları arasında kalan geçişken alan ise, kent içinde bir takım sosyalleşme alanları tanımlayarak etkili

kamusal mekân ilişkileri kurulmasını desteklemiştir.

Karşıyaka ilçesinin kent mekânlarının gündelik hayatın bir parçası olabilmesi için yere dayalı farklı ölçeklerde analiz çalışmaları yapılarak bütünleştirici müdahale kararlarının verilmesi gerekmektedir. Böylelikle, İZBAN, kentin erişim sorunlarını istasyonlar arası ulaşım yöntemi ile çözmenin ötesinde, her istasyonda kente daha yaşanabilir mekânlar ile eklemlenen ve sınırları eriten önemli bir kent elemanı hâline gelebilir. □

DİPNOTLAR

1 İZBAN hattının devreye girmesi ile birçok dolmuş ve otobüs seferi kaldırılmıştır, bu durum İZBAN'ı şehrin ulaşımında bel kemiği hâline getirmiştir. Bu nedenle 2019 yılında İZBAN çalışanları tarafından gerçekleştirilen grev nedeni ile ulaşım sıkıntılar yaşanmıştır. Detaylı bilgi için: <https://m.bianet.org/bianet/emek/204390-izban-ve-izmir-metrosu-nda-1-ayda-yasananlar>

2 Milliyet Gazetesi'nin 02.09.2020 tarihli “İZBAN son hız geliyor” başlıklı haberi: Ankara'da Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu'yla görüşen Bergama Belediye Başkanı Hakan Koştı, “İZBAN hız kazanıyor” dedi. İZBAN hattının Bergama'ya kadar gelmesi için çalışmalara yeniden başlanması ilçede sevinçle karşılandı. Geçen günlerde Ankara'da Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu'yla görüşen Belediye Başkanı Hakan Koştı'nun girişimleri ve Ankara'nın projeye yoğunlaşmasıyla, bir süredir bir ilerleme kaydedilmeyen Bergama-Aliağa İZBAN projesinin kaldığı yerden devam edeceği öğrenildi (URL-1).

3 Bu konuda verilebilecek en güncel örnek Torbalı İZBAN istasyonudur. Torbalı-Tepeköy istasyon hattı boyunca bu bölünme durumu net bir şekilde okunmaktadır. Yoğun yerleşim alanı olan kuzeydoğu bölgesi ile güneybatı'da kalan az gelişmiş bölge ciddi ölçüde ayrışma yaşamaktadır.

4 Macera Parkı içerisinde 65 metrelik zipline, kader atlayışı kulesi, iki farklı tırmanma duvarı, iki farklı yükseklikte ip parkuru ve kullanıcılar ile çevre sakinlerinin kullanımına açık bir kafe bulunmaktadır. Detaylı bilgi için: <https://www.karsiyaka.bel.tr/karsiyakaya-macera-parki-geliyor>

KAYNAKLAR

- Akdaş, M. Görünmeyen Sınırların Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişimi: İzmir Kadifekale Örneği. Mimarlık ve Yaşam, 6(2), 301-317.
- Alexander, C. (2002) The Nature of Order: An Essay on the Art of Building and the Nature of the Universe, Book One, The Phenomenon of Life, The Center of Environmental Structure.
- Bertolini, L. (2008) Station Areas as Nodes and Places in Urban Networks: An Analytical Tool and Alternative Development Strategies, Railway Development: Impact on Urban Dynamics, eds. F. Bruinsma. E. Pels, H. Priemus, P. Rietveld, B. van Wee, PhysicaVerlag, Heidelberg.
- Caner, G. (2015). Division and the City: Spatial Dramas of Divided Cities. Megaron, 10(4).
- Cruz, T. ve Boddington, A. (1999) Architecture of the borderlands, Academy Editions, 1999.
- Dedeoğlu, E. (2008). Çağdaş Metropolde Görünmeyen Sınırlar ve Kamusal Alanın Yitimi (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Gehl, J. (1971). Life between buildings: using public spaces. (J. Koch, Trans). Washington, DC: Island Press.
- Kuloğlu, N. (2013). Boşluğun devinimi: mimari mekândan kentsel mekâna. ICONARP Mimarlık ve Planlama Dergisi, 1, 201-214.
- Lefebvre, H. (2014). The critique of everyday life: The one-volume edition. Verso Books.
- Lynch, K. (1964). The image of the city. MIT press.
- Marcuse, P., (1999). Walls of Fear, in Ellin, N. (editör) Architecture of Fear, Princeton Architectural Press, New York, 110-114.
- Marcuse, P. (1998) “Reflections on Berlin: The Meaning of Construction and the Construction of Meaning”, International Journal of Urban and Regional Research, Vol. 22, No. 2, pp. 331-338.
- Mumcu Uçar, Ö., & ÖZSOY, A. (2010). Sınır kavramına mekânsal bir yaklaşım: Bahçelievler örneği. İTÜDERGİSİ/a, 5(2).
- Roitman, S. (2010). Gated communities: definitions, causes and consequences. Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Urban Design and Planning, 163(1), 31-38.
- Şenbil, M., Yetişkul, E., Gökçe, B. 2020. İzmir Kent Bölgesinde İZBAN'ın Mahalle Nüfus Değişimine Etkisi. METU JFA, 37(1), 199-224.
- Tamer, E. R. E. N., Hamurcu, M., & Sema, D. İ. N. Ç. (2018). Kentsel ulaşım için alternatif tramvay araçlarının çok kriterli seçimi. Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi (GMBD), 4(2), 124-135.
- Uçar, G. (2020). RAYLI SİSTEM Yatırımlarının Mekânsal Ve Sosyoekonomik Yapıya Etkisi Üzerine Bir İnceleme: İzmir İZBAN Örneği. (Master's thesis). Erişilebilir: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- URL-1. <https://www.milliyet.com.tr/ege/izban-son-hiz-geliyor-6295291>
- URL-2: <https://www.izban.com.tr/Sayfalar/Single.aspx?MenuId=8>
- URL-3: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ZBAN#/media/Dosya:Izmir_Rapid_Transit_Map.png

Balıkesir Gürcü Kırsal Yerleşmelerinde “Beğeli” Olarak Adlandırılan Ambar Yapılarının Mimari Biçimlenmesi ve “Serender” ile İlişkisi

Ayni Deniz Kabakoğlu, Berrin Akgün

MAKALENİN ADI **Balıkesir Gürcü Kırsal Yerleşmelerinde “Beğeli” Olarak Adlandırılan Ambar Yapılarının Mimari Biçimlenmesi ve “Serender” ile İlişkisi**
 Architectural Formation of Warehouse Buildings Called ‘Beğeli’ in Balıkesir Georgian Rural Settlements and Its Relationship with “Serender”
 MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-2 (114); 64-71**
 MAKALENİN YAZARLARI **Ayni Deniz Kabakoğlu, Araş. Gör., Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Bölümü**
Berrin Akgün, Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Bölümü
 MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **07.01.2022**
 MAKALENİN KABUL TARİHİ **11.04.2022**
 YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **denizakalan@gmail.com, bakgun@balikesir.edu.tr**
 ORCID **0000-0002-9287-405X (A. D. Kabakoğlu), 0000-0002-7026-5165 (B. Akgün)**

Öz Bu çalışmada, Balıkesir ilindeki Gürcü göçmenlerin yaşadığı kırsal yerleşmelerdeki dokunun diğer yerleşmelerden farklılaşmasını sağlayan ve geleneksel konuta hizmet eden beğeli adı verilen ambar yapıları incelenmiştir. Gürcü yerleşimindeki beğelilerin işlevleri, konumları, boyutları, mekânsal düzenleri, yapım sistemleri, kullanılan malzemeler ve koruma sorunları analiz edilerek; Karadeniz Bölgesi’ndeki aynı işlevli yapılar olan serenderler ile ilişkileri, benzerlik ve farklılıkları incelenmiştir. Göçle birlikte kültürel öğelerin de taşındığı ve bu öğelerin kırsal alanda yeni kurulan yerleşmelerde gözlemlenebileceği sonucuna varılmıştır. **ANAHTAR KELİMELER** Balıkesir, Kırsal yerleşme, Gürcü yerleşmeleri, Beğeli, Serender

Seyrek yerleşim dokusunun oluşturduğu kendine özgü peyzaj nedeniyle kırsal yerleşmeler, bir yörenin özgün kimliğini oluşturan önemli öğelerdendir. Yöreye özgü kırsal doku ve konutun biçimlenişini etkileyen unsurlar; coğrafi konum, topoğrafya, iklim, yöresel malzeme olanakları gibi fiziksel etmenler kadar gündelik hayatı belirleyen sosyal yapı ve kültürdür. Yaşam tarzı ve kültürel kodlara göre oluşan yapı inşa etme gelenekleri; mekânsal organizasyon ve cephe biçimlenişinin, malzeme seçiminin, yapım tekniklerinin ve uygulama yöntemlerinin belirleyicisidir. Şengül Öymen Gür (2000)’ün de belirttiği gibi konut “kültürün peyzaj üzerindeki en somut yansıması”dır ve konutun tasarımı kültürel tutum ile doğrudan ilişkilidir.

Kültürün, geleneksel dokunun oluşumundaki önemi, 19. yüzyılda Balkanlardan ve Kafkasya’dan yoğun göç almış olan Balıkesir ilindeki kırsal doku farklılıkları üzerinden örneklenebilir. Balıkesir ve ilçelerindeki çok sayıdaki kırsal mahalle; Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk, Makedonya gibi yerlerden gelen göçmenlerin yanı sıra Gürcü, Çerkez, Boşnak ve Arnavut gibi Türk kökenli olmayan kesimlerin de Kafkaslardan ve Balkanlardan Türkiye’ye göçü sonucu kurulmuştur.

Bu farklı topluluklar arasında, Acara, Batum ve Artvin’den gelen Gürcü göçmenler, geldikleri yörelere ait geleneklerin bir bölümünü göç sonrasında da sürdürmeleri açısından özel bir öneme sahiptir. Ürünleri kurutma-saklama-depolama pratikleri için kullanılan geleneksel

yapı türlerinden biri olan “beğeli” adı verilen ambar yapıları, Balıkesir’de sadece Gürcü yerleşmelerinde kullanılır. Beğeliler, ülkemizde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ve Güney Kafkasya’da (Gürcistan) görülen “serender” adı verilen ambar yapıları ile benzerdir. Bu çalışmanın amacı, Balıkesir’deki Gürcü yerleşmelerindeki “beğeli” adı verilen ambar yapılarının, işlevleri, konum, boyut, plan özellikleri, plan tipleri, cephe özellikleri, yapım sistemi ve kullanılan malzemeler açısından analiz edilerek belgelenmesi ve “serender”ler ile karşılaştırılmasıdır. Çalışmada beğeliler, Gürcü kültür ve geleneğinin göç edilen yere de taşındığının göstergesi olarak ele alınmaktadır. Çalışma yöntemi, literatür taraması, sözlü görüşmeler ve alan çalışmaları sonucunda alınan rölevoeller ve fotoğraflar yoluyla belgeleme ile elde edilen verilerin yorumlanmasına dayanmaktadır.

Balıkesir Yöresinde Gürcü Yerleşmelerinin Kuruluşu

Balıkesir 19. yüzyılda Balkanlar, Kırım ve Kafkasya’dan yoğun göç almış illerden biridir. 1829-1876 yılları arasında Osmanlı İskân Kanunnameleri ile Balıkesir yöresine yerleştirilmiş olan Gürcü göçmenlerin sayısı bini bulmaktadır (Kasap, 2018). 14 Eylül 1829 Edirne Antlaşması ile Gürcü halkın yoğun yerleştiği Karadeniz kıyılarının Ruslara bırakılması ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Batum ve çevresinde yaşayan Müslümanların göçe zorlanması, bu dönemdeki yoğun Gürcü göçünün en önemli nedenleri arasında sayılabilir (Ayhan, 1999).

SAĞ ÜSTTE Gürcü yerleşmelerinden konut örnekleri; Kabakoğlu, 2018; Yenikavak/Balya (Görsel 1)

SAĞ ALTTA Gürcü yerleşmelerindeki ocak ve kuyu örnekleri; Kabakoğlu, 2018; (sırasıyla) Ekşidere/Gönen, Cumhuriyet/Manyas (Görsel 2)

Balıkesir’de yerleşmek için çoğunlukla dağlık yöreleri tercih eden Gürcü göçmenler, bu alanlara köyler kurmuşlardır. Kurdukları bu yerleşim yerlerinde yaşayan Gürcü halk dil, giyim, kullandıkları malzeme, araç-gereç ve yetiştirdikleri ürünler bakımından Karadeniz ve Kafkas kültürlerine benzer özellikler göstermektedirler (Kabakoğlu, 2018). Göç süresince ve sonrasında bir arada hareket eden Gürcü topluluklar; dillerini, gündelik hayat pratiklerini (yemekleri, yetiştirdikleri sebze ve meyveler vb.), kendilerine has gelenek ve göreneklerini yerleştirilmiş ve/veya kurmuş oldukları yerleşim yerlerinde sürdürmeye devam etmişlerdir.

Balıkesir Yöresindeki Gürcü Yerleşmelerinde Kırsal Dokunun Genel Özellikleri

Balıkesir’de 19. yüzyılda yöreye gelen Gürcü göçmenler tarafından on adet yeni yerleşme kurulmuştur. Bu yerleşmeler, Armutalan/Karesi, Yenikavak/Balya, Günaydın/Susurluk, Cumhuriyet/Manyas, Doğancı/Manyas, Balçidede/Gönen, Çiftlikalan/Gönen, Ekşidere/Gönen, Koçbayır/Gönen, Pehlivanhoca/Gönen kırsal mahalleleridir.

Balıkesir ve çevresindeki yeni kurulan Gürcü yerleşmeleri, göçmenlerin daha önce yaşadıkları yerlerin iklimine ve topografyasına benzeyen dağlık alanlardadır. Genellikle yamaçların güneydoğusunda konumlanan ve seyrek kırsal dokunun hâkim olduğu Gürcü yerleşmelerinin nüfusu, kente göçler sebebiyle azalmaya devam etmektedir (Kabakoğlu, 2018).

Gürcü yerleşmelerinde, diğer kırsal yerleşmelerde rastlayabileceğimiz gibi geniş parseller ve bahçeler içinde konumlanmış yapı toplulukları bulunmaktadır. Konutların avlu ya da bahçelerinde kendilerine ait fırınları, kuyuları ya da “beğeli” [ბეგელი] adı verilen ambarları mevcuttur. Genellikle alt katın dam (ahır), üst katın yaşama alanı olarak kullanıldığı “hanay” adı verilen iki ya da üç katlı konut tipleri karşımıza çıkmaktadır (Görsel 1). Ancak tek katlı konutlara da rastlanmıştır.

Taşıyıcı olarak zemin katlarda taş, üst katlarda ise ahşap malzeme kullanılmıştır. İki katlı konutlarda katlar arasını ayıran “pardî” [პარდი] adı

“ÜRÜNLERİ KURUTMA-SAKLAMA-DEPOLAMA PRATİKLERİ İÇİN KULLANILAN GELENEKSEL YAPI TÜRLERİNDEN BİRİ OLAN ‘BEĞELİ’ ADI VERİLEN AMBAR YAPILARI, BALIKESİR’DE SADECE GÜRCÜ YERLEŞMELERİNDE KULLANILIR”

verilen ahşap döşeme kullanılmaktadır. Birinci katta ahşap karkas arasında dolgu malzemesi olarak yöredeki Gürcü keramik ustaları tarafından yapılan “aguri” [აგური] adı verilen tuğla ya da kerpiç malzemenin kullanımı yaygındır. İç mekânların geneli sıvalı ve boyalıdır.

Konutlara giriş, tek kanatlı ya da iki kanatlı kapıyla sağlanmaktadır. Giriş kapısı, Gürcülerin “ezo” [ეზო] adını verdikleri taşlığa açılmaktadır. İki katlı konutlarda, geleneksel Türk evinde

olduğu gibi, zemin katta bulunan bir ara mekândan merdivenle ezoya ya da dış sofalı konutlarda “sundurma” [სუნდრა] adı verilen açık sofaya ulaşılmaktadır. Bazı konutlarda doğrudan sofaya açılan, odaların arasında konumlanan ve bahçedeki ambarlarla aynı adla beğeli olarak anılan kilerlere rastlanmaktadır.

Sofa bir sirkülasyon alanı olduğu gibi aynı zamanda yaşama alanı olarak kullanılmaktadır. Sofanın

odalar arasındaki konumu değişkenlik göstermekle beraber odaların her biri sofayla bağlantılıdır. Balıkesir'deki Gürcü yerleşmelerindeki konutlarda, geleneksel Türk evinde olduğu gibi oda ana birimdir. Hemen her odada ocak, yüklük/musendera [მუსენდერა] ve gusülhane mevcuttur.

Gürcü kültürünün izleri "sakhli" [სახლი] olarak adlandırılan geleneksel konutun yanı sıra ek yapılarda da görülmektedir (Görsel 2). Ahır, kuyu, fırın vb. gibi yardımcı öğeler arasında Gürcülerin mısır, turşu, bulgur gibi kuru bakliyat ürünlerini saklamak amacıyla kullandıkları beğeli geleneksel üretim

ve tüketim biçimlerinin sonucudur. Gürcü yerleşimlerinin karakteristik yapılarından biri olan ve herhangi bir yörük yerleşiminde rastlanmayan beğeli, Gürcü kültürel değerlerinin simgesi olarak kabul edilmektedir.

Balıkesir Yöresindeki Gürcü Kırsal Yerleşmelerinde Beğeli

Balıkesir yöresindeki Gürcü yerleşmelerinden Cumhuriyet Mahallesi'nde 4 adet, Pehlivanhoca Mahallesi'nde 2 adet, Armutalan Mahallesi'nde 6 adet, Günaydın Mahallesi'nde 4 adet, Yenikavak Mahallesi'nde 2 adet ve Koçbayır

Mahallesi'nde ise 3 adet beğeli bulunmaktadır (Görsel 3).

İşlevi

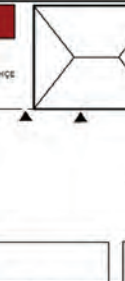
Gürcü topluluklarının kendine has yetiştirme, üretme ve saklama pratikleri diğer yerleşim yerlerinde karşılaşılmayan karakteristik özellikler taşımaktadır. Bahçelerde yetiştirilen karalahana ve mısır, Gürcü yemek kültürünün ana ham maddeleridir. Karalahanadan yapılan Gürcülere has "phkali" [ფხალი] ve "dudi" [დუდი] adlı yemekler ve bu yemekleri pişirmek için kullandıkları ve kendi üretimleri olan "kotani" [ქოთანი] adı verilen toprak kaplar bulunmaktadır. Aynı şekilde yetiştirdikleri mısırın

BEĞELİNİN BAHÇE VE AVLUDAKİ KONUMLARI

KONUTA BİTİŞİK

AVLUDA ORTAK KULLANIMLI

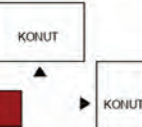
BAHÇEDE TEKİL

ŞABAN TÜRKÖĞLU EVİ

MEHMET ERYILMAZ EVİ

İSMAİL YILMAZ EVİ

ŞABAN TÜRKÖĞLU EVİ

MEHMET ERYILMAZ EVİ

İSMAİL YILMAZ EVİ

SOL ÜSTTE Gürcü yerleşmelerindeki beğeli örnekleri; Kabakoğlu, 2018; (sırasıyla) Yenikavak/Balya, Armutalan/Karesi ve Koçbayır/Gönen (Görsel 3)

SOLDA Beğelinin konut ile ilişkileri tipolojisi; Kabakoğlu, 2018 (Tablo 1)

SAĞ ÜSTTE Balıkesir ve çevresindeki beğelilerin plan tipolojisi; Kabakoğlu, 2018 (Tablo 2)

SAĞ ALTTA Günaydın/Susurluk, Beğeli iç mekân; Kabakoğlu, 2018 (Görsel 4)

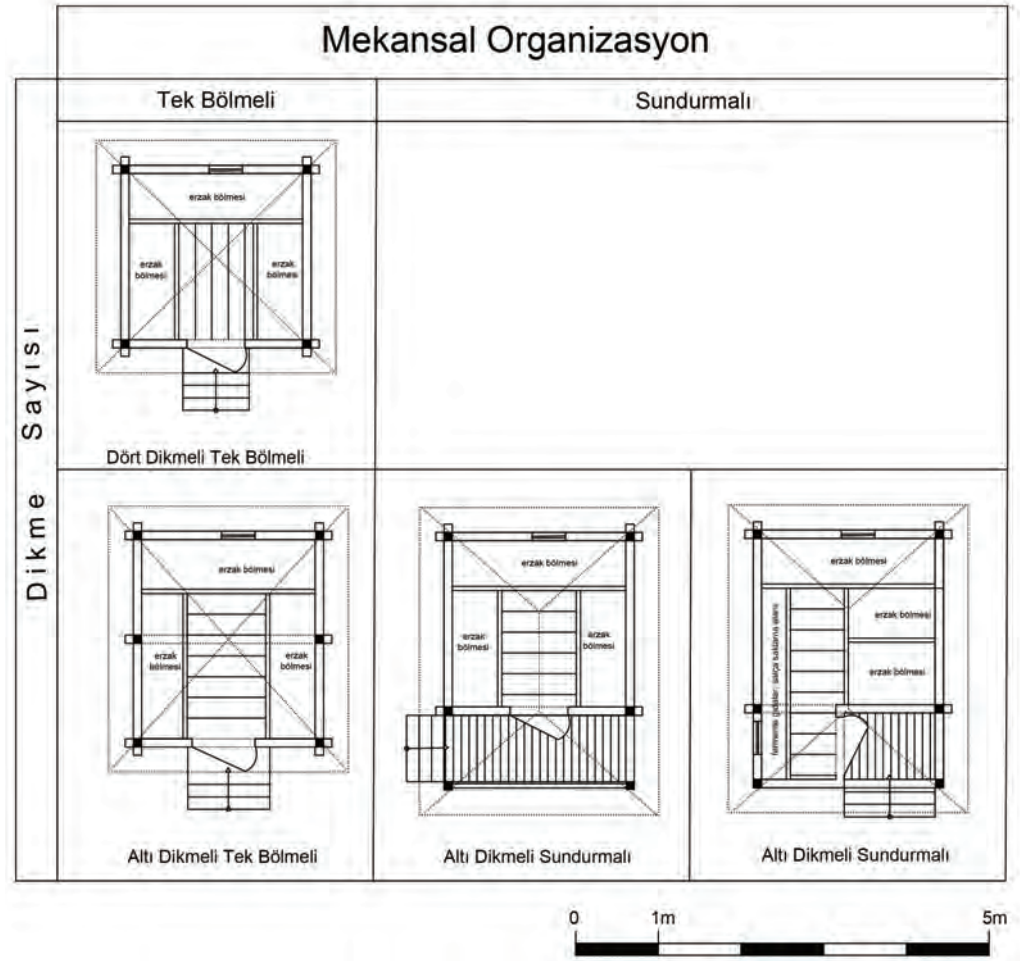
unu ile yapılan “tçadi” [ჭადი] adı verilen mısır ekmeğinin hamurunun yapıldığı “bulalo” [ბულალო] adlı kap ve ekmeği pişirmek için kullanılan tepsi [უჯრა] özel olarak, geleneksel yemeklerin yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca mısır koçanından (kapçığınan) hasır örme işi ile yapılan el işleri de Gürcü kültürünün bir parçasıdır. Yetiştirilen ve üretilen ürünlerin çoğu kurutulur ya da kaplarda (bölmelerde) “zğlampi” adı verilen yaban üzümünden yapılan sirke örneğinde olduğu gibi fermente edilerek beğelilerde saklanmaktadır. Gürcüler arasında ambar ve kiler gibi depolama mekânlarını tanımlamak için kullanılan beğeli sözcüğü Artvin ve civarında kullanılan “bageni-pagen” (Canbakal Ataoğlu, 2017) sözcükleri ile etimolojik yakınlık göstermektedir.

Konumu

Serin ve havadar bir mekân oluşturmak amacıyla evlerin bahçe ve avlularında konutun yaklaşık 10-15 m uzağında konumlandırılan beğeliler aynı amaçla zeminden kopartılarak inşa edilmektedir. Konuta bitişik olarak konumlanan beğeli örneklerinin yanı sıra birkaç ev tarafından ortak kullanılanlar da bulunmaktadır (Tablo 1). Bahçenin ya da avlunun içerisinde bulunan ve tek mülkiyetli beğelilerin konuta ek/yardımcı yapılar olması nedeniyle konut ile ilişkisi önemlidir. Bu nedenle beğeli ile konut girişi arasında görsel ilişkiyi engelleyecek herhangi bir yapı ya da ağaç gibi peyzaj elemanı bulunmaz. Yapının girişi, gündoğusu ve keşişlemenin kurutucu etkisinden yararlanmak için doğuya bakmaktadır.

Boyut ve plan özellikleri

Kare ya da dikdörtgen planlı olan beğeliler, yaklaşık 2,00-2,40 m x 2,00-2,40 m boyutlarında ve çoğunlukla tek bölmeli mekânlardır. Balıkesir yöresinde, önünde ahşap bir sundurma (ezo) ile örtülmüş, eni 80 cm'yi aşmayan yarı açık mekânı bulunan beğelilere rastlanmaktadır. Ezo bölümüne mısır koçanları asılmakta, kuru baklagiller ve turşu küpleri konulmaktadır. Ezo çıkmalarının beğeli mekânını uzatarak büyüttüğü göz önüne alınırsa, Balıkesir yöresindeki beğelilerin gelişkinlik düzeyini, büyüklüklerine göre artan dikme sayısı ile ezoların yeri ve boyutlarının belirlediği ileri sürülebilir (Tablo 2).

“BAHÇENİN YA DA AVLUNUN İÇERİSİNDE BULUNAN VE TEK MÜLKİYETLİ BEĞELİLERİN KONUTA EK/YARDIMCI YAPILAR OLMASI NEDENİYLE KONUT İLE İLİŞKİSİ ÖNEMLİDİR”

yaklaşık 60-90 cm yükseltilecek inşa edilmiştir. Böylece, depolanan ürünlerin nemlenmesi önlenmekte ve ürünlere kemirgenlerin ulaşması engellenmektedir. Beğelinin altındaki bu boşluk, köylünün kedi, köpek gibi evcil hayvanları için barınak ya da kümes olarak da kullanılmaktadır. Zeminin eğimli olduğu bölgelerde, bir ayırıt ya da köşe zemine oturtulmuş, beğelinin diğer bölümleri yine taş payeler üzerinde yükseltilmiştir.

Ahşap malzeme ile inşa edilen beğeli yapıları, 2,0 ila 2,5 m yüksekliğindedir ve üzeri ahşap beşik veya topuz çatı ile örtülmüştür. 30-35

yığma tekniğindedir. Ahşap iskelet sistemde inşa edilenlerde, 10x10 cm boyutundaki ana dikmelerinin araları 20-25 cm genişliğindeki ahşap kaplama tahtaları ile örtülmüştür. Yığma tekniğinde inşa edilen beğelilerde, 2-5 cm kalınlığındaki ve yaklaşık 20-25 cm genişliğindeki kaplama tahtaları, dikey yönde geçmeler ile birbiri üzerine bindirilmektedir.

Anadolu'da yığma ahşap yapılarda kullanılan karaboğaz, kurtboğazı ve çalmaboğaz gibi teknikler sayesinde, geçme yerlerinden kenetlenen ahşap malzemenin birbirini bırakması önlenmektedir (Tuna, 2018). Beğeli yapımında kullanılan geçmeli sistemlerden; tomrukların birleşim yerlerinin basitçe yontulduğu sisteme karaboğaz geçme, tomrukların biçilerek oluşturulan kereste ile yapılan sisteme ise kurtboğazı adı verilmektedir. Kereste boylarının mekân boyutuna oranla yetersiz olduğu veya çoklu mekânlardan oluşan yapılarda mekân köşelerine gelecek şekilde ara dikmelerle oluşturulan sistem ise çalmaboğaz olarak anılmaktadır (Görsel 6).

Armutalan, Günaydın ve Koçbayır mahallelerindeki boyutları kereste ebadından daha uzun olan örnekler, dikmeli ve çalmaboğaz geçme tekniği ile yapılmıştır. Bu yapılarda tahtalar, uzun kenarın ya da her iki kenarın orta noktasına yerleştirilen ahşap dikmelere ve köşe dikmelerine kurtboğazı tekniği ile geçmektedir.

Balıkesir yöresinde ahşap yığma kurtboğazı tekniğinde tahtanın iki tarafına boğaz açılmakta, boğaz açılan tahta boğaz açılmamış tahtaya geçirilmektedir (Görsel 7). Çatıyı

“YIĞMA TEKNIĞİNDE İNŞA EDİLEN BEĞELİLERDE, 2-5 CM KALINLIĞINDAKİ VE YAKLAŞIK 20-25 CM GENİŞLİĞİNDEKİ KAPLAMA TAHTALARI, DİKEY YÖNDE GEÇMELER İLE BİRBİRİ ÜZERİNE BİNDİRİLMEKTEDİR”

Ahşap iskelet sistemde inşa edilmiş az sayıdaki gelişkin ve büyük ebatlı beğeli, orta dikmelerine geçmeler ile tutunan hareketli ahşap perdelerle iki ya da dört bölüme ayrılmıştır. Ahşap yığma beğelilerde de kullanılan 0,80-1,20 m yüksekliğindeki geçmeli ahşap elemanlar ile tutturulan hareketli bölmeler sayesinde, bu bölmelerin erzak azaldıkça çıkarılarak depolanan erzaklara daha rahat ulaşılması sağlanmaktadır (Görsel 4).

Cephe özellikleri

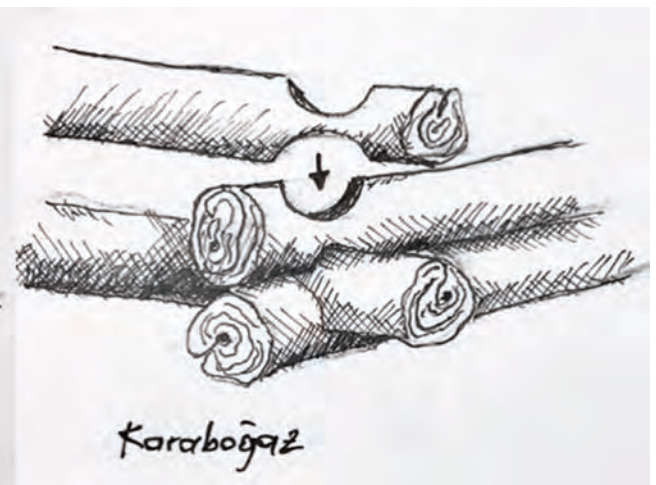
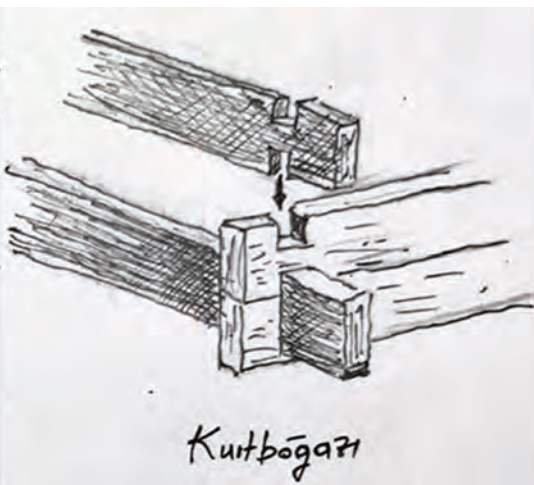
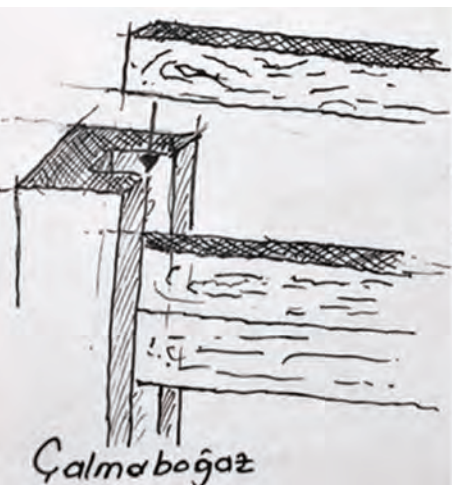
Beğeliler, genellikle dört ayak üzerine mütemadi taş duvarlar ya da taş payeler üzerinde zeminden

cm aralıkla yerleştirilen merteklerin 50 cm uzatılarak oluşturulan yapının etrafını çeviren saçak uçları, kaplanmadan bırakılmaktadır. Çatıların üzeri yöreye özgü keramik ustalarının yapmış olduğu “kramiti” [კრამიტი] dedikleri alaturka kiremitler ile kaplanmaktadır (Görsel 5).

Beğelilerde kapı, yaklaşık 70x120 cm ölçülerindedir ve yerden yaklaşık 40 cm civarında yükseltilmiştir. 30x30 cm boyutlarındaki küçük havalandırma penceresi genellikle giriş kapısının karşısında yer almaktadır.

Yapım Sistemi ve Malzeme

Beğeliler ahşap iskelet veya ahşap

SOL ÜSTTE Armutalan Etnoğrafya Müzesi'nde sergilenen yapı elemanları; Kabakoğlu, 2018 (Görsel 5)

SOL ALTTA Çalmaboğaz-kurtboğazı ve karaboğaz tekniği geçme detayları ; Kabakoğlu, 2018 (Görsel 6)

SOLDA Pehlivanhoca/Gönen, kurtboğazı geçme detayı; Kabakoğlu, 2018 (Görsel 7)

sağlamlaştırmak amacıyla bu tahtalara enlemesine delikler açılmakta ve ahşap kavelalar ile birbirine bağlanmaktadır.

Yapının zemin çatkısını oturtabilmek amacıyla 15x15 cm kalınlıklarında “uzunluk” adı verilen Karadeniz’de de “dokurcun” olarak anılan ahşap taban aşıkları atılmaktadır. Zemin döşemesinin altındaki kirişler mertek boyutundadır. Gürcüce de ince, uzun, yontulmuş ve köşeli ahşap anlamına gelen “kablama”, 2,5 cm kalınlığındaki kapak ve kaplama tahtaları için de kullanılmakta olan bir terimdir. “Pardi” adı verilen ahşap döşeme, kablamaların aralarından yapıya hava girmesini sağlamaktadır. Ahşap dikmeler üzerine oturan beğelilerde, ayaklar çürüdüğünde betonarme taşıyıcılarla değiştirilmiştir.

Beğelilerin üzeri, ahşap asma makaslar tarafından taşınan ahşap beşik veya topuz çatı ile örtülmektedir. “Kgavari” adı verilen ve kiremit altına döşenen tahtalar da diğer ahşap malzemeler gibi el ustalığı ile kesilerek kullanılmaktadır.

Beğeli yapımı için tercih edilen ağaç [khie] türü, bölgede yetişen üç meşe [kho] cinsinden birisidir. Bu malzemeler dayanıklılıkları nedeniyle yüzyıllar boyu kullanılarak kuşaktan kuşağa aktarılabilmektedir. Hatta ailede paylaşılan mirasa dâhil olmaktadır (Ramazan Aydın, sözlü beyan, 23 Ağustos 2021).

Koruma Sorunları

Zeynep Eres (2016) köylerin “üretken kimliğini büyük ölçüde

yitirmiş olması”nın kırsal dokunun korunması ile ilgili temel sorunlardan biri olduğunu belirtmektedir. Köyden kente göç ve emek gücü kaybı, kırsal alanın hızla boşalması, Balıkesir’deki Gürcü yerleşmelerinde de geleneksel dokunun sahipsiz kalmasına, köhneleşmesine ve yıkılmaya terk edilmesine neden olmaktadır. Balya ilçesinde bulunan Yenikavak, Susurluk ilçesindeki Günaydın, Manyas ilçesindeki Doğancı, Gönen ilçesine bağlı Çiftlikalan, Ekşidere ve Koçbayır mahalleleri yoğun göç vermiş; konutları, müstemilat yapıları ve beğelileri büyük oranda tahrip olmuş yerleşmelerdir.

Yenikavak ve Koçbayır mahallelerindeki beğeli örneklerinde olduğu gibi; ahşap malzemenin bakımının yapılamaması nedeniyle zamanla atıl kalıp çürüyen beğelilerin dikmeleri, betonarme ayaklarla değiştirilerek özgünlüğünü kaybetmiştir. Ahşap malzemenin pahalılığı ve beğeli yapımında kullanılan meşe türünün kesim zamanını, cinsini bilen ustaların giderek azalması gibi nedenler, yöre halkını eski olanı yeni ile değiştirmeye sevk etmektedir. Hem restorasyon hem de onarım aşamasında gerekli olan malzeme ve Gürcü yapı ustalarının bulunamaması, uygulamada teknik detayların çözülememesine neden olmaktadır.

Bunların yanı sıra Gürcü yapı inşa etme geleneklerinin ve kırsal dokunun sürekliliğinin sağlandığı nadir yerleşimler, Armutalan ve Cumhuriyet mahalleleridir. Bu mahallelerde devşirme yapı malzemesi kullanımını görmek

mümkündür. Örneğin artık geleneksel yöntemlerle alaturka kiremit üretimi sonlanmış, ancak yıkılan evlerden toplanan malzemeler yeniden kullanılmaktadır. Beğelilerde kullanılan masif ahşap malzeme ve kerestelerinin miras yoluyla sonraki nesillere aktarılması geleneği, konut ve müstemilat yapılarına göre beğelilerin sürdürülebilirliğini arttırmaktadır.

Diğer taraftan Balıkesir’deki Gürcü yerleşmelerinin nüfusunun etnik özellikleri giderek asimile olmakta, kültürel asimilasyon sadece bireyleri değil, inşa ettikleri yapıları da etkilemektedir. Bu nedenle kültürel özellikleri barındıran geleneksel doku ve yapı örnekleri azalmakta, yerini tek tip çağdaş yapılar almaktadır. Ürettiğini depolama kültürünün yalnız Gürcü mahallelerinde değil genelde tüm kırsal kesimde dönüşüm geçirdiği günümüzde, saklama mekânları küçülmekte, buzdolabı ve derin dondurucuların da etkisiyle konuta çekilmekte ve depo, ambar, beğeli vb. yapılara gereksinim giderek azalmaktadır.

Değerlendirme: Beğelilerin Karadeniz’e Özgü Ambar Yapıları (Serender) ile İlişkisi

Kırsal konutun etrafında konumlanan ambar, merek, ahır gibi yapıların organizasyonu ekonomik ve sosyo-kültürel etkenlerin sonucudur. Kırsal kesimde, köylünün tüketimi için gerekli olan gıdaların saklanması gibi “ekonomik

“FARKLI COĞRAFI BÖLGELERDE BULUNAN SERENDERİ VE BEĞELİLERİ İNŞA EDEREK KULLANANLARIN AYNI ETNİK KÖKENİ, GELENEK VE GÖRENEKLERİ PAYLAŞMASININ, YAPILAR ARASINDA BENZERLİKLERE NEDEN OLDUĞU ÖNE SÜRÜLEBİLİR”

sürekliliği” (Salman ve Arifoğlu, 2015) devam ettirecek yardımcı yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. Balıkesir’deki Gürcü yerleşmelerindeki beğeliler, yöreye özgü köy yaşantısının gereği biçimlenen ambar yapılarından çok Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki serenderler ile benzeşmektedirler.

Karadeniz Bölgesi’nin ekonomik olduğu kadar doğal şartlarının da yarattığı bir ambar yapısı olan serender (Görsel 8), Derleme Sözlüğü’nde; “dört, altı veya sekiz direk üstüne yapılmış tahıl, meyve, sebze kurusu saklanan kiler” olarak tanımlanmaktadır¹. Karadeniz yöresinde de serender, seren, serende, serendi, serenti gibi birçok farklı sözcük kullanımı mevcut olmakla birlikte en yaygın kullanım “serender” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Karadeniz’e özgü ambar yapılarını ifade etmek amacıyla “serender” sözcüğü kullanılmaktadır.

Beğeli yapıları serenderlerde de olduğu gibi kimi zaman konuta bitişik, konutun yakınında ya da içerisinde konumlanabilmektedir. Doğu Karadeniz yöresinde serender yapıları 8 m’ye varan uzun kenar ebatlarıyla (Yeşilyurt Tunç, 2019) boyut olarak beğelilerden büyüktür. Serenderler üzerinde yapılan tipoloji çalışmalarında yapıların gelişkinliği; yapının büyüklüğü ve taşıyıcı ahşap dikmelerin sayısı ile ilişkilendirilmektedir (Al Şensoy ve Kukoğlu, 2020). Oysa serenderlere göre daha küçük olan beğelilerde altı

bazı örneklerde ise yapının dört yanını sarmaktadır (Karpuz, 1999). Beğelilerde ise ezo boyutları bu galerilerden küçüktür.

Trabzon, Rize ve Artvin’de görülen bir depo yapısı için oldukça özenle tasarlanmış serender örnekleri de beğeliler gibi tek hücreli mekânlardan oluşmaktadır. Pınar (2018), ahşap yığma tekniğinin iç ve dış duvarların birlikte örülmesini gerektiren zor bir teknik olması nedeniyle az bölmeli basit köy evlerinde ya da evlere yardımcı tek hücreli mekânların yapımında kullanıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla her ikisi de tek hücreli mekânlar olan serenderler ve beğelilerde ahşap iskelet sistemin yanı sıra ahşap yığma sistemin de kullanılması yapıların doğası gereği gibi görünmektedir.

Beğelilerde, ahşap döşemenin zeminden yükseltmesini sağlayan mütemadi taş duvarlar ya da köşelerde bulunan taş payeler 50-100 cm yüksekliğindedir. Beğelilerin altında bırakılan boşluk ancak kümes hayvanlarının sığınabileceği bir alanken, serender yapısının ahşap dikmeler üzerinde yükseltildiği, altına atların bile bağlanabildiği ve yörede gölgelik olarak düzenlendiği de görülmektedir (Kabakoğlu, 2018 ve Yeşilyurt Tunç, 2019).

Serenderlerin yapımında önemli bir yere sahip olan ve haşerelerin yukarıya çıkmasına engel olan yapı zemini ile dikmeler arasına yerleştirilen ahşap tekerlekler (aşak) Balıkesir yöresinde kullanılmamaktadır. Ayrıca bazı serender örneklerinde kullanılan seyyar merdivenler beğelilerde yoktur.

Bahçede ya da avlu içerisinde bulunan beğelilerin iç bölmeleri, serenderlerde de olduğu gibi kuru gıdaların saklandığı depolama alanını oluşturmaktadır. Bu bölmeler birbirine geçmeli ahşap elemanlar ile bölmelerdeki erzak azaldıkça çıkarılarak depolanan erzaklara daha rahat ulaşılmasını sağlamaktadırlar.

Acara, Batum gibi Gürcistan yerleşmeleri ile Doğu

ahşap dikmeden fazla münferit taşıyıcı kullanılmadığı için Balıkesir örnekleri özelinde gelişkinlik düzeyi yapıyı büyütme yönelik sundurmaların tipolojik değerlendirilmeye katılmasını gerektirmiştir.

Serenderlerin de ön cephelerinde çardak, hayat, sofa adı verilen ahşap dikmeli geniş bir galeri yer almakta,

ÜSTTE Karadeniz Bölgesi serender örnekleri; URL-1 (Görsel 8), URL-2 (Görsel 9)

Karadeniz'deki Artvin gibi nemli ve her mevsim yağışlı yerleşmelerdeki iklimsel süreklilik tüm bu bölgelerde konutun dışında serender gibi havadar bir mekân oluşturma gerekliliğine neden olmuş gibi görülmektedir. Belirtilen bölgedeki Gürcü topluluklarının oluşturduğu etnik ve kültürel süreklilik de serender yapılarının bulunduğu coğrafyayı haritalama açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla farklı coğrafi bölgelerde bulunan serenderi ve beğelileri inşa ederek kullananların aynı etnik kökeni, gelenek ve görenekleri paylaşmasının, yapılar arasında benzerliklere neden olduğu öne sürülebilir. Hatta Balıkesir'e yerleşen Gürcü göçmenlerin, kısıtlı ekonomik koşullar altında inşa ettikleri beğelilerin serenderlere göre mütevazı ve iddiasız bir mevcudiyet ifadesi taşımaları, göçün topluluklar üzerinde oluşturduğu ekonomik travmanın sonuçları arasında değerlendirilebilir.

Sonuç

19. yüzyılda göçe maruz kalan Gürcü göçmenler, o zamana kadar edinmiş oldukları gündelik pratiklerini, becerilerini, kültürlerini de göç ettikleri yerlere götürmüşlerdir. Gürcü toplumu, gündelik pratiklerini ve kuşaktan kuşağa aktardıkları yapı inşa etme geleneklerini yerleştikleri bölgelere özgü coğrafi şartlarla harmanlayarak kendilerine has bir doku oluşturmuştur. Kültürel miras niteliğindeki bu dokunun korunması ve ileriki nesillere aktarılabilmesi gereklidir.

Birey yaşayacağı mekânı, gereksinimlerine ve bulunduğu çevrenin fiziksel verilerine, "dış dünyayı tanıma yapısına (görenek) ve geçmiş yaşantısına (gelenek)" (Kızıl, 1978) bağlı olarak aldığı kararlar doğrultusunda düzenlemektedir. Balıkesir yöresindeki Gürcü yerleşmelerine özgü serender niteliğindeki saklama yapıları olarak beğeliler yöredeki diğer kırsal yerleşmelerde bulunmayan yapı tipleridir. Bu nedenle Gürcü göçmenleri örneğinde mekânsal organizasyonda kültürel etmenlerin coğrafi şartlara

uyuma çabasına göre başat rolde olduğu öne sürülebilir.

Kırsal yerleşmelerde çağdaş donatılardan yoksun geleneksel doku, günümüz gereksinimlerini karşılamakta eksik ya da yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle genellikle kırsal doku terk edilmekte, dolayısıyla yapılar bakımsızlık nedeniyle kaybolmakta ya da yeni ve çağdaş ekler geleneksel dokunun özgünlüğünü bozmakta ve hatta bu yapılar yıkılarak yerine yenileri inşa edilmektedir. Balıkesir kırsalında hızla yok olmakta olan dokunun bileşenlerinden biri olan beğelilerin belgelenmesinin, bu özgün öğelere dikkat çekilmesine neden olması umut edilir. ■

DİPNOT

1 <https://tr.wiktionary.org/wiki/serendi> (erişim tarihi: 10.02.2022).

KAYNAKLAR

- Al Şensoy, Seda ve Kukoğlu, Sibel. "Doğu Karadeniz Kırsal Mimari Örneği Serenderlerin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi". İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 10/21 (Haziran, 2020): 25-44.
- Aran, Kemal. Barınaktan Öte. İstanbul: Ofset Yapımevi, 2000), 219.
- Ayhan, Aydın. Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler. Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, 1999.
- Canbakal Ataoğlu, Nihan. "Karadeniz Kırsal Mimarisinin İncisi 'Serander'" Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri. Konya, 61-66, 2017.
- Eres, Zeynep, "Türkiye'de Geleneksel Köy Mimarisini Koruma Olasılıkları". Ege Mimarlık Dergisi, 8-13, 2016/1-92.
- Gür, Şengül Öymen. Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü. İstanbul: Yem Yayınları, 2000.
- Kabakoğlu, Ayni Deniz. "Balıkesir ve Çevresindeki Gürcü Yerleşimlerinin Mimari ve Kültürel Analizi. " , Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2018.
- Karpuz, Haşim. "Halk Mimarimizde Ahşap Yığma 'Çanti' Yapılar" III. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Ankara: Başbakanlık Basımevi Cilt:5, 165-181, 1987.
- Karpuz, Haşim " 'Serender' ve 'Loft': Türk ve Norveç Halk Mimarisinde Eş Değerlikli İki Yapı". ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi Cilt:19/1-2, 71-82, 1999.
- Kasap, Murat. Osmanlı Arşiv Kayıtlarında 93 Harbi Batum Muhacirleri. İstanbul: Gürcistan Dostluk Derneği Yayınları, 2018.
- Pınar, Emre. "Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi" Asia Minor Studies , AGP Sempozyum Özel Sayısı , 60-74, 2018.
- Relph, Edward. Place and Placelessness, Pion, London, 1976.
- Salman, Yıldız ve Arifoğlu, Elif. "Doğu Karadeniz kırsal yerleşmelerinde yöresel mimarinin özellikleri: Artvin Şavşat Balıklı Köyü Örneği". Uluslararası Karadeniz Havzası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi (UKHAD) 1(3), 30-71, 2015.
- Tuna, Celal. Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- Özgüner, Orhan. Köyde Mimari Doğu Karadeniz.

Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1970.

- Yeşilyurt Tunç , Zübeyde. "Trabzon'da Serender Yapılarının İncelenmesi Ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri. ", Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2019.
- URL-1. T.C. Tarım Ve Orman Bakanlığı Rize İl Tarım Ve Orman Müdürlüğü resmi web sitesi "Mimari Yapı" başlığı. <https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/14/Kultur> (erişim tarihi: 28.12.2021).
- URL-2. <https://i.pinimg.com/originals/07/5f/db/075fdb2f83cb21da64d706732104daab.jpg> (erişim tarihi: 25.03.2022).
- Kişisel Görüşmeler, 2021-08: Ramazan Aydın (Gürcü çevirileri ve Gürcü gelenek-görenekleri hakkında bilgi alındı)

Merkez Dışı Kentsel Büyüme Dinamikleri: Uşak Kent Formunun Mekânsal Analizi

Melis Ayşe Tank, Münevver Özge Balta

MAKALENİN ADI **Merkez Dışı Kentsel Büyüme Dinamikleri; Uşak Kent Formunun Mekânsal Analizi**
Suburban Growth Dynamics in Peri-urban Areas; Spatial Analysis of Uşak Urban Form
 MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
 MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-2 (114); 72-79**
 MAKALENİN YAZAR **Melis Ayşe Tank**, Şehir Plancısı
Münevver Özge Balta, Uşak Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
 MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **06.01.2022**
 MAKALENİN KABUL TARİHİ **24.04.2021**
 YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **melis.tank17@gmail.com, munevver.balta@usak.edu.tr**
 ORCID **0000-0001-7355-8505 (M. Tank), 0000-0001-5818-4023 (M. Ö. Balta)**

ÖZ Son yıllarda kentlerde yaşanan nüfus artışı, merkezin yanı sıra kent çeperinde de değişime sebep olmuş ve bu süreçte doğal kaynaklar olumsuz yönde etkilenmiştir. Doğal ve yapı çevrenin değişim sürecinde, kentlerin çepere doğru hızla yayılmasıyla, kentsel organik ve bütüncül doku bozulmaya başlamıştır. Çalışmada kentsel alan sınırlarının genişlemesi ile yıllara göre değişen ve dönüşen kent formu, eş merkezli radyal büyüme ve arazi kullanım-arazi değişim modeli (LULC) ile Uşak kenti örneğinde analiz edilmiştir. Çalışma ile kentsel yayılma sürecinde tarım arazileri, bitki örtüsü ve doğal kaynaklar üzerindeki baskılar ve kentsel büyüme dinamikleri ortaya konmuştur.

ANAHTAR KELİMELELER kentsel büyüme dinamiği, kent çeperi, kent formu, sürdürülebilirlik

Tarihsel süreç içerisinde kentler, üretim biçimlerindeki değişime paralel olarak; mekânsal, işlevsel ve demografik açıdan değişim ve gelişim göstermektedir. Kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışına paralel olarak arazi kullanım biçimleri, ulaşım, iletişim, altyapının gelişimi kentsel formda değişime neden olmaktadır. Yaşanan hızlı nüfus artışı plansız ve denetimsiz büyümeye sebep olmaktadır. Kontrolsüz kentsel büyüme sonucunda arazi-yapılaşma dengesi değişime uğramakta ve kent çepere doğru genişlemektedir.

Bu süreçte yerleşim dokusunda süreklilik kaybolmakta, düşük yoğunluklu ve dağınık gelişen yeni yerleşim alanları oluşmaktadır (Sezgin ve Varol, 2012; Karataş, 2007; Ewing, 1997; Clawson, 1962). Kentsel yayılma, doğal kaynakların tüketimi ile sürdürülebilir gelişmeye tehdit oluşturmaktadır. Kentlerin bu gelişim ve değişim süreçleri planlama kararlarına yansırken, orman alanları, su kaynakları ve tarım alanları gibi doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaktadır (Kushwaha vd., 2021; Muniz ve Garcia-López, 2019; Baş, 2019). Kent planlama literatüründe, kent formunun gelişim ve değişim sürecini ortaya koyan farklı analiz teknikleri bulunmaktadır. Bu analiz teknikleri arasında; arazi kullanım-arazi değişim analizi (LULC), ekolojik ayak izi/metabolik analiz, fraktal analiz sıklıkla kullanılan yöntemlerdendir. LULC analizi sürdürülebilir kentsel gelişme için oldukça önemlidir (Bhat vd., 2017; Viana vd., 2019). LULC analizi, arazi kullanımındaki kazanç/kayıp

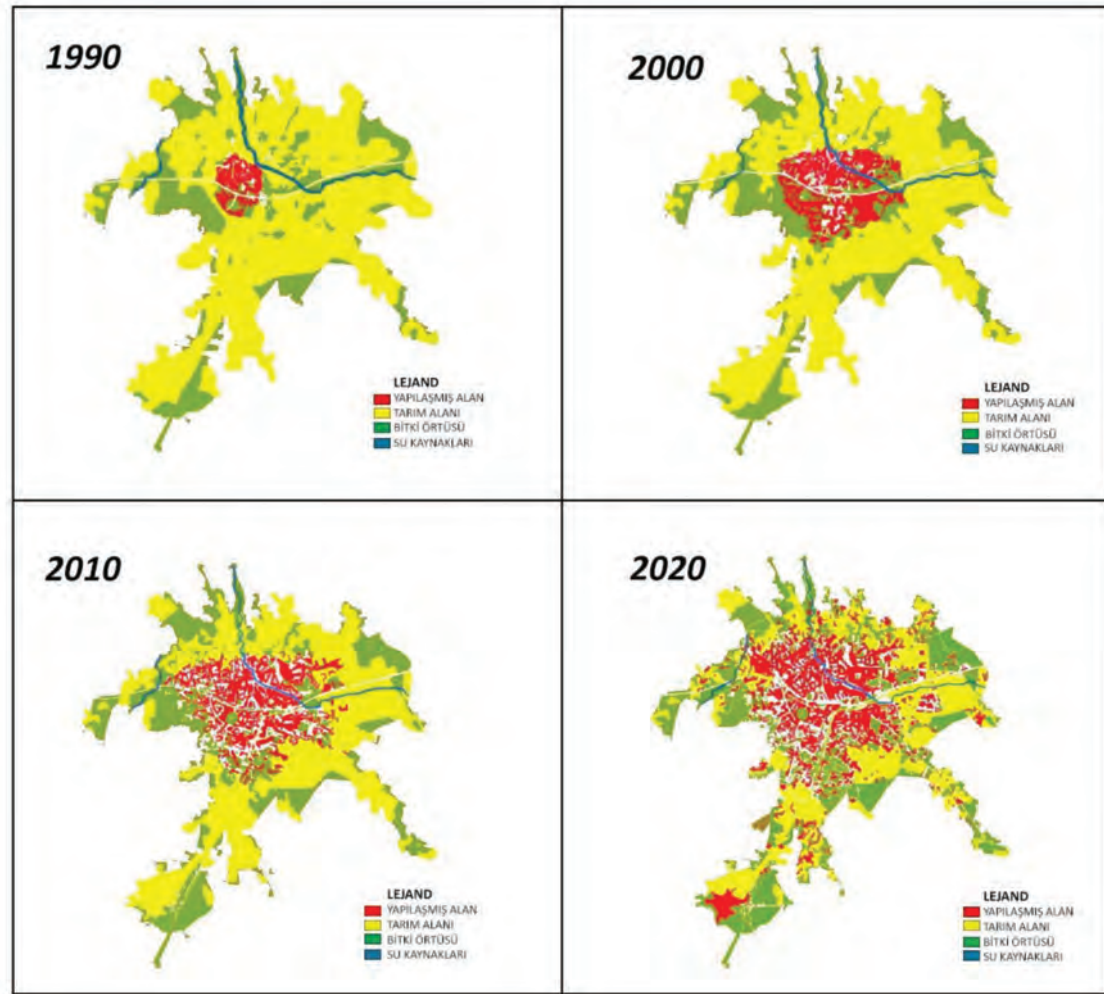
oranlarını tarihsel süreç içerisinde ortaya koymaktadır (Bajocco vd., 2012; Gumma vd., 2017). Roy ve Kasemi (2021) kentsel alanların mekânsal büyümesini incelemiş; tarımsal alan ve yeşil alan kayıplarını coğrafi bilgi sistemi ile analiz etmiştir. Bu analiz ile kent formunun eş merkezli radyal uzaklıktaki değişimi haritalandırılmıştır. Roy vd. (2021) kentsel yerleşimlerdeki ve arazi yüzey sıcaklığındaki zamansal değişikliklerin karşılaştırılmasını LULC analizi ile yapmıştır. Salem vd. (2020) kentsel yayılma süreçlerini incelemiş ve LULC analizi ile çeper gelişimini değerlendirmiştir.

Kentsel büyüme sadece yapısal bir unsurun değişim süreci ile sınırlı değil, aynı zamanda ekolojik unsurların da değişimi ile ilgilidir (Kushwaha vd., 2021, Muniz ve Garcia-López, 2019). Kushwaha vd. (2021), Muniz ve Garcia-López (2019) ve Baş (2019) yaptıkları çalışmalarında kentsel büyümeyi sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirmiş ve ekolojik ayak izi analizi uygulamışlardır. Birik ve Tezer (2018) sürdürülebilir ve kompakt gelişim kavramını metabolik analiz yaklaşımıyla ele almış, kentlerdeki yaşam kalitesini artırmak ve kente ekolojik dinamizm kazandırmak amacıyla yeşil tampon bölge oluşturulmasının kent formunun korunmasını sağladığını savunmuştur. Çalışkan (2004) kentin yapısından etkilenen bir kent formu sorunsalı olarak derişik kent tanımını yaparak sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirmiştir. Kentsel büyümenin

kent formunun yanı sıra, kentsel doku açısından da önemi vurgulamak üzere fraktal boyut analizi çalışmaları yapılmaktadır. Bu analiz ile yoğunluk, erişilebilirlik gibi faktörler üzerinden kentsel dokuda ortaya çıkan değişimler tespit edilmektedir (Kaya vd., 2009, İlhan, 2019). Özdemir (2021), Yetişkul Şenbil ve Özdemir (2021), Türkmen ve Tekkanat (2018), Kaya vd.(2009), Öztürk ve Gündüz (2020) kentlerin zaman içinde değişen formlarını analiz etmişlerdir. Özdemir (2021) çalışmasında zaman ve mekâna bağlı anlamlı farklılıklar ve değişimler ortaya koymak için yerleşme nüfusları, yayılma ve morfolojik gelişme odaklarını irdelemiştir.

Çalışmalarda kentsel büyüme analizlerinden elde edilen ve kent formuna dair ortaya çıkan sonuçlar kentsel gelişimin kontrolünü sağlamaya yöneliktir. Literatürde kentsel yayılmanın önlenmesine yönelik çeşitli politika ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Roy vd. (2020), çevresel ve ekolojik açıdan sürdürülebilir büyümeyi sağlamak, kentleşmenin zararlı etkilerini azaltmak ve kentsel büyümenin dinamiklerini kontrol etmek amacıyla kentsel gelişimin eylem planlaması kapsamında ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Kuswaha vd. (2021) kent çeperindeki tarım alanlarının ve doğal kaynakların kaybını önlemek ve sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla radyal formda alanlar belirlenerek, kentsel büyüme dinamiklerinin analiz edilmesi gerekliliğini savunmuştur. Roy ve Kasemi (2021) kentsel büyüme tipolojilerinin çevresel ve ekolojik taşıma kapasitesi dikkate alınarak gelişmesi gerektiğini tespit etmiştir. Rahnama (2020); Baş (2019) ve Aktan (2006) sürdürülebilir kentsel gelişimi sağlamak için kentsel yayılmanın engellenmesi ve kompakt bir büyüme hiyerarşisi sağlanması gerektiğine değinmiştir. Duvarcı ve Alver (2018), politika hedeflerinin gerçekleşmesi için arazi kullanım ve ulaşım planlaması arasında eşgüdüm olması gerekliliğini savunmuştur.

Sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı ve kontrollü kentsel gelişimin sağlanabilmesi için öncelikle tarihsel süreçteki değişim-dönüşüm tespit edilmelidir. Bu kapsamda çalışmada kentsel nüfus artışı

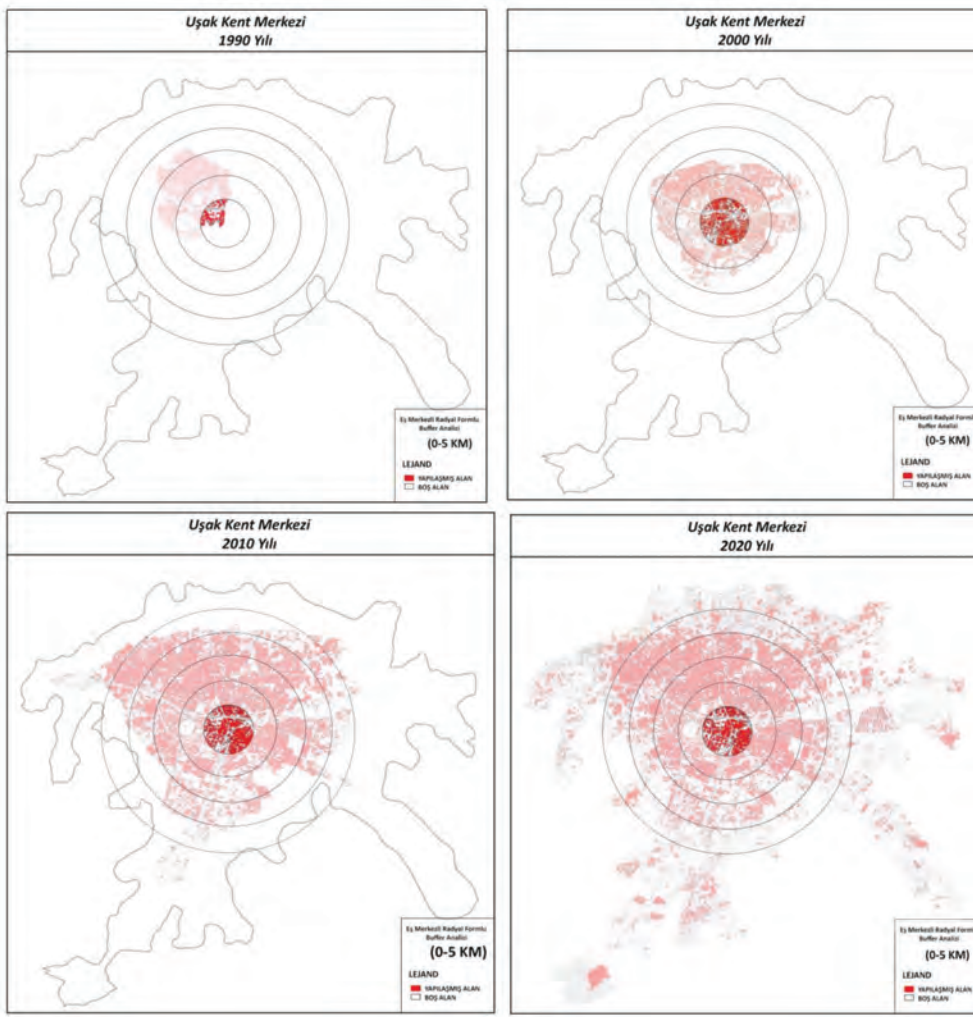
“ÇALIŞMALARDA KENTSEL BÜYÜME ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN VE KENT FORMUNA DAİR ORTAYA ÇIKAN SONUÇLAR KENTSEL GELİŞİMİN KONTROLÜNÜ SAĞLAMAYA YÖNELİKTİR”

sonucu merkez yerleşme sınırlarının genişlemesi ile yıllara göre değişen ve dönüşen kent formu Uşak kenti örneğinde incelenmiştir. Uşak kenti için tarihsel süreçte merkez-dışı yapılaşmanın, kentin tarım arazisi, bitki örtüsü ve doğal kaynakları üzerindeki etkileri LULC analizi ve eş merkezli radyal analizi ile 10’ar yıllık periyotta 4 tarihsel dönemde ele alınmıştır. Kent merkezinden 0-5 km uzaklıklarda yer alan 6 etaptan oluşan radyal analizi sonucunda, kentteki yapılaşma alanlarının en yoğun olduğu aralıklar belirlenmiştir. Bu alanlar 1990, 2000, 2010 ve 2020 yılları arasında karşılaştırmalı olarak görselleştirilmiştir. Bu değerler sonucunda tarihsel

dönemde değişime uğrayan kent formuna ilişkin tarım arazileri, yeşil alanlar ve su kaynaklarının ne derece kayba uğradığı tespit edilmiştir. Analizlerin yapılmasında ve haritalandırılmasında AutoCAD ve Photoshop programları kullanarak kentsel büyüme sürecindeki zamansal değişim değerlendirilmiştir.

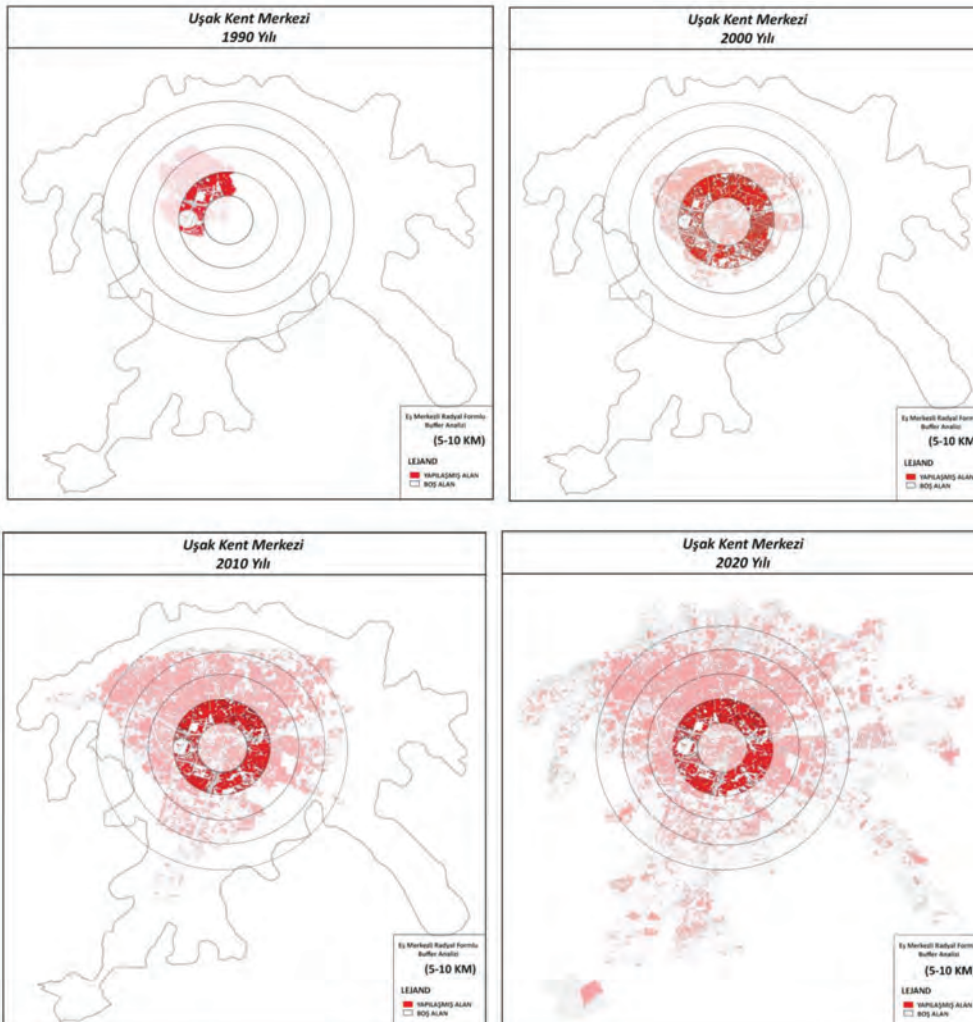
Uşak Kenti Kentsel Gelişimi

Uşak kenti, coğrafi konumu ile ulaşım ağında bir köprü görevi üstlenerek tampon bölge olma özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda doğal bir eşik olarak topoğrafya kentin gelişimini etkileyen en önemli doğal unsur olarak ele alınmaktadır. 1953 yılında Uşak’ın

ÜSTTE Uşak kentinin yıllara göre 0-5 km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 2)

ALTTA Uşak entinin yıllara göre 5-10 km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 3)

il olması sonrası kentsel gelişim imar planlarıyla yönlendirilmiştir. Planlar kapsamında gerçekleştirilen imar faaliyetleri Uşak kentinin bugünkü kentsel formunun belirleyicisidir (Koçan, 2013; Yasak, 2014). 1966 yılında tamamlanan İzmir-Ankara Karayolu Uşak kentinin gelişimine önemli katkı sağlamıştır. 1970-1990 yılları arasında yatırımların artması, sanayi ve ticaretin gelişmesi ile kent nüfusunda artış yaşanmıştır (Yasak, 2014). 1990'lı yıllardan günümüze kadar geçen zaman dilimi içerisinde Uşak Kenti'nin nüfus ve yerleşim yoğunluğu artış eğilimi göstermiştir. Kentsel yoğunluğun 1990 yılında 87 kişi/ha'dan, 2020 yılında 155 kişi/ha'a çıkarak, bu değişimin her yıl %5 oranında arttığı ve günümüzde de %32 oranında artışa sahip olduğu görülmektedir. Bu artış kent formunun saçaklanmasına ve gelişim yönünün güney, güney-batı aksına doğru büyümesine neden olmuştur (Görsel 1).

İleriki yıllarda nüfus projeksiyonuna dayalı kent formunun kırsal yerleşim alanlarını da içine alarak büyümeye başlayacağı ve sadece güney aksı ile sınırlı bir büyümenin söz konusu olmayacağı, kentin doğu aksı uzantısında da gelişeceği öngörülmektedir.

Uşak Kent Formunun Tarihsel Süreçte Değişimi

Çalışma kapsamında Uşak kent formunun 1990, 2000, 2010 ve 2020 yıllarını kapsayan tarihsel süreçteki büyüme eğilimi ele alınmıştır. 1990'larda toplam 226 hektara sahip kompakt bir yapıda olan kent formu, günümüzde yoğunlukla kentin güney bölümüne olmak üzere güney-batı, güney-doğu; kuzey-batı, kuzey-doğu akslarında saçaklanarak gelişim göstermiştir. Zaman içerisinde kentsel nüfusun ve merkez dışı arazi yapılaşma oranının artması, kentin tarım alanlarına, bitki örtüsüne ve doğal kaynaklarına baskı oluşturmuştur. Bu kapsamda, çalışma alanında kentsel gelişme süreci onar yıl aralıklı dört dönem içerisinde eş merkezli radyal analiz ile ortaya konmuştur. Kentsel büyüme süreci değerlendirilirken, yapılaşma alanlarının çepere olan baskısını gözlemleyebilmek için merkezden 0-5 km aralıklarla uzaklıklar belirlenmiştir. Kent formunda ilk yerleşim alanlarının

oluşmaya başladığı 0-5 km radyal uzaklık içerisindeki yapılaşmanın değişim oranları Görsel 2’de verilmiştir.

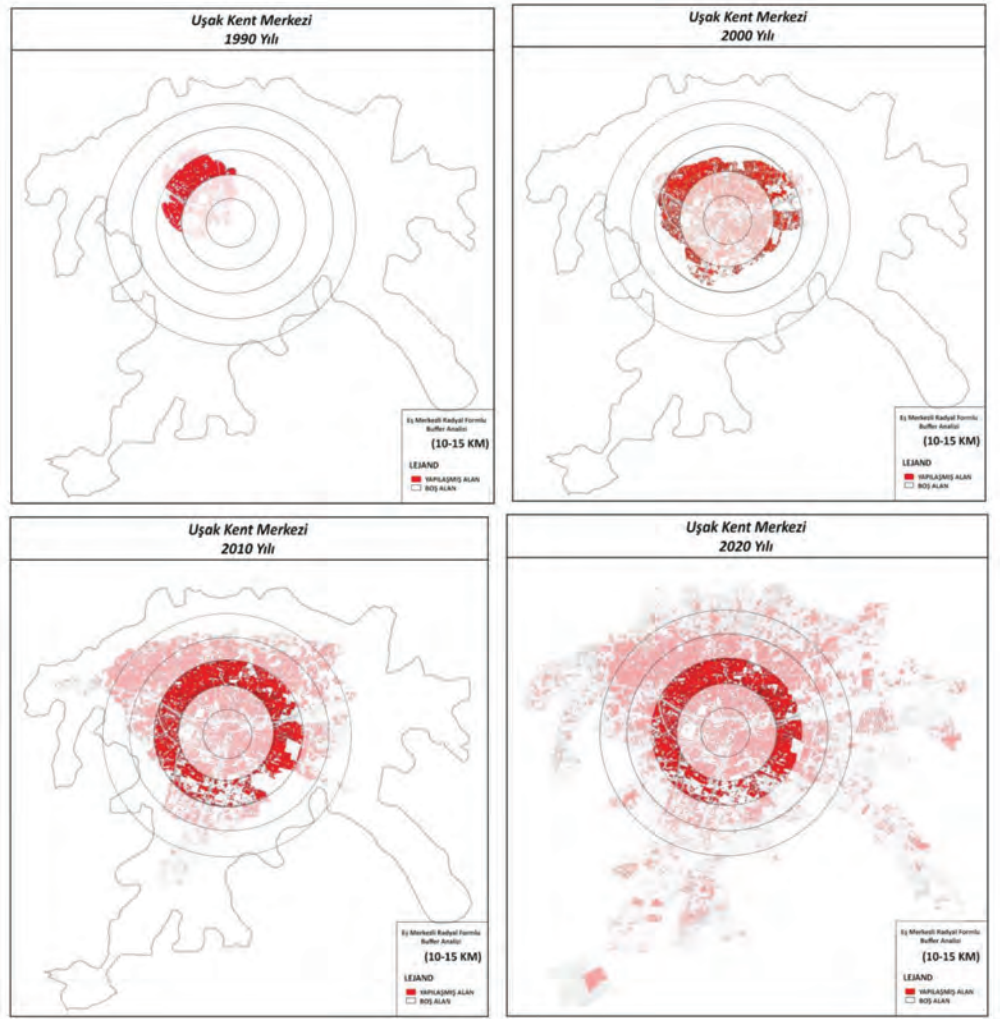
0-5 km merkez uzaklığına sahip olan aralıktaki yapılaşma alan oranı zaman içerisinde %9’dan %61’e artış göstermiştir. En az yapılaşmanın bulunduğu dönem 1990 yılıken, yapılaşma oranının en fazla olduğu dönem 2020 yılıdır. Kent merkezinden 5-10 km uzaklığa sahip olan alanların tarihsel değişimi Görsel 3’te verilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde 5-10 km aralığındaki arazi yapılaşma oranı, 1990 yılında %17 iken; 2020 yılında %57’dir. Yıllara göre yapılaşma alanları giderek artış göstermekte ve en fazla arazi yapılaşma oranına sahip olan dönemin 2020 yılı olduğu gözlemlenmektedir.

10-15 km aralığındaki arazi yapılaşma oranı 5-10 km aralıklardaki değerlere yakın orandadır. Tarihsel süreçteki yapılaşma alanları 1990’lı yıllardan günümüze kadar artmış ve en fazla arazi yapılaşma oranı %57 oranında 2020 yılında görülmüştür (Görsel 4).

1990 yılından günümüze kadarki süreçte 15-20 km aralığındaki yapılaşma alanları artış göstermiştir. Bu aralıktaki yapılaşma alanları artmasına rağmen yoğunluk artışı yaşanmamıştır (Görsel 5).

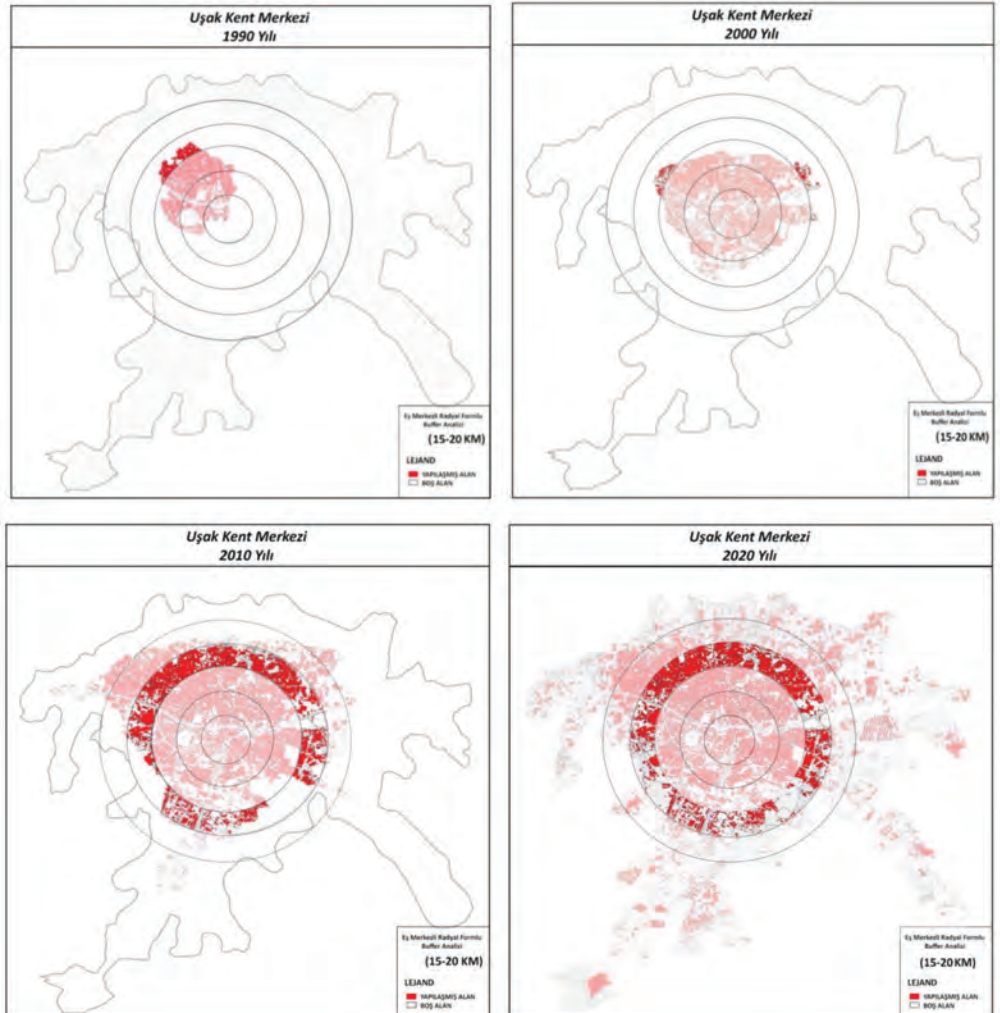
20-25 km arasında yer alan bölge, radyal analizde kent çeperine en yakın alandır. 15-20 km aralığından sonra azalış gösteren yapılaşma alanları kentin çeperlerine doğru saçaklanmaktadır. 1990 ve 2000 yıllarında bu aralıkta herhangi bir yapılaşma alanına rastlanılmamaktadır. 2010 yılından sonra gelişen yapılaşma alanları kentin kuzeyine doğru saçaklanmalara ve kent formunun büyümesine neden olmaktadır. 2010 yılında %19 arazi yapılaşma oranına sahip olan bu bölge, 2020 yılında kentin güneyine doğru yayılış göstererek %29 arazi yapılaşma oranına ulaşmaktadır (Görsel 6).

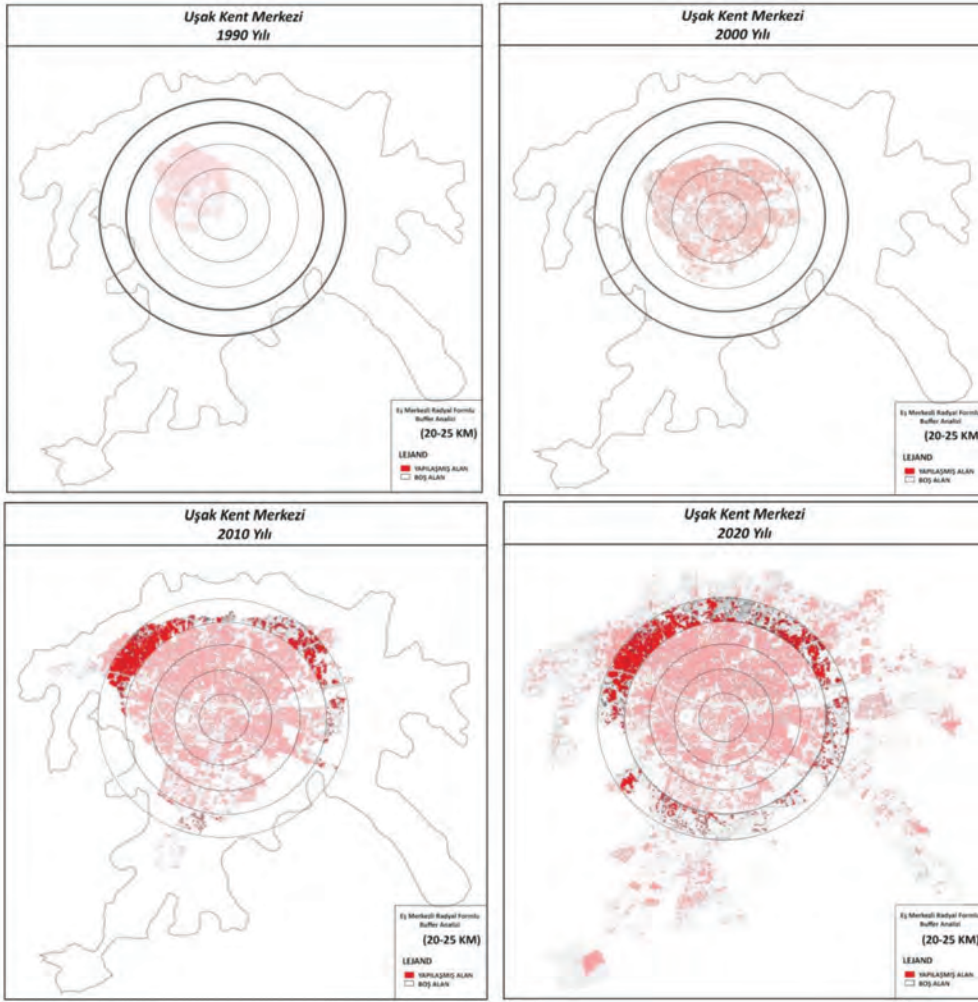
Kentin çeper bölgesi olan 25 km ve üzeri uzaklıkta yer alan bölge içerisinde, kent formunun kompakt bir hiyerarşik düzenden ayrılarak yayılış gösteren ve kuzey-güney akslarına doğru giderek saçaklanan bir kent formu hâline dönüşmüştür (Görsel 7).

ÜSTTE Uşak kentinin yıllara göre 10-15 km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 4)

ALTTA Uşak kentinin yıllara göre 15-20 km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 5)

SOLDA Uşak kentinin yıllara göre 20-25 km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 6)

SAĞ ÜSTTE Uşak kentinin yıllara göre 25 ve üzeri km uzaklık arasındaki yapılaşma alanları (Görsel 7)

Merkez Dışı Kentsel Büyüme Bulguları

Kentsel nüfus artışı ile kentler zamanla değişime uğramakta ve saçaklanarak çepere doğru gelişmektedir. Kent formunun şekil ve büyüklüğü, kentsel gelişme yönü ve ekonomik-ekolojik denge sürdürülebilir kentleşme hedeflerine ulaşmada önemli unsurlardandır. Kentsel büyüme, kentin gelişimine yönelik fiziksel, ekonomik ve ekolojik yapının değişimi ile ilgilidir (Kushawa vd, 2021). Ekolojik temelli yaklaşımlarda, kentlerde üretim-tüketim faaliyetlerinin dengelenerek doğal kaynakların geri kazanımı planlanmaktadır (Muniz ve Garcia-Lopez, 2019).

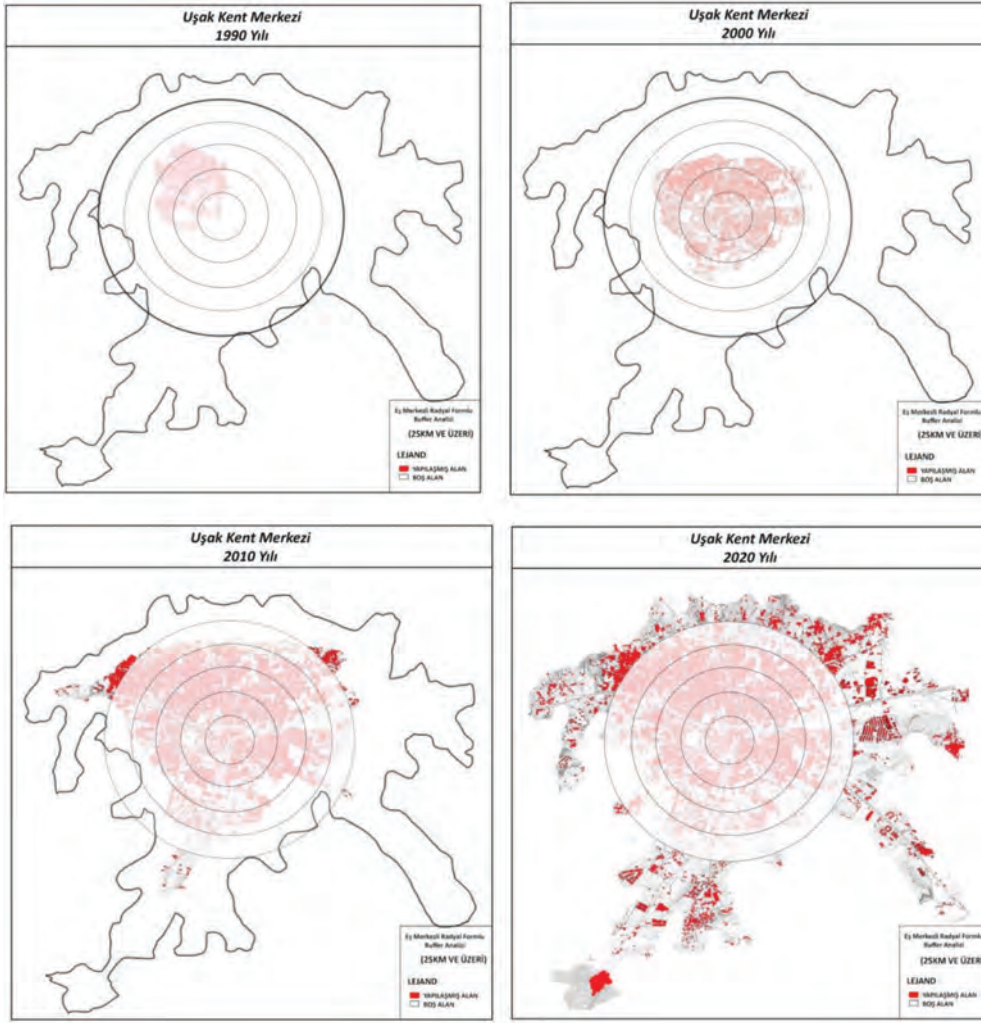
Uşak kentinde çeper gelişimi 2010 yılından sonra başlamıştır. Tarım alanlarının ve bitki örtüsünün yoğun olduğu çeper bölgesi, 2020 yılından sonra %22'ye ulaşan yapılaşma alanı ile kısmi baskı altında kalmıştır. Aynı zamanda artan yapılaşma alanları da kentin form yapısındaki değişim sürecini destekler niteliktedir (Tablo 1).

1990 yılından 2020 yılına kadar geçen tarihsel süreç içerisinde arazi yapılaşma oranları incelendiğinde, yapılaşma alanlarının arttığı görülmektedir. Kent merkezindeki yoğun yapılaşma baskısı sonucunda kent çeperine doğru gelişmeler görülmektedir. Çeper gelişimi güney ve güney-batı aksına doğrudur. Bu dört yıl arasındaki en fazla yapı yoğunluğuna sahip olan aralık 0-5 km arasında ve 2020 yılında görülmektedir. 0-5; 5-10; 10-15 km arasında yer alan süreçte 1990'dan 2020 yılına kadar yapılaşmış alanlar artarken; 15-20 km aralığında 1990-2000 yılında arazi yapılaşma oranı azalmaya başlamıştır. Bu dönemde kent formu daha kompakttır. Ancak 2010 yılından 2020 yılına kadarki süreçte 25 km ve üzerinde uzaklığa sahip alanlarda kent çeperine doğru arazi yapılaşma oranı artışının yaşandığı görülmektedir. 1990 ve 2000 yılındaki en yüksek yapılaşma oranına sahip olan uzaklık 10-15 km arasında yer alırken, 2010 ve 2020 yıllarındaki en yüksek arazi yapılaşma oranı 15-20

km aralığındadır. Kentin çeper bölgesi olarak tanımlanan 25 km ve üzerindeki aralıktaki alanlarda yapılaşmaların 2010 yılından sonra başladığı gözlemlenmektedir.

Uşak Kenti Arazi Kullanım Değişimi/Arazi Kullanım-Arazi Örtüsü Analizi (LULC-Land Use-Land Cover)

Kentsel nüfus artışı ile birlikte tüketimin artması ve kentsel işlevlerin çeşitlenmesi, kentsel gelişim ve değişim süreçlerini etkilemektedir. Kentsel büyüme, hızlı kentsel gelişme ile yayılma eğilimi göstermekte, kent formu zaman içerisinde dönüşmektedir. Kentsel büyümenin araziye uygunluğunun tespit edilmesini sağlamak ve kentlerin tarihsel dönemler arasındaki kentleşme eğiliminin gelişimini analiz etmek için kentsel büyümeyi/kentsel değişimi modelleme yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır (Roy ve Kasemi, 2021). Çalışmada kentsel büyüme sürecinin yıllar arasındaki kayıp/kazanç

istatistiklerinin değerlendirildiği bir LULC (Land use-land cover) analiz modeli oluşturulmuştur. Kentleşme hızının artmaya başlaması sonucunda artan kent nüfusları arazilerde önemli ölçüde değişime neden olmaktadır. Bu değişimler sırasında kentsel yerleşim alanlarının büyüdüğü, verimli tarım

Çalışmada, Uşak kentinde konut alanlarının, tarım alanlarının, bitki örtüsü ve su kaynaklarının genel bir sınıflandırması yapılarak, yerleşim alanlarının kent formu üzerindeki dağılımı belirlenmektedir. Konutlar, kent merkezi ve onu kapsayan alanlara doğru yoğun bir şekilde ve merkezden

“UŞAK KENTİNDE KONUT ALANLARININ, TARIM ALANLARININ, BİTKİ ÖRTÜSÜ VE SU KAYNAKLARININ GENEL BİR SINIFLANDIRMASI YAPILARAK, YERLEŞİM ALANLARININ KENT FORMU ÜZERİNDEKİ DAĞILIMI BELİRLENMEKTEDİR”

arazilerinin, nadas alanlarının, bitki örtüsünün ve su kaynaklarının kayba uğradığı incelenmiştir (Roy ve Kasemi, 2021). Bu nedenle kentsel planlama sürecinde, olası çevresel ve ekolojik tahribasyon eğilimi göz önünde bulundurularak, kentsel büyüme yönü belirlenmelidir (Kushawa vd., 2021).

uzaklaşmaya başladıkça daha seyrek bir hâl almaktadır. Kentteki arazi yapılaşma derecelendirmesinin en önemli noktası kenti kuzey ve güney olmak üzere kesen İzmir-Ankara karayoludur. Kentin yeni gelişim alanları güney ve güney-batıda yoğunlaşmaktadır. Kentin merkezindeki alanlarda yapılar

yüksek yoğunlukluken çeperlere doğru bu alanlar seyrilmekte ve daha yayılmacı bir yapılaşma formu dikkat çekmektedir. Kentsel büyüme dinamikleri incelendiğinde 1990'lı yıllarda %2 oranında yapılaşma alanı varken, süreç içerisinde yapılaşma oranları %2'den %45'e artış göstermektedir. Yapılaşma alanlarındaki artan fonksiyonel oranlar, kentteki tarım alanı, bitki örtüsü, su kaynakları diye nitelendirilen doğal yapı unsurlarının sınırlandırılmasına neden olmuş ve %31 oranında tarım alanı kaybı tespit edilmiştir. Yapılaşma baskısı tarım alanları ve su kaynakları gibi kentin doğal yapı unsurlarını risk altına alırken, yapılaşmış alanların artmasına neden olmaktadır. 1990-2020 yılları arasında kent formu değişim sürecinde yapılaşma alanları %43 oranında artarken, tarım alanları %31 oranında azalmıştır.

Uşak kentinin 1990 yılındaki kent formu 13.193 ha alan ile kuzey-doğu bölgesinde yoğunlaşmıştır. Bu yılda kuzey-doğu ve güney-doğu akslarına doğru herhangi bir yapılaşma ile karşılaşmamaktadır. 2000'li yıllarda kent formunun güney-batı aksına doğru yoğunlaştığı görülmektedir. 2000 ve 2010 yılları arasında kent formu, kuzey-doğu ve güney-batı yönlerine doğru giderek büyümeye başlamıştır. Bu büyüme, 2006 yılında kurulan Uşak Üniversitesi'nin kentteki güney-batı yönü üzerinde bulunan Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallelerindeki gelişimi desteklemesi ve 2011 yılında sivil uçuşlara kapatılan havalimanının 2014 yılında şehirlerarası uçuş seferlerine açılarak ticari, turizm ve ulaşım aksının kuzey-doğu yönüne doğru gelişmesi ile açıklanabilir. 1990 ve 2000 yılları arasındaki kentsel gelişme yönü kuzey-batı aksı üzerinde gelişime başlamıştır. 2010 ve 2020 yılları arasındaki bu büyüme güney-batı aksına doğru hızlı bir gelişim göstermiştir. 2010 yılından günümüze kadarki tarihsel süreçte, kent merkezindeki yapılaşma alanlarının kuzey-doğu yönündeki gelişimine paralel olarak, 2016 yılında TOKİ aracılığı ile kentsel dönüşüm projelerinin hazırlanması eski dönemlerde görece az gelişim gösteren bu alanların canlanmasına da yol açmıştır.

YILLAR	ALAN/ UZAKLIK	0-5 KM	5-10 KM	10-15 KM	15-20 KM	20-25 KM	25 KM VE ÜZERİ
1990	Yapılaşma Alanı	23.1	149.1	231	56	0	0
	Boş Alan	232.9	721.9	1.228	1.945	2621	6397
	Toplam Alan	259	871	1459	2001	2621	6397
	Arazi yapılaşma Oranı (%)	9	17	16	3	0	0
2000	Yapılaşma Alanı	111.8	420.3	523.3	98	0	0
	Boş Alan	147.2	450.7	935.7	1.903	2621	6397
	Toplam Alan	259	871	1459	2001	2621	6397
	Arazi yapılaşma Oranı (%)	43	48	36	5	0	0
2010	Yapılaşma Alanı	114.1	471.6	696.6	895	506	144
	Boş Alan	144.9	399.4	762.4	1.106	2.115	6.253
	Toplam Alan	259	871	1459	2001	2621	6397
	Arazi yapılaşma Oranı (%)	43	54	48	45	19	2
2020	Yapılaşma Alanı	157.2	499.5	827.4	1.078	762.5	1.378
	Boş Alan	101.8	371.5	631.6	923	1.858	5.019
	Toplam Alan	259	871	1459	2001	2621	6397
	Arazi yapılaşma Oranı (%)	61	57	57	54	29	22

SOLDA Yıllara göre arazi yapılaşma oranı değişimi (Tablo 1)

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışma kapsamında kentlerin tarihsel süreç içerisindeki biçimsel değişimlerini etkileyen bileşenlere ait kentsel dinamiklerin neler olduğu ve bu dinamiklerin kentsel büyüme üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Hızlı kentsel büyüme ile kent formunda meydana

hesaplanarak belirlenmiştir. Bu çalışma ile kompakt kent modelinin sürdürülebilir kentleşme hedefini sağlamada ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan pozitif yönlerinin negatif yönlerinden daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, kent formunun sürdürülebilir bir

halkaya ayrılarak yapılaşma oranları hesaplanmıştır. 1990-2000 yılları arasında en fazla yapılaşma oranına sahip aralık 10-15 km aralığında yer alırken, 2010-2020 yıllarında 20-25 km aralığında yani çepere yakın konumdaki radyal uzaklık alanındaki yapılaşmanın en yoğun olduğu görülmüştür. 1990'dan 2020 yılına kadar yapılaşma oranları kentte toplam %62 oranında artış sağlarken, nüfus 145.146 kişiden 256.050 kişiye yükselmiştir. Böylelikle kentteki yapılaşma alanları merkezden çepelere doğru giderek büyümektedir. Bu büyümeyi LULC analiz modelindeki veriler desteklemektedir. 2010 yılından sonra kentsel gelişim; verimli topraklar ve doğal yapı unsurlarının kaybına yol açmaya başlamıştır. İlk dönemde kuzey-batı gelişimi gösteren kent formu, 2000 ve 2010 yılından sonraki dönemlerde güney-batı ve kuzey-doğu aksına doğru gelişimleri artırmıştır. Bu gelişimlere ek olarak, sanayi yatırımları, havaalanının kullanıma açılması, Uşak Üniversitesinin kurulması vb. etkilerle kentin gelişim alanı güney-batı aksına doğru olmuştur. Tarihsel süreçte Uşak kentinin büyüme ve gelişim yönü kuzey-batı yönünden,

“KENTSEL MEKÂNDAKİ DEĞİŞİMLERE BAĞLI OLARAK, KENT FORMUNUN NASIL OLUŞTUĞU VE NASIL DEĞİŞİM GÖSTERDİĞİNE YÖNELİK MORFOLOJİK VE MEKÂNSAL ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ KULLANILARAK KENTSEL STRATEJİLER GELİŞTİRİLMESİ GEREKMEKTEDİR”

gelen kompakt etkilerin azalmaya başlaması, kentlerin yağ lekeli şeklinde büyümesine ve saçaklanmasına sebep olmuştur. Artan saçaklanma sürecinde yapılaşma alanlarının çepelerdeki tarım topraklarını baskı altına aldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle kentsel formun arazi üzerindeki uygunluğunu tespit etmek amacıyla “Lulc Analizi Modeli” ile kent içerisinde arazi yapılaşma oranı, tarım arazileri gibi faktörler kayıp-kazanç oranları

kentsel gelişme için önemli bir unsur olduğu; fakat kentlerin sürdürülebilir gelişme hedeflerinin tümünü karşılamakta yetersiz kaldığı söylenebilir. Çalışmada Uşak kentsel formunun gelişim süreci, 1990, 2000, 2010 ve 2020 yılları arasındaki dört tarihsel dönem içerisinde ele alınmıştır. Uşak kenti üzerinde yıllara göre değişim gösteren eş merkezli radyal analiz sonucunda kentlerdeki yapılaşma oranları 5'er km'lik 6

%57 oranında güney-batı yönüne doğru olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak kentler gün geçtikçe büyüme baskısı altında kalmaktadır. Yapılı çevrenin tarım alanlarına baskısının azaltılması ve sürdürülebilir kentsel forma ulaşmak için planlama araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece kentsel büyüme tiplerinin yerel planlama yetki çerçevesindeki ekolojik taşıma kapasitesine göre kentsel büyüme eğiliminin belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Kentsel ve bölgesel planlamadaki karar sürecini desteklemek amacıyla kapsamlı analizler karar vericilere yön gösterici olarak hazırlanmalıdır. Kentlerdeki gelişim sürecini belirleyen faktörler farklı zaman ve mekânlara göre çeşitlilik göstermektedir. Kentsel mekândaki değişimlere bağlı olarak, kent formunun nasıl oluştuğu ve nasıl değişim gösterdiğine yönelik morfolojik ve mekânsal çözümleme yöntemleri kullanılarak kentsel stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu stratejiler plan kararlarını etkileyen en önemli faktörlerdir. Kentlerin planlanması sürecinde, kentsel gelişimin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik, ekonomik ve ekolojik boyutların bir arada düşünüldüğü yenilikçi ve verimli bir planlama sistemi oluşturulmalıdır. ■

KAYNAKLAR

- Aktan Aktuğlu ve Esin Özlem. "Kent Biçimi-Ulaşım Etkileşimine İlişkin (Tarihsel ve Güncel) Yaklaşımlar ve İstanbul Örneği", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006.
- Bajocco, Sofia, De Angelis, Antonella, Perini, Luigi, Ferrara, Agostino, Salvati, ucaL "The impact of land use/land cover changes on land degradation dynamics: A mediterranean case study." *Environmental Management*, sayı: 49(5): (2012) 980-989.
- Baş, Hakan. "Sürdürülebilir Kent Formu: Yayılmaya Karşı Kompaktlaşma." *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı 2. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, İstanbul, 1-13, 2019.
- Bhat, Parvaiz, Ul Shafiq, Mifta, Mir, Abbas A., Ahmed, Pervez. "Urban sprawl and its impact on land use/land cover dynamics of Dehradun City, India." *International Journal of Sustainable Built Environment*, 6 (2) (2017): 513-521.
- Birik, Melih ve Tezer, Saadet Tuğçe. "Metabolik Yaklaşım Çerçevesinde Bir Kentsel Morfoloji Okuması: Levent Bütünleşik Vadi Sistemi'nin Coğrafya ve Yapılı Çevre Etkileşimi." *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı 2. Kentsel Morfoloji Sempozyumu: DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim*, İstanbul, 89-103, 2019.
- Clawson, Marion. "Urban Sprawl and Speculation

- in Suburban Land", *Land Economics*, 38 (2) (1962): 99-111.
- Çalışkan, Olgü. "Sürdürülebilir Kent Formu: Derişik Kent." *Planlama*, 2004(3) (2004):33-54.
- Duvarcı, Yavuz ve Alver, Yalçın. "Arazi Kullanım-Ulaşım Planlaması Bütünlüğünde Uyum İçin Model Önerisi". *Planlama*, sayı: 28(2) (2018):107-115.
- Ewing, Reid. "Is Los Angeles-Style Sprawl Desirable?", *Journal of the American Planning Association*, 63 (1), (1997): 107-26.
- Gumma, Murali Krishna, Mohammad, Irshad, Nedumaran, Swamikannu, Whitbread, Anthony, Lagerkvist, Carl Johan. "Urban sprawl and adverse impacts on agricultural land: A case study on Hyderabad, India". *Remote Sensing*, 9(11) (2017): 1-16.
- İlhan, Ceyda. "Kent Dokusu Morfolojik Değişiminin Fraktal Geometri Aracılığıyla Hesaplanması: Bursa Örneği." *Mimarlık ve Yaşam*, 4(1) (2019): 117-140.
- Karataş, Neslihan. "İzmir'de Şehrsel Saçaklanma Eğilimlerinin Torbalı-Ayrancılar'da Arazi Sahipliliği El Değişim Süreçlerine Etkileri", *Planlama Dergisi*, 2007(2), (2007): 3-12.
- Kaya, H. Serdar, Terzi, Fatih, Bölen, Fulin. "Kentsel Doku ile Şehrsel Büyüme Biçimi Arasındaki İlişkinin Mekansal Analizi: İstanbul Örneği." *DEUCBS Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu*, İzmir, 10-11, 2009.
- Koçan, Nurhan. "Kentsel Alan Kullanımlarındaki Dönüşümlerin CBS Teknikleriyle İrdelenmesi ve Kent Planlama Çalışmalarını Yönlendirmede Değerlendirilmesi: Uşak Kenti Örneği" *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi, 2013.
- Kushwaha, Kamlesh, Singh, M. M., Singh, Sudhir Kumar, Patel, Adesh. "Urban growth modeling using earth observation datasets, Cellular Automata-Markov Chain model and urban metrics to measure urban footprints." *Remote Sensing Applications: Society and Environment*, 22 (2021):100-479.
- Muñiz, Ivan, Garcia-López, Miquel Àngel. "Urban form and spatial structure as determinants of the ecological footprint of commuting". *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 67 (2019): 334-350.
- Özdemir, Sıla. *Investigating Complexity of İzmir Region By Fractal Analysis*. Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2021.
- Öztürk, Derya ve Gündüz, Uğur. "Samsun İlçelerinde Kentsel Doku Morfolojisindeki Zamansal Değişimlerin Fraktal Analiz ile Belirlenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, sayı:22(64) (2020):81-95.
- Rahnama, Momammad, Rahim, Wyatt, Ray, Shaddel, Lia. "A spatial-temporal analysis of urban growth in Melbourne; Were local government areas moving toward compact or sprawl from 2001-2016." *Applied Geography*, 124, (2020): 102318.
- Roy, Bhaswati ve Kasemi, Nuruzzaman. "Monitoring urban growth dynamics using remote sensing and GIS techniques of Raiganj Urban Agglomeration, India." *The Egyptian Journal of Remote Sensing and Space Science*, 24(2) (2021): 221-230.
- Roy, Bishal, Bari, Ehsanul, Nipa, Nusrat Jahan., Ani, Sadia. Afrin. "Comparison of temporal changes in urban settlements and land surface temperature in Rangpur and Gazipur Sadar, Bangladesh after the establishment of city corporation." *Remote Sensing Applications: Society and Environment*, 23(2021): 100587.
- Salem, Muhammed., Tsurusaki, Naoki, Divigalpitiya, Prasanna. "Land use/land cover change detection and urban sprawl in the peri-urban area of greater Cairo since the Egyptian revolution of 2011." *Journal of Land Use Science*, 15(5), (2020):592-606.
- Sezgin, Dinçer ve Varol, Çiğdem. "Ankara'daki Kentsel Büyüme ve Saçaklanmanın Verimli Tarım

- Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi". *METU JFA* 2012/1 (29:1) 273-288.
- Türkmen, Seda Nur, Tekkanat, Semih Sultan. "Tarih boyunca kent formlarının biçimleniş üzerine bir inceleme." *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), (2018): 107-124.
- Viana, Claudia, Oliveira, Sandra, Oliveira, Sergio Cruz, Rocha, Jorge. "Land use/land cover change detection and urban sprawl analysis." *Spatial modeling in GIS and R for earth and environmental sciences* (2019): 621-651.
- Yasak, Üzeyir. *Türkiye'de Kent İçi İkametgâh Hareketliliğine Bir Örnek: Uşak Kenti*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014.
- Yetişkul Şenbil, Emine ve Özdemir, Sıla. "İzmir Bölgesinin Morfolojik Gelişiminin Fraktal Analiz Yöntemiyle İrdelenmesi" *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı, III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, ODTÜ, Ankara, 2021.

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK, mimarlık mesleğinin çok boyutlu sorunlarını tartışmaya açan, özgün mimari üretimi ve yapısal çevrenin oluşumunda etkili disiplinlerarası karşılaşmaları kapsayan, kentler, mekân ve toplumsal yaşamı odağına alan araştırmaları yayınlar. Mimari kültürün sürekliliğini sağlamak adına, akademik çalışmaları ve güncel kuramsal tartışmaları okuyucu ile paylaşır.

Bu bağlamda, geçmiş ve bugünden hareketle, yerel ve küresel arasında ilişkiler kurarak gündemi/günceli yakalamaya, tasarımı tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır.

EGE MİMARLIK bir yandan Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyeleri için etkin bir mesleki iletişim platformu oluştururken, diğer yandan mimarlık öğrencilerine mesleki ortamın olanaklarını ve olasılıklarını tanıtarak eğitimi de kapsayan geniş bir okuyucu yelpazesine seslenir.

Yılda dört sayı hâlinde basılı ve sayısal olarak yayınlanan hakemli ve ulusal bir dergidir.

Amaç

1. Mimari ürünü merkeze alır.
2. Mimariye kültürel bir olgu olarak yaklaşan akademik üretimi teşvik eder.
3. Mimari üretimi farklı ölçeklerde ve diğer tasarım disiplinleri ile ilişkilendirir.
4. Kuram ile meslek pratiği arasında tutarlı bağlar kurar.
5. Mimari üretimin teknoloji ve mühendislik alanları ile iyi entegrasyonu için sürdürülebilir yapı endüstrisi uygulamalarını yaygınlaştırmaya çalışır.
6. Özellikle Ege Bölgesi'ndeki güncel Yerel mimari üretimin nitelikli örneklerini ve bunlara ait tasarım süreçlerini yayınlamaya yaygın etkiyi büyütme amaçlar. Bu anlamda tasarım ekiplerinin nitelikli yaklaşımları kadar kullanıcılar, yerel yönetimler, yapı endüstrisi ve planlama kararları ile olan ilişkileri de içeren bir yapı tanıtımı çizgisini hedefler.
7. İz bırakan mimar ve tasarımcılar ile mimari ürünleri yayınlamaya kent belleğine katkıda bulunur.
8. İzmir kentinin, yakın coğrafyası ile ilişkilerini ve ulusal bağlamda görünürlüğünü artırmayı hedefler.

Kapsam

EGE MİMARLIK, Ege Bölgesi özelinde coğrafi farkındalık yaratan, aynı zamanda süreklilik ve benzerlikleri, nedensellik ilişkileri içerisinde ele alan, eleştirel bakış açısına sahip, akademi ve pratik arasında bağ kuran nitelikli yayınlara yer verir. Böylelikle, mimarlık mesleğinin topluma daha iyi hizmet edebilmesi amacıyla, özgün bilimsel verileri paylaşımına ve tartışmaya açar.

EGE MİMARLIK Makale ve Yazı Gönderim Koşulları

EGE MİMARLIK, her sayı için yazarlara açık çağrıya çıkar. İlan edilen takvim ve formata uyması kaydıyla aşağıdaki türlerde yazılar ve makaleler, yayın öncesi ön-değerlendirmeye kabul edilmektedir. Ön değerlendirmeyi geçen makalelerin yayınlanma kararı, hakemli değerlendirme sürecinin sonunda hakemler tarafından verilir.

- 1. Hakemli Araştırma Makaleleri:** Yazarlar her sayı için özel olarak ilan edilen tema çağrısındaki içerik ve takvime göre; Ege Mimarlık Yayın Koşulları'na uygun makalelerini (tam metin) egemim@izmimod.org.tr adresine göndermelidirler. Tüm teslimler metni, künyeyi ve küçültülmüş görselleri içeren .doc (word) formatında dosyalar ile tüm görsellerin baskıya uygun hâllerini* içermelidir. Ege Mimarlık'ta aynı yazarın (ya da yazarın içinde yer aldığı çoklu yazar gruplarının) iki makale yayını arasında en az 3 sayı olmalıdır.
- 2. Görüş Yazıları:** Yazarın bakış açısı ile mesleğin problemlerine odaklanan ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar
- 3. Eleştiri Yazıları:** Yapı veya projeleri hem mimari nitelikleri ile inceleyen hem de kavramsal açıdan yaklaşarak karşılaştırmalı olarak analiz eden ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar
- 4. Yapı Tanıtımı:** Ege Bölgesi idari sınırları içerisinde ve/veya Ege iklimi etkisi ile yapılmış nitelikli mimari uygulama, kentsel uygulama, veya ödüllü projelerin tanıtıldığı 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar. Yapı tanıtımı bölümünde yer verilecek yazıların detayları için Yayın Koşulları* incelenmelidir.
- 5. Mimari/Kentsel Yarışmalar:** TMMOB yarışmalar yönetmeliği veya KİK yönetmeliğine uygun şekilde hazırlanan, Ege bölgesinde açılan ulusal veya bölgesel yarışmalarda ödül almış eserler ile kısa açıklamaları, yarışma kolokyum özeti veya yarışmada jüriye ait görüşlere yer verilen yazılar

*EGE MİMARLIK Yayın Koşullarına ve detaylı Yazar Rehberine egemimarlik.org adresinden ulaşılabilir.